

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД
З ПРАВ ЛЮДИНИ,
ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ
З ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАЯВИ:
перше знайомство**

УДК 347.9
ББК 67.400.7 (4Укр)
К21

Рецензенти:

Вавринчук Тарас Богданович — старший юрист Секретаріату Європейського суду з прав людини (рецензент діяв як приватна особа, а не як представник ЄСПЛ);

Кульчицький Назар Степанович — адвокат, керівник АТ «Кульчицький, Кулаков і Біднягин», Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ (2012 — 2013 роки).

У підготовці перекладу Регламенту допомагали юристи-аналітики ТОВ «Видавничий будинок «Фактор» **Валерія Михальська** та **Тимур Андрієвський**.

Караман І. В.

К21 Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство / І. В. Караман, В. В. Козіна. — 3-тє вид., змін. та допов. — Х. : Фактор, 2016. — 240 с.
ISBN 978-966-180-695-4.

Цей навчально-методичний посібник є своєрідним вступом до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

Посібник, який є третім виданням, зміненим та доповненим, складається з трьох розділів. Перший розділ викладено у формі найбільш поширених запитань, які можуть виникнути у зв'язку з поданням індивідуальної заяви до Суду, та відповідей на них. Другий розділ містить основні нормативні акти, що стосуються захисту прав та свобод людини або юридичної особи в Європейському суді з прав людини, зокрема Регламент Європейського суду з прав людини (у редакції станом на 1 січня 2016 року). У третьому розділі наведено роз'яснення щодо заповнення формуляра заяви до Суду, а також приклад вже заповненого формуляра такої заяви.

Це видання буде корисним юристам, адвокатам, суддям, державним службовцям, викладачам та всім, кому цікаві та небайдужі права людини і можливість їх ефективного захисту на міжнародному рівні.

УДК 347.9
ББК 67.400.7 (4Укр)

— ЗМІСТ —

ВСТУП.....	6
------------	---

РОЗДІЛ 1. ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

Питання № 1: Де шукати необхідну інформацію?.....	8
Питання № 2: Що таке Європейська конвенція з прав людини та який її статус для України?	13
Питання № 3: Що таке протокол до Конвенції?	14
Питання № 4: Що таке Європейський суд з прав людини?	16
Питання № 5: Якою є структура ЄСПЛ?.....	19
Питання № 6: Що таке Секретаріат ЄСПЛ?	19
Питання № 7: В якому суддівському складі ЄСПЛ розглядає справи?	20
Питання № 8: Як формується склад палат та Великої палати?.....	21
Питання № 9: Чи засідають судді у справах щодо своїх держав?	21
Питання № 10: Якими є основні керівні документи ЄСПЛ?.....	22
Питання № 11: Що таке індивідуальна заява і хто може з нею звернутися до ЄСПЛ?	22
Питання № 12: Яка різниця між індивідуальними та міждержавними заявами?	23
Питання № 13: Якими є критерії прийнятності індивідуальної заяви?.....	24
Питання № 14: Чи існують будь-які процедури на рівні національного судочинства, які заявникові необхідно попередньо пройти?	25
Питання № 15: Хто і на що може скаржитись?	26
Питання № 16: Порухення яких норм Конвенції встановлюються ЄСПЛ найчастіше?.....	27
Питання № 17: Які порушення ЄСПЛ найчастіше констатує у справах проти України?	27
Питання № 18: Проти кого можна подати заяву до ЄСПЛ?	27
Питання № 19: Проти яких держав більше всього подається індивідуальних заяв?	28
Питання № 20: Проти яких держав Суд встановлює більше всього порушень?	28
Питання № 21: Чи розглядає Суд суспільно важливі питання та питання, прямо не передбачені Конвенцією та Протоколами до неї?	28
Питання № 22: Скільки у заявника є часу для подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ?	30
Питання № 23: Скільки часу ЄСПЛ розглядає справи?.....	32
Питання № 24: Якими є основні етапи провадження в ЄСПЛ?.....	34

Питання № 25: Якими є вимоги до оформлення формуляра заяви до ЄСПЛ?	35
Питання № 26: Якими є найбільш типові помилки при оформленні формуляра заяви?	37
Питання № 27: Чи є якісь вимоги щодо способу доставки заяви в ЄСПЛ?	38
Питання № 28: Якою мовою потрібно подавати індивідуальну заяву?	38
Питання № 29: Чи потрібно додавати оригінали документів до індивідуальної заяви?	39
Питання № 30: Чи надає Суд юридичні консультації з приводу подання заяви до нього?	39
Питання № 31: Чи обов'язково заявнику мати юридичного представника під час провадження в ЄСПЛ?	40
Питання № 32: Чи передбачений якийсь збір чи сплата за подання заяви до ЄСПЛ?	40
Питання № 33: Чи потрібно заявнику (його представнику) бути присутнім у Страсбурзі під час розгляду його заяви?	41
Питання № 34: Якою є процедура реєстрації індивідуальної заяви? ...	41
Питання № 35: Чи може Суд запитати у заявника додаткові документи чи пояснення?	42
Питання № 36: Яким є статус документів, що подаються до Суду?	42
Питання № 37: Якими є основні обов'язки заявника протягом провадження в Суді?	43
Питання № 38: Що таке тимчасові заходи та коли вони застосовуються?	43
Питання № 39: Якими є вимоги до оформлення клопотань про застосування правила 39?	45
Питання № 40: Що таке передача справи до судової формації та призначення судді-доповідача?	47
Питання № 41: Коли відбувається розгляд справи суддею одноособово?	47
Питання № 42: Коли відбувається розгляд справи комітетом?	48
Питання № 43: Коли відбувається розгляд справи палатою?	48
Питання № 44: Коли відбувається розгляд Великою палатою?	49
Питання № 45: Що відбувається після комунікації заяви?	50
Питання № 46: Що таке правова допомога Ради Європи та як її отримати?	51
Питання № 47: Що таке дружнє врегулювання справи?	52
Питання № 48: Що таке одностороння декларація уряду?	52
Питання № 49: Що таке вилучення справи з реєстру справ Суду та її відновлення?	53
Питання № 50: Як виносяться рішення Суду та якою є його структура?	54
Питання № 51: Що таке справедлива сатисфакція?	57

Питання № 52: Чи може ЄСПЛ переглянути рішення національного суду?	58
Питання № 53: Яким чином юридичному представнику заявника отримати в ЄСПЛ присудження винагороди за представництво заявника?	61
Питання № 54: Яким чином рішення ЄСПЛ набуває чинності?	62
Питання № 55: Чи можливо отримати тлумачення рішення?	62
Питання № 56: В якому випадку рішення Палати може бути переглянуте?	63
Питання № 57: Що робити, якщо в рішенні Суду було виявлено помилку?	63
Питання № 58: Що таке пілотні та квазіпілотні рішення ЄСПЛ?	63
Питання № 59: Як виконуються рішення ЄСПЛ?	72
Питання № 60: Як цитувати рішення ЄСПЛ?	73
Питання № 61: Чи необхідно стороні по справі (її представнику) надавати в національний суд переклад рішень ЄСПЛ?	74
Питання № 62: Якими є наслідки відступу України від окремих зобов'язань за ЄКПЛ?	75

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНІ АКТИ

2.1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.	80
2.2. Перелік Протоколів до Конвенції 1950 року, ратифікованих Україною.	99
2.3. Регламент Європейського суду з прав людини (редакція від 1 січня 2016 року).	102
2.4. Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»	188
2.5. Заява Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод».	190
2.6. Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»	196
2.7. Витяги з процесуального законодавства України	208

РОЗДІЛ 3. ЗАПОВНЕННЯ ФОРМУЛЯРА ЗАЯВИ ДО ЄСПЛ

Нотатка для заповнення формуляра заяви	209
Приклад заповненого формуляра заяви	225

ВСТУП

Цей навчально-методичний посібник є третім виданням вперше опублікованого в 2014 році та перевиданого в 2015 році посібника «ЄСПЛ, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство».

Як і раніше, посібник складається з трьох розділів. Розділ 1 підготовлено на основі офіційної інформації та документів, що містяться на сайті Європейського суду з прав людини (далі — Суд або ЄСПЛ) та інших ресурсах (HUDOC, Рада Європи, HELP тощо), власного кількарічного досвіду роботи юристом в Секретаріаті ЄСПЛ одного з авторів та його власної практики представництва заявників у Суді. Автори вибрали запитання, які найчастіше задають адвокати під час проведення для них навчальних семінарів та тренінгів, а також ті питання, які вони вважали такими, що будуть корисними для першого знайомства з Конвенцією та практикою Суду.

Розділ 2 складається з міжнародних та національних нормативних актів, у тому числі офіційного перекладу українською мовою тексту ЄКПЛ, Закону про ратифікацію ЄКПЛ, із переліку протоколів до ЄКПЛ, ратифікованих Україною, витягів з процесуального законодавства України, яке посилається на обов'язковість урахування практики ЄСПЛ у національних провадженнях, останньої редакції правила 47 Регламенту Суду, Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та Заяви Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод».

Нарешті, Розділ 3 включає нотатку для заповнення формуляра індивідуальної заяви до Суду, а також приклад заповненого нового формуляра індивідуальної заяви.

Необхідність публікації третього видання посібника продиктована тим, що з 1 січня 2016 року набрала чинності нова редакція правила 47 Регламенту Суду, а також впроваджено новий формуляр індивідуальної заяви до ЄСПЛ. Усі ці зміни відповідно були враховані в новому виданні посібника. Крім того, третє видання посібника містить повний переклад Регламенту ЄСПЛ (в редакції від 1 січня 2016 року).

Цей методичний посібник буде цікавий усім тим, хто розглядає можливість захисту клієнтів в ЄСПЛ, а відтак робить перші кроки щодо самостійного складання та подання індивідуальних заяв до Суду, а також тим, хто давно не відстежував зміни, що відбуваються в організації ді-

яльності Суду та особливості застосування Конвенції. Усі статистичні дані, на які робляться посилання в посібнику, приведені станом на 15 березня 2016 року (якщо інше не буде зазначено безпосередньо в тексті).

Автори висловлюють свою щиру вдячність рецензентам Тарасу Вавринчуку (старший юрист Секретаріату ЄСПЛ) та Назару Кульчицькому (адвокат, керівник АО «Кульчицький, Кулаков і Біднягін», Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ (2012-2013 рр.) за надані ними цінні зауваження, коментарі та пропозиції, а також юрисконсультам ТОВ «Видавничий дім «Фактор» Валерії Михальській та Тимуру Андрієвському за допомогу в підготовці перекладу Регламенту.

РОЗДІЛ 1. ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

ПИТАННЯ № 1: ДЕ ШУКАТИ НЕОБХІДНУ ІНФОРМАЦІЮ?

1. **Офіційний веб-сайт Суду.** Хоча сайт ЄСПЛ підтримується двома його офіційними мовами – англійською та французькою (<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>), перейшовши в рубрику «Applicants» («заявники»; восьма рубрика у верхньому рядку рубрик), а далі – в рубрику «Applicants – other languages» («заявники – інші мови»), вибравши в самому низу рубрику «Українська», можна перейти на україномовну сторінку Суду (<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c=>), яка є хоч і обмеженою по наповненню порівняно зі сторінками Суду на його офіційних мовах, тим не менш вона містить чимало корисної інформації для осіб, які хочуть подати індивідуальну заяву до Суду.

Так, тут можна знайти відповіді на запитання, як оформити заяву до Суду належним чином, як її подати, знайти та завантажити формуляр заяви та довіреність українською мовою, ознайомитися з критеріями прийнятності індивідуальних заяв, дізнатися про те, що таке тимчасові заходи, завантажити офіційні документи, подивитись відео українською мовою про критерії прийнятності та про те, як подати заяву до Суду, тощо. У правому нижньому кутку «Корисні посилання» можна знайти всі документи українською мовою, практику Суду українською мовою та іншу інформацію. Крім того, за посиланням http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/analysis&c=#n14278064742986744502025_pointer можна знайти низку посібників з різних аспектів Конвенції, підготовлених Секретаріатом ЄСПЛ. Багато з них є в перекладі українською та/або російською мовами.

2. **База рішень Суду HUDOC.** Для пошуку рішень Суду, а також іншої відповідної інформації ЄСПЛ створив відкриту інформаційно-

пошукову базу даних «HUDOC» (www.hudoc.echr.coe.int). Ця база даних містить всі його рішення та ухвали офіційними мовами Суду (англійською та/або французькою), а також «комуніковані» (доведені до відома уряду-відповідача) справи (до моменту винесення по них рішення), стислі викладення деяких рішень, переклади низки справ Суду на різні мови (у тому числі на українську та російську), консультативні висновки, звіти тощо.

Інтерфейс бази даних HUDOC існує англійською, французькою, турецькою та російською мовами. При першому заходженні в базу даних вона автоматично відкривається англійською мовою, однак, за необхідності, можна натиснути в правому верхньому кутку на «Other languages» (інші мови) та вибрати іншу з трьох мов інтерфейсу, наприклад, російську (Russian). Тоді весь інтерфейс бази даних буде російською мовою. При першому заходженні в базу даних автоматично з'являються зверху найбільш недавні рішення палат та Великої палати Суду (проти всіх країн), і чим нижче опускати сторінку, тим більш давніми по даті прийняття будуть рішення. Інакше кажучи, при першому заходженні видаються повністю всі рішення Суду, без застосування фільтрів.

Шукати конкретну справу серед такої величезної кількості рішень досить важко. Тому база даних передбачає низку корисних фільтрів, які допомагають звузити пошук відповідної інформації. Так, можна відфільтрувати пошук, наприклад, за мовою (повний список всіх рішень доступний лише офіційними мовами Суду: англійською та/або французькою (більшість рішень Суду ухвалюються англійською мовою, менше — французькою, деякі (зокрема, найбільш важливі, у тому числі Великої палати) — обома мовами). Однак чимало рішень Суду, які Юрисконсульт Суду вважає найбільш важливими та актуальними, перекладаються також на деякі інші мови, в тому числі й на російську та українську. Щодо перекладів на українську мову рішень Суду — це завжди рішення проти інших держав, а не проти України, оскільки такі переклади здійснює Міністерство юстиції України (МІОУ). Варто зазначити, що автентичними текстами є лише тексти рішень англійською та французькою мовами; переклади деяких рішень Суду на інші мови здійснюються приватними перекладачами (фізичними та юридичними особами), залученими Судом, а тому не є зобов'язальними для Суду. Тим не менш якість таких перекладів, як правило, дуже висока. Також можна шукати інформацію: за значимістю; за державою-відповідачем; за статтею; за відсутністю порушення; за наявністю порушення, за ключовими словами та за датою.

Найбільш ефективно використовувати декілька фільтрів одразу, що допоможе максимально звузити обсяги пошуку. Так, наприклад, виділивши в фільтрах відповідну державу-відповідача (Україну), статтю, за якою відбувався розгляд справи (8), та мову перекладу рішення (українську), в результаті пошуку отримаємо всі рішення щодо України, в яких розглядалися ті чи інші питання за статтею 8 і які перекладені українською мовою.

Інший приклад. Натиснувши на «Опции» в російському інтерфейсі бази даних («Preferences» — в англійському), можна обрати «предварительный просмотр результатов», після чого пошукова система запропонує попередній перегляд результатів пошуку, де запитуване слово буде виділятися жовтим кольором в усіх рішеннях, де воно присутнє. Наприклад, ми пам'ятаємо справу проти Польщі, в якій людина загинула через падіння на неї дерева, але не пам'ятаємо ані назви справи, ані її номеру чи дати ухвалення рішення. Написавши в пошуковій стрічці «Poland AND tree AND death» і натиснувши «предварительный просмотр результатов», отримаємо 17 документів, в яких містяться ці три слова. Вже перше рішення Суду, видане системою, буде тією справою, яку ми шукали. Такий самий пошук можна зробити й по-іншому: у фільтрах зліва в державі-відповідача виділити Польщу, а в пошуковій стрічці написати «tree AND death». Очевидно, що справа стосується питань за статтею 2 ЄКПЛ, тому у відповідному фільтрі можна виділити і статтю 2.

Якщо при написанні слова в пошуковій стрічці буде допущено помилку, система може не дати жодного результату пошуку, проте *може* запропонувати варіант, який, можливо, мався на увазі. Тоді пишемо правильне прізвище заявника, як підказує система, і отримуємо результат.

3. Сайт Міністерства юстиції України. Міністерство юстиції України, а точніше — Офіс Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ, робить переклад рішень, які ЄСПЛ приймає щодо України. Переклад робиться в двох варіантах: або повний, або стислий. Таким чином, шукати рішення проти України в українському перекладі в базі даних Суду «HUDOC» особливого сенсу немає, оскільки всі вони розміщені на сайті МЮУ. Єдиний нюанс: рішення проти України перекладаються МЮУ з деяким запізненням, і в будь-якому випадку рішення Палати не перекладається до набуття ним статусу остаточного (тобто через три місяці після його ухвалення, якщо воно не оскаржене до Великої палати).

Зайшовши на головну сторінку МЮУ (<http://minjust.gov.ua>), слід натиснути на «напрями діяльності» в верхній стрічці справа. Далі, прокрутивши сайт до самого низу, в другій зліва колонці побачимо рубрику «Європейський суд з прав людини», а в ній — підрубрику «Захист

інтересів держави в Європейському суді». Після цього будуть доступні рішення ЄСПЛ щодо України або в повному, або в стислому перекладі (по окремих статтях). Також в цьому розділі сайту МЮО містяться українські переклади ухвал Суду щодо дружнього врегулювання, повні та стислі переклади рішень за алфавітом, ухвали Суду щодо схвалення умов односторонньої декларації та ухвал щодо прийнятності.

4. Програма Ради Європи HELP (Human Rights Education for Legal Professionals = Навчання у сфері прав людини для представників юридичних професій) – освітня програма, що впроваджується в рамках Ради Європи (далі – «РЄ») з 2006 року. Вона реалізується відповідно до Рекомендації (2004) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо застосування ЄКПЛ в університетській освіті та професійній підготовці практикуючих юристів (суддів, прокурорів, адвокатів та інших юристів), Інтерлакенської декларації (2010) і Брайтонської декларації (2012). Програма фінансується Трастовим фондом з прав людини, заснованим у березні 2008 року Норвегією спільно з РЄ та Банком Розвитку (структурою РЄ). Пізніше до Фонду приєдналися ще кілька країн.

Основною метою програми HELP є сприяння державам-членам у застосуванні ЄКПЛ на національному рівні. Її діяльність спрямована на зміцнення можливостей суддів, адвокатів і прокурорів усіх 47 держав-членів застосовувати ЄКПЛ у своїй повсякденній роботі. Методики і матеріали HELP систематично використовуються в усіх заходах, що проводяться РЄ в країнах-членах і спрямовані на зміцнення ролі ЄКПЛ, включаючи заходи в рамках спільних програм ЄС та РЄ.

Необхідність програми HELP, серед іншого, пов'язана з тим, що ЄСПЛ, отримуючи постійно зростаючу кількість скарг, намагається зменшити цей тиск на себе шляхом навчання представників правової сфери ефективно і правильно застосовувати ЄКПЛ у своїй практиці. Такий підхід дає можливість максимально захистити порушені права, проте без спеціальної підготовки учасників процесу реалізація такого масштабного завдання неможлива.

Тому програма HELP і є тією платформою, яка об'єднує всі зацікавлені національні інститути з підготовки суддів і прокурорів, адвокатські асоціації, які, ефективно взаємодіючи між собою, будуть відігравати ключову роль у подальшому розширенні курсів з ЄКПЛ, підвищенні кваліфікації спеціалістів з прав людини, організації «пілотних» дистанційних курсів.

Мережа HELP складається з представників національних установ підвищення кваліфікації суддів і прокурорів та адвокатських об'єднань з 47 країн – членів РЄ. Вона заснована на взаємодії, її члени збирають-

ся щорічно для обміну досвідом, взаємних консультацій та прийняття «дорожньої карти», що містить теми, які стануть пріоритетними при розробці нових навчальних програм і матеріалів HELP.

Координаційний центр програми HELP в Україні (focal point), який налагоджує зв'язок з національними навчальними закладами для суддів та прокурорів, представляє Тетяна Фулей (Національна школа суддів України). Інформаційний центр програми HELP в Україні (information point), який налагоджує зв'язок з об'єднаннями адвокатів, представляє Ігор Караман (Національна асоціація адвокатів України).

Сайт програми HELP (<http://www.helpcoe.org>) є відкритим та доступним для всіх зацікавлених користувачів. Він пропонує безкоштовне самостійне вивчення та дистанційне навчання стандартам ЄКПЛ. На сайті також є форум для дискусій та обговорень питань, пов'язаних з правами людини. Так само можна знайти широкий спектр навчальних ресурсів з питань Конвенції та практики ЄСПЛ, розроблених і зібраних програмою HELP та перекладених на мови держав-членів. Ці матеріали включають в себе навчальні посібники з методології та основних положень ЄКПЛ, а також довідники, типові навчальні програми, приклади курсів, презентації, роботу зі справами, курси електронного навчання, присвячені різним статтям і темам ЄКПЛ.

Головну сторінку програми викладено в англomовному інтерфейсі. Однак, обравши в правому нижньому кутку в рубриці «National pages» (національні сторінки) країну «Ukraine» (Україна), можна перейти на українську версію веб-порталу. Втім, слід зауважити, що порівняно з англomовною версією українomовна версія сайту є досить обмеженою за наповненням та не містить всі ті матеріали та інформацію, які є на англomовній версії. Натиснувши в українomовній версії сайту на рубрику «Навчальні матеріали» у верхній стрічці, можна знайти низку онлайн-публікацій з питань Конвенції та практики ЄСПЛ.

Однак, як вже було зазначено, основні навчальні інструменти, курси та матеріали знаходяться саме на англomовній сторінці програми. Так, натиснувши в верхній стрічці на рубрику «Training resources» (навчальні ресурси), бачимо два типи ресурсів: HELP training platform (навчальна платформа HELP) та Main courses (головні курси). Головні курси розбиті на 4 категорії: статті Конвенції, теми з прав людини, вивчення справ (кейс стадій) та методологія навчання.

Навчальна платформа HELP передбачає дистанційні (distance-learning) курси та курси для самостійного проходження (self-learning courses).

Дистанційні курси доступні для відібраних юристів, які беруть участь у пілотних курсах, модерованих національними наставниками.

На сьогодні наявні ресурси з наступних тем: критерії прийнятності заяв, що подаються до ЄСПЛ, питання боротьби з дискримінацією, пошук притулку, бізнес та права людини, хімічні прекурсори, заходи, альтернативні утриманню під вартою, сімейне право та правосуддя, спрямоване на захист дітей, мова ворожнечі та злочини на ґрунті ненависті, міжнародна співпраця в кримінальних справах, вступ до Конвенції, торгівля людьми тощо.

Дистанційні курси та курси для самостійного проходження є доступними для будь-якого користувача, який створив обліковий запис на сторінці <http://help.pra.coe.int/login> (процедура займає всього кілька хвилин). Навчальні матеріали по кожній статті Конвенції, вивчення справ ЄСПЛ та різні теми з прав людини доступні на різних мовах.

Створення облікового запису робиться за посиланням <http://help.pra.coe.int/login>, яке супроводжується україномовною або російськомовною версією сайту (мову можна обрати в правому верхньому кутку). Після входу в обліковий запис інтерфейс буде частково російською, частково англійською мовою, а деякі з наявних курсів — українською.

Усі навчальні ресурси програми HELP розробляються міжнародними експертами, а потім адаптуються з урахуванням національних правових систем. Тому вони задовольняють особливі потреби юристів у навчанні і гнучкі в застосуванні.

Національна асоціація адвокатів України планує акредитувати дистанційні курси програми HELP, наявні для українських адвокатів, а тому їх успішне проходження надаватиме право на отримання сертифікату про підвищення кваліфікації адвоката.

ПИТАННЯ № 2: ЩО ТАКЕ ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЯКИЙ ЇЇ СТАТУС ДЛЯ УКРАЇНИ?

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (багатьом відома під назвою «Європейська конвенція з прав людини») — це міжнародний договір регіонального рівня, який мають право підписувати держави — члени Ради Європи. До Конвенції також має право приєднатися Європейський Союз.

Конвенція втілила в життя певні права, закріплені в Загальній декларації прав людини, та заснувала міжнародний судовий орган регіонального рівня (ЄСПЛ), наділений компетенцією виносити рішення проти держав, які не виконують свої зобов'язання за Конвенцією.

Конвенція була відкрита для підписання в Римі 4 листопада 1950 року і набрала чинності 3 вересня 1953 року.

Україна підписала Конвенцію 9 листопада 1995 року, а ратифікувала її 11 вересня 1997 року. 3 травня 2001 року ЄСПЛ виніс перше рішення у справі щодо України («*Кайсин та інші проти України*»). Станом на 31 грудня 2015 року Суд виніс 1053 рішення щодо України, в переважній більшості з яких встановивши порушення Конвенції та/або протоколів до неї.

Відповідно до статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Таким чином, ЄКПЛ є частиною національного законодавства України, на яку можна і потрібно посилатися у відповідних національних провадженнях. Деякі процесуальні нормативно-правові акти України безпосередньо посилаються на необхідність врахування практики ЄСПЛ у відповідних провадженнях.

Наприклад, частина 2 статті 8 Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що «принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини». Частина 1 статті 9 КПК передбачає, що «під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства» (що включає в себе і Конвенцію; підкреслення додано). Нарешті, частина 5 статті 9 КПК передбачає, що «кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини».

Інший приклад — частина 2 статті 8 Кодексу адміністративного судочинства України, яка передбачає, що національний суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням практики ЄСПЛ.

ПИТАННЯ № 3: ЩО ТАКЕ ПРОТОКОЛ ДО КОНВЕНЦІЇ?

Протокол до Конвенції — це міжнародний документ, який доповнює початковий текст Конвенції одним чи декількома правами або вносить зміни в певні її положення. Протоколи, якими передбачаються додаткові права чи зобов'язання для держав, є обов'язковими лише для тих держав, які їх підписали та ратифікували.

Протокол не має обов'язкової сили для держави, яка його підписала, але не ратифікувала. Станом на 15 березня 2016 року прийнято 14 додаткових протоколів. Крім того, в 2013 році ще два протоколи було відкрито для підписання (Протоколи №№ 15 та 16).

Протоколи до Конвенції додають додаткові права та свободи (Протоколи №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13): захист права власності, право на освіту, на вільні вибори, свободу пересування, право не бути притягненим до суду або покараним двічі; забороняють смертну кару за будь-яких обставин (Протокол № 13); вносять зміни в організацію чи механізм роботи органів Конвенції (Протокол № 14).

Розглянемо найбільш важливі положення деяких відносно нових протоколів до Конвенції.

Протокол № 14 (набув чинності 1 червня 2010 року) передбачає наступні нововведення:

- рішення щодо прийнятності заяви та про її вилучення з реєстру справ Суду може прийматися суддею одноособово (раніше — лише Комітетом у складі трьох суддів). Таке рішення є остаточним та не підлягає оскарженню. Судді, який засідає одноособово, допомагає позасудовий доповідач (*non-judicial rapporteur*). На виконання положень цього Протоколу щодо функцій судді, що засідає одноособово, на початку 2011 року в Суді створена Фільтраційна секція, яка займається новими заявами проти п'яти держав з найбільшою кількістю заяв проти них (Росія, Туреччина, Румунія, Україна та Польща — більше половини усіх заяв, поданих до Суду), «відфільтровуючи» неприйнятні заяви;

- якщо справа в значній мірі є подібною до тих, які вже раніше розглядалися Судом, і виникає по суті через те, що держава-член не змінює своє національне законодавство з метою коригування питань, що вже раніше порушувалися в попередніх рішеннях Суду («клонів справи»), вона може бути розглянута Комітетом, а не Палатою, як раніше;

- впроваджено новий критерій неприйнятності заяви — відсутність «суттєвої шкоди» для позивача;

- судді ЄСПЛ обираються строком на 9 років, без права на переобрання.

Протокол № 15 був відкритий для підписання 24 червня 2013 року. Він вступить в силу після того, як усі держави — учасниці Конвенції ратифікують його. Україна підписала, але поки що не ратифікувала його. Головні нововведення Протоколу № 15: додання посилання на принцип субсидіарності та доктрину свободи розсуду в Преамбулі до Конвенції; зменшення строку подачі скарги до Суду з шести до чотирьох місяців з моменту ухвалення остаточного рішення національного суду або

з моменту закінчення порушення; скасування права сторін справи заперечувати проти рішення палати поступитися своєю юрисдикцією на користь Великої палати у випадках, передбачених статтею 30 ЄКПЛ.

Протокол № 16 був відкритий для підписання 2 жовтня 2013 року. Для вступу Протоколу в силу необхідна згода принаймні десяти держав — учасниць Конвенції. 14 держав (у тому числі Україна) підписали Протокол, проте наразі жодна країна не ратифікувала його. Головні нововведення Протоколу № 16: вищі суди та трибунали держав — членів РЄ зможуть робити запити до ЄСПЛ щодо надання ним консультативних висновків з питань тлумачення та застосування прав, гарантованих Конвенцією та Протоколами до неї, у контексті справ, що розглядатимуться зазначеними судами та трибуналами на національному рівні. Запити розглядатиме Велика палата ЄСПЛ; консультативні висновки ЄСПЛ не матимуть зобов'язальної сили.

ПИТАННЯ № 4: ЩО ТАКЕ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ?

Європейський суд з прав людини — це міжнародний судовий орган (міжнародна судова установа) регіонального рівня, який знаходиться на постійній основі в місті Страсбург (Франція), в Палаці прав людини, який було спроектовано у 1994 році британським архітектором Річардом Роджерсом та введено в експлуатацію в 1998 році.

ЄСПЛ було засновано в 1959 році на підставі ЄКПЛ, що передбачила його створення, визначила умови функціонування Суду та містить перелік прав і гарантій їх забезпечення, яких держави — учасниці Конвенції зобов'язалися дотримуватися та забезпечувати на своїй території. Наразі 47 держав — членів Ради Європи ратифікували Конвенцію. Таким чином, ЄСПЛ стоїть на захисті близько 820 мільйонів європейців.

23 — 28 лютого 1959 року відбулося перше засідання Суду, а 18 вересня того ж року було ухвалено його Регламент. Перше рішення ЄСПЛ було винесене 14 листопада 1960 року (справа «*Lawless проти Ірландії*»).

До 1998 року Суд діяв на непостійній основі і судовий механізм захисту прав людини, передбачений ЄКПЛ, включав три органи: Європейську комісію з прав людини (первісний розгляд скарг), Європейський суд з прав людини і Комітет міністрів Ради Європи. З 1 листопада 1998 року (набрання чинності Протоколу № 11 до Конвенції) було докорінно змінено організацію системи ЄСПЛ. З цієї дати Суд діє як єдиний судовий

орган за Конвенцією на постійній основі, а Комісію скасовано. З цієї ж дати фізичні особи можуть звертатись до Суду безпосередньо.

За час своєї діяльності (1959 – 2015 рр.¹) ЄСПЛ виніс 18 577 рішень, причому 10-тисячне рішення було винесене ЄСПЛ 18 вересня 2008 року.

Суд розглядає індивідуальні (в основному) та міждержавні (рідше) заяви (справи) та виносить рішення стосовно стверджуваних порушень прав, гарантованих Конвенцією.

Рішення Суду є обов'язковими для виконання країною-відповідачем, щодо якої вони були винесені. Чимало рішень ЄСПЛ призвели до внесення суттєвих змін у національне законодавство, судову чи адміністративну практику в багатьох сферах. Завдяки практиці ЄСПЛ Конвенція залишається потужним та динамічним інструментом, який здатен відповідати новим викликам та зміцнювати верховенство права, а також демократію в Європі.

Кількість суддів, з яких складається ЄСПЛ, відповідає кількості держав – членів Ради Європи, що ратифікували Конвенцію. Наразі в ЄСПЛ 46 суддів.

Судді ЄСПЛ засідають у своїй особистій якості і не є представниками жодної держави. В опрацюванні заяв Суду суддям допомагає Секретаріат, який є адміністративно-юридичним структурним органом Суду (див. ніжче Питання № 6).

Бюджет Суду в 2016 році складає понад 71 млн євро та фінансується із загального бюджету Ради Європи (внесок України до бюджету РЕ в 2016 році – 4 404 881 євро).

ВАЖЛИВО НЕ ПЛУТАТИ:

Є кілька міжнародних судових органів, з якими інколи плутають ЄСПЛ.

Також є міжнародні угоди, з якими іноді плутають ЄКПЛ.

Нарешті, є інституції, які іноді плутають з Радою Європи та її інституціями.

Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights) — судовий орган Ради Європи, створений для забезпечення дотримання державами — членами Ради Європи їхніх зобов'язань за ЄКПЛ та протоколами до неї. Основне завдання Суду — тлумачення та застосування ЄКПЛ та протоколів до неї. Знаходиться в Страсбурзі.

¹ ЄКПЛ надає офіційну статистику щодо кількості справ на щорічній основі, див. останню статистику на сайті Суду: http://echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2015_ENG.pdf.

Європейський суд (правосуддя)/Суд ЄС (European Court of Justice) — вищий судовий орган Європейського Союзу. Знаходиться в Люксембурзі, перевіряє на відповідність законодавству ЄС документи, видані європейськими інституціями та урядами, а також ухвалює рішення щодо тлумачення та застосування законодавства ЄС на запит національних судів країн — членів ЄС.

Міжнародний суд ООН (International Court of Justice) — судовий орган Організації Об'єднаних Націй, що знаходиться в Гаазі та має компетенцію вирішувати всі спори між державами — членами ООН згідно зі Статутом ООН.

Європейська конвенція з прав людини (1950) — регіональний міжнародний документ, метою якого є зміцнення прав людини на регіональному рівні, в межах юрисдикції держав — членів Ради Європи.

Загальна декларація прав людини (1948) — документ, ухвалений Організацією Об'єднаних Націй з метою зміцнення захисту прав людини на міжнародному рівні.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966) — основоположний міжнародно-правовий документ у галузі міжнародного захисту громадянських (особистих) і політичних прав та свобод людини, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. Набрал чинності 23 березня 1976 року.

Хартія основних прав (2000) — документ Європейського Союзу стосовно прав людини та основних свобод.

Рада Європи (Council of Europe; CoE) — міжнародна організація в Страсбурзі, членами якої є наразі 47 держав (у тому числі й Україна) з населенням близько 820 млн осіб. Заснована для посилення демократії та захисту прав людини і верховенства права.

Європейська Рада (European Council) — інституція Європейського Союзу, яка складається з голів держав або урядів з-поміж країн-членів, а також Голови Європейської комісії, мета якої — планування політики ЄС. Засідання проводяться принаймні двічі на шість місяців у Брюсселі.

Рада ЄС (Council of the European Union) — одна з семи інституцій ЄС, яка є частиною двопалатного законодавчого органу ЄС, яку представляють керівники держав — членів ЄС; другою частиною законодавчого органу є Європейський парламент. Рада складається з 28 національних міністрів певних галузей та одного відповідального за цю галузь єврокомісара, який не має права голосувати.

Європейський Союз (European Union, EU) — економічний та політичний союз держав — членів Європейських Спільнот (ЄВС, ЄОВіС, Євратом), створений згідно з Договором про Європейський Союз, що підписаний у лютому 1992 року і є чинним з листопада 1993 р. На сьогодні до ЄС входять 28 європейських держав з населенням понад 505 млн осіб. Серед інституцій ЄС є Європейська комісія, Рада ЄС, Європейська рада, Суд ЄС, Європейський парламент тощо.

Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ; Parliamentary Assembly of the Council of Europe/PACE) — один з головних статутних органів Ради Європи; консультативний орган, що складається з представників парламенту всіх держав — членів РЕ. Найстаріший в Європі орган міжпарламентської співпраці.

Європейський Парламент (European Parliament) — парламентський орган Європейського Союзу, який складається з 766 європейських депутатів з 28 країн — членів ЄС.

ПИТАННЯ № 5: ЯКОЮ Є СТРУКТУРА ЄСПЛ?

ЄСПЛ у повному складі включає 47 суддів (від кожної держави — члена Ради Європи; наразі наявні 46 суддів) та Секретаріату. Судді розглядають справи та виносять рішення в складі наступних судових утворень (формацій): в якості судді, що засідає одноособово, в складі комітету, палати або Великої палати. При цьому всі судді ЄСПЛ закріплені за секціями, які є адміністративними одиницями, до кожної з якої прикріплені різні юридичні відділи, які є частиною Секретаріату Суду. Наразі в Суді 5 секцій (плюс Фільтраційна секція). Кожна секція має свого Голову, Заступника Голови та певну кількість суддів. Палата — це секція, створена на пленарному засіданні Суду на визначений період відповідно до пункту b) статті 25 Конвенції.

ПИТАННЯ № 6: ЩО ТАКЕ СЕКРЕТАРІАТ ЄСПЛ?

Секретаріат ЄСПЛ (англ. — Registry) — це структурний підрозділ Суду, який забезпечує юридичну, адміністративну та технічну підтримку його роботи. До його складу входять юристи («юридичні секретарі»), адміністративні та технічні працівники, а також перекладачі. Наразі

це близько 679 працівників (з них 42 — українці), які є громадянами більшості держав — членів РЄ.

Працівники Секретаріату ЄСПЛ наймаються на роботу самим Судом (Радою Європи), а не номінуються відповідною державою — членом Ради Європи, представляють лише Суд і в жодному разі не представляють ані державу свого громадянства, ані заявників, ані держав-відповідачів. Співробітники Секретаріату працюють в різних юридичних відділах, прикріплених до секцій Суду.

ПИТАННЯ № 7: В ЯКОМУ СУДДІВСЬКОМУ СКЛАДІ ЄСПЛ РОЗГЛЯДАЄ СПРАВИ?

Суд розглядає справи в чотирьох формаціях:

1. Суддя, що засідає одноособово. Явно неприйнятні заяви (від 85 до 97 % від усіх заяв, що надходять до Суду; статистика варіюється залежно від країни-відповідача) розглядаються суддею одноособово (англ. — single judge formation). Рішення судді, що засідає одноособово, про відхилення заяви як неприйнятною є остаточним та оскарженню не підлягає. Воно повідомляється заявникові у вигляді надсилання стандартного листа, в якому, як правило, не розписуються причини, з яких заяву було визнано непринятною.

Порада: У разі визнання Судом у складі судді, який засідав одноособово, заяви непринятною і отримання вами відповідного листа радимо не звертатися до Суду із запитаннями та численними клопотаннями про роз'яснення рішення, оскарження цього рішення до палати, Голови Суду, Генерального секретаря Ради Європи тощо, оскільки Суд жодних роз'яснень давати не буде, а також не буде розглядати клопотань про перегляд такого рішення. Відтак, це буде непотрібною втратою часу та коштів. Як правило, рішення судді в одноособовому складі містить роз'яснення щодо неприйнятності заяви тоді, коли заява є непринятною за одним критерієм прийнятності (наприклад, була подана через більш ніж 6 місяців від дати остаточного рішення національного суду). В інших випадках, коли різні скарги відхиляються з різних підстав неприйнятності, заявник або його представник лише повідомляються листом, який містить загальне формулювання про те, що заява була визнана непринятною.

2. Комітет. Якщо суддя, який засідає одноособово, не вирішує питання про прийнятність заяви самостійно, він може передати її на розгляд до комітету, який складається з трьох суддів. У такому разі

питання про прийнятність заяви вирішить комітет. Крім того, комітети Суду розглядають питання прийнятності та суті скарг, які є предметом ustalenoї практики Суду (наприклад, питання тривалого невиконання судових рішень, надмірної тривалості національних судових проваджень, нерозумної тривалості строків утримання під вартою, неефективності розслідування скарг за статтею 2 ЄКПЛ тощо). Для того щоб бути ухваленим, рішення комітету має бути одностайним. Як і рішення судді, що засідав одноособово, рішення комітету є остаточними та не підлягають оскарженню.

3. Палата. Якщо справа під час її попереднього вивчення не вбачається неприйнятною або такою, що може розглянути комітет (предмет ustalenoї практики Суду) і може стосуватися порушення Конвенції, вона передається на розгляд до палати у складі семи суддів, яка приймає рішення більшістю голосів, здебільшого — одночасно щодо прийнятності і суті справи. Рішення Палати можуть бути оскаржені до Великої палати (див. нижче Питання № 44).

4. Велика палата. У виняткових випадках справи можуть розглядатися Великою палатою у складі 17 суддів, рішення якої приймається більшістю суддів та є остаточним (див. нижче Питання № 44).

ПИТАННЯ № 8: ЯК ФОРМУЄТЬСЯ СКЛАД ПАЛАТ ТА ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ?

До складу кожної Палати входять Голова секції, у провадження якої передано справу, «національний суддя» (суддя, обраний від держави, проти якої подано справу), а також п'ять інших суддів, визначених Головою секції в порядку черговості.

До складу Великої палати входять Голова та Заступник Голови Суду, Голови секцій та національний суддя, а також інші судді, яких визначено відповідно до Регламенту Суду. Якщо справа розглядається Великою палатою за клопотанням однієї зі сторін, до її складу не входить жоден із суддів, що вже розглядали цю справу в складі Палати.

ПИТАННЯ № 9: ЧИ ЗАСІДАЮТЬ СУДДІ У СПРАВАХ ЩОДО СВОЇХ ДЕРЖАВ?

«Національний суддя» (тобто суддя, обраний від певної держави-учасниці, яка є відповідачем у справі) не може брати участь у справі,

яка розглядається суддею одноособово. У виняткових випадках його може бути запрошено до складу комітету з трьох суддів. Утім, якщо справа розглядається Палатою чи Великою палатою, «національний суддя» завжди входить до її складу, оскільки лише він (вона) знає особливості національного законодавства та практику його тлумачення та застосування національними судовими та адміністративними органами.

ПИТАННЯ № 10: ЯКИМИ Є ОСНОВНІ КЕРІВНІ ДОКУМЕНТИ ЄСПЛ?

Основними керівними документами ЄСПЛ є Конвенція та Протоколи до неї, а також Регламент Суду (нова редакція Регламенту Суду діє з 1 липня 2015 року, у тому числі правило 47).

Крім того, Суд розробив практичні рекомендації щодо: процедури подачі скарги до суду (від 1 листопада 2003 року, зі змінами); клопотань про застосування тимчасових заходів згідно з правилом 39 Регламенту Суду (від 5 березня 2003 року, зі змінами); формулювання вимог щодо справедливої сатисфакції згідно зі статтею 41 ЄКПЛ (від 28 березня 2007 року; є російською мовою); клопотань про надання заяві статусу анонімною (від 14 січня 2010 року); дві рекомендації щодо подачі урядами держав-відповідачів та заявниками усіх своїх письмових зауважень у справі безпечним електронним шляхом (від 22 вересня 2008 року та 29 вересня 2014 року; в останній зазначено, що вона набирає чинності в 2015 році після проходження тестового періоду); та процедури подання письмових зауважень сторін (від 10 грудня 2007 року).

ПИТАННЯ № 11: ЩО ТАКЕ ІНДИВІДУАЛЬНА ЗАЯВА І ХТО МОЖЕ З НЕЮ ЗВЕРНУТИСЯ ДО ЄСПЛ?

Індивідуальна заява – це право фізичної чи юридичної особи, закріплене в статті 34 ЄКПЛ. Зокрема, у зазначеному положенні передбачено, що «Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права». Оформлюється індивідуальна заява на офіційному формулярі заяви до ЄСПЛ.

До Європейського суду особа може звернутися із заявою, якщо вона вважає, що особисто і безпосередньо стала потерпілою від порушення прав і свобод гарантій, зазначених у Конвенції або в Протоколах до неї. Заява має включати лише порушення, допущені однією з 47 держав — членів Ради Європи, на які поширюється дія Конвенції.

Заявнику не обов'язково бути громадянином однієї з держав, які ратифікували Конвенцію. Наприклад, громадянин Афганістану, який знаходиться на території однієї з країн — членів Ради Європи (не важливо, на законних підставах чи ні), може скаржитися на можливу депортацію, яка, в разі її виконання, може призвести до порушення його прав за статтею 3 ЄКПЛ.

Порушення прав, на яке скаржиться заявник, повинне бути вчиненим однією з таких держав у межах її «юрисдикції», що, зазвичай, означає в межах її території. Однак якщо держава здійснює так званий «ефективний контроль» над частиною території іншої держави, то особи, що знаходяться на такій території, можуть звертатися до ЄСПЛ із заявою проти держави, яка здійснює контроль. Саме така ситуація була, наприклад, у справах ЄСПЛ «*Ilascu та інші проти Молдови та Росії*», «*Catan та інші проти Республіки Молдова та Росії*». Загальновідомим є й той факт, що більшість заяв до ЄСПЛ, пов'язаних з порушенням прав людини в зоні АТО (Донецька та Луганська області), подаються заявниками чи їхніми представниками одночасно проти Росії (яка, як стверджується, здійснює у відповідних районах ефективний контроль) і проти України (за якою тим не менш залишаються певні позитивні зобов'язання відповідно до статті 1 ЄКПЛ).

Заявник може бути як фізичною, так і юридичною особою, як-то, наприклад, компанією або об'єднанням. У цьому зв'язку є хибною думка, яку інколи можна почути, що Європейський суд з прав людини розглядає скарги, які стосуються лише прав людини, а не прав юридичних осіб. Це не так. Чимало прав, гарантованих Конвенцією та Протоколами до неї, стосуються як фізичних, так і юридичних осіб.

ПИТАННЯ № 12: ЯКА РІЗНИЦЯ МІЖ ІНДИВІДУАЛЬНИМИ ТА МІЖДЕРЖАВНИМИ ЗАЯВАМИ?

Переважаюча більшість заяв до Суду подаються приватними (фізичними та юридичними) особами — вони і є індивідуальними заявами.

Держава також може подати заяву проти іншої держави-учасниці — така заява є міждержавною. Останні приклади міждержавних заяв — це декілька заяв України проти Російської Федерації, які стосуються

порушень прав людини на наразі непідконтрольних Україні територіях (АР Крим, частини Луганської та Донецької областей).

ПИТАННЯ № 13: ЯКИМИ Є КРИТЕРІЇ ПРИЙНЯТНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАЯВИ?

Щоб Суд визнав заяву прийнятною, вона має відповідати певним вимогам (умовам), у протилежному випадку скарги не розглядатимуться. Такі вимоги передбачені в статті 35 Конвенції.

Із заявою до Суду можна звертатися лише після вичерпання національних засобів правового захисту. Інакше кажучи, особи, які скаржаться на порушення своїх прав, повинні спочатку звернутися з цими скаргами до судів відповідної держави всіх рівнів юрисдикції. Таким чином, держава отримує змогу виправити стверджуване порушення на національному рівні.

Скарги заявника повинні стосуватися одного чи декількох прав, гарантованих Конвенцією (компетенція *ratione materiae*). Суд не може розглядати скарги про порушення будь-яких інших прав.

Крім того, із заявою до Суду слід звернутися не пізніше ніж через шість місяців після винесення остаточного рішення на національному рівні (зазвичай, йдеться про рішення найвищого національного судового органу) або після завершення ситуації, на яку скаржиться заявник, і щодо якої стверджується відсутність ефективних засобів правового захисту.

Стверджуване порушення Конвенції має стосуватися заявника особисто (компетенція *ratione personae*) й безпосередньо та має завдати йому суттєвої шкоди.

Заяви можуть бути подані лише проти однієї чи декількох держав — учасниць Конвенції, а не проти будь-якої іншої держави чи приватної особи (компетенція *ratione personae*).

Суд розглядатиме лише скарги на ті порушення, які сталися з моменту ратифікації державою-відповідачем Конвенції чи відповідного протоколу (компетенція *ratione temporis*) та, як правило, на території держави-відповідача (компетенція *ratione loci*).

Детальний посібник щодо критеріїв прийнятності, підготовлений Секретаріатом ЄСПЛ та перекладений на українську мову, можна знайти за наступним посиланням: http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf. Більш детально різні критерії прийнятності розглядаються в наступних питаннях.

ПИТАННЯ № 14: ЧИ ІСНУЮТЬ БУДЬ-ЯКІ ПРОЦЕДУРИ НА РІВНІ НАЦІОНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА, ЯКІ ЗАЯВНИКОВІ НЕОБХІДНО ПОПЕРЕДНЬО ПРОЙТИ?

Так. Заявник повинен використати всі засоби правового захисту в державі, якої стосується заява, що могли б виправити ситуацію, на яку він скаржиться. Часто такими засобами правового захисту є звернення до відповідного суду з подальшим апеляційним та касаційним оскарженням.

За загальним правилом, в Україні в більшості випадків необхідно оскаржувати судові рішення в апеляційному та касаційному порядках, а останньою інстанцією є, залежно від обставин, Вищий спеціалізований суд із розгляду цивільних і кримінальних справ (ВССУ), Вищий адміністративний суд України (ВАСУ) або Вищий господарський суд України (ВГСУ). Звернення з повторною касацією до Верховного Суду України наразі Судом не вимагається, оскільки таке звернення, клопотання щодо допуску якого підлягає дискреційному рішення ВСУ, не вважається «ефективним засобом правового захисту». Відтак, звертатися до ЄСПЛ необхідно протягом шести місяців з моменту отримання остаточного рішення ВССУ, ВАСУ або ВГСУ, не очікуючи на результати розгляду ВСУ повторної касації, яка може бути подана лише для національних цілей.

Втім, самого лише використання національних засобів правового захисту недостатньо. Необхідно також належним чином обґрунтувати свої скарги за Конвенцією (тобто викласти суть порушень Конвенції, про які ви заявляєте, та надати відповідні докази порушення).

Правило про вичерпання національних засобів правового захисту не є абсолютним. Необхідно вичерпувати лише ті засоби, які є доступними для заявника та ефективними як в теорії, так і на практиці, тобто такими, що здатні забезпечити виправлення завданої заявникові шкоди і відкривають для нього ймовірні перспективи успіху. Наприклад, у деяких випадках заявник не зобов'язаний вдаватися до засобів правового захисту, коли доведено, що в адміністративній практиці держави-відповідача повторюються дії, несумісні з Конвенцією, а офіційні органи держави ставляться до цього толерантно, таким чином роблячи будь-яке провадження даремним чи неефективним.

Більш детально про вичерпання національних засобів правового захисту як критерій прийнятності можна ознайомитися в Практичному посібнику щодо прийнятності (http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf), с. 22 – 30.

ПИТАННЯ № 15: ХТО І НА ЩО МОЖЕ СКАРЖИТИСЬ?

Заявник може скаржитися лише на ті порушення прав, які були допущені безпосередньо та особисто щодо нього (юрисдикція Суду *ratione personae*).

Скарга повинна стосуватися одного або більше прав, передбачених у Конвенції або Протоколах до неї (юрисдикція Суду *ratione materiae*). Порушення, на які ви скаржитесь, можуть стосуватися широкого кола питань, як-то: катування чи нелюдське поводження з ув'язненими (стаття 3 Конвенції), законність тримання під вартою (стаття 5 Конвенції), порушення при розгляді цивільних чи кримінальних питань (стаття 6 Конвенції), дискримінація у здійсненні прав, викладених у Конвенції (стаття 14 Конвенції), батьківські права (стаття 8 Конвенції), право на повагу до приватного та сімейного життя, житла і кореспонденції (стаття 8 Конвенції), свобода вираження поглядів, свобода передавати чи отримувати інформацію (стаття 10 Конвенції), свобода участі у зібраннях та демонстраціях (стаття 11 Конвенції), вислання та екстрадиція (статті 3 та 5 Конвенції), конфіскація майна (стаття 1 Протоколу № 1) тощо.

Заявник не може оскаржувати загалом (абстрактно, без безпосереднього зачіпання ваших інтересів) закон чи заходи, наприклад, якщо він вважає, що вони були несправедливими (це Суд вважає абстрактною скаргою, або *actio popularis*). Заявник не може скаржитися на порушення інших юридичних актів, крім ЄКПЛ, зокрема таких як Загальна декларація прав людини ООН, Європейська соціальна хартія або Хартія основних прав ЄС.

Також заявник не може скаржитися від імені інших осіб, за винятком тих випадків, коли ці особи чітко визначені та заявник є їхнім офіційним представником. Заявникам також варто ознайомитися з правилом 36-1 та Главою XI Регламенту Суду. Довіреність на представництво заявника передбачена в самому тексті нового формуляра заяви (секція С3, пункти 33 – 36). У нотатці для заповнення формуляра заяви (http://www.echr.coe.int/Documents/Application_№_otes_UKR.pdf) є інструкції з приводу оформлення повноважень представника заявника.

Більш детально про юрисдикцію Суду *ratione personae* та *materiae* можна ознайомитися в Практичному посібнику щодо прийнятності (http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf), с. 43 – 47, 55 – 88.

ПИТАННЯ № 16: ПОРУШЕННЯ ЯКИХ НОРМ КОНВЕНЦІЇ ВСТАНОВЛЮЮТЬСЯ ЄСПЛ НАЙЧАСТІШЕ?

Протягом 1959 – 2015 років 25,06 % порушень, констатованих Судом, стосувалися права на справедливий суд (стаття 6 ЄКПЛ), 19,85 % – заборони катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3 ЄКПЛ), 16,97 % – права на свободу (стаття 5 ЄКПЛ), 10,25 % – права на ефективний засіб правового захисту (стаття 13 ЄКПЛ), 7,85 % – права власності (стаття 1 Протоколу № 1), 5,68 % – права на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8 ЄКПЛ), 5,52 % – права на життя (стаття 2 ЄКПЛ). Усі інші порушення становили 8,82 % від усіх констатованих Судом порушень.

ПИТАННЯ № 17: ЯКІ ПОРУШЕННЯ ЄСПЛ НАЙЧАСТІШЕ КОНСТАТУЄ У СПРАВАХ ПРОТИ УКРАЇНИ?

Що стосується України, то з моменту винесення Судом першого рішення проти України (1999 рік) та станом на 31 грудня 2015 року Суд виніс 1053 рішення. Найбільше порушень встановлено щодо права на справедливий суд (494 рішення), права власності (336), права на свободу (235) та права на ефективний засіб правового захисту (265). Решта рішень стосувалися порушень статей 2, 3, 8 Конвенції тощо. Порушення, що стосуються права на справедливий суд, права власності та права на ефективний засіб правового захисту, часто стосуються справ про тривале невиконання остаточних рішень національних судів.

ПИТАННЯ № 18: ПРОТИ КОГО МОЖНА ПОДАТИ ЗАЯВУ ДО ЄСПЛ?

Заяву до ЄСПЛ можна подати проти однієї чи декількох держав, на які поширюється дія Конвенції і яка/які, на думку заявника (своєю дією або діями чи бездіяльністю, що стосувались безпосередньо вас або вашого довірителя), порушили ЄКПЛ або протоколи до неї.

Скарги мають стосуватися дій чи бездіяльності одного або декількох органів влади держави, якої стосується заява (наприклад, судового або адміністративного органу).

Суд не може розглядати заяви проти приватних осіб або приватних організацій, таких як господарські товариства.

ПИТАННЯ № 19: ПРОТИ ЯКИХ ДЕРЖАВ БІЛЬШЕ ВСЬОГО ПОДАЄТЬСЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАЯВ?

Станом на 29 лютого 2016 року на рішення Суду очікували 67 200 індивідуальних заяв.

Більше половини з них — проти України (22,2 %, або 14900 заяв), Росії (13,5 %), Туреччини (12,6 %) та Італії (11,2 %). Таким чином, наразі Україна знаходиться на першому місці за кількістю індивідуальних заяв серед усіх держав — учасниць Конвенції.

ПИТАННЯ № 20: ПРОТИ ЯКИХ ДЕРЖАВ СУД ВСТАНОВЛЮЄ БІЛЬШЕ ВСЬОГО ПОРУШЕНЬ?

Більше всього рішень протягом 1959 — 2015 років Суд виніс проти Туреччини (3182 рішення), Італії (2336), Росії (1720), Польщі (1099) та Румунії (1197). Інакше кажучи, проти цих держав Суд виніс біля половини всіх своїх рішень, ухвалених протягом 1954 — 2015 років (загалом — 18 577 рішень).

Станом на кінець 2015 року Україна знаходилася на шостому місці за кількістю винесених Судом проти держави — учасниці Конвенції рішень.

ПИТАННЯ № 21: ЧИ РОЗГЛЯДАЄ СУД СУСПІЛЬНО ВАЖЛИВІ ПИТАННЯ ТА ПИТАННЯ, ПРЯМО НЕ ПЕРЕДБАЧЕНІ КОНВЕНЦІЄЮ ТА ПРОТОКОЛАМИ ДО НЕЇ?

Суду доводиться вирішувати питання, які неможливо було передбачити на час підписання Конвенції у 1950 році. Це обумовлюється тим, що Конвенція є «живим організмом», який необхідно тлумачити в світлі сучасних умов (принцип динамічного / еволюційного тлумачення Конвенції).

Зокрема, Суд виносив рішення щодо таких важливих суспільних питань, як проведення абортів, сприяння у самогубстві (ефтаназія),

особисті обшуки, домашнє рабство, право на з'ясування власного походження у випадках, коли мати при народженні дитини вирішила зберегти анонімність, покривання голови ісламською хустиною в школах та університетах, видиме носіння християнського натільного хрестика, демонстрація розп'яття в державній школі, захист журналістських джерел, дискримінація проти циган, права ЛГБТ та питання, пов'язані з навколишнім середовищем.

Для прикладу можна навести статтю 8 Конвенції, яка гарантує кожному право на повагу до приватного та сімейного життя, а також до житла. Ані ця стаття, ані будь-які інші положення Конвенції не гарантують права на збереження навколишнього природного середовища як такого. Як зазначив сам Суд, більш доречними для захисту екологічних прав є інші міжнародні угоди (*Kyrtatos проти Греції*, № 42666/98, § 52, рішення від 22 травня 2003 року). На думку Суду, жодного питання за статтею 8 також не виникне, якщо оскаржувана шкода від забруднення навколишнього середовища є незначною у порівнянні з небезпекою навколишнього середовища, притаманною життю в кожному сучасному місті. Разом з тим, якщо погіршення природного середовища безпосередньо зачепило права заявника (наприклад, погіршення стану здоров'я сина заявниці через дію міжрегіональної автомагістралі, незаконно побудованої органами влади прямо на вулиці, на якій розташований її будинок, або неможливість заявником користуватися питною водою з колодязя — єдиного наявного в нього джерела води — через забруднення води від незаконно побудованого поруч з його будинком цвинтаря) та сягнуло «мінімального рівня серйозності», Суд може дійти висновку про те, що порушено право заявника на повагу до приватного та сімейного життя або житла. Таким чином, у своїй практиці ЄСПЛ витлумачив статтю 8 ЄКПЛ таким чином, що вона за певних обставин також захищає й екологічні права особи.

Динамічне тлумачення Судом Конвенції також значно залежить і від наявності чи відсутності консенсусу серед держав — членів Ради Європи. Іноді Суд дивиться більш широко: на наявність міжнародного консенсусу (навіть при відсутності широкого європейського консенсусу міжнародний може мати перевагу). Деякі питання, щодо яких не було широкого консенсусу в Європі у 80-90-х роках минулого століття або ж не було консенсусу взагалі, за кілька десятків років отримали більш широке визнання державами. Наприклад, це стосується юридичного визнання прооперованих транссексуалів або надання державою певної форми визнання юридичного статусу одностатевих пар. Інші приклади включають питання різного ставлення до дітей, народжених поза шлюбом,

гендерної рівності тощо. Відповідно, якщо те чи інше право Суд не міг витлумачити з Конвенції 20 чи більше років тому, наразі таке право (а відтак і кореспондуючий обов'язок держави — члена Ради Європи забезпечити його відповідно до статті 1 Конвенції) може виникнути.

ПИТАННЯ № 22: СКІЛЬКИ У ЗАЯВНИКА Є ЧАСУ ДЛЯ ПОДАВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАЯВИ ДО ЄСПЛ?

На сьогодні заявник має шість місяців від дати прийняття остаточного рішення на національному рівні (зазвичай, це рішення найвищої судової інстанції) або з моменту події, прийняття акту чи рішення, на яку заявник скаржиться і щодо якої не існує ефективних засобів правового захисту, впродовж яких він може подати заяву до ЄСПЛ. Після закінчення цього строку заява не буде прийнята до розгляду Суду. Після набрання чинності Протоколом № 15 шестимісячний строк подання заяви до Суду буде зменшено до чотирьох місяців.

Шестимісячний строк звернення до Суду зазвичай визначається з дати, коли найвища судова чи адміністративна інстанція, що уповноважена вирішувати справу, прийняла у ній рішення, або коли заявник чи його юридичний представник були повідомлені про це рішення. Як вже зазначалося, якщо не існує ефективних засобів захисту щодо скарги, шестимісячний термін відлічується від дати оскаржуваного акту, події чи рішення.

Крім того, правило шести місяців не стосується так званих триваючих ситуацій, на які скаржиться заявник — наприклад, тривале невиконання остаточного судового рішення, тривале утримання особи під вартою, тривале судове провадження тощо. У таких ситуаціях заявник може звертатися до Суду вже тоді, коли вважатиме, що така тривала ситуація не відповідає практиці Суду, а тому може порушувати те чи інше положення ЄКПЛ.

Шестимісячний строк може бути перерваний, тільки коли заявник надішле до Суду повну заяву з додатками, яка відповідатиме вимогам правила 47 Регламенту Суду. Таким чином, в інтересах заявника подати заяву до ЄСПЛ якомога швидше з моменту отримання ним остаточного рішення чи оскаржуваного акту, події чи рішення, оскільки якщо вона буде неповною (наприклад, не будуть подані всі документи), ЄСПЛ може або відразу визнати заяву такою, що не відповідає правилу 47 Регламенту Суду, або попросити заявника доповнити її і надати повний

пакет документів. При цьому повний пакет документів має бути досланий впродовж все того ж шестимісячного строку. Якщо ж неповну заяву було подано впродовж шестимісячного строку, а повну — вже після його спливу, то вважатиметься, що заявник не дотримався правила щодо подання заяви до Суду протягом шестимісячного строку.

Саме така ситуація мала місце у справі «*Малиш та Іванін проти України*» (№№ 40139/14 та 41418/14, ухвала щодо прийнятності від 9 вересня 2014 року). У цій справі Суд мав нагоду вперше прокоментувати останню редакцію правила 47 Регламенту Суду, яка була прийнята 6 травня 2013 року та яка набула чинності 1 січня 2014 року, зокрема питання перебігу шестимісячного строку подачі індивідуальної заяви. Оскільки в цій справі первісно подані заяви були неповними (заявники не надали копії своїх національних позовів, апеляційних та касаційних скарг), Суд проінформував заявників про недотримання правила 47 і попередив їх, що перебіг шестимісячного строку подачі заяви до Суду буде перервано лише після подачі повного пакету документів до Суду. Згодом заявники подали повні пакети документів по своїх заявах, як того вимагав Суд, але вже поза межами шести місяців від дат остаточних рішень національних судів.

Розглядаючи ці справи, Суд зазначив, що якщо раніше перше звернення до Суду, в якому навіть стисло було викладені факти та скарги, переривало перебіг шестимісячного строку звернення до Суду (за умови подачі в подальшому повної заяви), з 1 січня 2014 року умови подачі заяв є більш жорсткими. Зокрема, для переривання перебігу шестимісячного строку необхідно відразу подати заяву разом з усіма документами на її підтримку, а неповні заяви більше не беруться до уваги для цілей переривання перебігу шестимісячного строку. У цій справі, хоча перше звернення першого заявника було зроблене ще до набуття чинності новою редакцією правила 47, таке перше звернення не перервало перебігу шестимісячного строку, оскільки він не надав повну заяву у строки, встановлені йому Судом у відповідному листі-запиті. Щодо другого заявника Суд зазначив: його твердження про те, що він мав труднощі в підготовці своєї заяви, були неконкретизованими та не підтриманими жодними доказами чи переконливими аргументами, тому Суд дійшов висновку, що другий заявник не надав належного пояснення його недотримання вимог нової редакції правила 47. Відповідно, Суд відхилив заяви як такі, що були подані поза межами шестимісячного строку звернення до ЄСПЛ.

З огляду на цю справу можна порадити усім потенційним заявникам та їхнім представникам проявляти максимальну обачність та увагу при

поданні своїх заяв до Суду. При цьому найкращою буде рекомендація подавати заяву відразу з усіма підтверджуючими документами (копіями позовів, апеляційних та касаційних скарг тощо) і якомога швидше після винесення на національному рівні остаточного судового рішення чи оскаржуваного акту, події чи рішення. Саме в такому випадку заявники зведуть до мінімуму можливі ризики пропуску шестимісячного строку подання заяви до Суду.

Термін подання заяви до Суду закінчується в останній день шести місяців, навіть якщо цей день є неділею або офіційним вихідним днем. Інакше кажучи, формуляр заяви з усією необхідною інформацією та документами повинен бути відправлений до Суду щонайпізніше в останній день шестимісячного строку. Отже, заявникові слід переконатися в тому, що він вчасно відправив свою заяву поштою.

Порада: Формуляр заяви є на сайті ЄСПЛ, саме звідти його варто завантажити, заповнити та відіслати до Суду. Якщо ж писати, як це раніше часто робилося заявниками, попереднього листа до Суду з проханням надати формуляр заяви, то це не перерве шестимісячного строку подачі заяви до Суду, а лише скоротить його на певний час, враховуючи строк доставки міжнародної кореспонденції. Сам Суд також не радить цього робити.

Більш детально про дотримання шестимісячного строку як критерій прийнятності можна ознайомитися в Практичному посібнику щодо прийнятності (http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf), с. 31 – 35.

ПИТАННЯ № 23: СКІЛЬКИ ЧАСУ ЄСПЛ РОЗГЛЯДАЄ СПРАВИ?

Якщо мова йде про явно необґрунтовані заяви (неприйнятні скарги), які складають більшість заяв, поданих до Суду, останній, як правило, розглядає їх відразу ж після надходження і повідомляє заявника про відповідне рішення через кілька місяців після подання заявником індивідуальної заяви. Такими заявами займаються судді, які засідають одноособово, і яким допомагає Фільтраційна секція Суду та позасудові доповідачі (щодо заяв проти деяких держав).

Якщо ж заява на перший погляд не є явно необґрунтованою та потребує додаткових коментарів від уряду-відповідача та заявника, Суд таку заяву доводить до відома («комунікує») уряду-відповідача. У зв'язку з великою завантаженістю Суду іноді розгляд заяви може розпочатися лише через рік після її надходження.

У цілому з моменту отримання Судом заяви до моменту винесення ним рішення по суті проходить три-п'ять років, однак цей строк може бути як меншим (мінімальний строк розгляду справи в ЄСПЛ може складати близько півтори року), так і набагато більшим (десять років і більше). Усе залежить від терміновості або пріоритетності заяви. Так, окремі заяви Суд може визнати терміновими і розглянути їх у пріоритетному порядку, зокрема у випадку, якщо життя чи здоров'я заявника знаходиться під загрозою. Інші, менш термінові заяви (наприклад, щодо захисту права власності) Суд розглядатиме, як правило, довше.

У 2009 році Суд ухвалив політику пріоритетності розгляду справ (до цього усі справи в основному розглядалися в хронологічному порядку – від найбільш старих до більш недавніх). При визначенні порядку, в якому Суд розглядатиме справи, він повинен приймати до уваги серйозність та терміновість питань, які ставляться у справі (Палата або її Голова можуть відійти від цього правила стосовно будь-якої конкретної заяви). Відповідно, Судом визначено 7 категорій справ: 1 – термінові заяви (ризик життю або здоров'ю заявника, застосування правила 39 Регламенту Суду); 2 – справи, які стосуються структурних проблем (пілотні справи) або які порушують питання загального інтересу; 3 – справи, які стосуються загрози фізичній цілісності або гідності особи (статті 2, 3, 4 та 5§1 ЄКПЛ); 4 – заяви, ґрунтовані на інших статтях; 5 – заяви, що повторюються, «клоніві» справи; 6 – заяви, в яких є проблема прийнятності; 7 – явно неприйнятні заяви.

Разом з тим в окремих випадках ця пріоритетність може змінюватися. Так, хоча розгляд явно неприйнятних заяв стоїть на останньому місці згідно з політикою Суду 2009 року, з 2010 року ці справи, як правило (принаймні, заяви проти держав, які розглядає Фільтрувальна секція), розглядаються в першу чергу, тим самим відразу «відфільтровуються» явно неприйнятні заяви, які становлять переважну більшість від усіх заяв, поданих до Суду, а заявникам більше не потрібно, як раніше, чекати по п'ять-сім років, щоб зрештою дізнатися, що їхню заяву було відхилено як явно необґрунтовану.

Якщо заявник вважає, що його справа є термівовою чи пріоритетною, він повинен належним чином це обґрунтувати. У випадку терміновості Суд може невідкладно проінформувати державу-відповідача про подання заяви (правило 40 Регламенту Суду).

Нарешті, правило 41 Регламенту Суду передбачає, що при визначенні порядку черговості розгляду справ Суд має враховувати критерії

важливості та терміновості питань, що розглядаються. Однак палата або її Голова можуть відступити від цих критеріїв та надати пріоритет конкретній заяві.

ПИТАННЯ № 24: ЯКИМИ Є ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВАДЖЕННЯ В ЄСПЛ?

Типове провадження в ЄСПЛ є письмовим. Усні слухання у справі проводяться вкрай рідко і за рішенням Суду. Основними етапами провадження в палаті Суду є:

1) подання заявником індивідуальної заяви до Суду та її реєстрація Секретаріатом;

2) подання заявником клопотання за правилом 39 Регламенту Суду (за необхідності). Подання клопотання за правилом 39 відбувається, як правило, одночасно з подачею основної заяви, або ж воно може бути подане і пізніше, в ході розгляду заяви (залежно від виникнення обставин, за яких можливе застосування правила 39);

3) призначення судді-доповідача та передача заяви до відповідної суддівської формації;

4) «комунікація» заяви, тобто її доведення до відома уряду-відповідача. Цей етап включає попередній розгляд прийнятності заяви та суті заяви. У переважній більшості випадків Суд розглядає питання прийнятності та суті заяви разом (одночасно). Інакше кажучи, уряду-відповідачу та заявникові пропонується прокоментувати питання Суду як щодо прийнятності скарг заявника, так і щодо їх суті. Етап комунікації включає:

— повідомлення уряду-відповідача про заяву та надання останнім своїх відповідей та зауважень («спостережень»; англ. — observations) на порушені Судом запитання щодо прийнятності та суті заяви;

— пересилка Судом відповідей та зауважень уряду заявникові для надання ним коментарів;

— подання заявником клопотання про надання правової допомоги (за необхідності);

— подання заявником коментарів на зауваження уряду та вимог про справедливу сатисфакцію;

— пересилка Судом коментарів та вимог заявника уряду для коментарів;

— запит Судом додаткових коментарів від сторін (у разі потреби; рідко).

Результатом комунікації Судом заяви може бути:

5) вирішення Судом справи шляхом затвердження ним дружнього врегулювання справи сторонами (вноситься ухвала Суду щодо вилучення справи з реєстру справ Суду); *або* вирішення Судом справи шляхом затвердження ним односторонньої декларації уряду-відповідача (вноситься ухвала Суду щодо вилучення справи з реєстру справ Суду); *або* вирішення Судом справи по суті (винесення рішення Суду та набуття ним чинності).

Винесенню рішення може передувати проведення публічного слухання або місія з встановлення фактів (рідко).

Після винесення рішення можлива передача справи до Великої палати або розгляд Судом клопотань про тлумачення рішення, його перегляд або виправлення у ньому технічних помилок.

Процедура розгляду явно необґрунтованих заяв суддею, який засідає одноособово, є значно спрощеною, не передбачає перерахованих вище етапів та включає лише отримання Судом заяви, розгляд її суддею одноособово та одночасне повідомлення Секретаріатом Суду заявника про отримання заяви та визнання її явно необґрунтованою.

Що стосується розгляду справ у комітеті, він є схожим до провадження в палаті, однак є спрощеним, і деякі етапи, наявні в провадженні для провадження в палаті (наприклад, публічне слухання, місія з встановлення фактів) відсутні.

Далі розглядатимуться більш детально кожен з етапів провадження в палаті Суду.

ПИТАННЯ № 25: ЯКИМИ Є ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ФОРМУЛЯРА ЗАЯВИ ДО ЄСПЛ?

Крім дотримання заявником умов прийнятності, про які говорилося вище, заява повинна бути оформлена на офіційному формулярі, який можна знайти українською мовою та завантажити на сайті Суду (http://www.echr.coe.int/Documents/Application_Form_UKR.pdf). Письмовий запит до Суду про надання роздрукованого формуляра не перерве шестимісячного строку подання заяви (як це було раніше), тому рекомендується самостійно відразу ж завантажити формуляр на сайті Суду, зберегти його в себе на комп'ютері, а тоді заповнювати, роздрукувати та підписати (заявником та/або представником).

Зміст заяви (правило 47 Регламенту Суду) є наступним. У заяві зазначаються:

- ім'я, дата народження, громадянство та адреса заявника і, якщо заявник є юридичною особою, повна назва, дата створення чи реєстрації, офіційний реєстраційний номер (за наявності) та офіційна адреса;
- якщо у заявника є представник — ім'я останнього, адреса, номери телефону і факсу та електронна адреса;
- якщо у заявника є представник — дата та оригінал підпису заявника в розділі формуляра, відведеного для довіреності; також у цьому розділі формуляра має бути оригінал підпису представника на підтвердження його/її згоди діяти в інтересах заявника;
- найменування Договірної Сторони або Сторін, проти яких подається заява;
- стислий і розбірливий виклад фактів;
- стислий і розбірливий виклад стверджуваного порушення (порушень) Конвенції та відповідних аргументів;
- стислий виклад інформації про дотримання заявником умов прийнятності, викладених у статті 35 § 1 Конвенції.

Заявник повинен вкласти в той обсяг, який передбачено формуляром заяви. Якщо це неможливо, заявник може додатково навести свої аргументи щодо фактів та стверджуваних порушень на окремих аркушах, але в будь-якому випадку він повинен у самому формулярі стисло викласти всю інформацію щодо фактів і стверджуваних порушень, а не лише частину фактів чи скарг на формулярі, а решту — на окремих листах. Суд повинен вже з самого формуляра зрозуміти, про що справа і які скарги в ній порушуються. Зокрема, згідно з правилом 47§2(a) Регламенту Суду: «Інформація, вказана в пунктах 1 (d) по 1 (f) [*викладення фактів, стверджувані порушення, інформація про дотримання критеріїв прийнятності*] і викладена у відповідній частині формуляра, має бути достатньою для того, щоб Суд міг визначити суть та обсяг заяви, не звертаючись до інших документів».

До заяви повинні додаватися копії усіх рішень, зокрема судових, а також інших документів (наприклад, апеляційні та касаційні скарги), що згадуються у заяві. Заявник також повинен зазначити, чи подавав він подібну скаргу до іншої міжнародної установи.

Заявники, які не бажають, щоб їхню особу було розкрито, повинні зазначити про це в заяві та належним чином це обґрунтувати. Суд може присвоїти заяві статус анонімною або ж самостійно прийняти рішення про надання такого статусу.

Датою подання заяви вважається дата, коли формуляр, що відповідає всім вимогам правила 47 Регламенту Суду, був відправлений на адресу Суду. Датою відправлення вважатиметься дата поштового штемпеля.

Заява повинна бути підписана заявником або його представником (разом з довіреністю, передбаченою в секції С. 3., пп. 33 — 36 формуляра), якщо такий є. Якщо заявник не мав представника на час заповнення формуляра заяви або коли заявник бажає змінити представника, зазначеного у формулярі заяви, яку вже було подано до Суду, він заповнює окрему довіреність (яку можна завантажити за наступним посиланням: http://www.echr.coe.int/Documents/Authority_Form_UKR.pdf) та досилає її до Суду.

Якщо заявник подасть неповну заяву, вона, як правило не буде розглянута. Винятками є наступні випадки: якщо заявник надав ґрунтовні пояснення про причини невиконання вимог частин 1 — 3 правила 47 Регламенту Суду; якщо заява містить запит про вжиття термінових заходів; якщо Суд прийме відповідне рішення з власної ініціативи або на прохання заявника (частина 5.1 правила 47 Регламенту Суду). У будь-якому разі Суд може звернутися до заявника в будь-якій формі та будь-яким способом за наданням додаткової інформації чи документів у визначений Судом термін (частина 5.2 правила 47).

ПИТАННЯ № 26: ЯКИМИ Є НАЙБІЛЬШ ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ ОФОРМЛЕННІ ФОРМУЛЯРА ЗАЯВИ?

Найбільш типовими помилками заявника при заповненні формуляра є наступні:

- невикористання нового формуляра заяви до Суду;
- відсутність стислого викладення фактів справи на формулярі;
- відсутність підтверджуючих документів;
- відсутність документів, що показують дотримання критеріїв прийнятності;
- відсутність підпису на формулярі;
- відсутність даних про представника юридичної особи;
- незаповнення тверджень про порушення на формулярі;
- незаповнення розділу щодо вичерпання національних засобів правового захисту;
- невиділення держави-відповідача;
- відсутність документів, посилання на які робиться в формулярі;
- подання заяви в останній момент 6-місячного строку;
- повторне подання неповного формуляра заяви.

Більш докладно про ці помилки можна почитати на сайті Суду (англійською мовою) за наступним посиланням: http://www.echr.coe.int/Documents/Applicant_common_mistakes_ENG.pdf.

ПИТАННЯ № 27: ЧИ Є ЯКІСЬ ВИМОГИ ЩОДО СПОСОБУ ДОСТАВЛЕННЯ ЗАЯВИ В ЄСПЛ?

Індивідуальна заява та інші документи, які будуть потрібні Суду для прийняття відповідного рішення, подаються звичайною поштою. Заяви, надіслані електронною поштою чи факсом, все рівно мають бути продубльовані звичайною поштою, і саме дата відправлення поштою буде вважатися датою подання заяви до Суду для цілей дотримання шестимісячного строку.

Виключенням з цього правила є випадки, коли існує загроза певним правам заявника, зокрема життю та здоров'ю (наприклад, екстрадиції заявника до держави, в якій існує вірогідність порушення статті 2 чи 3 Конвенції), і потрібно вжити тимчасові заходи (див. правило 39 Регламенту ЄСПЛ). У цьому випадку заявник може надіслати документи факсом. Номер для цього наступний: +33 (0)3 88 41 39 00 (факс для надсилання клопотань про застосування тимчасових заходів). Однак Суд приймає на розгляд факси з понеділка по п'ятницю включно з 08:00 до 16:00 (за місцевим часом). Клопотання про вжиття тимчасових заходів, надіслані після 16:00, як правило, не розглядатимуться того ж дня. Питання тимчасових заходів більш детально розглядається нижче (Питання №№ 38 та 39).

Адреса, за якою заявник має надіслати формуляр заяви, міститься в самому формулярі заяви, а також на сайті ЄСПЛ.

Який обрати вид пошти та спосіб поштового відправлення (звичайна пошта, рекомендована, кур'єрська, тощо) — вирішувати заявнику. ЄСПЛ до цього ніяких вимог не висуває. Найбільш поширеним та раціональним шляхом є відправлення заяви до ЄСПЛ рекомендованою поштою (з можливістю прослідкувати, коли заява поступила до Суду).

ПИТАННЯ № 28: ЯКОЮ МОВОЮ ПОТРІБНО ПОДАВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНУ ЗАЯВУ?

На початковому етапі провадження писати до Суду можна однією з офіційних мов Суду (англійською чи французькою) або ж офіційною мовою будь-якої з держав — членів Ради Європи. Інакше кажучи, до моменту вирішення питання про прийнятність заяви можна листуватися з судом однією з 47 мов держав — членів РЄ: українською, англійською, російською тощо.

Після того, як заяву було комуніковано уряду-відповідачу, за загальним правилом спілкування далі здійснюватиметься однією з двох офіційних мов ЄСПЛ: французькою або англійською. В окремих, належно обґрунтованих випадках Суд може відійти від цього правила та надати заявникові право продовжувати спілкуватися офіційною мовою держави-відповідача.

Суд не надає безкоштовного перекладача для здійснення допомоги у листуванні. Разом з тим перекладати кореспонденцію з Судом можна і самостійно, включивши потім вартість перекладацьких послуг в «судові та інші витрати», які Суд в разі винесення рішення про порушення може задовольнити і присудити заявникові (за наявності підтверджуючих документів).

ПИТАННЯ № 29: ЧИ ПОТРІБНО ДОДАВАТИ ОРИГІНАЛИ ДОКУМЕНТІВ ДО ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАЯВИ?

Ні. Заявник повинен надати лише копії, оскільки Суд не повертає оригінали документів. Інакше кажучи, подання оригіналів не перешкоджає розгляду заяви, але заявник ризикує назавжди втратити оригінал документа, додавши його до заяви чи направивши на запит Суду. Тому слід мати на увазі, що коли заявника просять надати документ, мається на увазі *копія* такого документа. При цьому копію (у тому числі судових та інших рішень) не потрібно засвідчувати в суді або у нотаріуса — достатньо звичайної якісної фотокопії.

ПИТАННЯ № 30: ЧИ НАДАЄ СУД ЮРИДИЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ З ПРИВОДУ ПОДАННЯ ЗАЯВИ ДО НЬОГО?

Ні. Суд не надає заявникові жодних юридичних порад чи консультацій, окрім тих стандартних інструкцій щодо процедури, які містяться в певних листах Суду. Заявник, якому необхідна правова допомога для підготовки індивідуальної заяви, сам повинен знайти собі юриста, який міг би належним чином допомогти йому у веденні справи в Суді.

ПИТАННЯ № 31: ЧИ ОBOB'ЯЗKOBО ЗАЯВНИКУ МАТИ ЮРИДИЧНОГО ПРЕДСТАВНИКА ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ В ЄСПЛ?

На початковому етапі розгляду справи (підготовка індивідуальної заяви та звернення до Суду) від заявника не вимагається обов'язкового юридичного представництва. Інакше кажучи, заявник може бути представлений або самостійно, або ким-небудь іншим: юристом, адвокатом, близьким родичем, другом або директором підприємства (щодо трьох останніх категорій у формулярі необхідно пояснити, в якій якості та чи інша особа, яка не є юристом, представляє заявника).

Однак після повідомлення («комунікації») заяви державі-відповідачу заявник в переважній більшості випадків (крім справ, що стосуються усталеної практики Суду, т.з. «клонів справ») повинен бути представлений адвокатом, що має дозвіл на здійснення адвокатської діяльності в одній з Договірних сторін та проживає на території однієї з цих країн, або будь-якою іншою особою, дозвіл на представництво якої погоджено Головою Палати (наприклад, просто юристом).

ПИТАННЯ № 32: ЧИ ПЕРЕДБАЧЕНИЙ ЯКИЙСЬ ЗБІР ЧИ СПЛАТА ЗА ПОДАННЯ ЗАЯВИ ДО ЄСПЛ?

Ні. Розгляд заяв в ЄСПЛ є безкоштовним. Однак витрати заявника на кореспонденцію із Судом чи юридичне супроводження сплачуються заявником самостійно. Водночас у разі встановлення порушення Суд може, за наявності подання заявником відповідної вимоги про справедливу сатисфакцію, присудити заявникові так звані судові та інші витрати, які включають зазначені витрати. Їх виплачує держава-відповідач. Крім того, в окремих випадках Суд може присудити заявнику так звану правову допомогу в рамках програми Ради Європи для часткового покриття його юридичних витрат, пов'язаних із провадженням в Суді, якщо заявник доведе, що в нього немає достатніх коштів для належного юридичного представництва в Суді. Сума такої правової допомоги є обмеженою та її мета полягає не в повному покритті витрат заявника

на юридичні послуги, а лише у внеску Ради Європи в покриття таких витрат (див. детальніше нижче Питання № 46).

**ПИТАННЯ № 33:
ЧИ ПОТРІБНО ЗАЯВНИКУ
(ЙОГО ПРЕДСТАВНИКУ) БУТИ
ПРИСУТНІМ У СТРАСБУРЗІ ПІД ЧАС
РОЗГЛЯДУ ЙОГО ЗАЯВИ?**

Ні. Не потрібно приїздити до Страсбурга особисто і викладати предмет заяви в усній формі чи давати будь-які пояснення. Якщо в Суду виникне необхідність в проведенні усного слухання справи, він *сам* про це повідомить заявника та запросить його на таке слухання. Як правило, усні слухання проводяться лише в деяких складних та резонансних справах. Наприклад, у справах проти України ЄСПЛ на сьогоднішній день провів усього декілька усних слухань (наприклад, у справах «*Юрій Луценко проти України*» та «*Юлія Тимошенко проти України*»).

**ПИТАННЯ № 34:
ЯКОЮ Є ПРОЦЕДУРА РЕЄСТРАЦІЇ
ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАЯВИ?**

За умови дотримання заявником всіх формальних та процесуальних вимог, після отримання індивідуальної заяви Секретаріат ЄСПЛ відкриває справу та призначає їй номер, на який заявник повинен посылатися в подальшому (заявник отримує наклейки зі штрих-кодом, які він повинен наклеювати на всі свої подальші листи до Суду). Заявник сповіщається про це листом.

Увага! Часто заявники або їхні представники тлумачать лист Секретаріату Суду про те, що їхню заяву було «прийнято» Судом, як фактичне отримання позитивного результату у своїй справі від Суду. Таке тлумачення є хибним та часто створює невиправдані сподівання для заявника. Лист ЄСПЛ про прийняття заяви говорить лише про те, що заяву було зареєстровано, тобто що вона відповідає формальним вимогам правила 47 Регламенту Суду. Однак її ще не було розглянуто і в подальшому Суд може визнати її неприйнятною або встановити відсутність порушення Конвенції чи Протоколів до неї.

ПИТАННЯ № 35: ЧИ МОЖЕ СУД ЗАПИТАТИ У ЗАЯВНИКА ДОДАТКОВІ ДОКУМЕНТИ ЧИ ПОЯСНЕННЯ?

Так. Якщо заява не відповідає вимогам правила 47 Регламенту Суду (наприклад, не надано всі підтримуючі документи), Секретаріат Суду *може* або відразу відхилити заяву адміністративним шляхом як таку, що не відповідає правилу 47, або ж попросити заявника надіслати додаткові документи, відомості чи пояснення стосовно його скарг.

Заявникові треба дуже відповідально ставитись до цих звернень, адже ненадання відповіді може призвести до відхилення заяви згідно з правилом 47 Регламенту Суду, а невчасне надання відповіді може призвести до порушення шестимісячного строку подання заяви до Суду.

Також варто звернути увагу на пункт 49 формуляра заяви «Призначення особи, з якою ведеться листування». Навіть якщо заявників чи представників заявника (заявників) декілька, листування буде здійснюватись з однією особою та лише за тією адресою, яка вказана у заяві. Суд не буде вести спілкування одночасно із заявником та його представником, оскільки після призначення представника Суд, як правило, веде листування лише з останнім. Якщо реквізити для листування зміняться, заявникові необхідно буде терміново повідомити про це Суд у письмовій формі.

ПИТАННЯ № 36: ЯКИМ Є СТАТУС ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОДАЮТЬСЯ ДО СУДУ?

Згідно з правилом 33 Регламенту Суду усі документи, що подаються до Суду сторонами (крім документів стосовно дружнього врегулювання справи), є, як правило, публічними. Інакше кажучи, будь-яка особа, за попереднім належно вмотивованим запитом, може ознайомитися в Суді з усіма матеріалами, що містяться у справі заявника.

Разом з тим доступ громадськості до документа чи його частини може бути обмежений в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо цього вимагають інтереси неповнолітньої особи або захист приватного життя сторін чи іншої особи, якої це стосується, або якщо Голова Палати, виключно у разі крайньої необхідності та за виняткових обставин, вирішує, що відкритий доступ до документів може зашкодити інтересам правосуддя.

Питання про обмеження публічності документів вирішується Головою палати — за власною ініціативою чи за клопотанням однієї зі сторін у справі або іншої особи, якої це стосується. Будь-яке клопотання про збереження конфіденційності повинне бути обґрунтованим та зазначати, чи стосується воно всіх матеріалів у справі, чи певної їх частини.

Винесені Палатою ухвали та рішення є відкритими для громадськості. Це ж стосується ухвал та рішень, винесених комітетами, включно з рішеннями, що підлягають регулюванню положеннями частини 5 правила 53 Регламенту. Також Суд регулярно оприлюднює загальну інформацію щодо рішень, винесених суддею одноособово та винесених комітетами згідно з частиною 5 правила 53 Регламенту Суду.

ПИТАННЯ № 37: ЯКИМИ Є ОСНОВНІ ОBOB'ЯЗКИ ЗАЯВНИКА ПРОТЯГОМ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ?

Протягом провадження заявник повинен з власної ініціативи інформувати Суд про будь-яку зміну своєї адреси або обставин своєї справи. Також заявник повинен вчасно, протягом встановлених Судом строків, відповідати на будь-які його можливі запити.

ПИТАННЯ № 38: ЩО ТАКЕ ТИМЧАСОВІ ЗАХОДИ ТА КОЛИ ВОНИ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ?

Відповідно до правила 39 Регламенту Суду палата чи, у разі потреби, голова секції або черговий суддя, призначений відповідно до пункту 4 цього правила, може — на прохання однієї зі сторін чи будь-якої особи, якої це стосується, або за власною ініціативою, — вказати сторонам на тимчасові заходи, які, на їхню думку, доцільно вжити в інтересах сторін чи в інтересах належного здійснення провадження у справі.

Тимчасові заходи застосовуються лише у виняткових випадках, зокрема, лише якщо Суд вважає, що заявник наражається на неминучий ризик *серйозної та неоправної шкоди*, якщо такий захід не буде застосовано.

Рішення щодо застосування тимчасових заходів виносяться без шкоди для подальшого рішення Суду щодо прийнятності справи та її суті.

Тимчасові заходи призначаються державі-відповідачу. Однак у деяких виключних випадках тимчасові заходи можуть бути призначені Судом і заявникові (так, у справах *«Ілашци та інші проти Молдови та Росії»* та *«Савченко проти Росії»* Суд запропонував заявникам припинити

голодування). Також у разі міждержавних спорів рішення може бути призначене як для держави-відповідача, так і для держави-позивача (приклад – справа «Україна проти Росії» (№ 1)).

У переважній більшості випадків тимчасові заходи стосуються призупинення екстрадиції або депортації, якщо у разі їх виконання існуватиме загроза життю заявника (стаття 2 Конвенції) або поганого поводження з ним (стаття 3 ЄКПЛ). У дуже виняткових випадках тимчасові заходи можуть стосуватися права на справедливий суд за статтею 6(1) ЄКПЛ і, знову ж таки, в рамках депортації (видворення до країни, в якій на нього може чекати груба відмова у правосудді). Так само, і знову ж таки в рамках депортації, у дуже виняткових випадках тимчасові заходи можуть стосуватися права на повагу до приватного та сімейного життя за статтею 8 ЄКПЛ. Правило 39 може також застосовуватися у справах, що стосуються умов утримання під вартою, коли заявник потребує особливої медичної допомоги для лікування серйозних або навіть смертельних захворювань.

Увага! Тимчасові заходи *не* застосовуються Судом для попередження неминучої шкоди або втрати власності; попередження неминучого банкрутства або виконання військового обов'язку; отримання звільнення заявника з-під варти, який скаржиться на незаконність утримання під вартою; отримання звільнення заявника з-під варти для попередження загрози його здоров'ю та життю через його голодування тощо.

Тимчасові заходи можуть бути призначені на весь час провадження в Суді або на більш короткий строк. Рішення про застосування тимчасових заходів може бути припинене Судом в будь-який час.

Тимчасові заходи є обов'язковими для виконання відповідною державою. Невиконання нею правила 39 може привести Суд до висновку про порушення статті 34 ЄКПЛ (права на подачу індивідуальної заяви до Суду).

Слід зазначити, що від 70 (2008-2011 рр.) до 90 % (2012 р.) клопотань про застосування правила 39 відхиляються Судом. Так, у 2012-2014 роках до Суду було подано 5489 клопотань про застосування правила 39. З них 2259 було визнано такими, що не підпадають під сферу застосування правила 39, 2803 було відхилено, і лише 427 задоволено (7,7 %). Щодо України в 2012-2014 роках було подано 101 клопотання, з них 32 було визнано такими, що не підпадають під сферу застосування правила 39, 50 – відхилено, 19 – задоволено (18,8 %). У 2014 році щодо України було подано 35 клопотань: 14 – поза сферою застосування, 16 – відхилені, 5 – задоволені. У 2014 році проти України та Росії разом подано 110 клопотань; усі вони були задоволені.

ПИТАННЯ № 39: ЯКИМИ Є ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КЛОПОТАНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛА 39?

Клопотання про застосування правила 39 повинне бути обґрунтованим. Зокрема, заявник повинен детально зазначити підстави, на яких засновані його побоювання, характер стверджуваних ризиків та положення Конвенції, які, на його думку, були порушені. Наприклад, у справах про екстрадицію чи депортацію заявник повинен зазначити очікувану дату такого заходу, свою адресу або місце його утримання під вартою.

Клопотання повинні супроводжуватися усіма необхідними документами (судовими рішеннями та іншими матеріалами, що підтримують твердження). Простого посилання на документи недостатньо. Суд не обов'язково буде контактувати із заявниками, чиї клопотання є неповними. Неповні клопотання, як правило, не розглядатимуться Судом.

Якщо клопотання подається в рамках вже існуючої в Суді справи, необхідно зазначити її номер.

У справах про екстрадицію чи депортацію заявники повинні використати усі національні засоби правового захисту, які можуть призупинити депортацію (наприклад, подати апеляцію проти рішення суду першої інстанції про депортацію). Якщо заявник не зробить цього, Суд не буде застосовувати правило 39.

У справах про екстрадицію чи депортацію необхідно зазначити очікувану дату та час видворення, адресу заявника або місце утримання під вартою, а також номер справи в Суді (якщо є). Суд повинен бути поінформований про будь-яку зміну цих даних (дату та час видворення, адресу тощо) якомога швидше.

Клопотання надсилаються факсом на номер +33 (0)3-88-41-39-00 або поштою. Суд не розглядатиме клопотання, надіслані електронною поштою. Клопотання повинне бути подане, за можливості, однією з офіційних мов держав — членів РЄ.

На першій сторінці клопотання повинно бути написано та зазначено виділеними буквами:

«Rule 39 — Urgent»

Контактна особа (ім'я та контактна інформація)

Дата і час депортації та місце призначення.

Факси і листи отримуються: з понеділка по п'ятницю з 8 до 16 год. Клопотання, послані після 16 год., як правило, не розглядаються в цей день.

Також звертайте увагу на те, що є офіційні вихідні дні Суду. Наприклад, на момент підготовки цього посібника, до кінця 2015 року в Суді святковими (вихідними) днями ще були: 11 листопада та дні з 23 по 31 грудня 2015 року. Дати офіційно визначених вихідних днів, коли Секретаріат Суду не працює, можна подивитись (англійською) на офіційному сайті ЄСПЛ за посиланням: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=contact&c=>.

Запити на застосування тимчасових заходів мають бути викладені ґрунтовно та стисло, наскільки це можливо. Утім, якщо факс перебільшує 10 сторінок, рекомендується надіслати його в декілька етапів, щоб він був отриманий та розглянутий за найкращих умов.

Клопотання повинні надаватись якомога швидко після ухвалення остаточного рішення національного суду або ж якомога раніше до прийняття такого рішення, якщо передбачається його негайне виконання (наприклад, депортація особи відповідно до судового рішення). Суд, можливо, не зможе розглянути клопотання, якщо воно було подане за менш ніж 1 день до запланованої дати депортації.

Якщо має бути ухвалене остаточне судове рішення і існує ризик його негайного виконання, особливо в питаннях екстрадиції чи депортації, заявники та їхні представники повинні подавати клопотання про застосування тимчасових заходів, не очікуючи на таке рішення, зазначивши чітко дату, в яку його буде винесено, і що клопотання підлягає умові того, що остаточне судове рішення буде негативне.

Суд розглядає клопотання в пріоритетному порядку та на індивідуальних засадах шляхом письмової процедури. Про прийняте рішення заявники інформуються листом (факсом та поштою). Рішення про відхилення клопотання про застосування правила 39 не підлягає оскарженню.

Заявники, які подають клопотання за правилом 39, повинні забезпечити відповіді на кореспонденцію Секретаріату Суду. Якщо клопотання про застосування правила 39 було відхилено, заявники повинні проінформувати Суд, чи бажають вони продовжувати підтримувати свою заяву в Суді. Якщо правило 39 було застосовано, вони повинні регулярно та невідкладно інформувати Суд про будь-яке триваюче провадження на національному рівні. В іншому випадку Суд може вирішити вилучити справу з реєстру.

Наостанок слід зазначити, що якщо клопотання про застосування правила 39 Регламенту Суду подається не в ході розгляду вже поданої індивідуальної заяви, а до подання такої заяви, бажано подавати клопотання разом із заявою, або ж надіслати заповнений формуляр заяви невдовзі після подачі клопотання відповідно до правила 39.

ПИТАННЯ № 40: ЩО ТАКЕ ПЕРЕДАЧА СПРАВИ ДО СУДОВОЇ ФОРМАЦІЇ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІ-ДОПОВІДАЧА?

Як вже зазначалося, для розгляду переданих йому справ Суд засідає у складі судді, що засідає одноособово, комітетів у складі трьох суддів, палат у складі семи суддів та Великої палати у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на встановлений строк.

Якщо надані заявником матеріали є самі по собі достатніми для того, щоб встановити, що заява є неприйнятною або повинна бути видалена зі списку справ Суду, заява передається судді, який засідає одноособово і який її розглядає. Суддям, які засідають одноособово, допомагають позасудові доповідачі (члени Секретаріату Суду).

Якщо є виправданим розгляд заяви комітетом або палатою, Голова Секції, до якої було передано справу, призначає суддю-доповідача, який вивчатиме заяву та доповідатиме іншим суддям по ній.

ПИТАННЯ № 41: КОЛИ ВІДБУВАЄТЬСЯ РОЗГЛЯД СПРАВИ СУДДЕЮ ОДНООСОБОВО?

Суддя, який засідає одноособово, може визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ будь-яку заяву, подану до Суду, якщо таке рішення можна прийняти без подальшого вивчення справи, тобто, коли неприйнятність заяви є очевидною з самого початку. Таке рішення є остаточним та не підлягає оскарженню.

Заявник інформується про прийняте рішення листом. Суддя, який засідає одноособово, не може розглядати справу проти держави-відповідача, від якої його було обрано. Якщо суддя, який засідає одноособово, не приймає рішення щодо неприйнятності заяви, він передає заяву на розгляд до комітету або палати для подальшого розгляду.

ПИТАННЯ № 42: КОЛИ ВІДБУВАЄТЬСЯ РОЗГЛЯД СПРАВИ КОМІТЕТОМ?

Комітет може шляхом одноставного голосування: оголосити заяву неприйнятною або вилучити її із реєстру справ Суду, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення справи; або оголосити заяву прийнятною і одночасно постановити рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання стосовно тлумачення або застосування Конвенції чи Протоколів до неї є предметом усталеної практики Суду. Рішення комітету є остаточними та не підлягають оскарженню.

Якщо суддя, обраний від держави, яка є стороною у справі, не входить до складу комітету, який розглядає справу, комітет може на будь-якому етапі провадження запросити цього суддю зайняти місце одного з суддів, які входять до складу такого комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, в тому числі те, чи заперечувала ця сторона проти застосування процедури прийняття рішення щодо питання усталеної практики Суду.

Якщо комітет не прийме ухвалу або рішення, заява передається на розгляд до палати, яка розгляне її.

ПИТАННЯ № 43: КОЛИ ВІДБУВАЄТЬСЯ РОЗГЛЯД СПРАВИ ПАЛАТОЮ?

Якщо суддя, що засідав одноособово, або комітет не винесли жодної ухвали щодо прийнятності, або якщо комітет не постановив жодного рішення щодо суті, палата приймає рішення щодо прийнятності і суті заяви. Ухвалу щодо прийнятності вона може винести окремо.

Палата може відразу ж оголосити заяву неприйнятною або вилучити її з реєстру справ Суду. Ухвала палати може стосуватись всієї заяви або ж її частини.

Альтернативно палата або Голова Секції може вирішити:

- (а) надіслати сторонам запит щодо надання додаткової інформації, документів або інших необхідних для справи матеріалів;
- (б) повідомити про заяву або її частину («комунікувати» її) уряд держави-відповідача та запросити його надати зауваження по справі, а після їх отримання запросити заявника надати зауваження у відповідь;
- (с) запропонувати сторонам надати подальші письмові зауваження.

ПИТАННЯ № 44: КОЛИ ВІДБУВАЄТЬСЯ РОЗГЛЯД ВЕЛИКОЮ ПАЛАТОЮ?

Велика палата складається із сімнадцяти суддів і щонайменше трьох запасних суддів. До її складу входять Голова Суду та Заступники Голови Суду і Голови Секцій. Будь-який Заступник Голови Суду або Голова Секції, що не може взяти участь у засіданні Великої палати, повинен бути заміщений Заступником Голови відповідної Секції. Суддя, обраний від Договірної сторони, якої стосується справа, чи, в разі необхідності, суддя *ad hoc* (правило 29 Регламенту) чи суддя спільного інтересу (правило 30 Регламенту) засідає як повноправний член Великої палати відповідно до частин 4 і 5 статті 26 Конвенції.

Існує три можливості розгляду справи Великою палатою:

— якщо справа, що знаходиться на розгляді Палати, порушує серйозне питання тлумачення Конвенції та Протоколів до неї, Палата може поступитися своєю юрисдикцією на користь Великої палати, якщо жодна зі сторін про це не подала протягом одного місяця з дати сповіщення її Судом про таке рішення мотивованого заперечення щодо такої передачі. Таке трапляється досить рідко;

— якщо вирішення питання, що знаходиться на розгляді Палати, може призвести до результату, несумісного із судовою практикою Суду, Палата повинна поступитися юрисдикцією на користь Великої палати, якщо жодна зі сторін про це не подала протягом одного місяця з дати сповіщення її Судом про таке рішення мотивованого заперечення щодо такої передачі;

— упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення Палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з вмотивованим клопотанням про передачу справи на розгляд Великої палати. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати приймає таке клопотання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи Протоколів до неї або важливе питання загального значення (на практиці задовольняється лише незначна кількість клопотань). Якщо Колегія приймає клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом постановлення рішення (стаття 43 Конвенції та правило 73 Регламенту Суду).

На сьогодні Велика палата розглядала лише одну справу проти України («*Бочан проти України*» (№ 2)). У цій справі Палата Суду, до якої потрапила на розгляд справа, поступилася юрисдикцією на користь Великої палати, про що жодна із сторін не заперечувала.

ПИТАННЯ № 45: ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОМУНІКАЦІЇ ЗАЯВИ?

Після комунікації заяви урядові-відповідачеві подальше спілкування Суду зі сторонами по справі, а також усі подання сторін надаються англійською або французькою мовами, якщо Голова Палати, яка розглядає справу, не надасть сторонам дозвіл продовжувати використовувати офіційну мову держави-відповідача.

З моменту комунікації представництво заявника адвокатом або «будь-якою іншою особою, погодженою Головою Палати», є обов'язковим, якщо Голова Палати не вирішить інакше. Адвокат, інша особа, що представляє заявника, або заявник, якщо йому надано дозвіл представляти самого себе, повинні мати достатнє розуміння однієї з офіційних мов Суду. Якщо така особа не має достатнього розуміння однієї з мов Суду, Голова Палати може надати їй дозвіл на використання однієї з офіційних мов держав-учасниць.

Усі письмові подання сторін повинні робитися протягом строків, встановлених Головою Палати (вони зазначаються у відповідних листах Секретаріату Суду). Якщо такі подання були зроблені поза встановленими строками, вони не включаються до справи, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

Якщо сторона з тих чи інших підстав не встигає надати письмове подання до Суду протягом встановленого ним строку, вона повинна якомога раніше до закінчення такого строку подати до Суду клопотання про його продовження. Датою відправлення подання є офіційна дата його відправлення (поштовий штемпель); якщо такого немає, то датою подання вважається дата отримання Судом подання.

Після комунікації заяви держава, громадянином якої є заявник (якщо це не держава-відповідач), будь-яка інша держава — член Ради Європи, Уповноважений Ради Європи з прав людини та будь-яка інша зацікавлена фізична або юридична особа можуть взяти участь у справі як третя сторона та надати письмові зауваження та/або взяти участь у слуханні справи.

Палата може або на прохання сторін або за своєю власною ініціативою об'єднати дві або більше справи.

При повідомленні («комунікації») про заяву уряду-відповідача палата може прийняти рішення про одночасний розгляд прийнятності та суті справи. Також сторони запрошуються висловити свою позицію щодо дружнього врегулювання справи. Якщо дружнього врегулювання

або іншого рішення не було досягнуто, і якщо палата переконана, у світлі подань сторін, що заява є прийнятною та готовою для прийняття рішення по суті, вона невідкладно постановляє рішення, включаючи і своє рішення щодо питань прийнятності (якщо вона раніше вже не розглянула в окремій ухвалі останні питання).

За власною ініціативою або за клопотанням сторін палата може вирішити провести слухання по суті справи, якщо вона вважає це необхідним. Слухання, як правило, є публічними, за деякими виключеннями.

Палата може заслухати свідків, експертів або будь-яку іншу особу, чії свідчення можуть допомогти їй у виконанні своїх функцій, зробити запит до певної особи або установи щодо надання письмового експертного висновку або ж відрядити делегацію (членів палати або інших членів Суду) для проведення розслідування на місці.

ПИТАННЯ № 46: ЩО ТАКЕ ПРАВОВА ДОПОМОГА РАДИ ЄВРОПИ ТА ЯК ЇЇ ОТРИМАТИ?

За клопотанням заявника або за своєю власною ініціативою Голова палати може прийняти рішення про надання правової допомоги заявнику у зв'язку з його юридичним представленням з моменту отримання заявником (його представником) зауважень уряду-відповідача щодо прийнятності справи.

Правова допомога надається лише тоді, коли Голова палати переконується, що це є необхідним для належного здійснення провадження, а заявник не має достатніх засобів, щоб самостійно оплатити своє юридичне представництво у Суді.

Для визначення фінансових спроможностей заявника він (його представник) повинен заповнити відповідну декларацію, в якій необхідно зазначити свої доходи та фінансові зобов'язання. Декларація повинна бути засвідчена відповідним національним органом влади.

Після отримання цієї інформації Голова палати вирішує питання щодо того, чи надавати правову допомогу, про що Секретар секції інформує сторін.

Правова допомога покриває не лише винагороду представника, а й інші витрати, які він мав у зв'язку з представництвом заявника у Суді (вартість листування, фотокопіювання, перекладу документів тощо). Однак вона не може повністю покрити усі витрати заявника на юридичне представництво. Наразі правова допомога Ради Європи складає 850 євро.

ПИТАННЯ № 47: ЩО ТАКЕ ДРУЖНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПРАВИ?

Після комунікації заяви Секретар відповідної секції контактує сторони з метою забезпечення дружнього врегулювання справи. Суд вживає будь-яких необхідних заходів з метою сприяння дружньому врегулюванню. Переговори з дружнього врегулювання є конфіденційними та без шкоди до аргументів сторін в основному провадженні. Якщо сторони досягли дружнього врегулювання, він, після того як переконається, що врегулювання було досягнуто на основі поваги до прав людини, вилучає справу з реєстру своїх справ шляхом винесення ухвали.

ПИТАННЯ № 48: ЩО ТАКЕ ОДНОСТОРОННЯ ДЕКЛАРАЦІЯ УРЯДУ?

Якщо заявник не погодився на дружнє врегулювання справи, держава-відповідач може подати до Суду клопотання про вилучення заяви з реєстру справ Суду. Таке клопотання повинне супроводжуватися односторонньою декларацією, в якій державою-відповідачем чітко визнається: (1) факт порушення Конвенції у справі заявника та (2) міститься зобов'язання щодо надання заявнику належного відшкодування та, за необхідності, вжиття належних заходів із виправлення ситуації заявника.

Якщо виключні випадки це виправдовують, одностороння декларація може бути подана до Суду і в разі відсутності попередніх спроб досягти мирного врегулювання справи із заявником. Якщо Суд переконаний, що декларація є достатньою основою для висновку про те, що повага до прав людини не вимагає від нього продовжувати розгляд заяви, він може повністю або частково вилучити заяву з реєстру своїх справ, навіть якщо заявник не погоджується з цим.

Порада: У разі, якщо уряд-відповідач пропонує дружнє врегулювання справи, особливо якщо справа стосується усталеної практики Суду (наприклад, тривалого невиконання остаточних рішень національних судів, надмірної тривалості національного судового провадження тощо), а пропонує ним сума компенсації за будь-яку шкоду, спричинену заявнику, відповідає сумам, які Суд зазвичай присуджує в подібних справах, або навіть є вищою від таких сум (заявник чи його представник можуть це перевірити, переглянувши подібні справи на сайті HUDOC), заяв-

никам (їхнім представникам) рекомендується погоджуватися з дружнім врегулюванням. Якщо заявник не погодиться з дружнім врегулюванням, можливі два сценарії: (1) уряд-відповідач надає односторонню декларацію, запропонувавши ту саму суму, що й в ході дружнього врегулювання, а також визнає порушення Конвенції чи протоколів до неї у справі заявника. Суд, як правило, затверджує таку декларацію; (2) уряд-відповідач не подає односторонню декларацію, і Суд виносить рішення по суті. У результаті, Суд встановлює порушення Конвенції чи протоколів до неї у справі заявника, а також присуджує справедливу сатисфакцію, яка може бути нижчою від тієї, що пропонував уряд-відповідач в дружньому врегулюванні (якщо така сума була вищою від сум, які Суд зазвичай присуджує в подібних справах). Таким чином, в сценарії 1 заявник просто втрачає час, оскільки все одно справа, як правило, буде вирішена на основі подальшої односторонньої декларації уряду-відповідача, а в сценарії 2 заявник ризикує тим, що сума справедливої сатисфакції, яку присудить Суд в своєму рішенні, буде меншою від суми, пропонованої урядом-відповідачем в ході дружнього врегулювання. Звичайно, ця порада не є актуальною, якщо головна мета заявника — не розмір компенсації (справедливої сатисфакції), а визнання порушення в його справі (або урядом-відповідачем в односторонній декларації, або Судом в рішенні по суті).

ПИТАННЯ № 49: ЩО ТАКЕ ВИЛУЧЕННЯ СПРАВИ З РЕЄСТРУ СПРАВ СУДУ ТА ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ?

Заява може бути вилучена з реєстру справ Суду на будь-якій стадії її розгляду — як до, так і після її комунікації. Вилучення заяви з реєстру справ Суду можливе в таких випадках:

- заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву; або
- спір уже вирішено; або
- якщо на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим (наприклад, якщо сторони досягли дружнього врегулювання справи або на підставі затвердження Судом односторонньої декларації уряду-відповідача).

Однак Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає повага до прав людини, гарантованих Конвенцією та Протоколами до неї.

Суд може відновити у списку своїх справ заяву, яку він раніше вилучив з реєстру, якщо він вважає, що це виправдовують виняткові обставини справи.

ПИТАННЯ № 50: ЯК ВІНОСИТЬСЯ РІШЕННЯ СУДУ ТА ЯКОЮ Є ЙОГО СТРУКТУРА?

Рішення Суду приймається англійською або французькою мовами, або ж обома цими мовами. «Винесенням» рішення комітету або палати, як правило, є його пересилка сторонам по справі, при цьому рішення палати *може* бути винесено і у відкритому слуханні.

Рішення ЄСПЛ мають певну структуру, яка значно відрізняється від структури рішення українського суду. Перш за все слід зазначити, що Суд ухвалює два типи рішень: (1) власне «рішення» (англ. — judgment, франц. — arrêt, рос. — постановление), в яких констатується наявність або відсутність порушення положень Конвенції чи Протоколів до неї, або додаткові рішення щодо справедливої сатисфакції, якщо це питання не було вирішено в рішенні щодо наявності чи відсутності порушення, та (2) «ухвали» (англ. — decision, франц. — décision, рос. — решение) щодо прийнятності або вилучення справи з реєстру справ Суду.

Типове рішення палати ЄСПЛ має наступну структуру:

1). Титульна сторінка. На ній зазначаються: орган, який ухвалив рішення (палата), назва справи, тип рішення (рішення або ухвала), місто та дата ухвалення рішення, а також фраза «Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним виправленням» (англ. — «This judgment is final but may be subject to editorial revision») або ж фраза «Це рішення стане остаточним за обставин, передбачених в статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням» (англ. — «This judgment will become final in the circumstances set out in Article 44 § 2 of the Convention. It may be subject to editorial revision»).

Порада: при цитуванні «палатних» рішень ЄСПЛ в своїх процесуальних документах адвокат повинен завжди посилатися саме на ті рішення Суду, які вже стали остаточними (наскільки б доречним та цікавим для справи його клієнта не було рішення, нещодавно винесене Судом). Сам Суд, як правило, ніколи не посилається в своїх рішеннях на ті свої нещодавні рішення, які ще не стали остаточними. Це пояснюється тим, що рішення палати може бути оскаржене до Великої палати, яка згодом може дійти інших висновків порівняно з тими, що були викладені в рішенні Палати. Зазначене не стосується рішень комітету чи Великої палати, які оскаржити не можна.

2). Назва справи, список суддів, які проводили слухання по заяві і ухвалили рішення, а також дати проведення слухань за зачиненими дверима.

3). Розділ «Процедура» (англ. — Procedure, франц. — Procédure). У цій частині перераховуються наступні відомості: номер та дата подачі заяви, ім'я (назва) заявника, його громадянство чи держава реєстрації (коли йдеться про юридичну особу), особи, які представляють заявника та уряд-відповідача, коротке викладення скарг заявника, а також будь-які інші процесуальні питання та рішення, прийняті Судом (коли та куди передана заява, коли проводилися усні слухання (якщо такі були), хто на них виступав тощо).

Порада: саме в розділі «Процедура» можна швидше за все на перший погляд зрозуміти суть скарги заявника і з'ясувати для себе, чи стосується це рішення питання, відповідь на яке шукає адвокат по справі клієнта, і відповідно вирішити для себе, чи варто далі читати це рішення повністю.

4). Розділ «Факти» (англ. — The facts, франц. — En fait). Ця частина включає два основні підрозділи: (1) власне, викладення обставин справи заявника, у тому числі обставин, які передували поданню справи до Суду, національні провадження тощо (англ. — The circumstances of the case, франц. — Les circonstances de l'espece), та (2) «Відповідне національне і [за необхідності] міжнародне право і практика». У підрозділ 2 Суд включає положення національного законодавства та національну судову практику, які мають відношення до справи, відповідні міжнародно-правові акти (окрім Конвенції та Протоколів до неї, положення яких цитуються далі при розгляді скарг заявника), відповідну практику та документи інших міжнародних судових установ та організацій (наприклад, Міжнародного суду ООН, Міжамериканського суду з прав людини, Уповноваженого Ради Європи з прав людини, Парламентської асамблеї Ради Європи, Комітету Ради Європи із запобігання катувань тощо). Крім того, інколи ця частина рішення містить ще один розділ — «Порівняльне право», в якому Суд узагальнює національне законодавство та/або практику інших держав — членів Ради Європи (а інколи й інших держав) з того чи іншого питання, яке розглядається в рішенні, з метою встановлення того, чи існує між державами консенсус з такого питання. Результати такого дослідження важливі для того, щоб Суд потім визначив, має держава-відповідач широку (немає консенсусу) чи вузьку свободу (є консенсус) розсуду з того чи іншого питання за Конвенцією.

5). Розділ «Право» (англ. — The law, франц. — En droit). Це найголовніша структурна частина рішення Суду (дещо схожа на мотивувальну частину національного судового рішення). В залежності від кількості скарг заявника цей розділ може поділятися на декілька підрозділів, кожен з яких має наступну структуру: «стверджуване порушення статті...» (викладення скарги заявника та цитування від-

повідного положення Конвенції чи Протоколу до неї; розгляд питання прийнятності (англ. — *admissibility*, франц. — *recevabilité*) скарги (аргументи уряду, аргументи заявника та їхня оцінка Судом та його висновки щодо прийнятності), розгляд суті (англ. — *merits*, франц. — *fond*) скарги (аргументи уряду, аргументи заявника, їх оцінка Судом (викладення загальних принципів з практики Суду, які стосуються відповідної скарги, їх застосування в даній справі та висновок Суду щодо наявності чи відсутності порушення).

Порада: ця частина рішення є найбільш важливою. По-перше, саме в ній можна швидко знайти посилання на інші подібні справи Суду (в частині, в якій Суд викладає загальні принципи з того чи іншого питання, завжди цитуються інші подібні справи). По-друге, саме ця частина рішення Суду допомагає швидко, не вдаючись до повного прочитання всього рішення, починаючи з почасті досить довгої його частини «Факти», зорієнтуватися в тому, про що ця справа (це видно із скарги заявника), в чому полягають скарги та яку їм дав оцінку Суд, а відтак переконатися в тому, чи дійсно вона стосується того питання, з яким адвокат зіткнувся у справі клієнта. Якщо ні, то немає необхідності перечитувати все рішення (яке часто займає кілька десятків сторінок і більше), тим самим значно заощаджується час. Якщо ж так, то адвокат зможе більш детально та повністю прочитати це рішення та, за необхідності, послатися на нього в своєму рішенні.

6). Розділ «Застосування статті 41 Конвенції» (у відповідних випадках, коли йдеться про нанесення шкоди/витрат): цитування статті 41 Конвенції, вимоги заявника за статтею 41 Конвенції, коментарі уряду на такі вимоги та висновок Суду.

7). Резолютивна частина. У цій частині рішення Судом резюмується, серед іншого, чи є скарги заявника прийнятними, чи було порушення того чи іншого положення та як ухвалювалося рішення з цих питань (одноголосно чи ні). Якщо рішення не було ухвалено одноголосно, то відповідно будуть перераховані окремі думки суддів, які можуть співпадати або не співпадати з рішенням більшості. Окрема думка, яка співпадає з рішенням більшості (англ. — *separate opinion* або *concurring opinion* (співпадаюча думка)) — суддя погодився з висновками більшості суддів, але не погодився з мотивацією, яка стояла в основі їхнього висновку. Окрема думка, яка не співпадає з рішенням більшості, або особлива думка (англ. — *dissenting opinion*) — суддя не погодився з висновком більшості щодо порушення (відсутності порушення).

8). Підпис голови Палати та секретаря Секції, а також інформація, якою мовою ухвалено рішення, де та коли (наприклад, «Вчинено ан-

глійською та французькою мовами й оголошено на публічному слуханні в Палаці прав людини у Страсбурзі 20 листопада 2014 року»).

9). Окремі думки суддів (за наявності).

ПИТАННЯ № 51: ЩО ТАКЕ СПРАВЕДЛИВА САТИСФАКЦІЯ?

Заявник, який бажає отримати присудження компенсації («справедливої сатисфакції») згідно зі статтею 41 Конвенції в разі визнання Судом порушення щодо нього Конвенції, повинен зробити відповідну вимогу під час подачі своїх коментарів у відповідь на зауваження уряду. Заявник повинен детально описати свої вимоги, а також надати відповідні супровідні документи та докази. У разі невчасного подання вимог про справедливу сатисфакцію Суд може повністю або частково відхилити такі вимоги. Вимоги заявника пересилаються уряду-відповідачу для коментарів.

Якщо Палата або комітет встановлюють порушення Конвенції або Протоколів до неї, вони, як правило, у тому самому рішенні вирішують питання про справедливу сатисфакцію, якщо було подано відповідну вимогу і якщо питання готове для вирішення. Якщо питання не готове для вирішення, палата або комітет відкладають це питання та встановлюють подальшу процедуру для його вирішення.

Рішення Суду, в якому визнається порушення Конвенції чи Протоколів до неї:

а) присуджує заявникові справедливу сатисфакцію (якщо ним подавалася відповідна вимога), а саме:

— компенсацію за моральну шкоду (душевні та фізичні страждання), спричинену порушенням. У деяких випадках Суд вважає констатацію ним порушення достатньою компенсацією за таку шкоду. Між встановленим порушенням та заявленою шкодою повинен існувати причинно-наслідковий зв'язок. Прості спекуляції щодо того, що могло б бути, якби не порушення, недостатні. Мета сатисфакції — надати заявнику компенсацію за порушення, а не покарати державу-відповідача;

— компенсацію за матеріальну шкоду, спричинену порушенням. Вона включає в себе компенсацію як за фактично спричинені матеріальні збитки, так і за збитки або зменшені доходи, очікувані у майбутньому. Заявник повинен належним чином довести таку шкоду та підтвердити її супровідними документами (квитанції, чеки, фактури, рахунки за лікування тощо);

— компенсацію за судові та інші витрати заявника (або його представника) на національному рівні (судові витрати) або під час провадження у Суді (витрати на листування із Судом, фотокопіювання, роздрукування чи переклад документів для подачі в Суд та юридичні послуги, поїздки до Страсбургу на слухання справи та проживання), які він поніс, намагаючись попередити порушення Конвенції або отримати відшкодування за таке порушення. Щоб отримати присудження, треба довести, що судові та інші витрати були понесені фактично, їх не можна було уникнути, та вони були у розумних межах. Вони повинні бути підтвержені відповідними документами. Витрати на юридичне представництво можуть бути присуджені безпосередньо на рахунок представника заявника.

Справедлива сатисфакція, а також будь-який податок, що може бути нарахований на неї заявнику, повинна бути виплачена державою-відповідачем протягом трьох місяців з моменту набуття рішенням статусу остаточного. Зі спливом трьох місяців і до остаточного розрахунку на присуджені суми нараховується простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, чинної у відповідний період невилати цих платежів, плюс три відсоткові пункти. Суми, як правило, присуджуються в євро, але виплачуються валютою держави-відповідача за курсом, що діє на момент здійснення виплати;

б) за необхідності зобов'язує державу-відповідача прийняти «індивідуальні» заходи (наприклад, виконати остаточне рішення національного суду, винесене на користь заявника; переглянути справу заявника на національному рівні тощо). Сам Суд не переглядає національні рішення, не може їх скасовувати, не переглядає вину заявників за національним кримінальним законодавством тощо;

в) за необхідності зобов'язує державу-відповідача прийняти «загальні заходи» (внести зміни до законодавства, змінити судову практику, провести адміністративну реформу тощо). Такі заходи приймаються, коли Суд констатує, що та чи інша проблема в державі-відповідачі є системною (структурною), а не поодиноким випадком.

ПИТАННЯ № 52: ЧИ МОЖЕ ЄСПЛ ПЕРЕГЛЯНУТИ РІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СУДУ?

Згідно з доктриною субсидіарної ролі Суду, останній не є «судом четвертої інстанції» відносно національних судів (маються на увазі трирівневі національні судові системи: перша інстанція, апеляція та касація). Це означає, що ЄСПЛ як міжнародна судова установа не знаходиться

в кращій позиції, порівняно з національними суддями, для встановлення фактів, оцінки доказів та тлумачення і застосування національного права по тій чи іншій справі.

Разом з тим, Суд може в певних випадках не погодитися з висновками національних судів щодо встановлення фактів, оцінки доказів чи застосування або тлумачення національного права, якщо такі висновки чи тлумачення або застосування законодавства є очевидно неправильними чи свавільними. Це, передусім, стосується питання належної вмотивованості національних судових рішень.

Наприклад, у справі «Мала проти України» (№ 4436/07, рішення від 3 липня 2014 року), яка стосувалася цивільного провадження, порушеного заявницею проти свого колишнього чоловіка в 2006 році з метою стягнення заборгованості по аліментах на дитину, заявниця скаржилася, посилаючись на статтю 6 § 1 ЄКПЛ, на несправедливість цього провадження, оскільки національні суди, маючи в якості доказів кілька звітів державних виконавців щодо оцінки останніми суми заборгованості, взяли до уваги саме той звіт, в якому сума заборгованості була меншою. У цій справі Суд вкотре зазначив, що до його функцій не входять питання допустимості доказів, яке є насамперед компетенцією національних судів. Водночас, якщо останні ігнорують «специфічний, доречний та важливий аргумент, який робиться заявником і який має ключове значення для результату розгляду справи», це може в цілому порушити принцип справедливості судового розгляду. Хоча заявниця не висувала чіткого аргументу про допустимість більш сприятливого для неї звіту в місцевому суді, вона це зробила в апеляційному суді. Разом з тим, ані останній, ані в подальшому Верховний Суд України у своїх рішеннях не дали жодної оцінки цьому вирішальному для результатів розгляду справи аргументу, тим самим порушивши принцип належного відправлення правосуддя. В результаті Суд встановив порушення статті 6 § 1 Конвенції.

Доктрина «Суд — не четверта інстанція» також передбачає, що ЄСПЛ не наділений повноваженнями скасовувати рішення національних судів. Водночас, інколи в своїх рішеннях Суд застосовує «індивідуальні заходи» і зазначає, що в результаті його висновку про порушення Конвенції, зокрема, права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 ЄКПЛ, найкращим способом поновлення прав заявника буде перегляд його справи на національному рівні, з урахуванням висновків ЄСПЛ у винесеному рішенні, в разі якщо заявник скористається відповідним правом, передбаченим національним законодавством.

Законодавство України передбачає можливість звернення особи до суду із клопотанням про перегляд її справи в результаті винесеного

рішення ЄСПЛ про порушення. Для прикладу можна навести дві справи проти України: цивільну та кримінальну. Одна з них — «*Бочан проти України*» (№ 2), рішення від 5 лютого 2015 року, — стала першою справою проти України, розглянутою Великою палатою. У цій справі заявниця, починаючи з 1997 року, безуспішно претендувала на частину будинку, яким на час подій володів пан М., а також на землю, на якій було побудовано будинок. Справа заявниці неодноразово розглядалась національними судами і зрештою остаточною ухвалою ВСУ від 22 серпня 2002 року заявниці було відмовлено в задоволенні позову. Тоді вона подала заяву до ЄСПЛ, поскаржившись за статтею 6(1) Конвенції на несправедливість судового провадження в її справі, а також на нерозумну тривалість провадження в її справі. 3 травня 2007 року Суд виніс рішення, в якому постановив, що з огляду на обставини справи, за яких ВСУ змінив територіальну підсудність, і відсутність достатнього обґрунтування в рішеннях національних судів, право заявниці на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом було порушено. Скарга заявниці на те, що тривалість цивільного провадження не відповідала вимозі «розумного строку», була визнана явно необґрунтованою.

Посилаючись на рішення ЄСПЛ, заявниця подала до ВСУ заяву про перегляд рішень у її справі у зв'язку з винятковими обставинами, у якій просила скасувати рішення національних судів у її справі та ухвалити нове рішення, яким задовольнити її вимоги у повному обсязі. Однак 14 березня 2008 року ВСУ відмовив у її задоволенні, зазначивши, що ЄСПЛ встановив, що рішення національних судів у її справі були законними та обґрунтованими і що їй було присуджено відшкодування у зв'язку з порушенням строків провадження. Заявниця знову подала до ВСУ заяву про перегляд рішень національних судів у її справі, наголосивши, що ухвала ВСУ від 14 березня 2008 року ґрунтувалась на неправильному тлумаченні рішення ЄСПЛ, та просила ВСУ повторно розглянути справу з урахуванням висновків ЄСПЛ щодо статті 6 Конвенції. ВСУ відхилив і цю заяву, зазначивши, що вона не містила доводів, які б могли слугувати підставами для перегляду її справи у зв'язку з винятковими обставинами.

Відтак заявниці нічого не залишалось, як знову звернутися до ЄСПЛ, де вона поскаржилась за статтею 6(1) Конвенції вже на несправедливий спосіб, в який ВСУ розглянув її скаргу у зв'язку з винятковими обставинами. На це Суд зазначив, що ВСУ у своїй ухвалі від 14 березня 2008 року грубо викривив висновки рішення ЄСПЛ від 3 травня 2007 року, в порушення вимоги «справедливості», передбаченої в статті 6 Конвенції.

Друга справа — «Яременко проти України» (№ 2) (рішення від 30 квітня 2015 року) — стосувалася кримінальної справи проти заявника. Так, остаточним рішенням ВСУ від 18 квітня 2002 року заявника було визнано винним у скоєнні вбивства та в інших злочинах і засуджено до довічного ув'язнення. 13 серпня 2002 року заявник звернувся до ЄСПЛ, поскаржившись на те, що його побили співробітники міліції з метою отримання свідчень, і що вирок проти нього базувався головним чином на свідченнях, отриманими слідчими від нього за відсутності адвоката. У своєму рішенні від 12 червня 2008 року ЄСПЛ погодився з твердженнями заявника і визнав порушення статті 3 та статті 6 §§ 1 і 3 (с) Конвенції, зазначивши про можливість перегляду справи заявника на національному рівні.

Тоді заявник звернувся до ВСУ з клопотанням про перегляд його справи. Однак 31 липня 2009 року останній вирішив, що причин для скасування вироку апеляційного суду, який розглядав справу заявника у першій інстанції, немає, оскільки, виходячи з обставин справи, було надано достатньо доказів вини заявника. Хоча ВСУ зазначив, що рішення апеляційного суду про винуватість заявника ґрунтувалося на доказах, отриманих з порушенням права заявника зберігати мовчання і права на захист, а скарги заявника на жорстоке поводження з боку співробітників міліції не були належним чином розслідувані, він, тим не менш, виключив лише частину тих доказів, які були отримані з порушенням прав заявника. Тоді заявник знову звернувся до ЄСПЛ, і останній визнав, що рішення ВСУ головним чином знову базувалося на тих самих доказах, що були отримані в порушення процесуальних прав заявника, що було встановлено в першому рішенні ЄСПЛ щодо заявника.

ПИТАННЯ № 53: ЯКИМ ЧИНОМ ЮРИДИЧНОМУ ПРЕДСТАВНИКУ ЗАЯВНИКА ОТРИМАТИ В ЄСПЛ ПРИСУДЖЕННЯ ВІНАГОРОДИ ЗА ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗАЯВНИКА?

Крім можливості отримання правової допомоги (див. Питання № 46 вище), заявник (його представник) також може у своїх вимогах щодо справедливої сатисфакції подати клопотання про присудження витрат на юридичне представництво. На підкріплення вимоги необхідно надати підписані сторонами договір про надання правових послуг та акт приймання-передачі виконаних послуг, де детально зазначається, що саме було зроблено по справі, скільки часу це зайняло, якою є погодинна

ставка представника та якою є загальна сума оплати наданого юридичного представництва.

Якщо у заявника немає можливості сплатити своєму юридичному представникові гонорар відразу та самостійно, в договорі про надання правових послуг можна передбачити, що сторони погодилися, що заявник виплатить представникові винагороду за надані ним послуги після винесення ЄСПЛ рішення про порушення у справі заявника та в межах присуджених ЄСПЛ витрат заявника на юридичну допомогу. У договорі також варто передбачити, що сторони погодилися, що в разі присудження ЄСПЛ витрат на юридичну допомогу відповідна сума буде присуджена до сплати безпосередньо на банківський рахунок представника, реквізити якого останній надасть до Суду під час подачі вимог про справедливую сатисфакцію.

ПИТАННЯ № 54: ЯКИМ ЧИНОМ РІШЕННЯ ЄСПЛ НАБУВАЄ ЧИННОСТІ?

Рішення судді, що засідав одноособово, комітету та Великої палати є остаточними та набувають чинності відразу після їх винесення.

Рішення Палати стає остаточним:

- якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд до Великої палати;
- або через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд до Великої палати не було заявлено;
- або якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на її розгляд.

ПИТАННЯ № 55: ЧИ МОЖЛИВО ОТРИМАТИ ТЛУМАЧЕННЯ РІШЕННЯ?

Сторона може подати клопотання про тлумачення рішення Палати Суду протягом одного року з моменту його винесення. Якщо Палата вважає таке клопотання невмотивованим, вона його відхиляє. В іншому випадку сторони запрошуються для подачі письмових коментарів протягом встановленого Судом строку. Після цього Палата приймає відповідне рішення.

ПИТАННЯ № 56: В ЯКОМУ ВИПАДКУ РІШЕННЯ ПАЛАТИ МОЖЕ БУТИ ПЕРЕГЛЯНУТЕ?

У разі виявлення факту, який за своїм характером може мати вирішальне значення і який не був відомим Суду під час винесення ним рішення, а також не був розумним чином відомим стороні, така сторона може клопотати перед Судом про перегляд рішення протягом шести місяців з моменту її обізнаності про такий факт. Якщо немає достатніх підстав, які б обґрунтовували дане клопотання, Палата може відхилити його. В іншому випадку сторони запрошуються подати письмові зауваження протягом встановленого Палатою строку, а остання в результаті приймає відповідне рішення.

ПИТАННЯ № 57: ЩО РОБИТИ, ЯКЩО В РІШЕННІ СУДУ БУЛО ВИЯВЛЕНО ПОМИЛКУ?

За клопотанням сторін, поданим протягом одного місяця після винесення ухвали або рішення Суду, або за власною ініціативою Суд може виправити технічні, розрахункові та друкарські помилки.

ПИТАННЯ № 58: ЩО ТАКЕ ПІЛОТНІ ТА КВАЗІ- ПІЛОТНІ РІШЕННЯ ЄСПЛ?

Згідно зі статтею 46 Конвенції держава-відповідач зобов'язується виконувати остаточні рішення Суду, а Комітет міністрів РЄ здійснює контроль над їх виконанням. Оскільки рішення Суду є за своєю суттю декларативними, то держава-відповідач, як правило, сама вирішує, під контролем Комітету міністрів, яких саме загальних заходів вона повинна вжити після того, як Суд вказав на необхідність їх вжиття. Проте такі заходи повинні відповідати висновкам, яких Суд дійшов у своєму рішенні. Разом з тим, у виняткових випадках та з метою надання допомоги державі-відповідачу у виконанні своїх зобов'язань за статтею 46 Конвенції, Суд може сам зазначити, яких саме заходів держава повинна вжити для того, щоб покласти край ситуації, існування якої він встановив.

Іноді Суд також зобов'язує державу-відповідача прийняти так звані заходи індивідуального характеру, а саме:

— повернення заявника, наскільки це можливо, в той юридичний стан, в якому він перебував до порушення його прав (*restitutio in integrum*);

- перегляд кримінальної справи проти заявника;
- виконання остаточного рішення національного суду, прийнятого на користь заявника;
- забезпечення заявника житлом за межами зони забруднення;
- відновлення на посаді судді тощо.

Однак часто в практиці Суду мають місце ситуації, в яких у нього на розгляді знаходиться велика кількість скарг, що стосуються однієї і тієї ж проблеми (повторювані, або «клонові» справи), або ж поодинокі справи, які, втім, свідчать про загальну (системну) проблему в державі-відповідачі.

У таких випадках стає очевидним, що винесення рішення по кожній окремій скарзі, поданій до ЄСПЛ, не дозволить вирішити загальну проблему, яка триває, незважаючи на ряд винесених Судом рішень на користь окремих заявників. Це відбувається тому, що в державі-відповідачів існує законодавство (або ж навпаки, не існує) або практика його застосування — судова чи адміністративна, — які призводять до системних порушень прав людини. У таких випадках Суд може вибрати одну або декілька найбільш відповідних справ, які становлять загальну проблему, ідентифікувати в них цю проблему і її причину, встановити порушення Конвенції, запропонувати державі-відповідачу вжити «заходів загального характеру» («загальні заходи»), а також відкласти або «заморозити» низку схожих справ до прийняття державою таких заходів.

Як правило, це відбувається в рамках так званої процедури пілотних рішень. Процедура прийняття пілотного рішення вперше була кодифікована в Регламенті Суду (правило 61) відносно недавно — 21 лютого 2011 року, хоча вона застосовувалася Судом ще з 2004 року. Відповідно до правила 61 Регламенту Суду, Суд може застосувати процедуру пілотного рішення, якщо факти конкретної справи свідчать про те, що в державі-відповідачів існують структурні або системні проблеми або інші подібні дисфункції, які призвели або можуть призвести до подачі схожих справ у Суд. Процедура може бути ініційована як за власною ініціативою Суду, так і на вимогу однієї або обох сторін. У пілотному рішенні Суд повинен визначити характер структурних або системних проблем або інші встановлені ним дисфункції, а також тип заходів, які держава-відповідач має прийняти для виправлення виявленої ситуації. Крім самих заходів, Суд може вказати і термін, протягом якого держава повинна вжити ті чи інші заходи. У разі необхідності Суд може відкласти або «заморозити» розгляд всіх аналогічних справ до ухвалення необхідних заходів з боку держави-відповідача.

Залежно від результату виконання державою-відповідачем пілотного рішення, може виникнути дві ситуації. У разі виконання нею рішення, тобто виправлення системної або структурної проблеми на національному рівні (наприклад, впровадження ефективного засобу правового захисту від порушення, констатованого в пілотному рішенні) і надання компенсації заявникам, чиї справи були відкладені, Суд може винести ухвалу про вилучення з реєстру справ всіх цих справ. У разі ж невиконання державою-відповідачем пілотного рішення у Суду не залишається вибору, окрім як відновити розгляд відкладених справ. Тоді він може прийняти одне або декілька «групових» рішень, в яких він констатує порушення Конвенції.

Один із головних аспектів пілотних рішень полягає в тому, що в їх рамках вживаються загальні заходи — те, що держава-відповідач має вжити для того, щоб покласти край триваючим порушенням або ж запобігти новим порушенням, схожим на ті, які вже були встановлені Судом. Прикладами подібних заходів можуть послужити випадки внесення змін в національне законодавство, його реформування, прийняття нових законодавчих актів або забезпечення ефективного засобу правового захисту від того чи іншого порушення Конвенції. Такі заходи складають більше половини від усіх заходів, приписаних Судом. Інші приклади включають: зміни в судовій практиці, проведення адміністративної реформи і деякі інші. Вжиття перерахованих заходів дає можливість великим групам потенційних заявників набагато швидше виправити на національному рівні ситуацію, пов'язану з порушенням їхніх прав, не вдаючись до необхідності звернення до європейської Феміди.

Процедура пілотного рішення має велике значення для Суду. З її допомогою він може відразу вирішити велику кількість справ, багато з яких є повторюваними, тим самим значно розвантаживши свій список нерозглянутих справ. Оскільки більшість цих справ є «клонівими», то, розвантажуючи себе від таких справ, Суд отримує можливість сконцентрувати свої ресурси на складних (як фактично, так і юридично) і «гострих» справах. Крім того, роль пілотних рішень для Суду має й те значення, що за допомогою них він в деякій мірі конституціонує свою роботу, оскільки в пілотних рішеннях Суд ідентифікує невідповідність національного законодавства положенням Конвенції або стандартам його практики — подібно до того, що роблять національні конституційні суди, розглядаючи відповідність законодавства конституції.

Що стосується України, то перше і на сьогоднішній день єдине пілотне рішення проти неї Суд ухвалив 15 жовтня 2009 року по справі *«Юрій Миколайович Іванов проти України»*. У цій справі Суд констатував, що більше половини рішень, винесених ним у справах проти України

(300 справ на момент винесення Судом рішення), стосувалися питань тривалого невиконання остаточних рішень українських судів. На думку Суду, така проблема має системний, триваючий і широкомасштабний характер, викликаний низкою дисфункцій у правовій системі України. Суд зобов'язав Україну впровадити в законодавстві протягом року ефективний засіб правового захисту або комплекс таких засобів, здатних забезпечити належне та достатнє відшкодування за невиконання або тривале невиконання рішень національних судів, а також дозволити скарги на відсутність ефективних засобів правового захисту щодо їх невиконання. Суд також відклав розгляд більш ніж 2000 поданих аналогічних скарг до прийняття Україною відповідних заходів.

Однак більш ніж через три роки після прийняття рішення такі загальні заходи все ще не було прийнято. Тому вже 21 лютого 2012 року Суд вирішив поновити розгляд відкладених справ. У справі *«Харук та інші проти України»* Суд встановив, що Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», прийнятий Верховною Радою 5 червня 2012 року і який набув чинності 1 січня 2013 року, передбачає компенсацію тільки за майбутнє невиконання судових рішень, а не за невиконання, яке мало місце до його прийняття, а тому не є достатнім. Крім того, Суд останнім часом також комунікував низку справ, в яких поставив урядові-відповідачеві запитання про те, чи є у заявників ефективний засіб правового захисту в світлі обставин їхніх справ, в яких остаточні судові рішення, прийняті вже після набуття чинності зазначеним вище законом, також не виконуються. Таким чином, перше пілотне рішення Суду проти України залишається невиконаним.

Слід зазначити, що крім пілотних рішень, які такими є офіційно (тобто Суд у своєму рішенні прямо вказує, що він застосовує процедуру пілотного рішення), Суд також прийняв велику кількість так званих квазіпілотних рішень. Формально не називаючи їх пілотними, Суд у таких рішеннях також застосовує статтю 46 Конвенції, виявляє системну проблему в державі-відповідачі і її причину, встановлює порушення Конвенції і вказує на необхідність вжиття загальних заходів. Відмінність таких справ від пілотних полягає в тому, що в них Суд, як правило, не включає обов'язок держави-відповідача прийняти загальні заходи в резолютивну частину рішення і не відкладає розгляд схожих справ.

Прикладами квазіпілотних рішень проти України є справи *«Харченко проти України»*, *«Балицький проти України»*, *«Кавєрзін проти України»*, *«Василь Іващенко проти України»*, *«Олександр Волков проти України»* та *«Верєнцов проти України»*.

Так, у справі «Харченко проти України» (№ 40107/02, рішення від 10 лютого 2011 року) ЄСПЛ констатував порушення статті 5 Конвенції, зокрема, порушення пункту 1(с) цієї статті щодо періодів, протягом яких тримання під вартою здійснювалося без відповідного судового рішення, особливо протягом періоду після закінчення слідства та до початку судового розгляду, а також щодо судових рішень, винесених на стадії судового розгляду, які не містять визначених строків подальшого тримання під вартою, таким чином залишаючи без змін такий запобіжний захід, а не продовжуючи строк його застосування, що суперечить вимогам статті 5.

Крім того, ЄСПЛ у цьому рішенні зазначив, що він часто констатує порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з тим, що, навіть коли йдеться про тривалі строки тримання під вартою, національні суди часто обґрунтовують продовження строку тримання під вартою однаковими підставами протягом всього періоду ув'язнення, якщо взагалі роблять це, тоді як згідно з пунктом 3 статті 5 після спливу певного часу подальше існування обґрунтованої підозри перестає само по собі бути підставою для позбавлення свободи, а суди зобов'язані обґрунтовувати рішення про продовження тримання під вартою іншими підставами, які мають бути чітко вказані.

Стосовно права на розгляд питання законності тримання під вартою, що гарантується пунктом 4 статті 5 ЄКПЛ, Суд зазначив, що в цій справі та інших подібних справах, які розглядалися раніше, він стикнувся з проблемою відсутності належного реагування з боку національних судів на аргументи заявників про необхідність звільнення їх з-під варті. Незважаючи на існування національних судів, компетентних вирішувати такі питання і ухвалювати рішення про звільнення з-під варті, без чіткої процедури розгляду питання законності тримання під вартою суди часто залишаються теоретичним, а не практичним засобом для цілей пункту 4 статті 5. Крім того, забезпеченню невідкладності розгляду питання законності тримання під вартою заважає те, що такий розгляд пов'язаний з іншими процесуальними заходами, що вживаються в кримінальній справі заявника протягом розслідування і судового розгляду справи, хоча такі процесуальні заходи не обов'язково можуть збігатися з необхідністю без зволікання і з розумною періодичністю вирішувати питання про подальше тримання заявника під вартою. Нарешті, законодавство України, чинне на момент винесення рішення, не захищало заявників від свавілля, коли національний суд відмовляється повторно дослідити обґрунтованість тримання заявника під вартою, посилаючись на те, що раніше він уже неодноразово вирішував питання щодо законності тримання під вартою, тим самим позбавляючи заявника права, гарантова-

ного пунктом 4 статті 5, на розгляд питання законності його ув'язнення. Суд визнав, що національні органи повинні розв'язати ці проблеми, щоб не допустити подальших повторюваних скарг щодо цього питання.

У справі «*Балицький проти України*» (№ 12793/03, рішення від 3 листопада 2011 року) Суд констатував порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції стосовно адміністративного арешту заявника та первісної кваліфікації злочину, в якому він підозрювався.

Практика, за якої до особи застосовується адміністративний арешт для забезпечення її доступності для допиту як підозрюваного у вчиненні кримінального злочину, раніше вже визнавалася Судом свавільною за статтею 5, оскільки державні органи не забезпечували процесуальних прав заявника як підозрюваного у вчиненні кримінального злочину. Наприклад, у справі «*Нечипорук і Йонкало проти України*» (№ 42310/04, § 264, рішення від 21 квітня 2011 року) Суд наголосив, що, формально застосувавши до заявника адміністративне затримання, а фактично поводячись із ним як із підозрюваним у вчиненні злочину, органи слідства позбавили його доступу до захисника, участь якого була б обов'язковою згідно із законодавством України, якби він обвинувачувався у вбивстві, вчиненому групою осіб та/або з корисливих мотивів, тобто злочині, у зв'язку з яким його фактично допитували.

Практика первісної кваліфікації злочину як менш тяжкого, який не вимагає обов'язкового юридичного представництва підозрюваного, також визнавалася як така, що використовується фактично для позбавлення заявників належної юридичної допомоги з огляду на спосіб реалізації слідчим його дискреційних повноважень щодо кваліфікації злочину.

Беручи до уваги системний характер проблеми, яку виявлено в цій справі, Суд наголосив, що Україні слід невідкладно реформувати законодавство та адміністративну практику для приведення такого законодавства і практики у відповідність із висновками Суду, викладеними у цьому рішенні, щоб вони були сумісними з вимогами статті 6 Конвенції. Суд залишає за державою право визначити під наглядом Комітету Міністрів, який саме спосіб розв'язання цих проблем був би найбільш належним.

Частина справи «*Каверзін проти України*» (№ 23893/03, рішення від 15 травня 2012 року) стосувалася повторюваних проблем, які лежать в основі частих порушень Україною статті 3 Конвенції. Зокрема, приблизно у 40 своїх рішеннях Суд встановив, що державні органи України були відповідальними за жорстоке поводження з особами, які трималися під вартою, та що ефективного розслідування тверджень про таке жорстоке поводження проведено не було. На момент винесення цього рішення на розгляді Суду знаходилося більше 100 справ, які стосуються тих самих питань.

ЄСПЛ зазначив, що порушення, встановлені в цьому рішенні, не пов'язані з якимсь поодиноким випадком чи особливим поворотом подій у цій конкретній справі, а є наслідком нормативно-правових недоліків та недоліків адміністративної практики державних органів щодо їх зобов'язань за статтею 3 Конвенції.

Зокрема, враховуючи відповідну практику Суду, підозрювані є найбільш вразливою групою жертв жорстокого поводження з боку правоохоронців. Жорстоке поводження часто мало місце у перші дні тримання жертв під вартою, протягом яких вони не мали доступу до захисника, а їхні тілесні ушкодження належним чином або взагалі не фіксувались. Хоча не в кожному такому випадку можна встановити, що жорстоке поводження здійснювалося з метою отримання визнавальних показань, не можна виключати зв'язок між жорстоким поводженням з жертвами та метою державних органів отримати викривальні докази. Як зазначалось у деяких доповідях та дослідженнях щодо питання жорстокого поводження в Україні, оцінка роботи працівника міліції, яка базувалась на кількості розкритих злочинів, була одним з факторів, що сприяли катуванню підозрюваних.

Іншим розповсюдженим фактором, що призвів до порушення статті 3 Конвенції у цій справі та у справах, які Суд розглядав раніше, є небажання працівників прокуратури оперативно та швидко вживати всіх належних заходів для встановлення фактів та обставин за скаргами про жорстоке поводження та забезпечення відповідних доказів. Під час перевірок працівники прокуратури нерідко обмежувались поясненнями працівників міліції. Версії подій працівників міліції мали перевагу, і жодних зусиль для перевірки їх за допомогою інших заходів не докладалось.

ЄСПЛ дійшов висновку, що таке небажання працівників прокуратури, зокрема, у ситуаціях, коли, як стверджувалося, до підозрюваних застосовувалося жорстоке поводження з метою отримання визнавальних показань, може бути пояснене, щонайменше певною мірою, конфліктом між такими завданнями працівників прокуратури у кримінальному провадженні, як підтримання державного обвинувачення у суді та здійснення нагляду за законністю досудового слідства. Оскільки визнавальні показання часто є одним з основних доказів у кримінальному провадженні, не можна виключати, що працівники прокуратури не зацікавлені у проведенні всебічного розслідування, яке потенційно могло звести нанівець достовірність таких доказів.

Ця справа разом з подібними до неї попередніми справами проти України, в яких Суд констатував порушення статті 3 Конвенції в процесуальному аспекті, також свідчить, що, незважаючи на загальну законодавчу заборону катування та нелюдського й такого, що принижує

гідність, поводження в Україні, на практиці представники державних органів, відповідальні за таке жорстоке поводження, зазвичай уникають покарання. Відсутність у цьому відношенні будь-яких цілеспрямованих зусиль з боку державних органів підтримує обстановку практично повної безкарності за такі дії.

Про системний характер цих проблем також свідчать доповіді та дослідження у сфері дотримання прав людини в Україні, засновані на інформації, отриманій як від національних органів, так і від різних національних та міжнародних організацій.

Відповідно Суд констатує, що ситуація у цій справі повинна бути визнана такою, що є результатом проблем системного характеру на національному рівні, що з огляду на основоположні цінності демократичного суспільства, яких вони стосуються, вимагають швидкого запровадження всебічних та комплексних заходів.

Суд вважав за необхідне наголосити на тому, що Україна має терміново реформувати правову систему, щоб забезпечити викорінення практики катування осіб, які тримаються під вартою, та забезпечити проведення ефективного розслідування відповідно до статті 3 Конвенції у кожній конкретній справі, в якій заявляється небезпідставна скарга на жорстоке поводження, та ефективне виправлення на національному рівні будь-яких недоліків такого розслідування. При цьому державні органи України повинні належним чином врахувати це рішення, відповідні практику Суду та рекомендації, резолюції та рішення Комітету міністрів.

У справі *«Василь Іващенко проти України»* (№ 760/03, рішення від 26 липня 2012 року) у зв'язку з незабезпеченням заявнику державними органами можливості отримати копії документів, яких він потребував для обґрунтування своєї заяви до ЄСПЛ, останній дійшов висновку, що Україна не виконала свої зобов'язання за ст. 34 Конвенції щодо створення усіх необхідних умов для заявника з метою забезпечення належного та ефективного розгляду його заяви Європейським судом.

З огляду на свої висновки за статтею 34 Конвенції у цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що ця проблема виникла внаслідок відсутності чіткої та конкретної процедури, яка давала б ув'язненим особам можливість отримувати копії документів з матеріалів справи або переписуючи їх власноруч або за допомогою відповідного обладнання, або шляхом покладання на державні органи обов'язку робити такі копії. Хоча існували національні нормативні акти, які передбачали допуск громадян до документів, що зберігаються державними органами, включаючи матеріали судових справ, національні судові органи не вважали себе зобов'язаними

допомагати ув'язненим особам, враховуючи їхнє особливе становище, отримувати такі копії. Немає також інформації про те, що пенітенціарні установи, на які згідно з правилами виконання покарань покладалось таке завдання, дотримувались цих вимог.

Враховуючи особливу важливість права на подання індивідуальної заяви, закріпленого статтею 34 Конвенції, для ефективного функціонування системи контролю, встановленої Конвенцією, ЄСПЛ зобов'язав Україну негайно вжити заходів законодавчого та адміністративного характеру з метою забезпечення доступу осіб, які перебувають в умовах несвободи, до документів, необхідних для обґрунтування їхніх скарг до Європейського суду.

У справі *«Олександр Волков проти України»* (№ 21722/11, рішення від 9 січня 2013 року) ЄСПЛ встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції, зокрема, у зв'язку з: відсутністю незалежності та безсторонності Вищої ради юстиції з огляду на об'єктивні (процедура формування та персональний склад ВРЮ) та суб'єктивні (особиста упередженість членів ВРЮ) критерії; відсутністю незалежності та безсторонності розгляду справи заявника парламентом України; недотриманням встановленої законодавством процедури особистого голосування народних депутатів; переглядом Вищим адміністративним судом України рішення про звільнення заявника, що не був достатнім та не забезпечив виправлення допущених порушень.

Суд зазначив, що констатовані ним порушення свідчать про наявність системної проблеми функціонування судової влади в Україні, зокрема, судової дисципліни, в тому, що стосується незабезпечення її належного відділення від інших гілок влади, що, у свою чергу, не гарантує незалежності суддів і захисту від порушень і свавілля при застосуванні дисциплінарних заходів. Запроваджені у 2010 році зміни до законодавства ЄСПЛ визнав такими, що не вирішують висвітлених у цьому рішенні недоліків. З огляду на це ЄСПЛ наголосив, що Україна має негайно запровадити заходи загального характеру з реформування системи судової дисципліни. Ці заходи повинні включати внесення змін до законодавства з метою реформування інституційної побудови цієї системи та вироблення належних форм і принципів послідовного застосування національного законодавства у цій сфері.

Нарешті, у справі *«Веренцов проти України»* (№ 20372/11, рішення від 11 квітня 2013 року) Суд констатував порушення статей 7 та 11 та 7 Конвенції, спричинені наявністю законодавчої прогалини щодо регулювання свободи зібрань, яка існує в законодавстві України протягом більш ніж двох десятиліть. Беручи до уваги системний характер проблеми, яку виявлено в цій справі, Суд наголосив, що слід невідкладно реформувати

законодавство та адміністративну практику України для приведення їх у відповідність із висновками Суду, викладеними у цьому рішенні, та вимогами статей 7 та 11 Конвенції².

ПИТАННЯ № 59: ЯК ВИКОНУЮТЬСЯ РІШЕННЯ ЄСПЛ?

Відповідно до статті 46 ЄКПЛ держави-відповідачі зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, в яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітету міністрів Ради Європи, який здійснює нагляд за його виконанням, головним чином шляхом розгляду стану виконання відповідних рішень Суду, які стоять на його порядку денному, на чотирьох регулярних засіданнях на рік. Комітет міністрів закриває розгляд справи шляхом остаточної резолюції, якщо він переконується, що рішення Суду було виконане державою-відповідачем. У деяких справах можуть також виноситися тимчасові резолюції.

Якщо Комітет міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду з метою надання відповідного роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється більшістю в дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Якщо Комітет вважає, що держава-відповідач відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї держави і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цієї державою свого зобов'язання згідно зі статтею 46 ЄКПЛ.

Якщо Суд встановлює порушення статті 46 ЄКПЛ, він передає справу Комітету міністрів з метою визначення заходів, яких необхідно вжити. Якщо Суд не встановлює порушення статті 46 ЄКПЛ, він передає справу Комітету міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.

В Україні процедура виконання рішень ЄСПЛ на національному рівні регулюється Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>) та іншими норма-

² Див. «Пілотні» рішення ЄСПЛ щодо України: короткий огляд (<http://www.helpcoe.org/news/»пілотні»-рішення-єспл-щодо-україни-короткий-огляд>) та огляд ЄСПЛ про пілотні рішення англійською http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf або російською http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_RUS.pdf мовами.

тивно-правовими актами з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Порада. У випадку, якщо заявник вважає, що винесене на його користь рішення ЄСПЛ не виконується чи виконується не належним чином (не в повному обсязі), йому слід звертатися з відповідною скаргю на це не до ЄСПЛ, а саме до Комітету міністрів Ради Європи, повноваженням якого є здійснення контролю за виконанням рішень ЄСПЛ.

Адреса Комітету міністрів Ради Європи така: Committee of Ministers of the Council of Europe, Palais de l'Europe, Avenue de l'Europe, F-67075 Strasbourg Cedex, France.

ПИТАННЯ № 60: ЯК ЦИТУВАТИ РІШЕННЯ ЄСПЛ?

У своїх процесуальних документах представнику сторони часто необхідно посилатися на практику ЄСПЛ. Для цього необхідно знати та розуміти правила цитування такої практики. Загальна рекомендація наступна: рішення ЄСПЛ варто цитувати так само, як вони цитуються самим Судом (назва справи (виділяється курсивом), номер справи, відповідні пункти рішення, на які робиться посилання, та дата ухвалення рішення або джерело його публікації). Деякі нюанси при цитуванні в українських документах є такі:

1) рішення проти всіх держав — членів ради Європи: завжди перекладається назва рішення в частині «... [та інші] проти Держави», не перекладається лише прізвище чи назва заявника, наприклад: «*Eweida та інші проти Сполученого Королівства*», «*Centro Europa 7 S.R.L. та Di Stefano проти Італії*», «*Gas та Dubois проти Франції*». Назва справи пишеться курсивом і береться в лапки, наприклад: «у рішенні «*Gas та Dubois проти Франції*» Суд зазначив, що...».

Інші приклади: «*Christine Goodwin проти Сполученого Королівства*» [ВП]³, № 28957/95, § 72, ЕЧПР 2002-VI; «*Е.В. проти Франції*» [ВП], № 43546/02, § 47, рішення від 22 січня 2008 року; «*Konstantin Markin проти Росії*» [ВП], № 30078/06, § 127, ЕЧПР 2012 (витяги); «*Streletz, Kessler та Krenz проти Німеччини*» [ВП], № № 34044/96, 35532/97 і 44801/98, § 50, ЕЧПР 2001-II; «*Mihai Toma проти Румунії*», № 1051/06, §§ 26-31, рішення від 24 січня 2012 року; «*Sekanina проти Австрії*», рішення від 25 серпня 1993 року, Series A no. 266-A; «*Al-Skeini та інші проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 55721/07,

³ «[ВП]» ставиться, якщо рішення ухвалила Велика палата. В англійському варіанті — [GC].

§ 162, ECHR 2011; «*Акау проти Туреччини*», № 34501/97, ухвала щодо прийнятності від 19 лютого 2002 року;

2) *ніколи* не перекладається на українську мову (не транслітерується) прізвище чи назва заявника (оскільки це часто призводить до помилок, які потім «кочують» з одного джерела в інше), крім рішень Суду проти України, де прізвище (назва) заявника є очевидними, зрозумілими і не потребують транслітерації.

Приклад цитування рішення проти України: «*Дземюк проти України*», № 42488/02, § 88, рішення від 4 вересня 2014 року (на першому місці назва рішення, далі — номер справи, пункт рішення Суду, на який суддя хоче зробити посилання у своєму власному рішенні, дата рішення Суду). Приклад цитування ухвали Суду щодо України: «*Петльований проти України*», № 54904/08, ухвала щодо прийнятності від 30 вересня 2014 року (та сама структура, що й для цитування рішення, однак пункти не цитуються, оскільки, як правило, ухвали не структуруються на пункти, а також замість «рішення» пишеться «ухвала» або «ухвала щодо прийнятності»).

3) Часто при цитуванні рішень ЄСПЛ в самих рішеннях ЄСПЛ бачимо замість дати ухвалення рішення джерело публікації рішення: «ECHR 2012 (extracts)» або «Series A no. 266-A». Це означає, що таке рішення було опубліковано в друкованих виданнях ЄСПЛ. Якщо так, то ЄСПЛ фразу «рішення/ухвала від...» не пише, натомість ставить, наприклад: «ECHR 2012 (витяги)», «ECHR 2002-VI», «Series A no. 266-A» тощо. Однак, оскільки всі рішення ЄСПЛ на сьогодні є в базі даних Суду HUDOC, то необхідності посилатися на друковане джерело, як вбачається, немає, тому допустимо ставити дату рішення (ухвали), а не посилатися на друковане джерело (хоча при наявності даних про публікацію рішення в друкованому джерелі все ж таки більш правильним буде слідувати офіційному підходу Суду щодо цитування його рішень)⁴.

ПИТАННЯ № 61: ЧИ НЕОБХІДНО СТОРОНИ ПО СПРАВІ (ІІ ПРЕДСТАВНИКУ) НАДАВАТИ В НАЦІОНАЛЬНИЙ СУД ПЕРЕКЛАД РІШЕНЬ ЄСПЛ?

Ні. Національне законодавство України не зобов'язує сторону по справі чи її представника надавати в суд переклад (нотаріальний

⁴ Див. також рекомендації Суду з цитування його рішень та ухвал (англ. мовою) за наступним посиланням: http://echr.coe.int/Documents/Note_citation_ENG.pdf.

чи іншим чином завірених) рішень ЄСПЛ, на які вона посилається в своїх процесуальних документах і які існують лише на офіційних мовах ЄСПЛ (англійській та французькій). Більше того, декілька процесуальних кодексів напряду зобов'язують національні суди враховувати практику ЄСПЛ при вирішенні справ — практику не лише проти України, а й проти всіх держав — учасниць Конвенції. Це означає, що суд сам повинен знати практику ЄСПЛ, а в разі потреби забезпечити для себе необхідний переклад того чи іншого рішення, а не покладати такий обов'язок на сторону по справі.

ПИТАННЯ № 62: ЯКИМИ Є НАСЛІДКИ ВІДСТУПУ УКРАЇНИ ВІД ОКРЕМИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЄСПЛ?

Згідно зі статтею 15 ЄКПЛ (відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації), під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. Це положення не може бути підставою для відступу від статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи це право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує Генерального секретаря РЄ про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря РЄ про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою.

Як відомо, 21 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла Заяву «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод». Зокрема, відступ за Конвенцією зроблено у відповідності зі статтею 15 та стосується відмови України від своїх зобов'язань за статтями 5, 6, 8 та 13. Відступ діє на період до повного припинення збройної агресії Російської Федерації (далі — «РФ»), а саме до моменту виведення усіх незаконних збройних формувань, керованих, контрольованих і фінансованих РФ, російських окупаційних військ, їх військової техніки з території України, відновлення повного контролю України за державним кордоном

України, відновлення конституційного ладу та порядку на окупованій території України.

Згідно із заявою, у зв'язку з анексією та тимчасовою окупацією РФ невід'ємної частини території України — Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, здійсненої внаслідок збройної агресії проти України, повну відповідальність за дотримання прав людини і виконання відповідних міжнародних договорів на анексованій та тимчасово окупованій території України несе РФ. Крім того, в заяві зазначається, що з огляду на збройну агресію РФ проти України за участі як регулярних збройних сил РФ, так і незаконних збройних формувань, керованих, контролюваних і фінансованих РФ, на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України з квітня 2014 року підрозділи Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та Збройних Сил України здійснюють антитерористичну операцію (далі — «АТО»), яка є складовою реалізації невід'ємного права України на індивідуальну самооборону від агресії в розумінні статті 51 Статуту ООН. Відповідно до заяви, РФ як держава, яка фактично окупувала і контролює частину Донецької і Луганської областей, відповідає за дотримання і захист прав людини на цих територіях як за міжнародним гуманітарним правом, так і за міжнародним правом захисту прав людини.

На практиці це означає, що Україна фактично не може здійснювати юрисдикцію на окупованій території Криму та на територіях окремих районів зони АТО, а тому не може гарантувати, відповідно до статті 1 ЄКПЛ, окремі права та свободи громадян, які перебувають на цих територіях.

Так, відступ від зобов'язань за ЄКПЛ зроблено у зв'язку з тим, що 12 серпня 2014 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години». Відповідно до цього Закону в районі проведення довготривалої АТО, як виняток, може здійснюватися превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, але не більше ніж на 30 діб, за згодою прокурора та без ухвали суду. Застосування норм цього Закону, які суперечать практиці ЄСПЛ, зумовило необхідність відступу України від зобов'язань, визначених статтями 5, 6 та 13 ЄКПЛ.

Крім того, 12 серпня 2014 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, над-

звичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції». Відповідно до цього Закону на час проведення АТО вводиться особливий режим досудового розслідування, відповідно до якого повноваження слідчих суддів, визначені чинним Кримінальним процесуальним кодексом України («КПК»), тимчасово передаються відповідним прокурорам, які набувають додаткових процесуальних прав. Особливий режим досудового розслідування діє виключно у районі проведення АТО та за умови неможливості слідчого судді виконувати повноваження, визначені чинним КПК України. Застосування норм цього Закону зумовило необхідність відступу від зобов'язань України за статтями 5, 6, 8 та 13 Конвенції. У заяві зазначається, що фактична відсутність функціонування судів в окремих районах Донецької та Луганської областей, спричинена збройною агресією РФ та діями терористичних угруповань, підтримуваних РФ, є тією межею, яка дозволяє передавати повноваження слідчих суддів прокурорам в умовах загрози для існування нації.

12 серпня 2014 року також було прийнято Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції». Відповідно до цього Закону на час проведення АТО була змінена територіальна підсудність судових справ, підсудних судам, розташованим у районі проведення АТО, та підслідність кримінальних правопорушень, вчинених у районі проведення АТО, у разі неможливості здійснювати досудове розслідування. Застосування норм цього Закону зумовило необхідність певного відступу від зобов'язань України за статтею 6 Конвенції.

Нарешті, 3 лютого 2015 року було прийнято Закон України «Про військово-цивільні адміністрації», відповідно до якого були утворені військово-цивільні адміністрації як тимчасові державні органи, які діють на території Донецької та Луганської областей у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції. Зазначений Закон надає військово-цивільним адміністраціям повноваження, зокрема, встановлювати обмеження щодо перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без визначених документів; тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях, дорогах та ділянках місцевості; організовувати перевірку документів, що посвідчують особу, у фізичних осіб, а в разі потреби — огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян,

крім обмежень, встановлених Конституцією України. Застосування норм цього Закону зумовило необхідність відступу від зобов'язань України за статтями 5 та 8 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

У заяві зазначено, що відступ діє на період до повного припинення збройної агресії РФ, відновлення конституційного ладу та порядку на окупованій території України та повідомлення Генеральному секретарю ООН та Генеральному секретарю РЄ про продовження застосування у повному обсязі ЄКПЛ.

Слід зазначити, що відступ, зроблений Україною відповідно до статті 15 ЄКПЛ, не означає, що з України автоматично знімається будь-яка відповідальність за можливі порушення статей 5, 6, 8 чи 13 ЄКПЛ, і що Суд не буде розглядати відповідні скарги. Насправді, саме Суд зрештою вирішує, чи не переступив відступ, зроблений державою-відповідачем, межі, які суворо вимагаються вимогами кризи. Іншими словами, національна свобода розсуду йде пліч-о-пліч з європейським контролем. Здійснюючи такий контроль, Суд повинен дати належну оцінку відповідним факторам, зокрема, природі прав, які зачепив відступ, та обставинам, які призвели до надзвичайної ситуації, а також її тривалості (*Aksoy проти Туреччини*, № 21987/93, п. 68, рішення від 18 грудня 1996 року). У деяких справах Суд доходив висновку, що оскаржувані заходи не були суворо необхідними в умовах надзвичайної ситуації, а тому встановлював порушення, не дивлячись на відступ, зроблений державою-відповідачем (див., наприклад, *Aksoy проти Туреччини*, пп. 68–87).

І навпаки, у справі *Ірландія проти Сполученого Королівства* (№ 5310/71, рішення від 18 січня 1978 року) ЄСПЛ було констатовано, що розумно розглянуті як абсолютно необхідні для забезпечення суспільної безпеки відступи від статті 5 Конвенції, викликані позасудовими заходами позбавлення волі, не порушили Конвенцію. У цій справі, яка стосувалася конфлікту в Північній Ірландії, держава-заявник оскаржувала обсяг та засоби застосування заходів по затриманню, триманню під вартою та інтернуванню учасників конфлікту, які здійснювала влада Північної Ірландії на підставі «позасудових» повноважень. Ці «особливі» повноваження були використані урядом Північної Ірландії 9 серпня 1971 року та застосовувались і після березня 1972 року, коли функції уряду та парламенту Північної Ірландії було передано органам влади Сполученого Королівства. Передбачалося що ці «особливі» повноваження будуть застосовуватись виключно по відношенню до Ірландської Республіканської Армії (далі — ІРА). Однак влада Північної Ірландії використовувала ці «особливі» повнова-

ження і щодо осіб, яких просто підозрювали у лояльності до тероризму. Уряд-заявник стверджував, що застосування позасудових повноважень призвело до того, що поганому поведженню стала піддаватися велика кількість осіб, позбавлених волі.

Перед тим, як приступити до розгляду справи, Суд відмітив, що Конвенція суворо забороняє застосування тортур чи нелюдського або принижуючого гідність поводження. Характер цієї заборони підсилений статтею 15 § 2 Конвенції, яка передбачає, що стаття 3 не терпить жодних відступів, навіть у випадку суспільної небезпеки, що загрожує життю нації.

Однак, що стосувалося відступу від вимог статті 5 ЄКПЛ, Суд констатував, що спеціальні «позасудові» повноваження північно-ірландської поліції на затримання, тримання під вартою та інтернування у тому вигляді, в якому вони здійснювалися, фактично не відповідали вимогам статті 5 Конвенції по цілій низці пунктів. Тому, виносячи рішення, Суд мав визначитись, чи виправдовував надзвичайний стан, що загрожував життю нації, застосовування положень статті 15 Конвенції, яка дозволяє державі-відповідачу відступати від своїх зобов'язань, передбачених статтею 5. Суд визнав, що фактичні обставини справи чітко свідчили про існування подібного надзвичайного стану. Він також зазначив, що національні органи влади, які постійно та напряму стикаються з наполегливими та безпосередніми вимогами поточного моменту, знаходяться в кращому становищі при визначенні характеру та обсягу відступів, які необхідно зробити для відвернення небезпеки, що загрожує життю нації. Тобто, ці обсяги доцільно визначати не кимось ззовні, а саме законними органами влади держави, в якій відбуваються такі події. Суд же має лише пересвідчитись, що держава відступила від своїх зобов'язань «лише в тій мірі, якої потребує гострота положення». У цій справі ЄСПЛ констатував, що застосовані протягом 1971–1975 років позасудові повноваження поліції могли розглядатися урядом держави-відповідача як абсолютно необхідні для забезпечення суспільної безпеки, і Сполучене Королівство не переступило межу, яка надається кожній державі-учасниці для визначення відступів від Конвенції.

З огляду на зазначену вище практику Суду можна порадити заявникам (їхнім представникам) формулювати відповідні скарги навіть у ситуаціях, в яких вони покриваються відступом України, оскільки саме Суд зрештою дасть оцінку такому відступу та необхідності вжиття тих чи інших заходів в умовах, що існують на окупованих територіях України та в деяких районах проведення АТО.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНІ АКТИ

2.1. КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД 1950 РОКУ

Конвенція 1950 року складена у Римі, Італія, 4 листопада 1950 року. До тексту Конвенції раніше вносилися поправки відповідно до положень:

— Протоколу № 3 (ETS № 45), який набрав чинності 21 вересня 1970 року;

— Протоколу № 5 (ETS № 55), який набрав чинності 20 грудня 1971 року;

— Протоколу № 8 (ETS № 118), який набрав чинності 1 січня 1990 року, і цей текст також включив текст Протоколу № 2 (ETS № 44), який відповідно до пункту 3 статті 5 цього Протоколу був складовою частиною Конвенції з моменту набрання ним чинності — 21 вересня 1970 року.

Протоколи №№ 3, 5, 8 не були ратифіковані Україною.

Положення Конвенції 1950 року, змінені або доповнені згідно з переліченими вище Протоколами, замінюються Протоколом № 11 (ETS № 155) з 1 листопада 1998 року — дати набрання ним чинності. З цієї дати Протокол № 9 (ETS № 140), який набрав чинності 1 жовтня 1994 року, було скасовано, а Протокол № 10 (ETS № 146) втратив своє значення.

Повний текст офіційного перекладу Конвенції 1950 року українською мовою з усіма протоколами у редакції станом на 01.06.10 р. (чинна на сьогодні редакція, датується днем набрання чинності Протоколом № 14 для України) надано на офіційному сайті Верховної Ради України (режим доступу до тексту: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004).

Також текст Конвенції 1950 року українською мовою з усіма протоколами (ратифікованими Україною) можна знайти на офіційному сайті ЄСПЛ (режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf). Протоколи №№ 2, 11, 14 та 14-bis, ратифіковані Україною або прийняті нею до виконання на тимчасовій основі, не відображені у тексті видання на вказаному ресурсі ЄСПЛ. Протокол № 2 — тому що він фактично втратив силу через внесення наступних

змін до тексту Конвенції, Протоколи №№ 11, 14 та 14-bis — через те, що вони фактично містять зміни до основного тексту Конвенції (тобто для застосування норм Конвенції вони як самостійні документи пересічному читачу не потрібні).

Конвенція та Протоколи до неї гарантують:

- право на життя;
- право на справедливий судовий розгляд;
- право на повагу до приватного та сімейного життя;
- свободу вираження поглядів;
- свободу думки, совісті і релігії;
- свободу зібрань та об'єднань;
- право на ефективний засіб правового захисту;
- право на володіння своїм майном;
- право голосу та право бути кандидатом на виборах тощо.

Конвенція та Протоколи до неї забороняють:

- катування, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання;
- рабство та примусову працю;
- свавільне та неправомірне позбавлення свободи;
- дискримінацію у здійсненні будь-якого передбаченого законом права;
- вислання державою своїх громадян чи заборону їм повернутися на її територію;
- смертну кару;
- колективне вислання іноземців тощо.

КОНВЕНЦІЯ

ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

(Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 року, Протоколом № 14 від 13 травня 2004 року)

Дата підписання: 01.11.50 р.

Дата ратифікації Україною: 17.07.97 р.

Дата набрання чинності для України: 11.09.97 р.

Офіційний переклад⁵

⁵ Доступно на: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Уряди держав — членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року,

беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав,

беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод,

знову підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать,

сповнені рішучості, як уряди європейських держав, що є однодумцями і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке:

Стаття 1. Зобов'язання поважати права людини

Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

РОЗДІЛ I ПРАВА І СВОБОДИ

Стаття 2. Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 3. Заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 4. Заборона рабства і примусової праці

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.

3. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється:

a) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

b) на будь-яку службу військового характеру або — у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, — службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

c) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю суспільства;

d) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків.

Стаття 5. Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед судьєю чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Стаття 6. Право на справедливий суд

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або — тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, — коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

д) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, — одержувати безоплатну допомогу перекладача.

Стаття 7. Ніякого покарання без закону

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Стаття 8. Право на повагу до приватного і сімейного життя

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 9. Свобода думки, совісті і релігії

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Стаття 11. Свобода зібрань та об'єднання

1. Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави.

Стаття 12. Право на шлюб

Чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права.

Стаття 13. Право на ефективний засіб юридичного захисту

Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Стаття 14. Заборона дискримінації

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Стаття 15. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

2. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи це право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою.

Стаття 16. Обмеження політичної діяльності іноземців

Жодне з положень статей 10, 11 і 14 не може розглядатись як таке, що забороняє Високим Договірним Сторонам встановлювати обмеження на політичну діяльність іноземців.

Стаття 17. Заборона зловживання правами

Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Стаття 18. Межі застосування обмежень прав

Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені.

РОЗДІЛ II ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 19. Створення Суду

Для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини, який далі називається «Суд». Він функціонує на постійній основі.

Стаття 20. Кількість суддів

Суд складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості Високих Договірних Сторін.

Стаття 21. Посадові критерії

1. Судді повинні мати високі моральні якості, а також мати кваліфікацію, необхідну для призначення на високу суддівську посаду, чи бути юристами з визнаним рівнем компетентності.

2. Судді беруть участь у роботі Суду в особистій якості.

3. Упродовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися жодною діяльністю, що є не сумісною з їхньою незалежністю, безсторонністю або з вимогами щодо виконання посадових обов'язків на постійній основі; усі питання, що виникають внаслідок застосування цього пункту, вирішуються Судом.

Стаття 22. Вибори суддів

Судді обираються Парламентською Асамблеєю від кожної Високої Договірної Сторони більшістю поданих голосів за списком з трьох кандидатів, запропонованих відповідною Високою Договірною Стороною.

Стаття 23. Строк повноважень і звільнення з посади

1. Судді обираються строком на дев'ять років. Вони не можуть бути переобрані.

2. Строк повноважень суддів спливає, коли вони досягають 70-річного віку.

3. Судді обіймають посаду доти, доки їх не замінять. Проте вони продовжують вести ті справи, які вже є в їхньому провадженні.

4. Жодний суддя не може бути звільнений з посади, якщо тільки інші судді більшістю у дві третини голосів не ухваллять рішення про його невідповідність установленим вимогам.

Стаття 24. Канцелярія і доповідачі

1. Суд має канцелярію, функції та організація якої визначені Регламентом Суду.

2. Коли Суд засідає у складі одного судді, Суду надають допомогу доповідачі, які діють під керівництвом Голови Суду. Вони входять до складу канцелярії Суду.

Стаття 25. Пленарні засідання Суду

Суд на пленарних засіданнях:

a) обирає Голову Суду та одного чи двох заступників Голови Суду строком на три роки; вони можуть бути переобрані;

b) створює палати на встановлений строк;

c) обирає голів палат; вони можуть бути переобрані;

d) приймає Регламент Суду;

e) обирає Секретаря Суду та одного чи більше заступників Секретаря;

f) звертається з будь-яким клопотанням згідно з пунктом 2 статті 26.

Стаття 26. Одноособовий склад Суду, комітети, палати та Велика палата

1. Для розгляду переданих йому справ Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на встановлений строк.

2. За клопотанням пленарного засідання Суду Комітет Міністрів може, одноставним рішенням і на встановлений строк, зменшити кількість суддів у палатах до п'яти.

3. Коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Високої Договірної Сторони, від якої цього суддю було обрано.

4. Суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, є *ex officio* членом палати або Великої палати. У разі відсутності такого судді або якщо він не може брати участь у засіданнях, Голова Суду вибирає зі списку, поданого заздалегідь цією Стороною, особу, яка засідає як суддя.

5. До складу Великої палати входять також Голова Суду, заступники Голови, голови палат та інші судді, яких визначено відповідно до Регламенту Суду. Якщо справа передається до Великої палати згідно зі статтею 43, у Великій палаті не може засідати жодний суддя з палати, яка постановила рішення у справі, за винятком голови палати і судді, який засідав від заінтересованої Високої Договірної Сторони.

Стаття 27. Компетенція суддів, які засідають одноособово

1. Суддя, який засідає одноособово, може оголосити неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення.

2. Це рішення є остаточним.

3. Якщо суддя, який засідає одноособово, не оголошує заяву неприйнятною або не вилучає її з реєстру справ, то цей суддя передає її до комітету або палати для подальшого розгляду.

Стаття 28. Компетенція комітетів

1. Стосовно заяви, поданої згідно зі статтею 34, комітет може одностайним голосуванням:

а) оголосити її неприйнятною або вилучити її з реєстру справ, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення; або

б) оголосити її прийнятною і одночасно постановити рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї є предметом установленої практики Суду.

2. Рішення та рішення по суті, передбачені пунктом 1, є остаточними.

3. Якщо суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, не є членом комітету, комітет може на будь-якій стадії провадження запросити цього суддю зайняти місце одного з членів комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, у тому

числі те, чи заперечувала ця Сторона проти застосування процедури, передбаченої підпунктом «b» пункту 1.

Стаття 29. Рішення палат щодо прийнятності та суті заяв

1. Якщо згідно зі статтею 27 чи статтею 28 не прийнято жодного рішення, або згідно зі статтею 28 не постановлено жодного рішення по суті, палата приймає рішення щодо прийнятності та суті індивідуальних заяв, поданих згідно зі статтею 34. Рішення щодо прийнятності може бути прийняте окремо.

2. Палата приймає рішення щодо прийнятності та суті міждержавних заяв, поданих згідно зі статтею 33. Рішення щодо прийнятності приймається окремо, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

Стаття 30. Відмова від розгляду справи на користь Великої палати

Якщо справа, яку розглядає палата, порушує істотні питання щодо тлумачення Конвенції чи протоколів до неї або якщо вирішення питання, яке вона розглядає, може мати наслідком несумісність із рішенням, постановленим Судом раніше, палата може в будь-який час до постановлення свого рішення відмовитися від розгляду справи на користь Великої палати, якщо жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього.

Стаття 31. Повноваження Великої палати

Велика палата:

а) приймає рішення щодо заяв, поданих згідно зі статтею 33 чи статтею 34, якщо палата відмовляється від розгляду справи згідно зі статтею 30 або якщо справу було передано їй на розгляд згідно зі статтею 43;

б) приймає рішення з питань, поданих Суду Комітетом Міністрів згідно з пунктом 4 статті 46; та

с) розглядає запити про надання консультативних висновків, подані згідно зі статтею 47.

Стаття 32. Юрисдикція Суду

1. Юрисдикція Суду поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно до статей 33, 34, 46 і 47.

2. У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішує сам Суд.

Стаття 33. Міждержавні справи

Будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною.

Стаття 34. Індивідуальні заяви

Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Стаття 35. Умови прийнятності

1. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загально визнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

2. Суд не розглядає жодної індивідуальної заяви, поданої згідно зі статтею 34, якщо вона:

а) є анонімною; або

б) за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає:

а) що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви;

або

б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї,

не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином.

4. Суд відхиляє будь-яку заяву, яку він вважає неприйнятною згідно з цією статтею. Він може зробити це на будь-якій стадії провадження у справі.

Стаття 36. Участь третьої сторони

1. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Висока Договірна Сторона, громадянин якої є заявником, має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

2. В інтересах належного здійснення правосуддя Голова Суду може запропонувати будь-якій Високій Договірній Стороні, яка не є стороною в судовому розгляді, чи будь-якій заінтересованій особі, яка не є заявником, подати свої письмові зауваження або взяти участь у слуханнях.

3. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Комісар Ради Європи з прав людини має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

Стаття 37. Вилучення заяв з реєстру справ

1. Суд може на будь-якій стадії провадження у справі прийняти рішення про вилучення заяви з реєстру, якщо обставини дають підстави дійти висновку:

- a) що заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву; або
- b) що спір уже вирішено; або
- c) що на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим.

Проте Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає повага до прав людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї.

2. Суд може прийняти рішення про поновлення заяви в реєстрі справ, якщо він вважає, що це виправдано обставинами.

Стаття 38. Розгляд справи

Суд розглядає справу разом з представниками сторін і, у разі необхідності, проводить розслідування, для ефективного здійснення якого заінтересовані Високі Договірні Сторони створюють усі необхідні умови.

Стаття 39. Досягнення дружнього врегулювання

1. На будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження заінтересованих сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї.

2. Процедура, що здійснюється відповідно до пункту 1, є конфіденційною.

3. У разі досягнення дружнього врегулювання Суд вилучає справу з реєстру, прийнявши рішення, яке містить лише стислий виклад фактів і досягнутого вирішення.

4. Це рішення передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов дружнього врегулювання, викладених у рішенні.

Стаття 40. Слухання у відкритому засіданні та доступ до документів

1. Слухання проводяться у відкритому засіданні, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

2. Доступ до документів, переданих до канцелярії, є відкритим, якщо Голова Суду не вирішить інакше.

Стаття 41. Справедлива сатисфакція

Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.

Стаття 42. Рішення палат

Рішення палат стають остаточними відповідно до пункту 2 статті 44.

Стаття 43. Передача справи на розгляд Великої палати

1. Упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передачу справи на розгляд Великої палати.

2. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати приймає таке клопотання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення.

3. Якщо колегія приймає клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом постановлення рішення.

Стаття 44. Остаточні рішення у справі

1. Рішення Великої палати є остаточним.

2. Рішення палати стає остаточним:

а) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати; або

б) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлено; або

с) якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43.

3. Остаточне рішення опубліковується.

Стаття 45. Умотивованість рішень у справі та ухвал

1. Рішення у справі, а також ухвали про прийнятність або неприйнятність заяв мають бути вмотивовані.

2. Якщо рішення у справі повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

Стаття 46. Обов'язкова сила рішень та їх виконання

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.

2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

3. Якщо Комітет Міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду з метою надання відповідного роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

4. Якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цієї Стороною свого зобов'язання згідно з пунктом 1.

5. Якщо Суд встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів з метою визначення заходів, яких необхідно

вжити. Якщо Суд не встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.

Стаття 47. Консультативні висновки

1. Суд може, на запит Комітету Міністрів, надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції та протоколів до неї.

2. Такі висновки не поширюються на питання, що стосуються змісту чи обсягу прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції та протоколах до неї, чи на будь-які інші питання, які Суд або Комітет Міністрів може розглядати внаслідок будь-якого провадження, що може бути порушене відповідно до Конвенції.

3. Рішення Комітету Міністрів про подання запиту щодо консультативного висновку Суду ухвалюються більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Стаття 48. Консультативна компетенція Суду

Суд вирішує, чи належить запит Комітету Міністрів щодо надання консультативного висновку до його компетенції, визначеної в статті 47.

Стаття 49. Умотивованість консультативних висновків

1. Консультативні висновки Суду мають бути вмотивовані.

2. Якщо консультативний висновок повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

3. Консультативні висновки Суду передаються Комітетові Міністрів.

Стаття 50. Витрати на забезпечення діяльності Суду

Витрати на забезпечення діяльності Суду покладено на Раду Європи.

Стаття 51. Привілеї та імунітети суддів

Судді під час виконання своїх обов'язків користуються привілеями та імунітетами, передбаченими у статті 40 Статуту Ради Європи та угодах, укладених згідно з цією статтею Статуту.

РОЗДІЛ III ІНШІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 52. Запити Генерального секретаря

На запит Генерального секретаря Ради Європи будь-яка Висока Договірна Сторона надає роз'яснення стосовно того, яким чином її національне право забезпечує ефективне виконання будь-якого з положень цієї Конвенції.

Стаття 53. Гарантія визнаних прав людини

Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи уневажнює будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є.

Стаття 54. Повноваження Комітету Міністрів

Ніщо в цій Конвенції не стоїть на перешкоді повноваженням Комітету Міністрів, наданим йому Статутом Ради Європи.

Стаття 55. Відмова від інших засобів урегулювання спорів

Високі Договірні Сторони погоджуються, що без спеціальної домовленості вони не користуватимуться існуючими між ними чинними договорами, конвенціями або деклараціями для вирішення — шляхом звернення — спору, який виникає внаслідок тлумачення або застосування цієї Конвенції, засобами врегулювання спорів, не передбаченими цією Конвенцією.

Стаття 56. Територіальне застосування

1. Будь-яка держава може при ратифікації чи будь-коли після цього заявити шляхом повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи про те, що дія цієї Конвенції поширюється, з урахуванням пункту 4 цієї статті, на всі чи деякі з територій, за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.

2. Дія Конвенції поширюється на територію або території, визначені в повідомленні, з тридцятого дня після отримання цього повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи.

3. Однак положення цієї Конвенції застосовуються до таких територій з належним урахуванням місцевих вимог.

4. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 цієї статті, може будь-коли після цього оголосити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції.

Стаття 57. Застереження

1. Будь-яка держава може при підписанні цієї Конвенції або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти зробити застереження стосовно будь-якого окремого положення Конвенції з огляду на те, що будь-який чинний на той час на її території закон не відповідає цьому положенню. Застереження загального характеру згідно із цією статтею не дозволяються.

2. Будь-яке застереження, зроблене згідно із цією статтею, має містити стислий виклад відповідного закону.

Стаття 58. Денонсація

1. Висока Договірна Сторона може денонсувати цю Конвенцію тільки зі спливом п'ятирічного строку від дати, коли вона стала її стороною, і через шість місяців після подання відповідного повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи, який інформує про це інші Високі Договірні Сторони.

2. Така денонсація не звільняє заінтересовану Високу Договірну Сторону від її зобов'язань за цією Конвенцією стосовно будь-якого діяння, яке могло бути порушенням таких зобов'язань і могло бути здійснене нею до дати, від якої денонсація набирає чинності.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка перестає бути членом Ради Європи, перестає бути і стороною цієї Конвенції на тих самих умовах.

4. Відповідно до положень попередніх пунктів, Конвенція може бути денонсована стосовно будь-якої території, на яку поширювалася її дія згідно із заявою, зробленою на підставі статті 56.

Стаття 59. Підписання і ратифікація

1. Ця Конвенція відкрита для підписання членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

2. До цієї Конвенції може приєднатися Європейський Союз.

3. Ця Конвенція набирає чинності після депонування десяти ратифікаційних грамот.

4. Стосовно будь-якого підписанта цієї Конвенції, що ратифікуватиме її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

5. Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всіх членів Ради Європи про набрання Конвенцією чинності, про Високі Договірні Сторони, які ратифікували її, та про подальше депонування ратифікаційних грамот.

Учинено в Римі 4 листопада 1950 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожному підписантові.

2.2. ПЕРЕЛІК ПРОТОКОЛІВ ДО КОНВЕНЦІЇ 1950 РОКУ, РАТИФІКОВАНИХ УКРАЇНОЮ

1	<p>Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, складений 20.03.52 р., зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (м. Париж, Франція). Ратифікований Україною Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р. Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_535. Зміст Протоколу: Стаття 1. Охорона майна Стаття 2. Право на освіту Стаття 3. Право на вільні вибори Стаття 4. Територіальне застосування Стаття 5. Відношення до Конвенції Стаття 6. Підписання та ратифікація</p>
2	<p>Протокол № 2 про надання Європейському суду з прав людини повноважень робити консультативні висновки, складений 06.05.63 р. (м. Страсбург, Франція). Ратифікований Україною Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р. Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_854.</p>

3	<p>Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї, складений 16.09.63 р., зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (м. Страсбург, Франція). Ратифікований Україною Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р.</p> <p>Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_059.</p> <p>Зміст Протоколу:</p> <p>Стаття 1. Заборона ув'язнення за борг Стаття 2. Свобода пересування Стаття 3. Заборона вислання своїх громадян Стаття 4. Заборона колективного вислання іноземців Стаття 5. Територіальне застосування Стаття 6. Відношення до Конвенції Стаття 7. Підписання та ратифікація</p>
4	<p>Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари, складений 24.08.83 р., зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (м. Страсбург, Франція). Ратифікований Україною Законом № 1484-III від 22.02.2000 р. Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р.</p> <p>Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_802.</p> <p>Зміст Протоколу:</p> <p>Стаття 1. Скасування смертної кари Стаття 2. Смертна кара під час війни Стаття 3. Заборона відступу від зобов'язань Стаття 4. Заборона застережень Стаття 5. Територіальне застосування Стаття 6. Зв'язок із Конвенцією Стаття 7. Підписання і ратифікація Стаття 8. Набрання чинності Стаття 9. Функції депозитарію</p>
5	<p>Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, складений 22.11.84 р., зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (м. Страсбург, Франція). Ратифікований Україною Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р.</p> <p>Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_804.</p>

	<p>Зміст Протоколу:</p> <p>Стаття 1. Процедурні гарантії, що стосуються вислання іноземців</p> <p>Стаття 2. Право на оскарження в кримінальних справах</p> <p>Стаття 3. Відшкодування в разі судової помилки</p> <p>Стаття 4. Право не бути притягненим до суду або покараним двічі</p> <p>Стаття 5. Рівноправність кожного з подружжя</p> <p>Стаття 6. Територіальне застосування</p> <p>Стаття 7. Зв'язок із Конвенцією</p> <p>Стаття 8. Підписання і ратифікація</p> <p>Стаття 9. Набрання чинності</p> <p>Стаття 10. Функції депозитарію</p>
6	<p>Протокол № 11, який передбачає перебудову контрольного механізму, створеного Конвенцією про захист прав і основних свобод людини, складений 11.05.94 р. (м. Страсбург, Франція).</p> <p>Ратифікований Україною Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р.</p> <p>Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р.</p> <p>Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_536 (було внесено зміни до основного тексту Конвенції 1950 року та попередніх Протоколів)</p>
7	<p>Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, складений 04.11.2000 р. (м. Страсбург, Франція).</p> <p>Ратифікований Україною Законом № 3435-IV від 09.02.06 р.</p> <p>Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_537.</p> <p>Зміст Протоколу:</p> <p>Стаття 1. Загальна заборона дискримінації</p> <p>Стаття 2. Територіальне застосування</p> <p>Стаття 3. Зв'язок з Конвенцією</p> <p>Стаття 4. Підписання та ратифікація</p> <p>Стаття 5. Набуття чинності</p> <p>Стаття 6. Функції депозитарію</p>
8	<p>Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин, складений 03.05.02 р.</p> <p>Ратифікований Україною Законом № 318-IV від 28.11.02 р.</p> <p>Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.06 р.</p> <p>Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_180.</p> <p>Зміст Протоколу:</p> <p>Стаття 1. Скасування смертної кари</p>

	<p>Стаття 2. Заборона відступу від зобов'язань Стаття 3. Заборона застережень Стаття 4. Територіальне застосування Стаття 5. Зв'язок із Конвенцією Стаття 6. Підписання і ратифікація Стаття 7. Набрання чинності Стаття 8. Функції депозитарію</p>
9	<p>Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції, складений 13.05.04 р. Дата підписання від імені України: 10.11.04 р. Ратифікований Україною Законом № 3435-IV від 09.02.06 р. Дата набрання чинності для України: 01.06.10 р. Офіційний переклад згідно зі змінами, внесеними листом Міністерства закордонних справ України від 27.04.06 р. Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_527 (було внесено зміни до основного тексту Конвенції 1950 року)</p>
10	<p>Протокол № 14-bis до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, складений 27.05.09 р. Діє для України на тимчасовій основі (див. лист Міністерства закордонних справ України від 21.01.10 р. № 72/14-612-77 «Щодо Протоколу 14bis до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». Режим доступу до тексту офіційного перекладу на українську мову: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_939 (було внесено зміни до основного тексту Конвенції 1950 року)</p>

2.3. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ (РЕДАКЦІЯ ВІД 1 СІЧНЯ 2016 РОКУ)

**Європейський суд з прав людини
Регламент Суду
1 січня 2016 року
Секретаріат Суду
Страсбург**

Примітка Секретаріату

Це нове видання Регламенту Суду вносить доповнення, ухвалені на Пленарному засіданні Суду 1 червня та 5 жовтня 2015 року.

Нове видання набуло чинності 1 січня 2016 року.

Будь-які доповнення та оновлення будуть опубліковані на сайті Суду (*www.echr.coe.int*)

Зміст

Правило 1 – Визначення

Розділ I – Організація та робота Суду

Глава I – Судді

Правило 2 – Обчислення строку повноважень судді

Правило 3 – Присяга або урочиста заява

Правило 4 – Несумісність діяльності

Правило 5 – Старшинство

Правило 6 – Відставка

Правило 7 – Звільнення з посади

Глава II – Голозування в Суді і роль Бюро

Правило 8 – Вибори Голови та Заступників Голови Суду та Голів і Заступників Голів Секцій

Правило 9 – Функції Голови Суду

Правило 9А – Роль Бюро

Правило 10 – Функції Заступників Голови Суду

Правило 11 – Заміщення Голови та Заступників Голови Суду

Правило 12 – Голозування в секціях та палатах

Правило 13 – Неможливість головування

Правило 14 – Збалансоване представництво за ознакою статі

Глава III – Секретаріат

Правило 15 – Вибори Секретаря Суду

Правило 16 – Вибори Заступників Секретаря Суду

Правило 17 – Функції Секретаря Суду

Правило 18 – Організація Секретаріату

Правило 18А – Позасудові доповідачі

Правило 18В – Юрисконсульт

Глава IV – Робота Суду

Правило 19 – Місцезнаходження Суду

Правило 20 – Пленарні засідання Суду

- Правило 21 — Інші засідання Суду
- Правило 22 — Наради
- Правило 23 — Голосування
- Правило 23А — Рішення за мовчазною згодою

Глава V — Склад Суду

- Правило 24 — Склад Великої палати
- Правило 25 — Створення Секцій
- Правило 26 — Створення палат
- Правило 27 — Комітети
- Правило 27А — Одноособовий склад Суду
- Правило 28 — Неможливість брати участь у розгляді справи, відведення або звільнення від участі
- Правило 29 — Судді ad hoc
- Правило 30 — Спільний інтерес

Розділ II — Проведення у справі

Глава I — Загальні правила

- Правило 31 — Можливість окремих відступів
- Правило 32 — Практичні рекомендації
- Правило 33 — Відкритий характер документів
- Правило 34 — Використання мов
- Правило 35 — Представництво Договірних сторін
- Правило 36 — Представництво заявників
- Правило 37 — Повідомлення, сповіщення та виклики
- Правило 38 — Письмові подання
- Правило 38А — Розгляд процедурних питань
- Правило 39 — Тимчасові заходи
- Правило 40 — Термінове сповіщення про заяву
- Правило 41 — Черговість розгляду справ
- Правило 42 — Об'єднання та одночасний розгляд заяв
- Правило 43 — Вилучення з реєстру та поновлення в реєстрі
- Правило 44 — Вступ у справу третьої сторони
- Правило 44А — Обов'язок співпрацювати з Судом
- Правило 44В — Невиконання розпорядження Суду
- Правило 44С — Ухилення від ефективної участі
- Правило 44D — Недоречні подання сторони
- Правило 44Е — Відсутність наміру підтримувати заяву

Глава II — Початок провадження у справі

Правило 45 — Підписи

Правило 46 — Зміст міждержавної заяви

Правило 47 — Зміст індивідуальної заяви

Глава III — Судді-доповідачі

Правило 48 — Міждержавні заяви

Правило 49 — Індивідуальні заяви

Правило 50 — Провадження у Великій палаті

Глава IV — Провадження щодо прийнятності

Міждержавні заяви

Правило 51 — Призначення заяв до розгляду і подальша процедура

Індивідуальні заяви

Правило 52 — Призначення заяви на розгляд Секції

Правило 52A — Провадження одноособовим складом Суду

Правило 53 — Провадження в Комітеті

Правило 54 — Провадження в Палаті

Правило 54A — Об'єднаний розгляд прийнятності та суті

Міждержавні та індивідуальні заяви

Правило 55 — Заперечення щодо неприйнятності

Правило 56 — Ухвала Палати

Правило 57 — Мова ухвали

Глава V — Провадження після визнання заяви прийнятною

Правило 58 — Міждержавні заяви

Правило 59 — Індивідуальні заяви

Правило 60 — Вимоги справедливої сатисфакції

Правило 61 — Процедура пілотного рішення

Правило 62 — Дружнє врегулювання

Правило 62A — Одностороння декларація

Глава VI — Слухання

Правило 63 — Відкритий характер слухань

Правило 64 — Проведення слухань

Правило 65 — Нез'явлення на слухання

Правило 70 — Стенографічний запис слухання

Глава VII — Провадження у Великій палаті

Правило 71 — Застосовність процедурних положень

Правило 72 — Відмова Палати від юрисдикції на користь Великої палати

Правило 73 — Клопотання сторони про передання справи до Великої палати

Глава VIII — Рішення Суду

Правило 74 — Зміст рішення Суду

Правило 75 — Постанова про справедливу сатисфакцію

Правило 76 — Мова, якою виноситься рішення

Правило 77 — Підписання, проголошення та повідомлення рішення Суду

Правило 78 — Опублікування рішень Суду та інших документів

Правило 79 — Клопотання про тлумачення рішення Суду

Правило 80 — Клопотання про перегляд рішення

Правило 81 — Виправлення помилок в ухвалах та рішеннях Суду

Глава IX — Консультативні висновки

Правило 82

Правило 83

Правило 84

Правило 85

Правило 86

Правило 87

Правило 88

Правило 89

Правило 90

Глава X — Провадження згідно з частинами 3, 4 та 5 статті 46 Конвенції

Підрозділ I — Провадження згідно з частиною 3 статті 46 Конвенції

Правило 91

Правило 92

Правило 93

Підрозділ II — Провадження згідно з частинами 4 та 5 статті 46

Конвенції

- Правило 94
- Правило 95
- Правило 96
- Правило 97
- Правило 98
- Правило 99

Глава XI — Правова допомога

- Правило 100
- Правило 101
- Правило 102
- Правило 103
- Правило 104
- Правило 105

Розділ III — ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

- Правило 106 — Відносини між Судом і Комісією
- Правило 107 — Провадження в Палаті та у Великій палаті
- Правило 108 — Надання правової допомоги
- Правило 109 — Клопотання про перегляд рішення Суду

Розділ IV— ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

- Правило 110 — Зміна або призупинення чинності Правила
- Правило 111 — Набуття Регламентом чинності

Додаток до Регламенту (стосовно розслідувань)

- Правило A1 — Заходи розслідування
- Правило A2 — Зобов'язання сторін щодо заходів розслідування
- Правило A3 — Нез'явлення до делегації
- Правило A4 — Здійснення делегацією заходів провадження
- Правило A5 — Виклик свідків, експертів та інших осіб, що мають постати перед делегацією
- Правило A6 — Присяга чи офіційна заява свідків та експертів перед даванням показань делегації
- Правило A7 — Заслуховування делегацією свідків, експертів та інших осіб

Правило А8 — Стенографічний запис провадження, здійснюваного делегацією

Практичні рекомендації

Клопотання про застосування тимчасових заходів

Початок провадження у справі

Письмові подання

Вимоги справедливої сатисфакції

Захищена електронна подача документів урядами

Клопотання щодо надання статусу анонімності

Електронна подача документів заявниками

Європейський суд з прав людини,
Беручи до уваги Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколи до неї,
Приймає цей Регламент.

Правило 1 — Визначення

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року та 13 листопада 2006 року

Для цілей цього Регламенту, якщо контекстом не вимагається інше:

а) термін «Конвенція» означає Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї;

б) поняття «Пленарне засідання Суду» означає пленарне засідання Європейського суду з прав людини;

с) термін «Велика палата» означає Велику палату у складі сімнадцяти суддів, створену відповідно до частини 1 статті 26 Конвенції;

д) термін «Секція» означає Палату, створену на Пленарному засіданні Суду на визначений період відповідно до пункту б) статті 25 Конвенції, а поняття «Голова Секції» означає суддю, обраного на пленарному засіданні Суду відповідно до пункту с) статті 25 Конвенції на посаду Голови такої Секції;

е) термін «Палата» означає *будь-яку* палату у складі семи суддів, створену відповідно до частини 1 статті 26 Конвенції, а термін «Голова Палати» означає суддю, що головує в такій «Палаті»;

ф) термін «Комітет» означає Комітет у складі трьох суддів, створений відповідно до частини 1 статті 26 Конвенції, а поняття «Голова Комітету» означає суддю, що головує в такому Комітеті;

g) термін «одноособовий склад Суду» означає суддю, що засідає одноособово відповідно до частини 1 статті 26 Конвенції;

h) термін «Суд» означає Пленарне засідання Суду, Велику палату, Секцію, Палату, Комітет, суддю, що засідає одноособово, або колегію у складі п'яти суддів, передбачену частиною 2 статті 43 Конвенції;

i) поняття «суддя ad hoc» означає будь-яку особу, обрану відповідно до частини 4 статті 26 Конвенції і згідно з правилом 29 цього Регламенту, для розгляду справи у складі Великої палати або Палати;

j) термін «суддя» і «судді» означає суддів, що обираються Парламентською Асамблеєю Ради Європи, або суддів ad hoc;

k) термін «суддя-доповідач» означає суддю, призначеного для виконання завдань, передбачених правилами 48 і 49 цього Регламенту;

l) термін «позасудовий доповідач» означає члена Секретаріату, уповноваженого допомагати на засіданнях судді, що засідає одноособово, як передбачено в частині 2 статті 24 Конвенції;

m) термін «делегат» означає суддю, призначеного Палатою для участі в делегації; а поняття «голова делегації» означає делегата, якого Палата призначає керівником своєї делегації;

n) термін «делегація» означає орган, що складається з делегатів, членів Секретаріату Суду, а також будь-якої іншої особи, яку призначає Палата для допомоги делегації;

o) термін «Секретар» означає, в залежності від контексту, Секретаря Суду або Секретаря Секції;

p) терміни «сторона» і «сторони» означають:

- Договірні сторони, які є заявниками чи відповідачами;
- заявника (особу, неурядову організацію чи групу осіб), які подали скаргу відповідно до статті 34 Конвенції;

q) поняття «третя сторона» означає будь-яку Договірну сторону чи будь-яку зацікавлену особу, або Комісара Ради Європи з прав людини, яка, як передбачено в частинах 1, 2 і 3 статті 36 Конвенції, здійснила своє право представити свої письмові аргументи та взяти участь в слуханні, або була запрошена зробити це;

r) термін «слухання» означає усне провадження, яке проводиться для визначення прийнятності та/або суті заяви чи у зв'язку з вимогою про перегляд рішення Суду, надання консультативного висновку, надання тлумачення рішення Суду за запитом однієї зі сторін чи Комітету Міністрів, або з питань невиконання зобов'язань, клопотання про які передаються в Суд згідно з частиною 4 статті 46 Конвенції;

с) поняття «Комітет Міністрів» означає Комітет Міністрів Ради Європи;

т) терміни «попередній Суд» і «Комісія» означають, відповідно, Європейський Суд і Європейську комісію з прав людини, що були створені відповідно до статті 19 Конвенції.

РОЗДІЛ І — ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОБОТА СУДУ

ГЛАВА І — СУДДІ

Правило 2 (1) — Обчислення строку повноважень суддів

(1) Зі змінами Суду від 13 листопада 2006 року та 2 квітня 2012 року

1. Якщо на момент обрання судді посада є вакантною, або якщо обрання має місце за три місяці до того, як посада стане вакантною, то строк повноважень судді обчислюється з дня вступу в повноваження, який настає не пізніше як через три місяці після дати обрання.

2. Якщо обрання судді має місце більш ніж за три місяці до того, як посада стане вакантною, то строк повноважень обчислюється з дати, коли посада стає вакантною.

3. Відповідно до частини 3 статті 23 Конвенції, обраний суддя обіймає посаду до моменту, коли його наступник прийме присягу чи зробить відповідну заяву, передбачену правилом 3 Регламенту.

Правило 3 — Присяга або урочиста заява

1. Перед вступом в повноваження кожен обраний суддя приймає наступну присягу чи проголошує наступну урочисту заяву на першому пленарному засіданні Суду, на якому він присутній, чи, в разі потреби, перед Головою Суду: «Присягаю» або «Я урочисто заявляю», «що буду виконувати свої повноваження судді чесно, незалежно і неупереджено та буду зберігати таємницю всіх обговорень».

2. Цей факт має бути зафіксований у протоколі.

Правило 4 (1) — Несумісність діяльності

(1) Зі змінами Суду від 29 березня 2010 року

1. Відповідно до частини 3 статті 21 Конвенції, судді впродовж терміну своїх повноважень не можуть залучатися до будь-якої політичної, адміністративної діяльності, чи здійснювати іншу професійну діяльність, несумісну з незалежним та неупередженим

виконанням своїх обов'язків або з діяльністю, що передбачає виконання обов'язків на постійній основі. Кожен суддя має повідомити Голову Суду про свою будь-яку іншу додаткову діяльність. Будь-яке питання, що виникає у випадку виникнення протиріч між Головою та суддею, вирішується на пленарному засіданні Суду.

2. Попередній суддя не може представляти сторону чи третю особу в будь-якому статусі в провадженнях в Суді стосовно заяви, поданої до моменту, коли він припинив виконувати свої повноваження. Стосовно заяв, поданих пізніше, попередній суддя не може представляти сторону або третю сторону в будь-якій якості в провадженнях по справі перед Судом протягом двох років з дати, коли він або вона перестали займати посаду.

Правило 5 — Старшинство

(1) Зі змінами Суду від 14 травня 2007 року

1. Обрані судді розташовуються в порядку старшинства після Голови і Заступників Голови Суду та Голів Секцій за датою їх вступу до повноважень згідно з частинами 1 і 2 правила 2 Регламенту.

2. Старшинство Заступників Голови Суду, обраних на цю посаду в один і той самий день, визначається в залежності від тривалості їх перебування на посаді судді. Якщо строк перебування таких осіб на посаді судді однаковий, вони набувають старшинства в залежності від їхнього віку. Таке саме правило поширюється на Голів Секцій.

3. Судді, тривалість перебування яких на посаді є однаковою, набувають старшинства в залежності від їхнього віку.

4. Судді *ad hoc* набувають старшинства після обраних суддів залежно від їхнього віку.

Правило 6 — Відставка

Про відставку судді має бути повідомлено Голову Суду, який має передати таке повідомлення Генеральному Секретареві Ради Європи. Відповідно до положень частини 4 правила 24 (в кінці) і частини 3 правила 26 Регламенту, така відставка означає, що посада стає вакантною.

Правило 7 — Звільнення з посади

Будь-який суддя не може бути звільнений з посади за винятком випадку, коли інші судді на пленарному засіданні більшістю у дві третини голосів обраних суддів не приймуть рішення про те, що такий

суддя більше не відповідає встановленим вимогам. Попередньо такого суддю мають заслухати на пленарному засіданні Суду. Будь-який суддя може ініціювати процедуру звільнення з посади.

ГЛАВА II (1) — ГОЛОВУВАННЯ В СУДІ І РОЛЬ БЮРО

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року

Правило 8 — Вибори Голови та Заступників Голови Суду та Голів і Заступників Голів Секцій

(1) Зі змінами Суду від 7 листопада 2005 року, 20 лютого 2012 року, 14 січня 2013 року, 14 квітня 2014 року та 1 червня 2015 року

1. На пленарному засіданні Суду обираються його Голова, двоє Заступників і Голови Секцій на трирічний строк, за умови, що цей строк не перевищуватиме строк їхніх повноважень як суддів.

1. *bis* Для цілей усіх виборів, що відбуваються в 2015 році після набрання чинності цим положенням (1), застосовується наступне правило тимчасового характеру: термін повноважень будь-якого обраного протягом цього періоду Голови Секції становить два роки, за умови, що термін його повноважень як судді не закінчується до цієї дати.

(1) Це положення набуває чинності негайно з 1 червня 2015 року

2. Кожна Секція таким самим чином обирає на трирічний строк Заступника Голови, який заміщує Голову Секції в разі, якщо останній не може виконувати свої обов'язки.

3. Суддю, якого обирають на посаду згідно з вказаними вище частинами 1 і 2, можуть переобирати на цю саму посаду лише один раз. Це обмеження щодо кількості строків перебування на посаді не виключає можливості для судді один раз переобратися на посаду такого самого рівня на зазначених вище умовах на дату набрання чинності (1) даного доповнення до правила 8.
(1) 1 грудня 2005 року

4. Голови та Заступники Голів надалі залишаються на своїх посадах до обрання своїх наступників.

5. Вибори, про які йдеться в частині 1 даного правила, проводяться шляхом таємного голосування. В них беруть участь лише присутні обрані судді. Якщо жоден кандидат не набирає абсолютної більшості голосів присутніх суддів, проводять ще один або кілька додаткових турів, допоки один з кандидатів не набере абсолютної

більшості голосів. Після кожного туру кандидат, який набирає менше п'яти голосів, вибуває. Якщо більше двох кандидатів набирають п'ять або більше голосів, то кандидат, що набрав найменшу кількість голосів, також вибуває. Якщо в такій ситуації опиняються декілька кандидатів, вибуває лише той кандидат, який відповідно до правила 5 Регламенту поступається по старшинству. У випадку, якщо в останньому голосуванні два кандидати набирають однакову кількість голосів, перевага надається судді, який має старшинство відповідно до правила 5.

6. Правила, викладені в попередній частині, застосовуються до виборів, зазначених у частині 2 цього правила. Однак тоді, коли вимагається проведення виборів більш ніж в один тур, до того моменту, поки один з кандидатів не домігся абсолютної більшості, після кожного раунду повинен вибувати тільки той кандидат, який одержав найменшу кількість голосів.

Правило 9 — Функції Голови Суду

1. Голова спрямовує діяльність Суду та здійснює управлінські функції. Голова представляє Суд і, зокрема, відповідає за відносини Суду з керівними органами Ради Європи.

2. Голова є головуючим на пленарних засіданнях Суду, на засіданнях Великої палати та на засіданнях колегії у складі п'яти суддів.

3. Голова не бере участі в розгляді справ, які слухаються Палатами, якщо тільки він не є суддею, обраним від відповідної Договірної сторони.

Правило 9А (1) — Роль Бюро

(1) Внесено Судом 7 липня 2003 року

1. а) Суд має Бюро, що складається з Голови Суду, Заступників Голови Суду і Голів Секцій. Якщо Заступник Голови Суду чи Голова Секції не може бути присутнім на засіданні Бюро, його заміщує Заступник Голови Секції або, за відсутності останнього, один із членів Секції, наступний за порядком старшинства, що встановлений правилом 5.

б) Бюро може запросити на засідання будь-якого члена Суду чи іншу особу, присутність якої вважає за потрібне.

2. Роботі Бюро допомагає Секретар та Заступник Секретаря.

3. Завданням Бюро є допомога Голові у виконанні його функцій спрямування роботи Суду та управління Судом. З цією метою Голова

може передати на розгляд Бюро будь-яке адміністративне чи поза-судове питання, що входить до його компетенції.

4. Бюро також сприяє координації роботи між Секціями Суду.

5. Голова може провести консультації з Бюро перед виданням практичних рекомендацій згідно з правилом 32 цього Регламенту, а також перед тим, як затвердити розроблені Секретарем загальні правила відповідно до частини 4 правила 17.

6. Бюро може доповідати з будь-якого питання Пленарному засіданню Суду. Воно також може передавати свої пропозиції на розгляд Пленарного засідання Суду.

7. Кожне засідання Бюро протоколюється, після чого протоколи, підготовлені двома офіційними мовами Суду, передаються суддям. Секретар Бюро призначається Секретарем Суду за погодженням з Головою.

Правило 10 — Функції Заступників Голови Суду

Заступники Голови Суду допомагають Голові Суду. Вони заміщають Голову в разі, якщо останній не може виконувати свої обов'язки, або якщо його посада є вакантною, або на прохання Голови. Вони також виконують функції голів Секцій.

Правило 11 — Заміщення Голови та Заступників Голови Суду

У випадку, якщо Голова і Заступники Голови Суду одночасно не можуть виконувати свої обов'язки, або ж їхні посади стали вакантними одночасно, головування покладається на Голову Секції, а якщо жоден з них не присутній — на суддю, який є наступним по старшинству, згідно з порядком, встановленим правилом 5 цього Регламенту.

Правило 12 (1) — Головування в секціях та палатах

(1) Зі змінами Суду від 17 червня і від 8 липня 2002 року

Голови Секцій головувають на засіданнях Секцій та на засіданнях Палат, членами яких вони є, і спрямовують роботу Секцій. Заступники голів Секцій заміщують їх, якщо вони не можуть виконувати своїх обов'язків, або якщо посада відповідного Голови Секції є вакантною, або на прохання Голови Секції. За відсутністю таких, члени Секцій та Палат посідають їхнє місце відповідно до порядку старшинства, встановленого правилом 5 Регламенту.

Правило 13 (1) — Неможливість головування

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

Члени Суду не можуть головувати у справах, в яких однією з Договірних сторін є держава, громадянами якої вони є, або від якої вони були обрані, або у справах, в яких вони призначені суддями на підставі пункту а) частини 1 правила 29 або частини 1 правила 30 цього Регламенту.

Правило 14 — Збалансоване представництво за ознакою статі

Щодо процедури призначень, що проводяться на підставі цієї і наступної глав цього Регламенту, Суд проводить політику, що має на меті збалансоване представництво за ознакою статі.

ГЛАВА III — СЕКРЕТАРІАТ

Правило 15 (1) — Вибори Секретаря Суду

(1) Зі змінами Суду від 14 квітня 2014 року

1. На пленарному засіданні Суду обирається його Секретар.

Кандидати повинні мати високі моральні якості та володіти знаннями в галузі права, управління, знати мови і мати досвід, необхідний для виконання посадових обов'язків.

2. Секретар Суду обирається на п'ятирічний строк і може бути переобраний. Секретар не може бути звільнений з посади, окрім якщо судді, що зібралися на пленарному засіданні, більшістю у дві третини голосів обраних суддів не приймуть рішення про те, що він перестав відповідати встановленим вимогам. Пленум Суду має спершу заслухати його. Будь-який суддя може ініціювати процедуру звільнення з посади.

3. Вибори, про які йдеться у цьому правилі, проводяться шляхом таємного голосування; у них мають право брати участь лише присутні обрані судді. Якщо жоден кандидат не набере абсолютної більшості голосів, додатковий раунд або раунди проводяться, допоки один кандидат не набере абсолютної більшості. Після кожного раунду будь-який кандидат, що набрав менше, ніж п'ять голосів, має бути виключений; якщо більше двох кандидатів отримали п'ять голосів і більше, той кандидат, що отримав меншу кількість голосів, має також бути виключений. У випадку отримання кандидатами однакової кількості голосів в додатковому раунді перевага передовсім надається жінці, а потім — старшому за віком кандидату.

4. Перед тим як заступити на посаду, Секретар складає наступну присягу чи проголошує наступну урочисту заяву перед пленумом Суду або, якщо в цьому є потреба, перед Головою Суду:

«Присягаю,» — або «Урочисто заявляю,» — «що буду віддано, розсудливо і сумлінно виконувати покладені на мене обов'язки Секретаря Європейського суду з прав людини».

Ця дія має бути зафіксована в протоколі.

Правило 16 (1) — Вибори Заступників Секретаря Суду

(1) Зі змінами Суду від 14 квітня 2014 року

1. На пленарному засіданні Суду також обираються один або більше заступників Секретаря, згідно з умовами, у спосіб та на строк, передбаченими попереднім правилом. Процедура звільнення з посади, передбачена для Секретаря Суду, застосовується у такий самий спосіб. Стосовно обох цих питань Суд спершу консультується із Секретарем.

2. Перед тим, як заступити на посаду, Заступник Секретаря складає присягу чи проголошує урочисту заяву перед пленумом Суду або, якщо в цьому є потреба, перед Головою Суду, подібно до того, як це передбачено стосовно Секретаря. Ця дія має бути зафіксована в протоколі.

Правило 17 — Функції Секретаря Суду

1. Секретар допомагає Судові у виконанні його функцій, на нього покладається відповідальність за організацію та роботу Секретаріату під керівництвом Голови Суду.

2. У віданні Секретаря перебувають усі архіви Суду, через нього проходять усі повідомлення та сповіщення, що відправляються Судом або надходять до Суду у зв'язку зі справами, які передані або мають бути передані до Суду.

3. Згідно з обов'язком діяти розсудливо при виконанні своїх повноважень, Секретар відповідає на запити про надання інформації стосовно діяльності Суду, зокрема, на запитання преси.

4. Робота Секретаріату регулюється загальними правилами, розробленими Секретарем та затвердженими Головою Суду.

Правило 18 (1) — Організація Секретаріату

(1) Зі змінами Суду від 13 листопада 2006 року та 2 квітня 2012 року

1. Секретаріат складається із Секретаріатів Секцій відповідно до кількості створених Судом Секцій, та управлінь, необхідних для надання правових та адміністративних послуг, що вимагаються Судом.

2. Секретар Секції допомагає Секції здійснювати її функції, йому може допомагати Заступник Секретаря Секції.

3. Співробітники Секретаріату призначаються Секретарем за погодженням із Головою Суду. Призначення Секретаря та Заступників секретаря регулюється зазначеними вище правилами 15 та 16.

Правило 18А (1) — Позасудові доповідачі

(1) Внесена Судом 13 листопада 2006 року та змінена 14 січня 2013 року

1. Якщо Суд засідає у складі одного судді, Суду можуть допомагати позасудові доповідачі, які діють під керівництвом Голови Суду. Позасудові доповідачі входять до Секретаріату Суду.

2. Позасудових доповідачів призначає Голова Суду за пропозицією Секретаря. Секретарі Секцій та Заступники Секретарів Секцій, зазначені у частині 2 правила 18, можуть діяти як позасудові доповідачі за посадою.

Правило 18В (1) — Юрисконсульт

(1) Внесена Судом 23 червня 2014 року

З метою забезпечення якості та послідовності свого прецедентного права Суд може звертатися за допомогою до юрисконсульта. Він має бути членом Секретаріату. Юрисконсульт може висловлювати свою думку та надавати інформацію, зокрема, судовим формаціям та членам Суду.

ГЛАВА IV — РОБОТА СУДУ

Правило 19 — Місцезнаходження Суду

1. Місцезнаходженням Суду є місцезнаходження Ради Європи у Страсбурзі. Проте, якщо Суд вважатиме за доцільне, він може здійснювати свої функції будь-де на території держав — членів Ради Європи.

2. На будь-якому етапі розгляду заяви Суд може прийняти рішення про те, що йому або одному чи кільком із його членів необхідно виконати слідчі дії чи будь-яку іншу функцію в якомусь іншому місці.

Правило 20 — Пленарні засідання Суду

1. Пленарні засідання Суду скликаються його Головою, коли цього вимагає виконання функцій Суду згідно з Конвенцією та цим Регламентом. Голова скликає пленарне засідання, якщо цього вимагає принаймні третина членів Суду, та в будь-який інший час один раз на рік для розгляду адміністративних питань.

2. Кворум пленуму Суду складається із двох третин обраних суддів, що заступили на посаду.

3. За відсутності кворуму Голова переносить засідання.

Правило 21 — Інші засідання Суду

1. Велика палата, Палати та Комітети працюють на постійній основі. Проте за пропозицією Голови Суд може щороку визначати періоди засідань.

2. У невідкладних випадках Велика палата і Палати можуть скликатися їхніми Головами в позасесійний період.

Правило 22 — Нарادي

1. Суд проводить наради за закритими дверима. Зміст обговорень не розголошується.

2. У нарадах беруть участь лише судді. Можуть бути присутніми Секретар Суду чи особа, призначена замість нього, а також співробітники Секретаріату і перекладачі, допомога яких вважається необхідною. Жодна інша особа не може бути присутньою, окрім як за спеціальним рішенням Суду.

3. Перед кожним голосуванням з будь-якого питання в Суді Голова може запропонувати суддям висловити свою думку з цього питання.

Правило 23 — Голосування

1. Рішення Суду приймаються більшістю голосів присутніх суддів. Якщо голоси розділяються порівну, проводиться ще одне голосування, якщо голоси знову розділяються порівну, голос Голови є вирішальним. Цей пункт застосовується, якщо у Регламенті не передбачено інше.

2. Ухвали та рішення Великої палати і Палат приймаються більшістю голосів присутніх суддів. При остаточному голосуванні стосовно прийнятності чи суті справ утримуватися не дозволяється.

3. За загальним правилом, голосування проводиться підняттям руки. Голова може прийняти рішення про проведення поіменного голосування, в порядку, зворотному до старшинства.

4. Будь-яке питання, що виноситься на голосування, має бути чітко сформульованим.

Правило 23А (1) — Рішення за мовчазною згодою

(1) Внесене Судом 13 грудня 2004 року

Якщо в Суді виникає необхідність вирішити якийсь процедурне чи будь-яке інше питання, не передбачене для вирішення на засіданні Суду, Голова може дати завдання роздати суддям проект рішення і встановити їм кінцевий термін для подання своїх зауважень стосовно проекту. За відсутності будь-яких заперечень суддів пропозиція вважається прийнятою, коли спливає встановлений час.

ГЛАВА V — СКЛАД СУДУ

Правило 24 (1) — Склад Великої палати

(1) Зі змінами Суду від 8 грудня 2000 року, 13 грудня 2004 року, 4 липня та 7 листопада 2005 року, 29 травня та 13 листопада 2006 року та 6 травня 2013 року

1. Велика палата складається з сімнадцяти суддів і щонайменше трьох запасних суддів.

2. а) До складу Великої палати входять Голова Суду та Заступники Голови Суду і Голови Секцій. Будь-який Заступник Голови Суду або Голова Секції, що не може взяти участь у засіданні Великої палати, повинен бути заміщений Заступником Голови відповідної Секції.

б) Суддя, обраний від Договірної сторони, якої стосується справа, чи, у разі необхідності, суддя, призначений в силу правил 29 чи 30 Регламенту, засідає в якості повноправного члена Великої палати відповідно до частин 4 і 5 статті 26 Конвенції.

с) Стосовно справ, які подаються згідно зі статтею 30 Конвенції, до складу Великої палати входять також члени Палати, яка відмовилась від розгляду справи на користь Великої палати.

д) Стосовно справ, які подаються згідно зі статтею 43 Конвенції, до складу Великої палати не входить жоден суддя, що засідав у складі Палати, яка ухвалила рішення у такій справі, за винятком Голови такої Палати та судді, який брав участь у засіданні, будучи обраним від Держави — Сторони у справі; також не входить до складу

Великої палати жоден суддя, який засідав у складі Палати чи Палат, що винесли рішення щодо прийнятності заяви.

е) Судді та запасні судді, що доповнюють склад Великої палати у передбачених випадках, призначаються з-поміж решти суддів шляхом жеребкування, яке проводить Голова Суду у присутності Секретаря. Умови жеребкування встановлюються на Пленарному засіданні Суду, який стежить за збалансованістю географічного складу Суду та за відображенням різних систем права Договірних сторін.

ф) При розгляді запиту щодо консультативного висновку відповідно до статті 47 Конвенції склад Великої палати визначається згідно з положеннями пунктів а) та е) частини 2 цього правила.

г) При розгляді запиту, поданого на підставі частини 4 статті 46 Конвенції, до складу Великої палати входять, окрім суддів, зазначених у пунктах а) та б) частини 2 цього правила, члени Палати або Комітету, що винесли рішення по відповідній справі. Якщо рішення Суду було винесено Великою палатою, до її складу входять ті ж самі судді з попереднього складу Великої палати. У всіх випадках, включаючи і такі, коли неможливо скликати Велику палату в її початковому складі, судді та запасні судді, що укомплектовують склад Великої палати, призначаються відповідно до пункту е) частини 2 цього правила.

3. Якщо певні судді не можуть взяти участь у засіданні, їх заміщують запасні судді, в порядку, визначеному в пункті е) частини 2 цього правила.

4. Судді та запасні судді, призначені згідно з викладеними вище положеннями, засідають у складі Великої палати до завершення провадження у цій справі. Навіть із закінченням строку їхніх повноважень вони продовжують брати участь у розгляді справи, яку вони вже розглядали по суті. Ці ж положення також застосовуються до провадження щодо консультативних висновків.

5. а) Колегія у складі п'яти суддів Великої палати, яка покликана розглядати клопотання, подані на підставі статті 43 Конвенції, складається з Голови Суду. Якщо Голова Суду не може брати участь у засіданнях, він заміщується Заступником Голови Суду в порядку судового старшинства;

— двох Голів Секцій, визначених за ротацією. Якщо Голови Секцій, що визначені таким чином, не можуть брати участь у засіданнях, то їх заміняють Заступники Голів їх Секцій;

— двох суддів, визначених за ротацією, з-поміж суддів, обраних зі складу решти Секцій для участі в засіданнях колегії на шестимісячний строк;

— щонайменше двох запасних суддів, визначених за ротацією з-поміж суддів, обраних Секціями для участі у засіданнях колегії на шестимісячний строк.

b) При розгляді клопотання про передання справи до складу колегії не може входити жоден суддя, що брав участь у розгляді питання прийнятності відповідної справи або у розгляді цієї справи по суті.

c) Жоден суддя, обраний від Договірної сторони, якої стосується клопотання про передання справи, або суддя, що є громадянином цієї країни, не може засідати у складі колегії під час розгляду цього клопотання. Обраний суддя, призначений відповідною до положень правил 29 та 30, відстороняється від розгляду такого клопотання.

d) Будь-якого члена колегії, який не може із зазначених у пунктах b) чи c) причин брати участь у засіданнях, замінює запасний суддя, призначений за ротацією з-поміж суддів, обраних Секціями для участі у роботі колегії на шестимісячний строк.

Правило 25 — Створення Секцій

1. Палати, передбачені в пункті (b) статті 26 Конвенції (які в цьому Регламенті називаються «Секціями»), створюються на пленарному засіданні Суду за пропозицією Голови Суду строком на три роки, відлік якого починається з дня виборів керівництва Суду, передбаченого в правилі 8. Має бути створено принаймні чотири Секції.

2. Кожен суддя є членом Секції. Склад Секцій має бути географічно та статево збалансованим і повинен відображати різні системи права Договірних Сторін.

3. Якщо суддя виходить зі складу Суду до завершення строку, на який було створено Секцію, його наступник у Суді заміщує його у Секції.

4. Голова Суду може у виняткових випадках змінити склад Секції, якщо цього вимагають обставини.

5. За пропозицією Голови на пленарному засіданні Суду може бути створено додаткову Секцію.

Правило 26 (1) — Створення палат

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року, 6 травня 2013 року

1. Палати у складі семи суддів, передбачені частиною 1 статті 26 Конвенції для розгляду справ, що передаються до Суду, створюються зі складу Секцій таким чином:

а) Відповідно до частини 2 цього правила та частини 4 правила 28 (останнє речення), Палата при розгляді будь-якої справи включає до свого складу Голову Секції та суддю, обраного від Договірної сторони, якої стосується справа. Якщо такий суддя не є членом Секції, на розгляд якої подана відповідна заява згідно з правилом 51 чи 52, то він бере участь у розгляді як повноправний член Палати відповідно до частини 4 статті 26 Конвенції. Правило 29 застосовується, якщо суддя не може розглядати справу, або якщо він робить самовідвід.

б) Інші члени Палати призначаються Головою Секції за ротацією серед членів відповідної Секції.

с) Члени Секції, яких не було призначено у такий спосіб, беруть участь у розгляді справ в якості запасних суддів.

2. Суддя, обраний від Договірної сторони, якої стосується справа, чи, у разі необхідності, інший обраний суддя, або суддя *ad hoc*, призначений відповідно до правил 29 й 30 Регламенту, може бути звільнений Головою Суду від участі у засіданнях, присвячених підготовчим або процедурним питанням. Для цілей таких засідань перший запасний суддя приймає участь у засіданні.

3. Навіть після закінчення терміну своїх повноважень суддя продовжує працювати над справами, у розгляді по суті яких він брав участь.

Правило 27 (1)— Комітети

(1) Зі змінами Суду від 13 листопада 2006 року та 16 листопада 2009 року

1. Комітети у складі трьох суддів, які належать до тієї самої Секції, створюються згідно з частиною 1 статті 26 Конвенції. Після консультацій із Головами Секцій Голова Суду вирішує, яку кількість Комітетів потрібно створити.

2. Комітети створюються на строк у дванадцять місяців за ротацією з членів кожної Секції, за винятком Голови Секції.

3. Судді Секції, включаючи Голову Секції, які не входять до складу Комітетів, можуть за потреби залучатися до засідань Комітету. Вони також можуть залучатись до заміщення членів, які не можуть брати участь у засіданнях Комітету.

4. Головує на засіданнях Комітету член Секції, що має перевагу старшинства.

Правило 27А (1) — Одноособовий склад Суду

(1) Внесене Судом 13 листопада 2006 року та змінено 14 січня 2013 року

1. Одноособовий склад Суду впроваджується на виконання частини 1 статті 26 Конвенції.

Після консультацій з Бюро Голова Суду вирішує, скільки необхідно призначити суддів, що діють одноособово, і проводить відповідні призначення. Голова заздалегідь складає список Договірних сторін, для яких кожний такий суддя буде здійснювати свої повноваження з розгляду заяв протягом всього строку, на який його було призначено у якості судді, що діє одноособово.

2. У одноособовому складі можуть засідати також наступні особи:

а) Голови Секцій при виконанні своїх повноважень, передбачених пунктом (b) частини 2 та частини 3 правила 54;

(b) Заступники Голів Секцій, тимчасово призначені виносити рішення відповідно до частини 4 правила 39.

3. Судді, що діють одноособово, призначаються строком на дванадцять місяців. Вони мають продовжувати виконувати свої обов'язки в Секції, членами якої вони є відповідно до частини 2 правила 25.

4. Відповідно до частини 2 статті 24 Конвенції при прийнятті рішення кожному судді, що діє одноособово, допомагає позасудовий доповідач.

Правило 28 (1) — Неможливість брати участь у розгляді справи, відведення або звільнення від участі

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року, 13 грудня 2004 року, 13 листопада 2006 року та 6 травня 2013 року

1. Суддя, який не може брати участі в засіданнях, до яких його залучено, повинен якнайшвидше повідомити про це Голову Палати.

2. Суддя не може брати участі в розгляді справи, якщо:

а) він особисто зацікавлений у справі, включаючи подружні, батьківські або інші родинні, особисті, професійні зв'язки, відносини підпорядкування з будь-якою стороною;

б) він раніше брав участь у цій справі в якості уповноваженого, адвоката чи радника сторони, зацікавленої особи, члена іншого національного чи міжнародного суду, слідчого комітету, або в будь-якій іншій якості;

с) він, будучи суддею *ad hoc* чи колишнім обраним суддею, що продовжує обіймати посаду відповідно до частини 3 правила 26, є залученим до будь-якої політичної або адміністративної діяльності, або будь-якої професійної діяльності, що є несумісною з його незалежністю та неупередженістю;

д) він публічно виражав свою думку через засоби масових комунікацій, письмово, своїми публічними вчинками або іншим чином, що може несприятливо вплинути на його неупередженість;

е) з будь-яких інших підстав, з яких його неупередженість може бути обґрунтовано поставлена під сумнів.

3. Якщо суддю відведено на підставі однієї з вказаних причин, він повідомляє про це Голову Палати, який має звільнити його від розгляду цієї справи.

4. У разі існування будь-якого сумніву з боку такого судді або Голови щодо наявності підстав, визначених в частині 2 цього правила, таке питання вирішується Палатою. Палата заслуховує суддю, якого це стосується, обговорює своє рішення і голосує без присутності цього судді. Для проведення обговорення та голосування Палатою з цього питання зазначеного суддю заміщує перший запасний суддя в Палаті. Така сама процедура застосовується, якщо зазначений суддя бере участь у розгляді справи від Договірної сторони, якої це стосується, відповідно до правил 29 та 30.

5. Вищевказані положення мають також застосовуватися до суддів, що засідають одноособово або беруть участь у Комітеті, за умови повідомлення Голови Секції відповідно до частин 1 або 3 цього правила.

Правило 29 (1) — Судді *ad hoc*

(1) З доповненнями Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року, 13 листопада 2006 року, 29 березня 2010 року та 6 травня 2013 року

1. а) Якщо суддя, обраний від Договірної Сторони, якої стосується справа, не може брати участі в роботі палати, чи бере самовідвід, чи його звільнено, чи якщо взагалі немає такого судді, Голова Суду має обрати суддю *ad hoc*, який спроможний взяти участь у цій справі відповідно до правила 28, з переліку, наданого Договірною Стороною, що включає прізвища від 3 до 5 осіб, яких Договірна Сторона визнає спроможними бути суддями *ad hoc* на дворічний період, що може бути поновлений, та які задовольняють вимоги пункту (с) частини 1 цього правила.

Цей перелік має включати представників кожної статі та має бути доповнений біографічними даними осіб, які зазначені в списку. Особи, зазначені в списку, не можуть представляти сторону чи третіх осіб в провадженнях Суду у будь-якій якості.

б) Процедура, встановлена пунктом (а) частини 1 цього правила, має застосовуватися у випадках, якщо уповноважена особа не може брати участь у справі або заявляє самовідвід.

с) Суддя *ad hoc* має володіти навичками, що вимагаються частиною 1 статті 21 Конвенції, та повинен мати можливість бути у розпорядженні Суду та брати участь у його роботі, як передбачено частиною 5 цього правила. На період свого призначення суддя *ad hoc* не може виступати на боці будь-якої сторони чи третіх осіб в провадженнях Суду в будь-якій якості.

2. Голова Суду має призначити іншого обраного суддю бути суддею *ad hoc* у випадках

а) якщо на момент повідомлення про заяву відповідно до пункту (б) частини 2 правила 54 Договірної Сторона, якої це стосується, не подала Секретареві перелік, визначений пунктом (а) частини 1 цього правила, або

(б) Голова Суду вважає, що більше ніж три особи, встановлені в цьому переліку, відповідають вимогам, встановленим пунктом (с) частини 1 цього правила.

3. Голова Суду може вирішити не призначати суддю *ad hoc* відповідно до пункту (а) частини 1 або 2 цього правила, доки повідомлення про заяву не буде надано Договірній Стороні відповідно до пункту (б) частини 2 правила 54.

Очікуючи на рішення Голови Суду, у справі бере участь перший запасний суддя

4. На початку першого після його призначення засідання, присвяченого розгляду справи, суддя *ad hoc* складає присягу або робить урочисту заяву, як це передбачено у правилі 3 Регламенту. Цей акт фіксується у протоколі.

5. Судді *ad hoc* повинні залишатися у розпорядженні Суду та, при врахуванні положень частини 2 правила 26 Регламенту, брати участь у засіданнях Палати.

Правило 30 (1) — Спільний інтерес

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року

1. Якщо дві чи більше Договірних сторін — заявників або відпо-

відачів мають спільний інтерес, Голова Палати може запропонувати їм домовитися про призначення одного судді, обраного від них, у якості судді спільного інтересу, який буде повноправно розглядати справу. За відсутності згоди між сторонами Голова визначає суддю, який розглядатиме справу в якості судді спільного інтересу, шляхом жеребкування, з числа запропонованих сторонами суддів.

2. Голова Палати може вирішити не пропонувати Договірним сторонам, яких це стосується, здійснити призначення, передбачене частиною 1 цього правила, доки вони не одержать повідомлення про заяву відповідно до частини 2 правила 54.

3. У випадку заперечення існування спільного інтересу чи іншого пов'язаного з цим питання Палата виносить рішення, за необхідністю, після одержання письмових аргументів від Договірних сторін, яких це стосується.

РОЗДІЛ II — ПРОВАДЖЕННЯ

ГЛАВА I — ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА

Правило 31 — Можливість окремих відступів

Положення цього Розділу не перешкоджають Суду після консультації зі сторонами відступати від цих положень, якщо це потрібно в цілях розгляду окремої справи.

Правило 32 — Практичні рекомендації

Голова Суду може видавати практичні рекомендації, зокрема, стосовно питань з'явлення на слухання та подання аргументів сторін чи інших документів.

Правило 33 (1) — Відкритий характер документів

(1) Зі змінами Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року, 7 липня 2003 року, 4 липня 2005 року, 13 листопада 2006 року та 14 травня 2007 року

1. Усі документи, які надійшли до Секретаріату від сторін чи будь-якої третьої сторони у зв'язку із заявою, за винятком документів, що надаються в ході переговорів з метою дружнього врегулювання, передбаченого правилом 62 Регламенту, є відкритими для громадськості (умови ознайомлення з ними встановлені Секретарем), якщо, — з причин, зазначених у частині 2 цього пра-

вила, — Голова Палати не вирішить інакше за власною ініціативою чи за клопотанням однієї зі сторін у справі або іншої особи, якої це стосується.

2. Доступ громадськості до документа чи його частини може бути обмежений в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо цього вимагають інтереси неповнолітньої особи або захист приватного життя сторін чи іншої особи, якої це стосується, або якщо Голова Палати, виключно у разі крайньої необхідності та за виняткових обставин, вирішує, що відкритий доступ до документів може зашкодити інтересам правосуддя.

3. Будь-яке клопотання про збереження конфіденційності, подане згідно з частиною 1 цього правила, має бути обґрунтованим та уточнювати, чи стосується воно всіх матеріалів у справі, чи певної їх частини.

4. Винесені Палатою ухвали та рішення є відкритими для громадськості. Ухвали та рішення, винесені Комітетами, включно з рішеннями, що підлягають регулюванню положенням частиною 5 правила 53 Регламенту, є відкритими для громадськості. Суд регулярно оприлюднює загальну інформацію щодо рішень, винесених одноособовим складом Суду згідно з частиною 1 правила 52 А, та винесених Комітетами згідно з частиною 5 правила 53.

Правило 34 (1) — Використання мов

(1) Зі змінами Суду від 13 грудня 2004 року

1. Офіційними мовами Суду є французька й англійська мови.

2. Якщо заява подається на підставі статті 34 Конвенції, та, в той же час, жодну Договірну Сторону не повідомлено про заяву відповідно до цього Регламенту, все спілкування з заявниками або їхніми представниками та всі їхні усні та письмові подання у зв'язку із заявами робляться якщо не однією з офіційних мов Суду, то однією з офіційних мов Договірних сторін. Якщо Договірна сторона інформується або попереджається про заяву згідно з положеннями Регламенту, їй надсилається текст заяви та додатки до нього мовою, якою їх було складено заявником для подання до Секретаріату.

3. а) Усе спілкування із заявниками або їхніми представниками та всі усні і письмові подання заявників або їхніх представників щодо слухання, чи ті, що були зроблені після повідомлення Договірної сторони про заяву, повинні бути складені однією з офіційних мов

Суду, якщо тільки Голова Палати не дозволить продовжувати використовувати офіційну мову Договірної сторони.

б) З отриманням такого дозволу Секретар вживає необхідних заходів для забезпечення повного чи часткового перекладу усних та письмових подань заявника французькою чи англійською мовами, якщо Голова Палати вважає це необхідним в інтересах належного здійснення провадження у справі.

с) У виняткових випадках Голова Палати може надати такий дозвіл за умови відшкодування всіх спричинених перекладом витрат або їх частини за рахунок заявника.

д) Якщо Голова Палати не вирішить інакше, будь-які рішення, прийняті на підставі положень, викладених вище у цій частині, застосовуються протягом всіх наступних етапів провадження у справі, включно з провадженням внаслідок подання клопотання про передання справи до Великої палати чи клопотанням щодо глумачення або перегляду рішення згідно з правилами 73, 79 та 80 Регламенту відповідно.

4. а) Усе спілкування із Договірною стороною – стороною у справі, всі усні чи письмові подання цієї сторони повинні бути здійснені однією з офіційних мов Суду. Голова Палати може дозволити Договірній стороні, якої це стосується, використовувати одну з її офіційних мов для її усних чи письмових подань.

б) З отриманням такого дозволу сторона, яка звернулася з таким клопотанням, повинна:

(i). направити свої письмові подання у перекладі французькою або англійською мовою у строк, встановлений Головою Палати. Якщо Сторона не подала переклад у встановлений строк, за Секретарем Суду зберігається право вжити необхідних заходів для забезпечення перекладу документа за рахунок Сторони, яка звернулася з клопотанням про переклад;

(ii). взяти на себе всі витрати на переклад французькою або англійською мовою її усних подань. Всі заходи по забезпеченню такого перекладу бере на себе Секретар.

с) Голова Палати може встановити, що Договірна Сторона, яка є стороною у справі, має у встановлений строк забезпечити повний чи стислий переклад англійською чи французькою мовами всіх чи деяких додатків до її письмових подань, або будь-якого документу чи витягу з документів, які він вважатиме доцільними.

д) Вищевикладені підпункти застосовуються також, *mutatis mutandis*, до третіх осіб, що вступили до справи згідно з правилом 44

Регламенту, та до випадків використання неофіційної мови третьою стороною, що вступила до справи.

5. Голова Палати може запропонувати Договірній стороні – відповідачеві надати переклад своїх письмових подань однією з офіційних мов Договірної сторони з метою полегшення їх розуміння заявником.

6. Кожний свідок, експерт чи інша особа, що постає перед Судом, може використовувати свою рідну мову, якщо не володіє достатньо однією з двох офіційних мов. У такому випадку Секретар вживає необхідних заходів для забезпечення усного або письмового перекладу.

Правило 35 — Представництво Договірних сторін

Договірні сторони мають бути представлені уповноваженими особами, які можуть отримувати допомогу адвокатів чи консультантів.

Правило 36 (1) — Представництво заявників

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року

1. Особи, неурядові організації чи групи осіб можуть подати заяви відповідно до статті 34 Конвенції особисто або через представника.

2. Після повідомлення Договірної Сторони — відповідача про надходження заяви відповідно до пункту б) частини 2 правила 54 заявник повинен бути представлений згідно з положеннями частини 4 цього правила, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

3. Заявник повинен бути у такий спосіб представлений на будь-якому слуханні, що проводиться за рішенням Палати, якщо тільки Голова Палати не дозволить, у виняткових випадках, заявникові представляти свою справу самостійно, з допомогою адвоката чи іншої уповноваженої особи, якщо таке необхідно.

4. а) Представник, що діє на боці заявника згідно з частинами 2 і 3 цього правила, повинен бути адвокатом, що має дозвіл на здійснення адвокатської діяльності в одній з Договірних сторін та проживає на території однієї з цих країн, або будь-якою іншою особою, дозвіл на представництво якої погоджено Головою Палати.

б) За виняткових обставин на будь-якому етапі провадження Голова Палати може, з огляду на обставини чи поведінку адвоката або особи, призначеної згідно з попереднім пунктом, винести рішення, що останній не може продовжувати представляти заявника чи допомагати йому, а заявник повинен знайти іншого представника.

5. а) Адвокат чи інший затверджений представник, або заявник особисто, що просить дозволу самостійно захищати свої інтереси, навіть якщо така можливість забезпечена наступним пунктом, повинен розуміти одну з офіційних мов Суду.

б) Якщо він не має достатніх навичок висловлюватися однією з офіційних мов Суду, дозвіл на використання однієї з офіційних мов Договірних сторін може бути наданий Головою Палати на підставі частини 3 правила 34 Регламенту.

Правило 37 (1) — Повідомлення, сповіщення та виклики

(1) Зі змінами Суду від 7 червня 2003 року

1. Повідомлення чи сповіщення, надіслані довіреним особам або адвокатам сторін, вважаються такими, що надіслані самим сторонам.

2. Якщо повідомлення, сповіщення або виклик надіслано особі, яка не є довіреною особою чи адвокатом сторони, і Суд вважає за необхідне в такому випадку отримати допомогу уряду держави, на території якої має здійснитися це повідомлення, сповіщення або виклик, тоді з відповідним проханням Голова Суду звертається безпосередньо до цього Уряду.

Правило 38 — Письмові подання

1. Жодне письмове зауваження чи інші документи не можуть подаватися після строку, встановленого Головою Палати або суддею-доповідачем в залежності від обставин справи та відповідно до цього Регламенту. Жодні письмові зауваження чи інші документи, подані після спливу встановленого строку або подані з порушенням практичних рекомендацій, про які йдеться в правилі 32, не можуть бути долучені до справи, якщо тільки Голова Палати не вирішить інакше.

2. Для встановлення строку, про який ідеться в частині 1 цього правила, береться до уваги дата відправлення, зазначена на документі, а якщо її немає, то фактична дата його отримання Секретаріатом.

Правило 38А (1) — Розгляд процедурних питань

(1) Внесене Судом 17 червня та 8 липня 2002 року

Процедурні питання, які мають вирішуватися Палатою, вирішуються під час розгляду справи, якщо Голова Палати не вирішив інакше.

Правило 39 (1) — Тимчасові заходи

(1) Зі змінами Суду від 4 червня 2005 року, 16 січня 2012 року та 14 січня 2013 року

1. Палата, або, коли це доцільно, Голова Палати, або призначений черговий суддя відповідно до частини 4 цього правила може, за вимогою сторони чи іншої зацікавленої особи, або за їхнім поданням, призначити для сторін певні тимчасові заходи, які, на їх погляд, мають бути впроваджені в інтересах сторін або для належного провадження у справі.

2. Якщо це вважається необхідним, про такі заходи має бути негайно повідомлено Комітет Міністрів.

3. Палата або, коли це доцільно, Голова Палати чи черговий суддя, призначений відповідно до частини 4 цього правила, може вимагати від сторін надання інформації стосовно будь-якого питання, пов'язаного із виконанням будь-якого призначеного тимчасового заходу.

4. Голова Суду може призначити Заступників Голів Секцій черговими суддями по вирішенню питань по запитах щодо призначення тимчасових заходів.

Правило 40 — Термінове сповіщення про заяву

У невідкладних випадках і з дозволу Голови Палати Секретар може, без шкоди для будь-яких інших процедурних заходів, будь-якими наявними засобами поінформувати Договірну Сторону, якої стосується ця заява, про надходження заяви, та стисло викласти її суть.

Правило 41 (1) — Черговість розгляду справ

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року, 29 січня 2009 року

При визначенні порядку черговості розгляду справ Суд має враховувати критерії важливості та терміновості питань, що розглядаються. Однак Палата або її Голова можуть відступити від цих критеріїв та надати пріоритет конкретній заяві.

Правило 42 — Об'єднання та одночасний розгляд заяв (попереднє правило 43)

1. На прохання сторін або на власний розсуд Палата може видати наказ про об'єднання двох чи більше заяв.

2. Після консультацій зі сторонами Голова Палати може видати наказ про те, щоб провадження за заявами, переданими до тієї самої Палати, проводилися одночасно, незалежно від винесення Палатою ухвали про об'єднання заяв.

Правило 43 (1) — Вилучення з реєстру та поновлення в реєстрі (попереднє правило 44)

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року, 7 липня 2003 року, 13 листопада 2006 року та 2 квітня 2012 року

1. На будь-якому етапі провадження Суд має право прийняти ухвалу про вилучення заяви із реєстру справ відповідно до статті 37 Конвенції.

2. Якщо Договірна Сторона — заявник повідомляє Секретаря про свій намір не наполягати на подальшому розгляді справи, Палата може вилучити заяву з реєстру справ Суду згідно зі статтею 37 Конвенції, якщо інша заінтересована у справі Договірна Сторона чи Сторони погодяться з припиненням справи.

3. Якщо прийнято рішення про дружнє врегулювання відповідно до статті 39 Конвенції, заява має бути вилучена з реєстру Суду шляхом прийняття окремого рішення. Відповідно до частини 4 статті 39 Конвенції про таке рішення має бути повідомлено Комітет Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов дружнього врегулювання, встановлених у рішенні.

В інших випадках, передбачених у статті 37 Конвенції, вилучення з реєстру заяви, визнаної прийнятною, оформлюється рішенням, а якщо заяву не було визнано прийнятною — ухвалою. Якщо заява вилучається рішенням, Голова Палати має направити таке рішення, як тільки воно стане остаточним, до Комітету Міністрів, для того, щоб він міг здійснювати свою функцію нагляду відповідно до частини 2 статті 46 Конвенції за виконанням будь-яких обов'язків, які могли супроводжувати рішення про припинення або вирішення справи.

4. Після вилучення заяви відповідно до статті 37 Конвенції Суд на свій власний розсуд вирішує питання щодо витрат. Якщо питання про витрати вирішене в ухвалі про вилучення з реєстру заяви, яку не було визнано прийнятною, Голова Палати передає ухвалу до Комітету Міністрів.

5. Якщо заява була вилучена відповідно до статті 37 Конвенції, Суд може поновити таку заяву в реєстрі, якщо дійде висновку, що це виправдано винятковими обставинами.

Правило 44 (1) — Вступ у справу третьої сторони

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року та 13 листопада 2006 року

1. а) Коли Договірній стороні — відповідачу згідно з частиною 1 правила 51 та пункту б) частини 2 правила 54 Регламенту робиться повідомлення про заяву, подану згідно зі статтею 33 або 34 Конвенції, Секретар Суду направляє одночасно копію заяви будь-якій іншій Договірній стороні, громадянином якої є заявник у справі. Він також інформує таку Договірну сторону про рішення про проведення усного слухання у справі.

б) Якщо згідно з частиною 1 статті 36 Конвенції Договірна сторона хоче використати право надати свої зауваження у письмовій формі чи взяти участь у слуханнях, вона повинна письмово попередити про це Секретаря Суду не пізніше ніж протягом дванадцяти тижнів після передачі заяви чи сповіщення, передбачених у попередньому пункті. Голова Палати з виняткових підстав може встановити інший строк.

2. Якщо згідно з частиною 3 статті 36 Конвенції Комісар з прав людини хоче використати право надати свої аргументи у письмовій формі чи взяти участь у слуханнях, він повинен письмово попередити про це Секретаря Суду не пізніше ніж протягом дванадцяти тижнів після передачі заяви Договірній стороні — відповідачу чи сповіщення останньої про проведення усних слухань. За виняткових обставин Голова Палати може встановити інший строк.

У випадку якщо Комісар з прав людини не зможе взяти участь у провадженні у справі особисто, він визначає одного або декількох членів свого бюро, яких він призначає для того, щоб представляти його. Йому може допомагати адвокат.

3. а) Після передачі Договірній стороні — відповідачу заяви, як цього вимагає частина 1 правила 51 та пункт б) частини 2 правила 54 Регламенту, Голова Палати може, в інтересах належного здійснення правосуддя, як це передбачено в частині 2 статті 36 Конвенції, запропонувати чи дозволити тій чи іншій Договірній стороні, яка не бере участі у процесі, або тій чи іншій зацікавленій особі, яка не є заявником, надати свої письмові зауваження або, за виняткових обставин, взяти участь у засіданні.

б) Клопотання про такий дозвіл повинні бути належним чином обґрунтовані та подаватися у письмовій формі однією з офіційних мов, як цього вимагає частина 4 правила 34 Регламенту, не пізніше ніж протягом дванадцяти тижнів після передачі заяви Договірній

стороні — відповідачу. За виняткових обставин Голова Палати може встановити інший строк.

4. а) У справах, які має розглядати Велика палата, строки, визначені у попередніх частинах, починаються з дати повідомлення сторін у справі про рішення Палати відмовитися від розгляду справи і передати її на розгляд Великої палати згідно з частиною 1 правила 72 Регламенту, або про рішення колегії Великої палати задовольнити клопотання однієї зі сторін у справі про передачу справи до Великої палати на підставі частини 2 правила 73 Регламенту.

б) За виняткових обставин Голова Палати може прийняти рішення про подовження строків, встановлених цим правилом, якщо наведено достатньо підстав для обґрунтування такого заходу.

5. Пропозиція чи надання дозволу, зазначені в пункті а) частини 3 цього правила, надаються на певних умовах, серед яких — дотримання строку, встановленого Головою Палати. У разі невиконання цих умов Голова може винести рішення не долучати зазначені зауваження до матеріалів справи чи обмежити участь у слуханні тією мірою, якою він вважає за доцільне.

6. Письмові зауваження, подані відповідно до цього правила, мають бути виконані однією з офіційних мов, як це передбачено частиною 4 правила 34 Регламенту. Секретар передає ці зауваження сторонам у справі, які мають право відповісти на них письмово або, якщо це потрібно, усно під час слухання, за умов дотримання ними встановлених Головою Палати умов, включаючи встановлені строки.

Правило 44А (1) — Обов'язок співпрацювати з Судом

(1) Внесене Судом 13 грудня 2004 року

Сторони у справі зобов'язані повноцінно співпрацювати з Судом при здійсненні провадження у справі; зокрема вони зобов'язані, в межах своїх повноважень, вживати всіх заходів, які Суд вважає необхідними для належного здійснення правосуддя. Таке зобов'язання також покладається, в разі необхідності, на Договірні сторони, які не є сторонами у справі.

Правило 44В (1) — Невиконання розпорядження Суду

(1) Внесене Судом 13 грудня 2004 року

Якщо сторона у справі не виконує розпорядження Суду щодо здійснення провадження у справі, Голова Палати може вжити будь-яких заходів, які, на його думку, є доцільними.

Правило 44С (1) — Ухилення від ефективної участі

(1) Внесене Судом 13 грудня 2004 року

1. Якщо сторона у справі не надає докази чи інформацію на вимогу Суду, або не повідомляє за власною ініціативою необхідну інформацію, або якщо вона в інший спосіб ухиляється від ефективної участі у провадженні у справі, Суд може зробити будь-які, доцільні на його думку, висновки щодо такої поведінки.

2. Ухилення або відмова Договірної сторони — відповідача від ефективної участі у провадженні у справі не складає саме по собі підставу, з якої Палата може припинити розгляд справи.

Правило 44D (1) — Недоречні подання сторони

(1) Внесене Судом 13 грудня 2004 року

Якщо представник тієї чи іншої сторони робить неприпустимі, легковажні, образливі, неправдиві подання чи подання сутяжного характеру, Голова Палати може усунути його від провадження у справі, не брати до уваги всі або частину зазначених подань, або ж винести розпорядження, яке, на його думку, є доцільним за таких обставин, без шкоди для положень частини 3 статті 35 Конвенції.

Правило 44E (1) — Відсутність наміру підтримувати заяву

(1) Внесене Судом 13 грудня 2004 року

Відповідно до пункту а) частини 1 статті 37 Конвенції, Палата може вилучити справу з реєстру Суду на підставі правила 43, якщо Договірна сторона або фізична особа — заявник не мають наміру підтримувати заяву.

**ГЛАВА II — ПОЧАТОК ПРОВАДЖЕННЯ
У СПРАВІ**

Правило 45 — Підписи

1. Будь-яка заява, подана згідно зі статтями 33 і 34 Конвенції, повинна бути оформлена письмово та має бути підписана заявником або його представником.

2. Якщо заява подана неурядовою організацією або групою осіб, її підписують особи, уповноважені представляти цю організацію чи групу. Відповідна Палата чи Комітет розглядають всі питання щодо повноважень осіб, які підписали заяву.

3. Якщо заявники представлені у суді відповідно до правила 36 Регламенту, їхній представник чи представники повинні надати довіреність або письмове повноваження.

Правило 46 — Зміст міждержавної заяви

Будь-яка Договірна сторона або сторони, що мають намір порушити справу в Суді згідно зі статтею 33 Конвенції, подають до Секретаріату заяву, яка має містити:

а) найменування Договірної сторони, проти якої подається заява;
б) викладення фактів;
в) викладення стверджуваного порушення чи порушень Конвенції, на які посилається заявник, та відповідних аргументів;

д) підтвердження відповідності критеріям прийнятності заяви, викладеним у частині 1 статті 35 Конвенції (вичерпання національних засобів правового захисту, дотримання шестимісячного строку);

е) предмет заяви та основні вимоги справедливої сатисфакції, які можуть бути висунуті на підставі статті 41 Конвенції, від імені сторони чи сторін, що вважають себе потерпілими;

та

ф) прізвище та адресу особи чи осіб, призначених як уповноважені; до заяви додаються;

г) копії всіх необхідних документів, зокрема судових чи інших рішень, що стосуються предмета заяви.

Правило 47 (1) — Зміст індивідуальної заяви

(1) Зі змінами Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року, 11 грудня 2007 року, 22 вересня 2008 року, 6 травня 2013 року, 1 червня і 5 жовтня 2015 року

1. Кожна заява відповідно до статті 34 Конвенції подається на бланку, наданому Секретаріатом, якщо Суд не вирішить інакше.

Заява повинна містити всю інформацію, яка вимагається у відповідних частинах формуляру. В ній мають бути зазначені:

(а) прізвище, дата народження, громадянство та адреса заявника і, якщо заявник є юридичною особою, повна назва, дата створення чи реєстрації, офіційний реєстраційний номер (за наявності) та офіційна адреса;

(б) якщо у заявника є представник — прізвище останнього, адреса, номери телефону і факсу та електронна адреса;

(с) якщо у заявника є представник, дата та оригінал підпису заявника в розділі формуляру, відведеного для довіреності; також у цьому розділі формуляру має бути оригінал підпису представника на підтвердження його згоди діяти в інтересах заявника;

(d) найменування Договірної Сторони або Сторін, проти яких подається заява;

(е) стислий і розбірливий виклад фактів;

(f) стислий і розбірливий виклад стверджуваного порушення (порушень) Конвенції та відповідних аргументів;

(g) стислий виклад інформації про дотримання заявником умов прийнятності, викладених у частині 1 статті 35 Конвенції.

2. (a) Інформація, вказана вище в пунктах з 1 (е) по 1 (g) і викладена у відповідній частині формуляру, має бути достатньою для того, щоб Суд міг визначити суть та обсяг заяви, не звертаючись до інших документів;

(b) Проте заявник може доповнити цю інформацію у вигляді додатків до формуляру з викладом подробиць щодо фактів, стверджуваних порушень Конвенції та відповідних аргументів. Ця інформація повинна бути викладена не більше ніж на 20 сторінках.

3.1. Формуляр повинен бути підписаний заявником чи його представником. До нього слід додати:

(a) копії документів щодо судових та інших рішень чи заходів, на які скаржиться заявник;

(b) копії документів та рішень, які показують, що заявник використав усі внутрішні засоби правового захисту, а також дотримався терміну, вказаного у частині 1 статті 35 Конвенції;

(с) за наявності, копії документів стосовно будь-якої іншої процедури міжнародного розслідування чи врегулювання, які мають відношення до справи;

(d) якщо заявник є юридичною особою, як це визначено в частині 1 (a) правила 47, документ(и) на підтвердження того, що фізична особа, яка подала заяву, має право або уповноважена представляти інтереси заявника.

3.2. Документи, які додаються на підтримку заяви, повинні бути надані в хронологічному порядку, пронумеровані та чітко позначені.

4. Заявники, які не бажають оприлюднення перед громадськістю даних про свою особу, мають це зазначити і також викласти підстави, які б виправдовували такий відступ від загального правила про вільний доступ громадськості до інформації щодо провадження

в Суді. Суд може задовольнити запит про анонімність або надати її з власної ініціативи.

5.1. Якщо вимоги, викладені в пунктах 1, 2 і 3 цього правила, не були дотримані, Суд не розглядатиме заяву. Винятками є наступні випадки:

(а) якщо заявник надав ґрунтовні пояснення про причини невиконання цих вимог;

(б) якщо заява містить запит про вжиття термінових заходів;

(с) якщо Суд прийме відповідне рішення з власної ініціативи або на прохання заявника.

5.2. В усякому разі Суд може звернутися до заявника в будь-якій формі та будь-яким способом за наданням додаткової інформації чи документів у визначений Судом термін.

6. (а) Датою подання заяви, відповідно до частини 1 статті 35 Конвенції, є дата, коли формуляр, що відповідає всім вимогам цієї статті, був надісланий на адресу Суду. Датою відправлення вважається дата поштового штемпеля.

(б) Незважаючи на це, Суд може, якщо вважатиме це виправданим, вирішити, що датою подання заяви повинна вважатися інша дата.

7. Заявники повинні інформувати Суд про зміни їхньої адреси чи будь-яких обставин, що мають відношення до заяви.

ГЛАВА III — СУДДІ-ДОПОВІДАЧІ

Правило 48 (1) — Міждержавні заяви

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Якщо заяву подано згідно зі статтею 33 Конвенції, Палата, створена для розгляду цієї справи, призначає одного або більше суддів зі свого складу суддею-доповідачем (суддями-доповідачами), який подає доповідь про прийнятність заяви після отримання письмових зауважень від Договірних сторін, яких стосується справа.

2. Суддя-доповідач (судді-доповідачі) подає ті доповіді, проекти та інші документи, які можуть допомогти Палаті та її Голові виконувати свої функції.

Правило 49 (1) — Індивідуальні заяви

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року, 13 листопада 2006 року та 14 травня 2007 року

1. Якщо матеріал, поданий заявником, достатній для того, щоб

визнати заяву неприйнятною або вилучити справу з реєстру, заява розглядається суддею одноособово, якщо немає особливих підстав діяти інакше.

2. Якщо заяву подано згідно зі статтею 34 Конвенції, а справа вимагає розгляду Палатою чи Комітетом, що виконує свої функції відповідно до частини 2 правила 53 Регламенту, Голова Секції, до якої було направлено справу, призначає суддю-доповідача, який розглядатиме заяву.

3. При розгляді заяв судді-доповідачі:

а) можуть попросити сторони у справі надати у визначений термін будь-яку інформацію стосовно фактів, будь-які необхідні, на їх думку, документи та інші матеріали;

б) вирішують (за умови, що Голова Секції може призначити справу на розгляд Палати чи Комітету) питання про те, чи розглядатиметься заява суддею одноособово, Комітетом чи Палатою;

с) подають доповіді, проекти та інші документи, які можуть допомогти Палаті, Комітету чи їх Головам у виконанні ними своїх функцій.

Правило 50 — Провадження у Великій палаті

Якщо справу подано до Великої палати відповідно до статті 30 або статті 43 Конвенції, Голова Великої палати призначає суддею-доповідачем (суддями-доповідачами) одного, а якщо йдеться про міждержавну заяву, — одного або більше членів Великої палати.

ГЛАВА IV — ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

Міждержавні заяви

Правило 51 (1) — Призначення заяви на розгляд і подальша процедура

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Якщо заява подається на підставі статті 33 Конвенції, Голова Суду негайно повідомляє Договірну сторону — відповідача про надходження заяви та призначає справу на розгляд однієї з Секцій.

2. Відповідно до пункту а) частини 1 правила 26 судді, обрані від імені Договірної сторони — заявника та Договірної сторони — відповідача за посадою засідають як члени Палати, сформованої для розгляду справи. Правило 30 застосовується, якщо заява подана

кількома Договірними сторонами або якщо кількома Договірними сторонами подано заяви стосовно одного предмета і вони розглядаються разом відповідно до правила 42.

3. Після призначення справи на розгляд Секції Голова цієї Секції формує склад Палати відповідно до частини 1 правила 26 та пропонує Договірній стороні — відповідачу подати свої зауваження у письмовій формі стосовно прийнятності заяви. Отримані таким чином зауваження доводяться Секретарем Суду до відома Договірної сторони — заявника, яка може надати у відповідь свої письмові зауваження.

4. Перед винесенням ухвали щодо прийнятності заяви Палата або її Голова може запропонувати сторонам подати додаткові зауваження у письмовій формі.

5. Слухання щодо прийнятності провадиться, якщо одна чи декілька Договірних сторін, яких стосується справа, зроблять відповідний запит, або за власною ініціативою Палати.

6. Перед призначенням письмового і, у разі потреби — усного провадження, Голова Палати проводить консультації зі сторонами у справі.

Індивідуальні заяви

Правило 52 (1) — Призначення заяви на розгляд Секції

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Будь-яка заява, подана на підставі статті 34 Конвенції, призначається на розгляд Секції Головою Суду, який при цьому повинен намагатися забезпечити справедливий розподіл справ між Секціями.

2. Палата у складі семи суддів, як це передбачено у частині 1 статті 26 Конвенції, формується Головою відповідної Секції відповідно до частини 1 правила 26 Регламенту.

3. До того, як буде сформовано Палату згідно з частиною 2 цього правила, Голова Секції виконує повноваження Голови Палати, що визначені Регламентом.

Правило 52А (1) — Провадження одноособовим складом Суду

(1) Внесена Судом 13 листопада 2006 року

1. Відповідно до статті 27 Конвенції одноособовий склад Суду може визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву,

подану на підставі статті 34 Конвенції, якщо таке рішення можна винести без подальшого розгляду. Це рішення є остаточним. Заявника сповіщають про рішення листом.

2. Відповідно до частини 3 статті 26 Конвенції одноособовий склад Суду не може розглядати будь-які заяви, подані проти Договірної сторони, від якої його було обрано.

3. Якщо одноособовий склад Суду не приймає рішення, зазначене в частині 1 цього правила, він передає справу на подальший розгляд до Комітету або Палати.

Правило 53 (1) — Провадження в Комітеті

(1) Зі змінами Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року, 4 липня 2005 року та 14 травня 2007 року та 16 січня 2012 року

1. Відповідно до пункту а) частини 1 статті 28 Конвенції Комітет може — одногосним голосуванням та на будь-якому етапі розгляду — визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву, якщо таке рішення може бути винесене без додаткового вивчення.

2. Якщо, розглянувши зауваження сторін, надані відповідно до пункту б) частини 1 правила 54, Комітет вважатиме, що справу треба розглядати за процедурою, передбаченою пунктом б) частини статті 28 Конвенції, він одногосно приймає рішення, яке включає рішення щодо прийнятності та, якщо це доречно, — щодо справедливої сатисфакції.

3. Якщо суддя, обраний від імені Договірної сторони, якої стосується справа, не є членом Комітету, рішення про його залучення до роботи Комітету як його члена може бути винесено Комітетом одногосно та на будь-якому етапі провадження, з урахуванням всіх належних факторів, зокрема питання, чи оскаржувала сторона застосування процедури, передбаченої пунктом б) частини 1 статті 28 Конвенції.

4. Ухвали і рішення, винесені на підставі пункту 1 статті 28 Конвенції, є остаточними.

5. Якщо Комітетом не буде вирішено інакше, рішення, винесене Комітетом на підставі пункту а) частини 1 статті 28 Конвенції, повідомляється листом заявнику, як і Договірним сторонам, яких це стосується, якщо вони попередньо були залучені до справи відповідно до цього Регламенту.

6. Якщо Комітет не виносить ані ухвали, ані рішення, він передає справу до Палати, сформованої для її розгляду відповідно до частини 2 правила 52 Регламенту.

7. Положення частини 1 правила 42 та правил 79 – 81 Регламенту застосовуються, *mutatis mutandis*, до провадження у Комітетах.

Правило 54 (1) — Провадження в Палаті

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року, 14 січня 2013 року

1. Палата може одразу визнати заяву неприйнятною або вилучити її з реєстру справ. Рішення Палати може стосуватися всієї заяви або її частини.

2. В іншому випадку Палата або Голова Секції може:

а) зробити запит сторонам надати будь-яку необхідну, на думку Палати або її Голови, фактичну інформацію, будь-які документи або інші матеріали;

б) надіслати Договірній стороні — відповідачу заяву або частину заяви та запропонувати їй надіслати свої письмові зауваження щодо заяви, а після отримання останніх запропонувати заявникові на них відповіді;

с) запропонувати сторонам надати додаткові зауваження у письмовій формі.

3. При виконанні повноважень, передбачених пунктом (б) частини 2 цього правила, Голова Секції, діючи як одноособовий суддя, може визнати частину заяви неприйнятною або виключити частину заяви з реєстру справ. Таке рішення є остаточним. Заявник має бути повідомлений про таке рішення листом.

4. Частини 2 та 3 цього правила також застосовуються до Заступників Голів Секцій, призначених черговими суддями для вирішення питань по тимчасових заходах відповідно до частини 4 правила 39.

5. Перед винесенням ухвали щодо прийнятності заяви, на прохання однієї зі сторін чи за власною ініціативою Палата може винести рішення про проведення слухання, якщо вона вважає це необхідним для виконання своїх повноважень за Конвенцією. В такому випадку сторонам у справі пропонується висловити свою думку щодо питань, які виникають по суті заяв, за умови, якщо Палата не вирішить інакше.

Правило 54А (1) — Об'єднаний розгляд прийнятності та суті
(1) Внесене Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, змінене 13 грудня 2004 року та 13 грудня 2006 року

1. При повідомленні про заяву Договірної сторони — відповідача згідно з пунктом b) частини 2 правила 54 Палата також може прийняти рішення розглянути прийнятність та суть заяви одночасно відповідно до частини 1 статті 29 Конвенції. Сторонам пропонується додати до своїх зауважень будь-які доводи стосовно справедливої сатисфакції та пропозиції щодо дружнього врегулювання. Умови, викладені в правилах 60 і 62, застосовуються *mutatis mutandis*. Проте Суд може в будь-який момент і у разі потреби винести окрему ухвалу щодо прийнятності.

2. Якщо дружнього врегулювання чи іншого рішення не було досягнуто, і Палата, на підставі аргументів сторін, переконана у прийнятності заяви та в тому, що справа готова до розгляду по суті, вона одразу ж виносить рішення, яке містить також ухвалу Палати щодо прийнятності, крім випадків, коли вона вирішить винести таку ухвалу окремо.

Міждержавні та індивідуальні заяви

Правило 55 — Заперечення щодо неприйнятності

Будь-які заперечення щодо неприйнятності, наскільки дозволяють їхній характер та обставини, мають бути зазначені Договірною стороною — відповідачем у тих її письмових та усних зауваженнях щодо прийнятності заяви, що подаються відповідно до правила 51 або 54, залежно від обставин.

Правило 56 (1) — Ухвала Палати

(1) Зі змінами Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року та 13 листопада 2006 року

1. В ухвалі Палати має бути зазначено, чи було її винесено одностановно чи більшістю голосів; вона має бути обґрунтована.

2. Секретар повідомляє заявника про ухвалу Палати. Ухвала також повідомляється тій Договірній стороні або сторонам, яких це стосується, третій стороні, включаючи Комісара з прав людини, якщо їх було попередньо поінформовано про заяву відповідно до цього Регламенту. У випадку укладання угоди про дружнє врегулювання

ухвала про вилучення справи з реєстру справ передається до Комітету Міністрів згідно з частиною 3 правила 43.

Правило 57(1) — Мова ухвали

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Якщо Суд не приймає рішення винести ухвалу обома офіційними мовами, всі ухвали Палат виносяться французькою або англійською мовою.

2. Як це передбачено правилом 78, ухвали публікуються в офіційних звітах Суду обома офіційними мовами.

**ГЛАВА V — ПРОВАДЖЕННЯ ПІСЛЯ
ВИЗНАННЯ ЗАЯВИ ПРИЙНЯТНОЮ**

Правило 58 (1) — Міждержавні заяви

(1) Зі змінами Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року та 13 листопада 2006 року

1. Після того як Палата вирішить визнати заяву, подану згідно зі статтею 33 Конвенції, прийнятною, Голова Палати після консультацій з Договірними сторонами, яких це стосується, встановлює строк для надання письмових зауважень по суті справи та будь-яких додаткових доказів. Проте Голова може, за згодою Договірних сторін, видати розпорядження про те, що можна обійтися без письмового провадження.

2. Слухання по суті справи провадиться, якщо цього вимагає одна або більше Договірних сторін, яких це стосується, або якщо Палата приймає відповідне рішення. Голова Палати призначає усну процедуру.

Правило 59 (1) — Індивідуальні заяви

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Після того як заява, подана згідно зі статтею 34 Конвенції, була визнана прийнятною, Палата або її Голова може запропонувати сторонам надати додаткові докази та письмові зауваження.

2. Якщо не буде прийнято інше рішення, строк подання сторонами своїх зауважень повинен бути однаковим.

3. Якщо для виконання своїх повноважень, встановлених Конвенцією, Палата вважає за необхідне проведення слухання по суті справи, вона виносить відповідне рішення на підставі прохання однієї із сторін або за власною ініціативою.

4. У разі необхідності Голова Палати призначає письмову та усну процедуру.

Правило 60 (1) — Вимоги справедливої сатисфакції

(1) Зі змінами Суду від 13 грудня 2004 року

1. Заявник, який бажає отримати справедливу сатисфакцію відповідно до статті 41 Конвенції у випадку встановлення Судом порушення його прав за Конвенцією, повинен надати відповідну заяву.

2. Заявник повинен подати детальний перелік всіх вимог з підрахунками, класифікованими за рубриками, та з необхідними підтверджуючими документами, у термін, який йому відведено для надання своїх аргументів по суті, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

3. Якщо заявник не виконує вимоги, зазначені у попередніх частинах, Палата має право відхилити його вимоги частково або повністю.

4. Вимоги заявника передаються Договірній стороні — відповідачу для отримання її зауважень.

Правило 61 (1) — Процедура пілотного рішення

(1) Внесена судом 21 лютого 2011 року

1. Суд може ініціювати процедуру пілотного рішення та прийняти пілотне рішення у випадку, якщо факти, викладені в заяві по відношенню до Договірної сторони, стосуються існування структурної або системної проблеми чи іншої подібної дисфункції, що порушувалася або може бути порушена в подібних заявах.

2. (а) Перед ініціюванням процедури пілотного рішення Суд спочатку має заслухати позиції сторін з приводу того, чи є така проблема або дисфункція у відповідній Договірній стороні підставою для подання заяви, та чи доречно розглядати дану заяву відповідно до такої процедури.

(б) Процедура пілотного рішення може бути ініційована Судом за його власним рішенням або за клопотанням однієї чи обох сторін.

(с) Будь-яка заява, обрана для процедури пілотного рішення, розглядається в порядку пріоритету відповідно до правила 41 Регламенту Суду.

3. Суд має у своєму пілотному рішенні встановити характер структурної або системної проблеми чи іншої дисфункції та визначити компенсаційні заходи, які відповідна Договірна сторона має здійснити на національному рівні відповідно до резолютивної частини рішення.

4. Суд може визначити у резолютивній частині пілотного рішення, що компенсаційні заходи, визначені у частині 3 цього правила, мають бути впроваджені у встановлений строк, враховуючи характер таких заходів та швидкість, з якою проблема, яку Суд виявив, може бути виправлена на національному рівні.

5. Приймаючи пілотне рішення, Суд може повністю або частково відкласти розгляд питання про справедливу сатисфакцію, очікуючи на впровадження Договірною стороною індивідуальних та загальних заходів, визначених у пілотному рішенні.

6. (а) Якщо це доречно, Суд може відкласти розгляд усіх подібних заяв, очікуючи на впровадження компенсаційних заходів, що вимагаються в резолютивній частині пілотного рішення.

(б) Відповідні заявники мають бути у зручний для них спосіб проінформовані про рішення про відкладення розгляду їхніх заяв. Вони мають бути належним чином повідомлені про хід провадження по їхніх справах.

(с) Суд може в будь-який час розглянути відкладену заяву у випадках, якщо цього вимагають інтереси правосуддя.

7. Якщо сторони провадження досягли угоди про дружнє врегулювання, така угода має містити заяву Договірної сторони — відповідача про впровадження загальних заходів, встановлених у пілотному рішенні, так само як і відшкодування, що може бути запропоновано наявним та потенційним заявникам.

8. Якщо не буде винесено іншого рішення, у випадку невиконання відповідною Договірною стороною резолютивної частини пілотного рішення Суд може поновити розгляд заяв, що були відкладені відповідно до частини 6 цього правила.

9. Комітет Міністрів, Парламентська Асамблея Ради Європи, Генеральний Секретар Ради Європи та Комісар Ради Європи з прав людини мають бути поінформовані про прийняття пілотного рішення та будь-якого іншого рішення, у якому Суд звертає увагу на існуючі структурні чи системні проблеми Договірної сторони.

10. Інформація про впровадження процедури пілотного рішення, прийняття пілотних рішень та їх виконання, так само як і припинення таких процедур, публікується на веб-сайті Суду.

Правило 62 (1) — Дружнє врегулювання

(1) Зі змінами Суду від 17 червня, 8 липня 2002 року та від 13 листопада 2006 року

1. Після того як заяву визнано прийнятною, Секретар, що діє згідно з розпорядженнями Палати або її Голови, налагоджує зв'язок зі сторонами з метою досягнення дружнього врегулювання справи відповідно до частини 1 статті 39 Конвенції. Палата вживає всіх необхідних заходів, що сприяють такому врегулюванню.

2. Відповідно до частини 2 статті 39 Конвенції переговори стосовно дружнього врегулювання носять конфіденційний характер і не повинні впливати на доводи сторін під час основного розгляду справи. Під час основного розгляду справи не можна наводити або посилатися на жодну письмову або усну заяву, пропозицію чи поступку, яку було зроблено в рамках спроби дружнього врегулювання.

3. Якщо Секретар повідомить Палату про те, що сторони погодилися на дружнє врегулювання, Палата, пересвідчившись у тому, що врегулювання було досягнуте на основі поваги до прав людини, як це визначено у Конвенції та Протоколах до неї, вилучає справу з реєстру справ на підставі частини 3 правила 43 Регламенту.

4. Частини 2 і 3 застосовуються, *mutatis mutandis*, до провадження, передбаченого правилом 54А.

Правило 62А (1) — Одностороння декларація

(1) Внесене Судом 2 квітня 2012 року

1. (а) Якщо заявник відхилив пропозицію дружнього врегулювання, зроблену відповідно до правила 62, відповідна Договірна сторона може подати до Суду клопотання про виключення справи з реєстру справ відповідно до частини 1 статті 37 Конвенції.

(б) Таке клопотання повинне супроводжуватися заявою про визнання порушень Конвенції у справі заявника та зобов'язанням надати справедливу сатисфакцію, а також, якщо необхідно, — зобов'язанням вжити необхідних компенсаційних заходів.

(с) Подання декларації згідно з пунктом (б) частини 1 цього правила має бути зроблене у відкритому та змагальному провадженні, проведеному окремо від провадження щодо дружнього врегулювання, про яке йдеться в частині 2 статті 39 Конвенції та частині 2 правила 62 цього Регламенту, та враховуючи його конфіденційність.

2. За виняткових обставин клопотання та відповідна декларація можуть бути подані до Суду навіть за відсутності попередніх намагань досягти дружнього врегулювання.

3. Якщо встановлено, що декларація пропонує достатню основу для встановлення висновку про те, що повага до прав людини, як це визначено у Конвенції та Протоколах до неї, не вимагає подальшого розгляду заяви, Суд може повністю або частково вилучити її з реєстру, навіть якщо заявник бажає продовжувати розгляд заяви.

4. Це правило застосовується, *mutatis mutandis*, для процедури, передбаченої правилом 54А.

ГЛАВА VI — СЛУХАННЯ

Правило 63 (1) — Відкритий характер слухань

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року

1. Слухання мають бути відкритими, якщо відповідно до частини 2 цього правила Палата у виключних випадках не вирішить інакше або з власної ініціативи, або на прохання однієї зі сторін чи іншої зацікавленої особи.

2. Преса та публіка можуть не допускатися протягом всього часу або частини слухання в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки у демократичному суспільстві, коли цього вимагають інтереси неповнолітніх осіб чи захист приватного життя сторін, або коли Палата вважає такий захід абсолютно необхідним в умовах, за яких публічність може нанести шкоду інтересам правосуддя.

3. Будь-яке клопотання про проведення закритого слухання, подане згідно з частиною 1 цього правила, повинне містити аргументацію та зазначати, чи стосується воно всіх, чи лише частини слухань.

Правило 64 (1) — Проведення слухань

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року

1. Голова Палати організовує та спрямовує слухання, а також визначає порядок, відповідно до якого присутнім в Палаті надаватиметься слово для виступу.

2. Кожен суддя має право ставити запитання будь-якій особі, яка присутня на засіданні Палати.

Правило 65 (1) — Нез'явлення на слухання

(1) Зі змінами Суду від 7 липня 2003 року

Якщо сторона або будь-яка інша особа, яка повинна бути присутньою на слуханні, не з'явиться або відмовиться зробити це, Палата

може, незважаючи на цю обставину, продовжити слухання, якщо вона буде впевнена, що таке рішення сумісне з належним здійсненням правосуддя.

Правила 66 — 69 вилучені

Правило 70 (1) — Стенографічний запис слухання

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. За розпорядженням Голови Палати на Секретаря покладається обов'язок вести стенографічний запис слухання. Такий стенографічний запис містить:

- a) склад Палати;
- b) список осіб, які беруть участь у слуханні в Палаті;
- c) тексти зроблених подань, поставлених питань та наданих відповідей;
- d) текст кожної ухвали, винесеної під час слухання.

2. Якщо увесь стенографічний запис або його частина виконані неофіційною мовою, то Секретар організує його переклад однією з офіційних мов.

3. Представники сторін повинні отримати копії стенографічного запису для того, щоб під контролем Секретаря та Голови Палати внести виправлення, які в жодному разі не повинні змінювати зміст та важливість сказаного. Секретар, відповідно до розпоряджень Голови Палати, призначає строки, які відводяться представникам сторін для такої мети.

4. Виправлений таким чином стенографічний запис підписується Головою та Секретарем і надалі вважається засвідченим.

ГЛАВА VII — ПРОВАДЖЕННЯ У ВЕЛИКІЙ ПАЛАТІ

Правило 71 (1) — Застосовність процедурних положень

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Будь-які положення, які регулюють провадження у Палатах, застосовуються, *mutatis mutandis*, до провадження у Великій палаті.

2. Повноваження Палати, якими вона наділена згідно з частиною 3 правила 54 та частиною 3 правила 59 Регламенту стосовно проведення слухань, можуть здійснюватися також у рамках провадження у Великій палаті її Головою.

Правило 72 (1) — Відмова Палати від юрисдикції на користь Великої палати

(1) Зі змінами Суду від 6 лютого 2013 року

1. Якщо справа, подана на розгляд Палати, порушує серйозне питання щодо тлумачення Конвенції чи Протоколів до неї, то Палата може відмовитись від своєї юрисдикції на користь Великої палати за умови, що жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього відповідно до частини 4 цього правила.

2. Якщо вирішення питання, порушеного перед Палатою у справі, може суперечити одному з рішень, винесеному раніше Судом, то Палата повинна відмовитись від своєю юрисдикції на користь Великої палати за умови, що жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього відповідно до частини 4 цього правила.

3. Палата не повинна обґрунтовувати своє рішення щодо відмови від юрисдикції.

4. Секретар повідомляє сторони у справі про намір Палати відмовитись від юрисдикції. Сторони мають місячний строк, що обчислюється з дати отримання такого повідомлення, для направлення Секретарю свого обґрунтованого належним чином заперечення. Заперечення, яке не відповідає цим вимогам, вважається Палатою недійсним.

Правило 73 — Клопотання сторони про передання справи до Великої палати

1. Згідно зі статтею 43 Конвенції будь-яка сторона у справі за виняткових обставин може протягом трьох місяців з дати винесення рішення Палатою надіслати до Секретаріату письмове клопотання про передання справи на розгляд Великої палати. Сторона повинна зазначити в своєму клопотанні серйозне питання, що впливає з тлумачення або застосування Конвенції та Протоколів до неї, або ж серйозне питання загального характеру, яке, на її думку, вимагає розгляду Великою палатою.

2. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати, створена відповідно до частини 5 правила 24, розглядає клопотання виключно на підставі наявних матеріалів у справі. Клопотання задовольняється тільки у випадку, якщо колегія вважає, що справа дійсно порушує серйозне питання чи проблему. Відмова в задоволенні клопотання не обґрунтовується.

3. Якщо колегія задовольняє клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом ухвалення рішення.

ГЛАВА VIII — РІШЕННЯ СУДУ

Правило 74 (1) — Зміст рішення Суду

(1) Зі змінами Суду від 13 листопада 2006 року

1. Рішення Суду, винесене відповідно до статей 28, 42 і 44 Конвенції, має містити:

- a) прізвища голови і інших суддів, що входять до складу Палати або Комітету, що розглядає цю справу, а також прізвище Секретаря чи Заступника Секретаря;
- b) дату прийняття і дату проголошення рішення;
- c) перелік сторін у справі;
- d) прізвища уповноважених, адвокатів та радників сторін;
- e) хід провадження;
- f) факти справи;
- g) стисле викладення подань сторін;
- h) правове обґрунтування рішення;
- i) резолютивні положення;
- j) рішення щодо судових витрат, якщо таке є;
- k) кількість суддів, які становили більшість;
- l) у разі необхідності, зазначення тексту, який вважається автентичним.

2. Будь-який суддя Палати чи Великої палати, який брав участь у розгляді справи, має право додати до рішення власну думку, яка співпадає або розходиться з позицією Суду, або просто констатацію своєї незгоди.

Правило 75 (1) — Постанова про справедливу сатисфакцію

(1) Зі змінами Суду від 13 грудня 2004 року та 13 листопада 2006 року

1. Якщо Палата або Комітет встановить порушення Конвенції чи Протоколів до неї, в тому самому рішенні приймається постанова про застосування статті 41 Конвенції, за умови подання відповідного клопотання згідно з правилом 60 Регламенту і за умови готовності питання до вирішення; якщо питання не готове до вирішення, Палата або Комітет відкладає його повністю або частково і визначає подальше провадження.

2. Для винесення постанови про застосування статті 41 Конвенції Палата або Комітет збираються, наскільки це можливо, в тому самому складі, що й для розгляду справи по суті. Якщо неможливо

зібрати Палату або Комітет в початковому складі, Голова Секції чи Комітету визначає додаткових суддів або новий склад Палати чи Комітету шляхом жеребкування.

3. У разі призначення справедливої сатисфакції згідно зі статтею 41 Конвенції, Палата чи Комітет можуть винести рішення про нарахування відсотків на суму сатисфакції, якщо її виплату не буде здійснено у зазначений строк.

4. Якщо Суд повідомляють про досягнення угоди між потерпілою стороною і Договірною стороною, відповідальною за порушення, Суд повинен пересвідчитися у справедливості цієї угоди і, якщо він визнає угоду справедливою, вилучити справу з реєстру справ, як передбачено частиною 3 правила 43 Регламенту.

Правило 76 (1) — Мова, якою виносяться рішення

(1) Зі змінами Суду від 17 червня та 8 липня 2002 року

1. Усі Рішення Суду виносяться французькою або англійською мовами; Суд може прийняти окреме рішення про винесення рішення обома офіційними мовами.

2. Рішення публікуються обома офіційними мовами в офіційній збірці матеріалів Суду згідно з правилом 78 Регламенту.

Правило 77 (1) — Підписання, проголошення та повідомлення рішення Суду

(1) Зі змінами Суду від 13 листопада 2006 року, 1 грудня 2008 року та 1 червня 2015 року

1. Рішення підписуються Головою Палати або Комітету та Секретарем.

2. Рішення Палати проголошується на відкритому слуханні Головою або, за його дорученням, іншим суддею. Довірені особи та представники сторін мають бути вчасно повідомлені про дату цього слухання. В інших випадках, а також у випадках винесення рішень Комітетами, його проголошенням вважається повідомлення, зазначене в частині 3 цього правила.

3. Рішення передається до Комітету Міністрів. Секретар надсилає копії рішення сторонам у справі, Генеральному секретареві Ради Європи, всім третім сторонам, що брали участь в провадженні, зокрема, Комісару з прав людини, а також всім особам, яких воно безпосередньо стосується. Підписаний належним чином оригінал рішення передається на зберігання до архіву Суду.

Правило 78 — Опублікування рішень Суду та інших документів

Згідно з частиною 3 статті 44 Конвенції, остаточні рішення Суду публікуються в належній формі; відповідальність за це покладається на Секретаря. Секретар відповідає також за публікацію офіційної збірки із добіркою рішень, ухвал та будь-яких документів, які Голова Суду вважає необхідним надрукувати.

Правило 79 — Клопотання про тлумачення рішення Суду

1. Протягом року з моменту проголошення рішення сторона у справі може подати клопотання про його тлумачення.

2. Клопотання подається до Секретаріату. У ньому повинно бути чітко зазначено, яке положення або які положення резолютивної частини рішення потребують тлумачення.

3. Попередній склад Палати з власної ініціативи може прийняти рішення відхилити клопотання, якщо не вбачає підстав для його розгляду. Якщо неможливо зібрати Палату в попередньому складі, Голова Суду шляхом жеребкування визначає додаткових суддів або новий склад Палати.

4. Якщо Палата не відхиляє клопотання, Секретар повинен повідомити про це іншу сторону або сторони, пропонуючи їм надіслати будь-які письмові зауваження у строк, визначений Головою Палати. Голова Палати призначає також дату слухання, якщо Палата вирішить його проводити. Палата вирішує це шляхом ухвалення рішення.

Правило 80 — Клопотання про перегляд рішення

1. У разі виявлення факту, який за своїм характером міг би суттєво вплинути на вирішення справи, і який на момент винесення рішення не був відомий Суду і, з об'єктивних причин, не міг бути відомим стороні, остання має право звернутися до Суду з клопотанням про перегляд рішення впродовж шести місяців після того, як вона дізналася про виявлений факт.

2. У клопотанні повинно бути зазначено, яке саме рішення потребує перегляду, та має міститися інформація, необхідна для підтвердження того, що було дотримано умов, викладених у пункті 1 цього Правила. До клопотання додаються копії всіх підтверджувальних документів. Клопотання з усіма підтверджувальними документами подається до Секретаріату.

3. Палата у попередньому складі з власної ініціативи може прийняти рішення відхилити клопотання, якщо не вбачає підстав для його розгляду. Якщо неможливо зібрати Палату в попередньому складі, Голова Суду шляхом жеребкування визначає додаткових суддів або новий склад Палати.

4. Якщо Палата не відхиляє клопотання, Секретар повинен повідомити про це кожну сторону або сторони, яких це стосується, пропонуючи надіслати свої письмові зауваження у строк, визначений Головою Палати. Голова Палати призначає також дату слухання, якщо Палата вирішить проводити його. Палата вирішує це шляхом ухвалення рішення.

Правило 81 — Виправлення помилок в ухвалах та рішеннях Суду

Незалежно від положень про перегляд рішень та поновлення заяв у реєстрі справ, Суд може виправляти орфографічні помилки, помилки у підрахунках й очевидні неточності за власною ініціативою або за клопотанням однієї зі сторін у справі, якщо клопотання подається у місячний строк з моменту проголошення ухвали або рішення.

ГЛАВА ІХ — КОНСУЛЬТАТИВНІ ВИСНОВКИ

Правило 82

У провадженнях з приводу надання консультативних висновків Суд застосовує, окрім положень статей 47, 48 та 49 Конвенції, положення, що наведені нижче. Суд застосовує також інші положення цього Регламенту такою мірою, якою він вважає це необхідним.

Правило 83 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

Клопотання про надання консультативного висновку подається до Секретаря Суду. У клопотанні має бути чітко і повно зазначено питання, за яким вимагається висновок Суду, а також:

а) дата, коли Комітет Міністрів прийняв рішення, зазначене у частині 3 статті 47 Конвенції;

б) прізвища та адреси особи або осіб, призначених Комітетом Міністрів для надання Суду всіх пояснень, які можуть йому знадобитися.

До клопотання додаються всі документи, які можуть прояснити це питання.

Правило 84 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

1. Отримавши клопотання, Секретар надсилає його копію та копії супутніх документів усім членам Суду.

2. Секретар повідомляє Договірні сторони про можливість надіслати до Суду свої письмові зауваження щодо клопотання.

Правило 85 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

1. Голова Суду встановлює строки для подання письмових зауважень та інших документів.

2. Письмові зауваження та інші документи подаються до Секретаря. Секретар передає їхні копії всім членам Суду, Комітетові Міністрів та кожній Договірній стороні.

Правило 86

Після завершення письмового провадження Голова Суду вирішує, чи повинні Договірні сторони, що надали свої письмові зауваження, викладати їх на усному слуханні, призначеному з цією метою.

Правило 87 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

1. Велика палата формується для розгляду клопотання про надання консультативного висновку.

2. Якщо Велика палата вважає, що таке клопотання не входить до її компетенції, визначеної у статті 47 Конвенції, вона заявляє про це у вмотивованій ухвалі.

Правило 88 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

1. Вмотивовані ухвали і консультативні висновки приймаються більшістю голосів суддів Великої палати. В них зазначається кількість суддів, які склали більшість.

2. Будь-який суддя може, якщо він так бажає, додати до вмотивованої ухвали чи до консультативного висновку Суду або свою окрему думку, яка співпадає чи не співпадає із вмотивованою ухвалою чи консультативним висновком, або просто констатацію своєї незгоди.

Правило 89 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року

Обґрунтована ухвала або консультативний висновок може бути зачитаний однією з двох офіційних мов Головою Великої палати або іншим суддею, уповноваженим на це Головою, на відкритому слуханні, про що завчасно мають бути повідомлені Комітет Міністрів і кожна з Договірних сторін. В інших випадках повідомленням, передбаченим правилом 90 Регламенту, вважатиметься проголошення висновку або обґрунтованої ухвали.

Правило 90 (1)

(1) Зі змінами Суду від 4 липня 2005 року та 1 червня 2015 року

Консультативний висновок або обґрунтована ухвала підписуються Головою Великої палати та Секретарем. Підписаний належним чином оригінал здається на зберігання до архіву Суду. Секретар надсилає завірені копії Комітетові Міністрів, Договірним сторонам та Генеральному секретареві Ради Європи.

**ГЛАВА X (1) — ПРОВАДЖЕННЯ ЗГІДНО
З ЧАСТИНАМИ 3, 4 ТА 5 СТАТТІ 46 КОНВЕНЦІЇ**

(1) Внесено Судом 13 листопада 2006 року та 14 травня 2007 року

Підрозділ I — Проведення згідно з частиною 3 статті 46 Конвенції

Правило 91

Кожне клопотання про тлумачення, подане відповідно до частини 3 статті 46 Конвенції, направляється до Секретаря Суду. В клопотанні зазначається точно і вичерпно характер та джерела питання тлумачення, які перешкоджають виконанню рішення, вказаного в клопотанні, і воно повинно містити:

- a) інформацію щодо процедури виконання Комітетом Міністрів зазначеного у клопотанні рішення, якщо таке має місце;
- b) копію рішення, зазначеного у частині 3 статті 46 Конвенції;
- c) прізвище та адресу особи або осіб, призначених Комітетом Міністрів для надання Суду будь-яких роз'яснень, яких він вимагатиме.

Правило 92

1. Клопотання розглядається Великою палатою, Палатою або Комітетом, що винесли рішення, зазначене у клопотанні.

2. Якщо неможливо зібрати Велику палату, Палату або Комітет у попередньому складі, то Голова Суду доукомплектовує або створює новий склад шляхом жеребкування.

Правило 93

Рішення Суду з питань тлумачення, винесеного на розгляд Комітетом Міністрів, є остаточним. Жоден суддя не може висловити свою окрему думку з приводу цього рішення. Копії рішення передаються до Комітету Міністрів і сторонам, яких це стосується, а також будь-якій зацікавленій третій стороні, включаючи Комісара з прав людини Ради Європи.

Підрозділ II — Провадження згідно з частинами 4 та 5 статті 46 Конвенції

Правило 94

В провадженні з приводу звернення до Суду з питань невиконання Договірною стороною свого зобов'язання, що впливає з частини 1 статті 46 Конвенції, Суд застосовує, в доповнення до положень пункту б) статті 31 та частин 4 і 5 статті 46 Конвенції, положення, що викладені нижче. Він також застосовує інші положення цього Регламенту тією мірою, якою вважає це необхідним.

Правило 95

Кожне клопотання, подане згідно з частиною 4 статті 46 Конвенції, повинно бути обґрунтованим та має подаватися Секретареві Суду. До нього додаються:

- а) рішення, яке стало предметом клопотання;
- б) інформація щодо процедури виконання Комітетом Міністрів зазначеного у клопотанні рішення, включаючи, якщо це необхідно, письмові зауваження зацікавлених сторін та повідомлення, які були здійснені в межах цього провадження;
- в) копії офіційного попередження Договірної сторони або сторін — відповідачів і копія рішення, зазначеного у частині 4 статті 46 Конвенції;
- г) прізвище та адреса особи або осіб, призначених Комітетом Міністрів для надання Суду будь-яких роз'яснень, яких він вимагатиме;
- е) копії всіх інших документів, які можуть роз'яснити питання.

Правило 96

Склад Великої палати формується відповідно до пункту g) частини 2 правила 24 для розгляду питання, направлено до Суду.

Правило 97

Голова Великої палати повідомляє Комітет Міністрів та сторони, яких це стосується, про можливість надати письмові зауваження щодо питання, яке розглядається.

Правило 98

1. Голова Великої палати встановлює строки для надання письмових зауважень та інших документів.
2. Велика палата може винести рішення про проведення слухання.

Правило 99

Велика палата вирішує питання у формі ухвалення рішення. Копії рішення направляються до Комітету Міністрів, сторонам, яких це стосується, а також третім сторонам, включаючи Комісара з прав людини.

ГЛАВА XI — ПРАВОВА ДОПОМОГА

Правило 100 (попереднє правило 91)

1. Голова Палати може — або на прохання заявника, що подає заяву згідно зі статтею 34 Конвенції або з власної ініціативи — забезпечити надання безоплатної правової допомоги заявникові, пов'язаної з представництвом по справі з моменту, коли письмові зауваження щодо прийнятності заяви були отримані від Договірної сторони — відповідача відповідно до пункту b) частини 2 правила 54 або з моменту закінчення строку їх подання.

2. Відповідно до правила 105, якщо заявникові надавалась правова допомога, пов'язана з представництвом його справи перед Палатою, то надання такої допомоги продовжується з метою його представництва перед Великою палатою.

Правило 101 (попереднє правило 92)

Правова допомога може бути надана лише в тому випадку, якщо Голова Палати встановить:

- а) що це необхідно для належного проведення розгляду справи Палатою;
- б) що заявник не володіє достатніми коштами для покриття всіх або частини понесених витрат.

Правило 102 (попереднє правило 93 (1))

(1) Зі змінами Суду від 29 травня 2006 року

1. Для визначення факту, володіє чи не володіє заявник коштами, необхідними для покриття всіх або частини понесених витрат, йому пропонується задекларувати його прибутки, нерухомість та будь-які фінансові зобов'язання щодо осіб, які знаходяться на його утриманні, або будь-які інші фінансові зобов'язання. Декларація має бути засвідчена уповноваженим національним органом чи органами.

2. Голова Палати має право запропонувати Договірній стороні, якої це стосується, представити свої зауваження у письмовому вигляді.

3. Після отримання інформації, передбаченої у частині 1 цього правила, Голова Палати приймає рішення щодо надання чи ненадання правової допомоги. Секретар інформує про це відповідні сторони.

Правило 103 (попереднє правило 94)

1. Гонорари виплачуються адвокатам або іншим особам, призначеним відповідно до частини 4 правила 36. Гонорари можуть, в разі необхідності, бути виплачені більш ніж одному такому представнику.

2. Правова допомога може надаватися не тільки на покриття витрат на представницькі гонорари, але й на транспортні витрати та витрати на проживання, а також інші необхідні витрати, понесені заявником або призначеним представником.

Правило 104 (попереднє правило 95)

В ухвалі про надання правової допомоги Секретар зазначає:

- а) розмір гонорару, що має бути сплачений відповідно до чинної розрахункової таблиці правової допомоги;
- б) розмір судових витрат, які мають бути сплачені.

Правило 105 (попереднє правило 96)

Якщо Голова Палати переконується, що викладені в правилі 101 умови більше не виконуються, він може відкликати або змінити умови використання правової допомоги у будь-який час.

РОЗДІЛ III — ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Попередні правила 97 та 98 виключено

Правило 106 — Відносини між Судом і Комісією (попереднє правило 99)

1. У справах, поданих до Суду згідно з частинами 4 та 5 статті 5 Протоколу № 11 до Конвенції, Суд може запропонувати Комісії делегувати одного або кількох членів для участі у розгляді справи перед Судом.

2. У справах, зазначених у частині 1 цього правила, Суд бере до уваги доповідь, ухвалену Комісією на основі попередньої статті 31 Конвенції.

3. Якщо Голова Палати не вирішить інакше, вказана доповідь має бути доведена до відома громадськості Секретарем відразу після передавання справи до провадження Судом.

4. Інші справи, що складають реєстр справ Комісії, в тому числі усі провадження у справах, передані до Суду згідно з частинами 2 — 5 статті 5 Протоколу № 11, залишаються конфіденційними, якщо тільки Голова Палати не вирішить інакше.

5. У справах, в яких Комісія збрала свідчення, але не змогла ухвалити доповідь згідно з попередньою статтею 31 Конвенції, Суд бере до уваги стенографічні записи, документацію та думки, висловлені представниками Комісії, що впливають із розслідування.

Правило 107 — Провадження в Палаті та у Великій палаті (попереднє правило 100)

1. Коли справа передана до Суду згідно з частиною 4 статті 5 Протоколу № 11 до Конвенції, колегія суддів Великої палати, створена відповідно до частини 5 правила 24, приймає рішення виключно на основі наявних у справі матеріалів про те, чи повинна справа вирішуватися Палатою або Великою палатою.

2. Якщо справа вирішується Палатою, рішення Палати, відповідно до частини 4 статті 5 Протоколу № 11, буде остаточним, і правило 73 не застосовується.

3. Справи, передані до Суду згідно з частиною 5 статті 5 Протоколу № 11, передаються Великій палаті Головою Суду.

4. Для розгляду кожної справи, переданої до Великої палати згідно з частиною 5 статті 5 Протоколу № 11, склад Великої палати має бути доповнений суддями, призначеними за ротацією в межах однієї з груп, зазначених у частині 3 (1) правила 24 Регламенту, причому справи передаються в групи на альтернативній основі.

(1) Зі змінами Суду від 13 грудня 2004 року

Правило 108 — Надання правової допомоги (попереднє правило 101)

З урахуванням положень правила 96, у справах, порушених у Суді згідно з частинами 2 — 5 статті 5 Протоколу № 11 до Конвенції, правова допомога, надана заявникові для провадження в Комісії чи в попередньому Суді, залишається в силі також і для цілей його представництва в Суді.

Правило 109 — Клопотання про перегляд рішення Суду (попереднє правило 102 (1))

(1) Зі змінами Суду від 13 грудня 2004 року

1. Коли сторона звертається з клопотанням про перегляд рішення, винесеного попереднім Судом, Голова Суду, залежно від обставин, доручає розгляд клопотання одній із Секцій відповідно до умов, викладених у правилі 51 або 52.

2. Незважаючи на частину 3 правила 80, Голова відповідної Секції створює нову Палату для вирішення клопотання.

3. До складу Палати, яка має бути створена, мають входити за посадою:

а) голова секції;

та, незалежно від того, чи входять вони до складу відповідної секції,

б) суддя, обраний від будь-якої зацікавленої Договірної сторони, або, якщо він не може брати участь у розгляді, — будь-який суддя, призначений згідно з правилом 29;

с) будь-який суддя Суду, що входив до попереднього складу Палати, яка проголошувала рішення попереднього Суду.

4. а) Голова Секції визначає інших членів Палати шляхом жеребкування з-поміж членів відповідної Секції.

б) Члени Секції, яких не було призначено в такий спосіб, беруть участь у розгляді справи як запасні судді.

РОЗДІЛ IV — ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Правило 110 — Зміна або призупинення чинності правила (попереднє правило 103)

1. Поправки до будь-якого з цих правил приймаються більшістю голосів членів Суду на пленарному засіданні за умови внесення попередньої пропозиції. Письмове повідомлення про запропоновану поправку має бути надіслане Секретареві принаймні за один місяць до засідання, на якому проводитиметься обговорення. Після отримання такого повідомлення Секретар якнайшвидше повідомляє всіх членів Суду.

2. Дія будь-якого правила, що стосується внутрішнього розпорядку роботи Суду, може бути призупинена за пропозицією без попереднього повідомлення, за умови, що відповідна Палата прийме ухвалу одногосно. В такому разі призупинення правила застосовується обмежено, лише з конкретною метою, для якої це було запропоновано.

Правило 111 — Набуття Регламентом чинності (попереднє правило 104 (1))

(1) Поправки, прийняті 8 грудня 2000 року, набирають чинності негайно. Поправки, прийняті 17 червня 2002 року та 8 липня 2002 року, набирають чинності 1 жовтня 2002 року. Поправки, прийняті 7 липня 2003 року, набирають чинності 1 листопада 2003 року. Поправки, прийняті 13 грудня 2004 року, набрали чинності 1 березня 2005 року. Поправки, прийняті 4 липня 2005 року, набирають чинності 3 жовтня 2005 року. Поправки, прийняті 7 листопада 2005 року, набирають чинності 1 грудня 2005 року. Поправки, прийняті 29 травня 2006 року, набирають чинності 1 липня 2006 року. Поправки, прийняті 14 травня 2007 року, набирають чинності 1 липня 2007 року. Поправки, прийняті 11 грудня 2007 року, 22 вересня та 1 грудня 2008 року, набирають чинності 1 січня 2009 року. Поправки, прийняті 29 червня 2009 року, набирають чинності 1 липня 2009 року. Поправки, що стосуються Протоколу № 14 Конвенції, прийняті 13 листопада 2006 року і 14 травня 2007 року, набрали чинності 1 червня 2010 року. Поправки, прийняті 21 лютого 2011 року, набирають чинності 1 квітня 2011 року. Поправки, прийняті 16 січня 2012 року, набирають чинності 1 лютого 2012 року. Поправки, прийняті 20 люто-

го 2012 року, набирають чинності 1 травня 2012 року. Поправки, прийняті 2 квітня 2012 року, набирають чинності 1 вересня 2012 року. Поправки, прийняті 14 січня та 6 лютого 2013 року, набирають чинності 1 травня 2013 року. Поправки, прийняті 6 травня 2013 року, набирають чинності 1 липня 2013 року та 1 січня 2014 року. Поправки, прийняті 14 квітня та 23 червня 2014 року, набирають чинності 1 липня 2014 року. Поправки, прийняті 1 червня 2015 року, набирають чинності негайно. Поправки до правила 47, прийняті 1 червня та 5 жовтня 2015 року, набирають чинності з 1 січня 2016 року

Цей Регламент набирає чинності 1 листопада 1998 року.

ДОДАТОК ДО РЕГЛАМЕНТУ (1) (СТОСОВНО РОЗСЛІДУВАНЬ)

(1) Внесений Судом 7 липня 2003 року

Правило А1 — Заходи розслідування

1. Палата має право, за клопотанням сторони або з власної ініціативи, вжити будь-який захід розслідування, який, на її думку, може допомогти з'ясуванню фактів у справі. Крім того, Палата може звернутися до сторони з проханням подати документальні докази, а також вирішити заслухати свідка або експерта, чи, в будь-якій іншій якості, особу, докази або твердження якої, на її думку, можуть допомогти у виконанні свого завдання.

2. Палата може також звернутися до будь-якої особи чи інституції на власний вибір з проханням висловити думку або підготувати письмове повідомлення з приводу того чи іншого питання, якщо вона вважає це необхідним у справі.

3. Після того, як справу оголошено прийнятною, або, за виняткових обставин, до моменту винесення ухвали щодо прийнятності справи, Палата може делегувати одного чи кількох своїх членів або інших суддів Суду як свого делегата чи делегатів для з'ясування обставин і фактів, розслідування на місці чи отримання доказів у якийсь інший спосіб. Палата може також доручити тій чи іншій особі чи інституції на власний вибір надавати такій делегації допомогу у визначений Палатою спосіб.

4. Положення цього розділу стосовно здійснюваних делегацією заходів з розслідування застосовуються, *mutatis mutandis*, до будь-якого такого провадження, яке здійснює саме ця Палата.

5. Провадження, що є частиною будь-якого розслідування Палати або її делегації, проходять закрито, якщо Голова Палати або керівник делегації не вирішать інакше.

6. Якщо Голова Палати вважатиме за потрібне, він може запросити або допустити будь-яку третю сторону взяти участь у заході розслідування. Голова встановлює умови такої участі і може обмежити участь, якщо таких умов не дотримано.

Правило А2 — Зобов'язання сторін щодо заходів розслідування

1. Заявник та будь-яка відповідна Договірна сторона надають Суду допомогу, необхідну для здійснення заходів розслідування.

2. Договірна сторона, на території якої делегація проводить розслідування на місці, створює для останньої відповідні умови для роботи і надає необхідну допомогу для належного проведення розслідування. Зокрема, Договірна сторона робить все необхідне для забезпечення пересування делегації в межах своєї території та піклується про всі необхідні заходи безпеки щодо делегації, заявника, всіх свідків, експертів та інших осіб, яких делегація може заслухати.

Договірна сторона повинна вжити заходів для виключення можливості негативних наслідків для особи чи організації, яка надає делегації будь-які свідчення чи допомогу.

Правило А3 — Нез'явлення до делегації

Якщо сторона чи будь-яка інша особа, що має бути заслухана перед делегацією, не з'являється або відмовляється зробити це, тоді, незважаючи на таку обставину, делегація має право продовжувати здійснення своїх заходів, якщо вона вважає, що це не суперечить належному здійсненню правосуддя.

Правило А4 — Здійснення делегацією заходів провадження

1. Делегати здійснюють відповідні повноваження, які надані Палаті Конвенцією або цим Регламентом, та забезпечують провадження перед ними.

2. Перед здійсненням заходів розслідування керівник делегації може прийняти рішення про проведення підготовчого засідання зі сторонами чи їхніми представниками.

Правило А5 — Виклик свідків, експертів та інших осіб, що мають постати перед делегацією

1. Свідки, експерти та інші особи, яких має заслухати делегація, викликаються Секретарем Суду.

2. У виклику має бути зазначено:

- a) справа, у зв'язку з якою здійснюється виклик;
- b) предмет розслідування, експертизи чи іншого заходу, що здійснюється за розпорядженням Палати або Голови Палати;
- c) умови грошового забезпечення, яке має надаватися викликаним особам.

3. Наскільки це можливо, сторони мають надавати достатню інформацію, необхідну для встановлення особи свідків, експертів чи інших осіб, які підлягають виклику, а також їхні адреси.

4. Згідно з частиною 2 правила 37, Договірна сторона, на території якої проживає свідок, повинна забезпечити вручення повістки про виклик, яка надійшла з Палати. У разі неможливості такого вручення Договірна сторона має в письмовій формі навести причини. Після цього Договірна сторона вживає всіх необхідних заходів для забезпечення явки викликаних осіб, що перебувають під її юрисдикцією і контролем.

5. Керівник делегації може під час проведення делегацією заходів розслідування на місці зажадати присутності свідків, експертів та інших осіб. Договірна сторона, на території якої проводиться розслідування, має, у разі надходження відповідного прохання, вжити всіх необхідних заходів для забезпечення присутності цих осіб.

6. Якщо на прохання чи від імені Договірної сторони викликано свідка, експерта чи іншу особу, витрати на забезпечення їхньої явки несе ця сторона, крім випадків, коли Палата вирішує інакше. У разі, якщо особа, що підлягає виклику, перебуває під вартою в Договірній стороні, на території якої делегація здійснює розслідування на місці, витрати на забезпечення явки цієї особи несе Договірна сторона, за винятком випадків, коли Палата вирішує інакше. У всіх інших випадках Палата вирішує, чи має такі витрати нести Рада Європи, чи їх повинен компенсувати заявник або третя сторона, на клопотання яких чи від імені яких забезпечувалася явка цієї особи. У будь-якому випадку розмір цих витрат визначає Голова Палати.

Правило А6 — Присяга чи офіційна заява свідків та експертів перед даванням показань делегації

1. Після встановлення особи і перед тим, як свідчити, кожний свідок складає присягу чи робить таку офіційну заяву:

«Присягаю» або «Офіційно заявляю, згідно зі своєю честю і совістю,» — «що говоритиму правду, всю правду і нічого, крім правди».

Цей акт фіксується у протоколі.

2. Після встановлення особи і перед виконанням свого завдання для делегації кожний експерт складає присягу чи робить таку офіційну заяву:

«Присягаю» або «Офіційно заявляю,» — «що виконуватиму свої функції експерта чесно й сумлінно».

Цей акт фіксується у протоколі.

Правило А7 — Заслуховування делегацією свідків, експертів та інших осіб

1. Будь-який делегат має право ставити питання уповноваженим особам, адвокатам чи радникам сторін, заявникові, свідкам та експертам, а також будь-якій іншій особі, присутній на засіданні делегації.

2. Свідки, експерти та інші особи, присутні на засіданні делегації, можуть бути опитані уповноваженими особами, адвокатами чи радниками сторін, за умови, що опитування здійснюється під контролем керівника делегації. У разі висунення заперечення проти поставленого запитання рішення приймає керівник делегації.

3. Крім випадків, коли існують виняткові обставини, та зі згоди керівника делегації, свідки, експерти та інші особи, яких має заслухати делегація, не допускаються до зали слухань до того, як вони повинні свідчити.

4. Керівник делегації має право вживати спеціальних заходів для заслуховування свідків, експертів та інших осіб за відсутності сторін у справі, якщо цього вимагають інтереси належного здійснення правосуддя.

5. У випадку виникнення спору, пов'язаного з відведенням свідка чи експерта, рішення приймає керівник делегації. З метою одержання інформації делегація має право заслухати особу, яка не відповідає вимогам, щоб бути заслуханою у якості свідка або експерта.

Правило А8 — Стенографічний запис провадження, здійснюваного делегацією

1. Секретар складає стенографічний запис будь-яких проваджень, проведених делегацією в рамках будь-якого заходу розслідування. У такому записі має бути зазначено:

- a) склад делегації;
- b) список присутніх на засіданні делегацій осіб: уповноважених, адвокатів та радників сторін;
- c) прізвища, імена, опис та адреси свідків, експертів та інших заслуханих осіб;
- d) текст зроблених заяв, поставлених питань та отриманих відповідей;
- e) текст ухвали, винесеної під час провадження, здійснюваного делегацією чи її керівником.

2. Якщо увесь стенографічний запис або його частину виконано неофіційною мовою, Секретар вживає заходів для його перекладу на одну з офіційних мов Суду.

3. Представники сторін мають одержати копію стенографічного запису для внесення можливих правок, під контролем Секретаря або керівника делегації, але не змінюючи змісту та важливості сказаного під час слухань. Секретар, за розпорядженням керівника делегації, визначає строки, які для цього відводяться сторонам.

4. Після внесення правок стенографічний запис підписують керівник делегації та Секретар, після чого він стає офіційним документом у справі.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**КЛОПОТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ (1)**

(1) Практична рекомендація прийнята Головою Суду у відповідності до правила 32 Регламенту Суду 5 березня 2003 року та змінена 16 жовтня 2009 року та 7 липня 2011 року

(Правило 39 Регламенту)

В силу правила 39 Регламенту Суду, Суд може призначити тимчасові заходи, які є обов'язковими для відповідної держави. Тимчасові заходи застосовуються лише у виключних випадках.

Суд призначає тимчасові заходи проти держави-члена лише тоді, коли розглянувши усю відповідну інформацію, приходять до висно-

вку, що заявник постає перед реальною загрозою серйозної та невідвортної шкоди, якщо такі заходи не будуть застосовані.

Заявники або їх законні представники (1), які подали клопотання про застосування тимчасових заходів у відповідності до правила 39 Регламенту Суду, мають дотримуватися нижченаведених вимог.

(1) Важливо, щоб була надана повна контактна інформація

I. Супровідна інформація

Будь-яке клопотання, надіслане до Суду, має містити обґрунтування. Заявник повинен особливо детально навести підстави, на яких базуються його ті чи інші побоювання, та природу заявлених ризиків та положень Конвенції, про порушення яких було заявлено.

Просте посилання на подання в інших документах або національних провадженнях не є достатнім. Надзвичайно важливо, щоб клопотання підкріплювалися всіма необхідними документами, зокрема рішеннями, прийнятими національними судовими органами, або іншими рішеннями, разом з іншими документами, які за своїм характером можуть підтримати вимоги заявника.

Суду не обов'язково зв'язуватись із заявниками, чиї клопотання про тимчасові заходи є неповними, а клопотання, які не містять інформації, необхідної для прийняття рішення, зазвичай не приймаються до розгляду.

Коли справа вже розглядається Судом, слід казати номер, присвоєний заяві.

У справах, в яких йдеться про екстрадицію чи депортацію, клопотання має містити інформацію про очікувану дату і час такого заходу, адресу заявника чи місце його утримання та офіційний номер його справи. Будь-яка зміна цієї інформації (дата та час висилки, адреса і т. д.) мають повідомлятися Суду при першій можливості.

Суд може прийняти рішення стосовно прийнятності справи одночасно з розглядом клопотання про тимчасові заходи.

II. Клопотання, що мають передаватися факсимільним зв'язком або поштою (1)

(1) Залежно від рівня невідкладності та пам'ятаючи, що клопотання не може відправлятися звичайною поштою

Клопотання щодо вжиття тимчасових заходів, подані згідно з правилом 39, мають відправлятися факсом або поштою.

Суд не прийматиме до розгляду клопотання, надіслані електронною поштою.

Якщо це можливо, таке клопотання має бути викладене однією з офіційних мов Договірних сторін. Всі клопотання повинні містити на титульній сторінці такий напис жирним шрифтом: «Правило 39 – Терміново

Контактна особа (прізвище та контактні дані): ...

[У справах про депортацію або екстрадицію]

Дата та час висилки (видворення) та пункт призначення: ...».

III. Своєчасне подання клопотання

Клопотання про застосування тимчасових заходів повинне надсилатися якнайшвидше після ухвалення остаточного рішення національним органом, для того щоб Суд і Секретаріат мали достатньо часу для вивчення цього питання. Суд може не прийняти до розгляду клопотання у справах про видворення, які були отримані у строк, менше ніж за один робочий день до запланованого часу видворення (1).

(1) З переліком державних та інших свят, в які Секретаріат Суду не працює, можна ознайомитися на Офіційному інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/contact

У випадках, коли остаточне національне рішення є невідворотним та його виконання може бути негайним, особливо у справах про екстрадицію чи депортацію, заявники та їхні представники мають подавати запит про застосування тимчасових заходів, не чекаючи на це рішення, чітко зазначивши дату, коли воно буде винесене, та що їхнє клопотання є дійсним за умови негативного остаточного національного рішення.

IV. Національні заходи призупиняючого характеру

Суд не є судом апеляційної інстанції для національних судів, тому заявники у справах про екстрадицію чи вислання повинні використати національні засоби, які здатні призупинити видворення до подання клопотання до Суду про застосування тимчасових заходів. Якщо така можливість використання національних засобів захисту призупиняючого характеру залишається для заявника відкритою, Суд не застосовуватиме правило 39 для запобігання видворенню.

V. Подальші дії

Заявники, стосовно яких застосовуються тимчасові заходи відповідно до правила 39, повинні гарантувати, що вони відповідатимуть

на кореспонденцію від Секретаріату Суду. Зокрема, якщо захід не був застосований, вони повинні поінформувати Суд, чи хочуть вони продовжити розгляд заяви. Якщо захід був застосований, вони повинні регулярно і своєчасно інформувати Суд щодо стану будь-яких національних проваджень, які тривають. Невиконання цієї вимоги може привести до вилучення справи з реєстру справ.

ПОЧАТОК ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ (1)

(1) Практична рекомендація видана Головою Суду відповідно до правила 32 Регламенту Суду від 1 листопада 2003 року, зі змінами від 22 вересня 2008 року, 24 червня 2009 року, 6 листопада 2013 року та 5 жовтня 2015 року. Ця практична рекомендація доповнює правила 45 та 47

(Індивідуальні заяви за статтею 34 Конвенції)

I. Загальні положення

1. Заява, передбачена статтею 34 Конвенції, подається у письмовій формі. Жодна заява не може бути подана телефоном. За винятком випадків, передбачених у правилі 47 Регламенту Суду, тільки заповнений формуляр заяви буде переривати хід шестимісячного строку, встановленого в частині 1 статті 35 Конвенції. Формуляр заяви доступний в Інтернеті на веб-сайті Суду (1). Заявникам наполегливо рекомендується завантажити і роздрукувати формуляр заяви замість того, щоб запитувати паперову копію формуляру в Суді для відправки поштою. Роблячи це, заявники не будуть втрачати час і будуть мати можливість упевнитися, що їхній заповнений формуляр заяви поданий протягом шестимісячного строку. Допомога із заповненням різних полів формуляру заяви доступна в Інтернеті.

(1) <http://www.echr.coe.int/>

2. Заява має бути надіслана на таку адресу:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

3. Заяви, відправлені факсом, не будуть переривати перебігу шестимісячного строку, встановленого в частині 1 статті 35 Конвенції. Заявники мають також надіслати підписаний оригінал заяви поштою в межах встановленого шестимісячного строку.

4. При листуванні з Секретарем Суду заявник повинен поводити себе добросовісно. Затримка відповіді або відсутність відповіді можуть бути розцінені як знак того, що заявник більше не зацікавлений у розгляді своєї заяви.

II. Форма та зміст

5. Подання в заяві, що стосуються фактів, скарг та дотримання вимог про вичерпання засобів національного захисту та строку, встановленого у частині 1 статті 35 Конвенції, мають відповідати вимогам, встановленим у правилі 47 Регламенту Суду. Будь-які додаткові матеріали, подані окремим документом, не можуть перевищувати 20 сторінок (див. пункт b) частини 2 правила 47) та мають:

a) бути на сторінці формату А4 з відступами не менше ніж 3,5 см;
b) бути придатними для читання; якщо надруковані — 12 шрифтом у тілі документа та 10 шрифтом у посиланнях, з полуторним інтервалом;

c) усі цифри повинні бути відображені в числовій формі;

d) сторінки мають бути послідовно пронумеровані;

e) бути поділеними на пронумеровані абзаци;

f) бути поділеними по рубриках, відповідно, «Факти», «Скарги або ствердження про порушення», «Інформація про вичерпання усіх засобів національного захисту та дотримання строків, визначених у частині 1 статті 35 Конвенції».

6. Усі відповідні поля формуляру заяви мають бути заповнені словами. Уникайте використання символів, знаків чи скорочень. Пояснюйте словами, навіть якщо відповідь негативна або питання не вважаєте доречним.

7. Заявник повинен викласти факти справи, його скарги і пояснення стосовно відповідності критеріям прийнятності у відведеному місці в формулярі заяви. Інформація повинна бути достатньою для того, щоб дозволити Суду визначити характер і обсяг заяви, а заповнений формуляр заяви, як такий, повинен відповідати вимогам достатності. Не є прийнятним просте долучення викладення фактів, скарг та дотримання вимог до формуляру заяви з посиланням «див. додатки» або без такого. Внесення такої інформації у формуляр заяви допомагає Суду швидко оцінювати та розподіляти справи, що надходять. У разі необхідності можна додати додаткові пояснення в окремому документі об'ємом максимум до 20 сторінок: вони лише розвивають і не можуть підміняти викладення фактів справи,

скарги і пояснення стосовно відповідності критеріям прийнятності, які повинні міститися в самому формулярі заяви. Формуляр заяви не буде розглядатися як скарга відповідно до вимог правила 47, якщо така інформація не буде зазначена в ньому самому.

8. Юридична особа (як-от компанія, неурядова організація або асоціація), що звертається до Суду, має зробити це через представника цієї юридичної особи, який вказується у відповідному розділі формуляра заяви із зазначенням контактної інформації та поясненням його або її становища або відносин із юридичною особою. Разом із формуляром заяви надаються докази того, що представник має право діяти від імені юридичної особи, наприклад виписка з реєстру торгової палати або протокол керівного органу. Представник юридичної особи відрізняється від адвоката, уповноваженого діяти перед Судом як законний представник. Може бути, що представник юридичної особи є також адвокатом або співробітником з правових питань і має можливість діяти додатково як законний представник. Обидві частини формуляра заявки, що стосуються представництва, мають бути заповнені, та необхідно прикласти документальне підтвердження повноважень представляти юридичну особу.

9. На вступному етапі розгляду заявник не зобов'язаний мати юридичне представництво. Якщо він або вона залучили адвоката, у формулярі заявки заповнюється секція «довіреність». Заявник і представник мають підписати секцію «довіреність». Окрема довіреність не є прийнятною на цьому етапі, оскільки Суд вимагає вказувати всю необхідну інформацію у формулярі заявки. Якщо стверджується, що не представляється можливим отримати підпис заявника в секції «довіреність» у формулярі заявки через непереборні практичні труднощі, це слід обґрунтовано пояснити Суду. Вимога щодо швидкого заповнення формуляра заявки протягом шестимісячного терміну не буде прийнята як адекватне пояснення.

10. До формуляра заяви додаються відповідні документи, які

- (а) мають відношення до рішень або оскаржуваних заходів;
- (б) показують виконання заявником вимоги про вичерпання наявних національних засобів правового захисту і вимоги щодо строків, що містяться в частині 1 статті 35 Конвенції;
- (с) показують інформацію, що стосується інших міжнародних процедур, якщо це може бути застосовано.

Якщо заявник не може надати копію будь-якого з цих документів, то він або вона повинен надати адекватне пояснення: проста конста-

тація того, що він або вона стикається з труднощами (при отриманні документів), не буде достатньою, якщо можна обґрунтовано очікувати на пояснення, що можуть бути підтверджені документальними доказами, такими як доказ скрутного матеріального становища, відмова органу влади представити рішення чи іншими доказами, що демонструють нездатність заявника отримати доступ до документа. Якщо пояснення не надходить або не є адекватним, заява не буде передана відповідному підрозділу Суду. Якщо документи подаються в електронній формі, вони повинні бути в форматі, як цього вимагає практична рекомендація; вони також повинні бути організовані і пронумеровані відповідно до переліку документів у формулярі заявки.

11. Заявник, заява або заяви якого вже були вирішені Судом, або який має заяву або заяви, розгляд яких триває в Суді, повинен відповідно проінформувати про це Секретаріат, зазначаючи номер чи номери заяви.

12. (а) Якщо заявник не бажає, щоб його особа була розкрита, він має зазначити підстави свого клопотання письмово відповідно до частини 4 правила 47.

(б) У випадках, якщо анонімність заявника погоджена Головою Палати, заявник має також зазначити, чи хоче він бути позначеним своїми ініціалами чи єдиною літерою (напр., «X», «Y», «Z» тощо).

13. Заявник чи представник заявника має підписати формуляр заяви. Якщо заявник представлений, він повинен підписати довіреність, яка є частиною заяви. Ані формуляр заяви, ані лист не можуть бути підписані *per procuratorem* (за дорученням).

III. Групові заяви чи одна заява з декількома заявниками

14. Якщо заявник чи його представник подають заяву від імені двох чи більше заявників, чиї заяви засновані на різних фактичних обставинах, для кожної особи має бути заповнений окремий формуляр заяви з усією необхідною інформацією. Документи, що стосуються кожної заяви, мають також бути додані до формуляра заяви кожної особи.

15. У випадку наявності більше ніж п'яти заявників представник має надати (на додаток до формуляра заяви та документів) таблицю, у якій зазначено персональну інформацію стосовно кожного заявника. Зразок такої таблиці може бути завантажено з веб-сайту Суду (1).

(1) <http://www.echr.coe.int/>

Якщо представником є юрист, така таблиця має бути подана також в електронній формі.

16. Якщо справа стосується великої групи заявників чи заяв, Суд може зобов'язати заявників чи їхніх представників надати свої подання чи документи в електронній чи іншій формі. Судом можуть бути надані й інші вказівки щодо кроків, необхідних для підвищення ефективності та пришвидшення обробки заяви.

IV. Невиконання вимог про надання інформації чи вказівок

17. Невиконання вимог про надання інформації чи документів на запит Суду у встановлений строк або невиконання вказівок Суду щодо форми чи способу подачі заяви (включаючи групові заяви чи заяви з декількома заявниками) може призвести, залежно від стадії провадження, до того, що Суд не буде розглядати скаргу (скарги), визнає заяву (заяви) неприйнятною або вилучить її (їх) з реєстру справ.

ПИСЬМОВІ ПОДАННЯ (1)

(1) Практична рекомендація видана Головою Суду відповідно до правила 32 Регламенту Суду від 1 листопада 2003 року, зі змінами від 22 вересня 2008 року та 29 вересня 2014 року

I. Подання документів

Загальні положення

1. Подання має бути надіслане до Секретаріату Суду в строк, встановлений відповідно до правила 38, і в спосіб, зазначений у частині 2 вищевказаного правила.

2. Дата надходження подання чи іншого документа до Секретаріату Суду зазначається на вказаному документі штампом для реєстрації вхідних документів.

3. Усі подання, а також додані до них документи, за винятком подань та документів, щодо яких була встановлена система електронної доставки документів (див. відповідні практичні рекомендації), повинні бути надані Секретаріату Суду в трьох примірниках, які надсилаються поштою, або в одному примірнику, надісланому факсом (1), який дублюється в трьох примірниках поштою.

(1) Номер факсу: + 00 33 (0)3 88 41 27 30; інші номери факсів зазначені на Інтернет-сайті Суду (www.echr.coe.int)

4. Подання чи інші документи, надіслані електронною поштою (e-mail), не розглядаються.

5. Таємні документи мають надсилатися рекомендованим листом.
6. Подання, надіслані без запиту Суду, не долучаються до справи, якщо Голова Палати не вирішить інакше (див. частину 1 правила 38).

Відправлення факсом

7. Сторона має право надіслати до Суду подання або інші документи факсом.

8. Прізвище особи, яка підписала подання, потрібно також вказувати друкованими літерами так, щоб це дозволяло встановити її особу.

Електронна доставка документів

9. Суд може дозволити уряду Договірної сторони або, після комунікації з приводу заяви, заявнику надіслати подання та інші документи в електронному вигляді. В такому випадку практичні рекомендації стосовно паперів письмових подань застосовуються одночасно із практичними рекомендаціями, що стосуються електронної подачі документів.

II. Форма і зміст

Форма

10. У поданні має бути зазначено:
 - (a) номер заяви та назва справи;
 - (b) назва, яка відображає характер змісту подання (наприклад, зауваження щодо прийнятності [та суті]; відповідь на зауваження уряду/заявника щодо прийнятності [та суті]; зауваження щодо суті справи; додаткові зауваження щодо прийнятності [та суті]; меморандум тощо).
11. Крім того, подання, як правило, повинне:
 - a) бути викладене на аркуші формату A4, з полями не менше 3,5 см завширшки;
 - b) надаватися в друкованому та придатному для читання вигляді, текст має бути набраним щонайменше 12-м кеглем, посилання – 10-м кеглем, інтервал між рядками – 1,5.
 - c) усі цифри повинні бути записані в числовій формі;
 - d) мати послідовно пронумеровані сторінки;
 - e) бути розділеним на пронумеровані абзаци;

f) бути розділеним на розділи та/або містити заголовки відповідно до форми і стилю ухвал і рішень Суду («Факти»/«Національне право [та практика]/«Скарги»/«Право»; останній розділ повинен містити підрозділи «Попереднє заперечення щодо...»; «Стверджуване порушення статті...», залежно від обставин);

g) містити окремий розділ з відповідями на запитання, поставлені Судом, чи на аргументи, наведені іншою стороною;

h) містити посилання на кожний документ та/або доказ, які загадуються у поданні та які долучені до нього;

i) у разі надсилання подання поштою, текст має бути викладеним лише з одного боку аркуша, аркуші та додатки мають бути скріплені таким чином, щоб їх було легко роз'єднати (необхідно уникати використання клею чи скріплення аркушів степлером).

12. Якщо обсяг подання перевищує 30 сторінок, разом з ним має також надаватися стисле викладення його змісту.

13. Якщо разом з поданням сторона подає документи та/або інші додатки, кожний такий доказ має міститися в окремому додатку.

Зміст

14. Подання сторін, надіслані після комунікації заяви, мають містити:

(a) будь-які зауваження, які сторони бажають зробити щодо фактів справи; однак,

(i) якщо сторона не заперечує проти викладу обставин справи, підготовленого Секретаріатом Суду, вона повинна обмежити свої зауваження короткою заявою про це;

(ii) якщо сторона оспорує лише частину фактів, викладених Секретаріатом Суду, чи бажає уточнити їх, вона повинна обмежити свої зауваження цими конкретними аспектами;

(iii) якщо сторона оспорує викладені факти або частину фактів, що наведені іншою стороною, вона повинна чітко зазначити, які факти вона не оспорує, і обмежитися зауваженнями стосовно аспектів, які вона оспорує;

(b) правові аргументи, які стосуються, по-перше, питання прийнятності і, по-друге, суті справи; однак,

(i) якщо стороні поставлено конкретні запитання стосовно фактичного чи правового аспекту справи, ця сторона повинна, незалежно від положень правила 55, обмежитися своїми аргументами з цих питань;

(ii) якщо подання містять відповідь на аргументи іншої сторони, доводи повинні посилалися на конкретні аргументи в порядку, зазначеному вище.

15. а) Подання сторін після визнання заяви прийнятною повинні містити:

(i) стисло викладену позицію сторони стосовно фактів справи, як вони були викладені в ухвалі щодо прийнятності;

(ii) правові аргументи щодо суті справи;

(iii) відповідь на будь-які конкретні запитання, поставлені Судом щодо фактичних чи правових аспектів справи.

б) Заявник, який подає вимогу щодо справедливої сатисфакції в той же час, повинен робити це відповідно до положень практичної рекомендації стосовно подання вимог щодо справедливої сатисфакції.

16. З огляду на конфіденційність процедури дружнього врегулювання (див. частину 2 статті 38 Конвенції та частину 2 правила 62), усі доводи і документи, надані в рамках процедури дружнього врегулювання, подаються окремо від письмових подань.

17. Подання, зроблені в рамках основного провадження, не повинні містити жодних посилань на пропозиції, поступки чи інші заяви, зроблені у зв'язку з процесом дружнього врегулювання.

III. Строки

Загальні положення

18. Кожна сторона повинна подбати про те, щоб подання та усі супровідні документи чи докази вчасно надійшли до Секретаріату Суду.

Подовження строків

19. На прохання сторони строк, встановлений відповідно до правила 38, може бути подовжено.

20. Сторона, яка вимагає подовження строку, передбаченого для подання, повинна подати відповідне клопотання одразу після того, як їй стали відомі обставини, що є підставою для такого подовження, і, в будь-якому разі, до закінчення цього строку. Сторона має обґрунтувати причину такої затримки.

21. У разі задоволення клопотання про подовження строку таке рішення є чинним для всіх сторін, для яких спливає строк, включаючи ті сторони, які не зверталися з таким клопотанням.

IV. Невиконання вимог щодо подань

22. У випадку, якщо подання було зроблено з порушенням вимог, викладених у пунктах 8 – 15 цієї практичної рекомендації, Голова Палати може вимагати від сторони зробити повторне подання з дотриманням цих вимог.

23. Невиконання зазначених умов може призвести до того, що подання вважатиметься Судом як таке, що було подане з порушенням встановленого порядку (див. частину 1 правила 38).

ВИМОГИ СПРАВЕДЛИВОЇ САТИСФАКЦІЇ (1)

(1) Практична рекомендація видана Головою Суду відповідно до правила 32 Регламенту від 28 березня 2007 року

I. Вступ

1. Присудження справедливої сатисфакції не є автоматичним наслідком встановлення Європейським судом з прав людини факту порушення прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини чи її Протоколами. Формулювання статті 41 Конвенції, яка встановлює, що Суд призначає справедливу сатисфакцію лише в тому випадку, якщо національне право не дозволяє повністю здійснити відшкодування, і навіть в такому випадку – лише «в разі необхідності» (if necessary – в англійській версії тексту, s'il y a lieu – у французькій версії тексту), роз'яснює це.

2. Крім того, Суд зробить таке присудження, якщо вважатиме його «справедливим» (just – в англійській версії тексту, quitable – в французькій) за відповідних обставин справи. Таким чином, мають бути прийняті до уваги всі особливості справи. Суд може постановити, що для деяких аспектів стверджуваної шкоди встановлення факту порушення Конвенції саме по собі є справедливою сатисфакцією, без призначення будь-якої грошової компенсації. Він може також знайти справедливі причини призначення суми, меншої ніж розмір реально спричиненої шкоди чи реально понесених витрат, або навіть взагалі не зробити жодного присудження. Це може мати місце, якщо, наприклад, в оскаржуваній ситуації розмір шкоди чи рівень витрат були спричинені з вини самого заявника. При встановленні розміру присудження Суд може також розглянути відповідні позиції заявника як сторони, що постраждала від порушення, і держави-сторони, яка відповідає за публічний інтерес. Нарешті, Суд, як правило, бере до уваги економічну ситуацію в державі-відповідачі.

3. У випадку, коли робиться присудження згідно зі статтею 41 Конвенції, Суд може вирішити керуватися національними стандартами. Однак вони не є обов'язковими для нього.

4. Заявники попереджаються, що дотримання належних вимог стосовно форми та суті, встановлених Конвенцією та Регламентом Суду, є обов'язковою умовою для отримання справедливої сатисфакції.

II. Подання вимог щодо справедливої сатисфакції: вимоги щодо форми

5. Процесуальні строки та інші вимоги щодо форми для подання клопотання про справедливу сатисфакцію встановлені в правилі 60 Регламенту, відповідне положення якого сформульовано таким чином:

«1. Заявник, який бажає отримати справедливу сатисфакцію відповідно до статті 41 Конвенції, у випадку встановлення Судом порушення його прав за Конвенцією, повинен надати відповідну заяву.

2. Заявник повинен подати детальний перелік всіх вимог з підрахунками, класифікованими за рубриками, та з необхідними підтверджуючими документами, у термін, який йому відведено для надання своїх аргументів по суті, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

3. Якщо заявник не виконує вимоги, зазначені у попередніх частинах, Палата має право відхилити його вимоги частково або повністю...».

Відповідно Суд вимагає надавати чіткі вимоги, що підтверджуються документальними доказами, за відсутності яких він може не зробити жодного присудження. Суд також відхиляє вимоги, викладені в формулярі заяви, але не зазначені повторно на відповідному етапі розгляду, а також вимоги, що надійшли з порушенням встановлених строків.

III. Подання вимог про справедливу сатисфакцію: вимоги щодо суті

6. Справедлива сатисфакція може бути призначена на підставі статті 41 Конвенції відносно:

- a) матеріальної шкоди;
- b) моральної шкоди;
- c) судових та інших витрат.

1. Загальні положення стосовно шкоди

7. Необхідно чітко продемонструвати наявність причинно-наслідкового зв'язку між заявленою шкодою та стверджуваним порушенням.

Суд не вдовольниться лише поверхневим зв'язком між стверджуваним порушенням та шкодою, або лише спекуляцією щодо того, що могло б бути.

8. Компенсація за шкоду може бути присуджена, лише якщо вона є результатом встановленого порушення. Жодне присудження не признається за шкоду, яка була спричинена подіями чи ситуаціями, щодо яких Суд не встановив порушення Конвенції, або за шкоду, яка стосується скарг, раніше визнаних неприйнятними в провадженні.

9. Метою присудження Судом стосовно шкоди є компенсація заявникові реальних шкідливих наслідків порушення. Воно не має на меті покарати Договірну сторону — відповідача. Тому дотепер Суд не вважав за доцільне приймати вимоги щодо компенсації за шкоди, класифіковані як «штрафні», «за обтяжуючих обставин» чи «показові».

2. Матеріальна шкода

10. Принцип щодо компенсації за матеріальну шкоду полягає в тому, що заявник, наскільки це можливо, повинен бути повернутий у становище, в якому він мав би знаходитись, якби не було вчинене порушення. Іншими словами, мова йде про реалізацію повної реституції (*restitutio in integrum*). Це може включати відшкодування реальних втрат (*damnum emergens*) та можливих втрат чи зменшеного прибутку, які можна очікувати в майбутньому (*lucrum cessans*, утрачена вигода).

11. Саме заявник повинен довести, що стверджуване чи стверджувані порушення спричинили його матеріальну шкоду. Він повинен надати відповідні документи, щоб довести, в тій мірі, в якій це можливо, не лише факт наявності шкоди, але й її розмір або суму.

12. Як правило, зроблене Судом присудження відобразатиме повну підраховану суму збитків. Проте якщо реальна шкода не може бути точно підрахована, Суд зробить приблизну оцінку, базуючись на тих фактах, які він має у своєму розпорядженні. Як зазначено вище у частині 2, Суд може знайти справедливі причини для призначення суми, меншої за повний розмір спричиненої шкоди.

3. Моральна шкода

13. Присудження Суду стосовно моральної шкоди має на меті надання фінансової компенсації за завдану моральну шкоду, наприклад, за фізичні чи душевні страждання.

14. За своєю природою моральна шкода не підлягає точному обрахунку. Якщо факт її існування встановлено і якщо Суд вважає, що потрібно встановити грошове присудження, він здійснює справедливую оцінку, беручи до уваги стандарти, сформовані в його судовій практиці.

15. Заявникам, які вимагають компенсації за моральну шкоду, пропонується зазначити суму компенсації, яка, на їхню думку, буде справедливою. Заявники, які вважають себе потерпілими від кількох порушень, можуть або вимагати єдину загальну суму, яка б компенсувала шкоду від усіх порушень, або вимагати окрему суму для кожного стверджуваного порушення.

4. Судові та інші витрати

16. Суд може присудити відшкодування заявникові судових та інших витрат, які він поніс, — спочатку на національному рівні, а потім під час розгляду справи в самому Суді, — намагаючись не допустити порушення або усунути його наслідки. Такі судові та інші витрати включають, зазвичай, витрати на послуги адвоката, судові збори тощо.

Вони також можуть включати транспортні витрати, витрати на проживання, зокрема якщо вони були обумовлені необхідністю бути присутнім на слуханні у Суді.

17. Суд задовольняє вимоги щодо судових та інших витрат, лише якщо вони стосуються встановлених ним порушень. Суд відхиляє вимоги, якщо вони стосуються скарг, щодо яких не було встановлено порушення, або скарг, визнаних неприйнятними. З огляду на це заявник за бажанням може пов'язати окремі частини вимоги з конкретними скаргами.

18. Судові та інші витрати повинні бути фактично понесеними. Іншими словами, заявник сплатив їх або має зобов'язання сплатити їх відповідно до передбачених законодавством чи договором обов'язків. Будь-яка сума, сплачена чи яка підлягає оплаті національними органами чи Радою Європи як правова допомога, повинна бути виключена.

19. Судові та інші витрати мають бути обов'язково понесеними. Це означає, що таких витрат не можна було уникнути в ході запобігання порушенню чи виправленню ситуації за його наслідками.

20. Витрати повинні бути розумними за розміром. Якщо Суд вважатиме їх надмірними, він призначить суму, яку він вважатиме розумною згідно зі своєю оцінкою.

21. Суд вимагає доказів, таких як постатейні рахунки та чеки. Вони мають бути досить детальними, щоб дозволити Суду встановити, в якому обсязі було дотримано вищезазначених вимог.

5. Інформація стосовно виплати

22. Заявники повинні зазначити банківський рахунок для перерахування суми, яка йому може бути присуджена. Якщо вони бажають, щоб певні суми, наприклад, суми, присуджені на відшкодування судових та інших витрат, були виплачені окремо, наприклад, безпосередньо на рахунок їхнього представника, вони повинні повідомити про це додатково.

IV. Форма присуджень

23. Присудження, яке може зробити Суд, зазвичай має форму грошової суми, що виплачується Договірною стороною — відповідачем потерпілому чи потерпілим від встановлених порушень. Лише у надзвичайно рідкісних випадках Суд може наказати державі-повідачу вжити заходів для того, щоб зупинити такі порушення чи виправити їх. Однак Суд має повноваження надавати вказівки стосовно способу, у який належить виконувати його рішення (стаття 46 Конвенції).

24. Будь-яке грошове присудження відповідно до статті 41 Конвенції зазвичай нараховується в євро, незалежно від того, у якій валюті сформулював свої вимоги заявник.

У випадку, якщо заявник повинен отримати виплату в іншій валюті, ніж євро, Суд постановляє, щоб сума, нарахована в євро, була конвертована у відповідну валюту за курсом, дійсним на момент виплати.

Формулюючи свої вимоги, заявники повинні брати до уваги наслідки цієї політики в світлі наслідків конвертації в євро сум, сформульованих в іншій валюті, або навпаки.

25. Суд сам встановлює строк виплат, які необхідно здійснити. Зазвичай цей строк становить три місяці з дати, коли рішення Суду набрало статусу остаточного та зобов'язального. Також Суд призначає виплату відсотків за несвоєчасний платіж у випадку, якщо виплата відбувається по закінченні встановленого строку. Зазвичай Суд встановлює відсоткову ставку, яка дорівнює відсотковій ставці граничної ставки кредитування Центрального європейського банку на період з дати закінчення встановленого строку по дату виплати призначеного відшкодування, плюс три відсотки.

ЗАХИЩЕНА ЕЛЕКТРОННА ПОДАЧА ДОКУМЕНТІВ УРЯДАМИ (1)

(1) Практична рекомендація видана Головою Суду на підставі правила 32 Регламенту від 22 вересня 2008 року зі змінами від 29 вересня 2014 року

I. Сфера застосування

1. Уряди Договірних сторін, які обрали систему електронної подачі документів, впроваджену Судом, надсилають всі свої письмові повідомлення до Суду, викладаючи їх на захищеному інтернет-сайті, створеному з цією метою, та приймають письмові повідомлення, які надсилає їм Секретаріат Суду, завантажуючи їх із зазначеного сайту, за винятком таких випадків:

(а) усі письмові повідомлення стосовно клопотань щодо тимчасових заходів згідно з правилом 39 Регламенту надсилаються одночасно двома засобами зв'язку: через захищений інтернет-сайт та факсом;

(б) такі додатки, як плани, посібники тощо, які не можна переглянути в повній мірі в електронному форматі, можуть бути надіслані поштою;

(с) Секретаріат Суду має право вимагати, щоб паперовий документ чи додаток були надіслані поштою.

2. Якщо уряд надіслав документ поштою чи факсом, він, як тільки це можливо, повинен надіслати електронною поштою повідомлення, виклавши в ньому зміст надісланого поштою чи факсом документа, дату відправлення, та пояснивши причини, з яких відправка в електронній формі була неможлива.

II. Технічні вимоги

3. Уряд повинен мати необхідне технічне обладнання та дотримуватися інструкції користувачів, яку йому надає Секретаріат Суду.

III. Формат та домовленість про назву файлів

4. Усі документи, які надходять в електронній формі, повинні бути у форматі PDF, бажано у форматі PDF, в якому можна здійснювати пошук.

5. Непідписані листи та письмові подання не приймаються. Документи, які містять підпис і які повинні бути надіслані електронною поштою, створюються шляхом сканування оригіналу листа. Уряд зберігає копію оригіналу листа у своєму архіві.

6. Назва документа, який надсилається в електронній формі, складається з номера заяви, після чого йде прізвище заявника

в латинській транскрипції, як воно записане Секретаріатом Суду, а також зазначення змісту документа (1).

(1) Наприклад: 65051/01 Karagyozev Observ Adm Merits (=Зауваж Прийняти Суть)

IV. Визначення дати відносно процесуальних строків

7. Дата, в яку уряд успішно завантажив документ на захищений сайт, вважається датою відправлення документа відповідно до частини 2 правила 38 або датою доставки документа згідно з частиною 1 правила 73.

8. Щоб полегшити відстеження за обміном кореспонденцією, кожного дня близько опівночі захищений сервер автоматично генерує електронного листа, в якому міститься список документів, переданих в електронній формі за останню добу.

V. Різні версії одного документа

9. Захищений електронний сайт не дозволяє змінювати, замінити чи видаляти завантажений документ. Якщо перед урядом стоїть необхідність внести зміни до документа, який він завантажив, йому необхідно створити новий документ, якому присвоюється інша назва (наприклад, з додаванням слова *modified* («змінений») до назви документа). Така можливість повинна використовуватись лише в разі крайньої необхідності, а не задля виправлення незначних помилок.

10. Якщо від уряду один документ надходить більше ніж в одній версії, до уваги береться лише той документ, який був надісланий у встановлені строки. Якщо у встановленні строки надійшла більш ніж одна версія одного документа, до уваги береться лише остання версія, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

КЛОПОТАННЯ ШОДО НАДАННЯ СТАТУСУ АНОНІМНОСТІ (1)

(1) Практична рекомендація видана Головою Суду на підставі правила 32 Регламенту Суду від 14 січня 2010 року

(Правила 33 та 47 Регламенту Суду)

Загальні принципи

Сторонам нагадується, що лише якщо не було дозволено відступ від правил 33 чи 47 Регламенту, документи в провадженні Суду мають відкритий характер. Тому вся інформація, надана у зв'язку

із заявою як в письмовому, так і в усному провадженні, включаючи інформацію стосовно заявника та третіх осіб, є відкритою для громадськості.

Також сторони повинні знати, що виклад фактів, ухвали та рішення Суду, як правило, публікуються на сайті HUDOC (1) – базі даних рішень Суду (правило 78).

(1) <http://hudoc.echr.coe.int/>

Клопотання, подані у справах, розгляд яких триває

Будь-яке клопотання про надання статусу анонімності має бути зроблене одночасно із заповненням формуляру заяви або якомога скоріше після цього. В обох випадках заявник повинен вказати причини такого клопотання та зазначити наслідки, які для нього може мати розголошення інформації.

Клопотання, які стосуються попередніх справ

Якщо заявник бажає звернутись із клопотанням про анонімність щодо справи чи справ, опублікованих на сайті HUDOC до 1 січня 2010 року, він повинен надіслати в Секретаріат Суду листа, в якому обґрунтовується його клопотання, з уточненням наслідків, які може мати для нього розголошення інформації. Заявник також повинен пояснити, чому він не вимагав надання статусу анонімності під час розгляду справи в Суді.

Вирішуючи питання щодо клопотання, Голова враховує пояснення, надані заявником, рівень розголошення інформації, який вже отримали рішення чи ухвала Суду, та доцільність і практичність задоволення такого клопотання.

Якщо Голова задовольняє таке клопотання, він визначає також заходи, які мають бути вжиті для того, щоб запобігти ідентифікації особи заявника. Наприклад, рішення чи ухвала Суду стосовно заявника може бути вилучене з веб-сайту Суду, або персональні дані заявника можуть бути видалені з опублікованого документа.

Інші заходи

Голова може вжити також будь-які інші заходи, які він вважає за доцільне або бажане стосовно будь-яких матеріалів, опублікованих Судом, для забезпечення поваги до приватного життя.

ЕЛЕКТРОННА ПОДАЧА ДОКУМЕНТІВ ЗАЯВНИКАМИ (1)

(1) Видача Головою Суду відповідно до правила 32 Регламенту Суду від 29 вересня 2014 року. Ця практична рекомендація буде введена в дію у 2015 році в день, який буде визначений після тестової фази

I. Сфера застосування

1. Після комунікації справи, заявники, які вирішили надсилати свої подання в електронній формі, повинні здійснювати усі письмові комунікації з Судом, використовуючи Сервіс Електронних Комунікацій Суду (ECS), та повинні отримувати всі письмові документи, надіслані їм Секретаріатом Суду з використанням ECS, за виключенням наступних випадків:

(а) усі письмові документи щодо клопотань про призначення тимчасових заходів відповідно до правила 39 Регламенту Суду мають бути надіслані виключно факсом або поштою;

(б) додатки (плани, посібники тощо), які не можуть бути повністю переглянуті в електронному вигляді, мають бути відправлені поштою;

(с) Секретар Суду може вимагати від заявника надіслати паперовий документ або додаток поштою.

2. Якщо заявник подав документ поштою або факсом, він повинен якнайшвидше надіслати електронне повідомлення про подачу документа поштою або факсом, описавши відправлений документ, і зазначивши дату відправлення та причини, з яких електронна подача документів була неможливою.

II. Технічні вимоги

3. Заявники повинні мати у своєму розпорядженні необхідне технічне обладнання та слідувати інструкціям користувача, що відправляються їм Секретаріатом Суду.

III. Формат та найменування документа

4. Документ, що подається в електронному вигляді, повинен бути у форматі PDF, бажано у форматі PDF, в якому можна здійснювати пошук.

5. Непідписані листи та письмові подання не приймаються. Документи, які містять підпис і надсилаються електронною поштою, формуються шляхом сканування паперового оригіналу листа.

Заявники повинні зберігати у себе паперовий оригінал листа.

6. Назва документа, який надсилається в електронній формі, складається з номера заяви, після чого йде прізвище заявника в латинській транскрипції, як воно записане Секретаріатом Суду, та зазначення змісту документа (1).

(1) *Наприклад: 65051/01 Karaguzov Observ Adm Merits (=Зауваж Прийняти Суть)*

IV. Визначення дати відносно встановлених строків

7. Дата, коли заявник успішно подав документ в електронній формі, вважається датою (за Страсбурзьким часом) відправлення документа відповідно до частини 2 правила 38 або датою доставки документа згідно з частиною 1 правила 73.

8. Щоб полегшити відстеження за обміном кореспонденцією та переконатися у поданні заяви у встановлений Судом строк, заявник має регулярно перевіряти свою електронну пошту та акаунт в системі ECS.

V. Різні версії одного документа

9. Система ECS не дозволяє зміну, заміну чи видалення надісланих документів. Якщо в заявника виникає потреба змінити документ, який він вже надіслав, він повинен створити новий документ із новою назвою (наприклад, додаючи слово *modified* («змінений») у назві документа).

Така можливість повинна використовуватись лише в разі крайньої необхідності та не може бути використана для виправлення незначних помилок.

10. Якщо від заявника один документ надходить більше ніж в одній версії, до уваги береться лише документ, надісланий у встановлені строки. Якщо у встановлені строки до Секретаріату надходить більше ніж одна версія одного документа, до уваги береться лише остання версія, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

**2.4. ЗАКОН УКРАЇНИ ВІД 17.07.1997 р. № 475/97-ВР
«ПРО РАТИФІКАЦІЮ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ
ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ
СВОБОД 1950 РОКУ, ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ
ТА ПРОТОКОЛІВ № 2, 4, 7 ТА 11 ДО КОНВЕНЦІЇ»**

ЗАКОН УКРАЇНИ

**«ПРО РАТИФІКАЦІЮ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ
ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ
СВОБОД 1950 РОКУ, ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ
ТА ПРОТОКОЛІВ № 2, 4, 7 ТА 11 ДО КОНВЕНЦІЇ»⁶**

Із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 24 березня 1999 року № 551-XIV, від 3 лютого 2004 року № 1420-IV та від 9 лютого 2006 року № 3436-IV

(У назві та тексті Закону слова «Конвенція про захист прав і основних свобод людини» в усіх відмінках замінено словами «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» у відповідному відмінку згідно із Законом України від 9 лютого 2006 року № 3436-IV)

Верховна Рада України постановляє:

Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, підписану від імені України 9 листопада 1995 року, Перший протокол, протоколи № 4 і № 7 до Конвенції, підписані від імені України 19 грудня 1996 року, та протоколи № 2 і № 11 до Конвенції, підписані від імені України 9 листопада 1995 року у м. Страсбурзі, ратифікувати з такими заявами та застереженнями:

1. Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

⁶ Доступно на: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>.

Україна повністю визнає на своїй території дію статей 25 та 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо протоколів № 4 і № 7 до Конвенції.

2. Положення пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України та статтям 106 і 157 Кримінально-процесуального кодексу України щодо затримання особи та дачі прокурором санкцій на арешт.

Ці застереження діють до внесення відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України або до прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України, але не довше ніж до 28 червня 2001 року.

3. Статтю 3 виключено

(стаття 3 у редакції Закону України від 24.03.99 р. № 551-XIV, виключено згідно із Законом України від 03.02.2004 р. № 1420-IV)

4. Україна повністю визнає на своїй території дію підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо права підсудного на виклик і допит свідків (статті 263 і 303 Кримінально-процесуального кодексу України), а щодо права підозрюваного і обвинуваченого — лише в частині права заявляти клопотання про виклик і допит свідків та проведення з ними очної ставки відповідно до статей 43, 43¹ і 142 зазначеного Кодексу.

5. Положення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України та статтям 177 і 190 Кримінально-процесуального кодексу України щодо дачі прокурором санкції на обшук, а також щодо огляду житла.

Ці застереження діють до внесення відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України або до прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України, але не довше ніж до 28 червня 2001 року.

Голова Верховної Ради України О. МОРОЗ

м. Київ

17 липня 1997 року

№ 475/97-ВР

**2.5. ЗАЯВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНИ «ПРО ВІДСТУП УКРАЇНИ
ВІД ОКРЕМИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ,
ВИЗНАЧЕНИХ МІЖНАРОДНИМ ПАКТОМ
ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА
ТА КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД»**

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

**«ПРО ЗАЯВУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
«ПРО ВІДСТУП УКРАЇНИ ВІД ОКРЕМИХ
ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ВИЗНАЧЕНИХ МІЖНАРОДНИМ
ПАКТОМ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ
ПРАВА ТА КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД»**

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 29, ст. 267)⁷

Беручи до уваги Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», Постанову Верховної Ради України від 27 січня 2015 року № 129-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором», Постанову Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 252-VIII «Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування», Постанову Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 254-VIII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями» та По-

⁷ Також доступно на: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/462-19>.

станову Верховної Ради України від 21 квітня 2015 року № 337-VIII «Про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків», Верховна Рада України постановляє:

1. Схвалити Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» щодо відступу від окремих зобов'язань, визначених пунктом 3 статті 2, статтями 9, 12, 14 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтями 5, 6, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на період до повного припинення збройної агресії Російської Федерації, а саме до моменту виведення усіх незаконних збройних формувань, керованих, контрольованих і фінансованих Російською Федерацією, російських окупаційних військ, їх військової техніки з території України, відновлення повного контролю України за державним кордоном України, відновлення конституційного ладу та порядку на окупованій території України.

2. Міністерству закордонних справ України на підставі інформації, наданої Міністерством юстиції України, Службою безпеки України та іншими органами державної влади, інформувати Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй відповідно до статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Генерального секретаря Ради Європи відповідно до статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод про Заяву, зазначену в пункті 1 цієї Постанови, та про стан безпекової ситуації в Донецькій та Луганській областях, а також про зміну території, на яку поширюється відступ України від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

3. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

Голова Верховної Ради України В. ГРОЙСМАН

м. Київ

21 травня 2015 року

№ 462-VIII

ЗАЯВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

«ПРО ВІДСТУП УКРАЇНИ ВІД ОКРЕМИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ВИЗНАЧЕНИХ МІЖНАРОДНИМ ПАКТОМ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ТА КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД»

I

Відступ від зобов'язань

1. У зв'язку з анексією та тимчасовою окупацією Російською Федерацією невід'ємної частини території України — Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, здійсненої внаслідок збройної агресії проти України, повну відповідальність за дотримання прав людини і виконання відповідних міжнародних договорів на анексованій та тимчасово окупованій території України несе Російська Федерація.

2. З огляду на збройну агресію Російської Федерації проти України за участю як регулярних Збройних Сил Російської Федерації, так і незаконних збройних формувань, керованих, контрольованих і фінансованих Російською Федерацією, на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України з квітня 2014 року підрозділи Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та Збройних Сил України здійснюють антитерористичну операцію, яка є складовою реалізації невід'ємного права України на індивідуальну самооборону України від агресії в розумінні статті 51 Статуту ООН. Російська Федерація як держава, яка фактично окупувала і контролює частину Донецької і Луганської областей, відповідає за дотримання і захист прав людини на цих територіях як за міжнародним гуманітарним правом, так і за міжнародним правом захисту прав людини.

3. Триваюча збройна агресія Російської Федерації проти України, яка супроводжується вчиненням воєнних злочинів і злочинів проти людяності як регулярними Збройними Силами Російської Федерації, так і незаконними збройними формуваннями, керованими, контрольованими і фінансованими Російською Федерацією, становить суспільну

небезпеку, яка загрожує життю нації в розумінні пункту 1 статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, пункту 1 статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

4. З метою забезпечення життєво важливих інтересів суспільства і держави в умовах збройної агресії Російської Федерації Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та інші органи державної влади вимушені приймати рішення, які становлять певний відступ від зобов'язань України за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

5. 12 серпня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення анти-терористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години». Відповідно до цього Закону в районі проведення довготривалої анти-терористичної операції, як виняток, може здійснюватися превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, але не більше ніж на 30 діб, за згодою прокурора та без ухвали суду. Застосування норм цього Закону зумовлює необхідність певного відступу України від зобов'язань, визначених пунктом 3 статті 2, статтями 9 та 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтями 5, 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас застосування таких норм виключно під час проведення анти-терористичної операції у виняткових випадках з метою запобігання тяжким злочинам є тими межами, яких вимагає гострота небезпеки, спричинена збройною агресією Російської Федерації та діями терористичних угруповань, підтримуваних Російською Федерацією.

6. 12 серпня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення анти-терористичної операції». Відповідно до цього Закону на час проведення анти-терористичної операції вводиться особливий режим досудового розслідування, відповідно до якого повноваження слідчих суддів, визначені чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, тимчасово передаються відповідним прокурорам, які набувають додаткових процесуальних прав. Особливий режим досудового розслідування діє виключно у районі проведення анти-терористичної операції та за умови не-

можливості слідчого судді виконувати повноваження, визначені чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. Застосування норм цього Закону зумовлює необхідність певного відступу від зобов'язань України за пунктом 3 статті 2, статтями 9, 14 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтями 5, 6, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас фактична відсутність функціонування судів в окремих районах Донецької та Луганської областей, спричинена збройною агресією Російської Федерації та діями терористичних угруповань, підтримуваних Російською Федерацією, є тією межею, яка дозволяє передавати повноваження слідчих суддів прокурорам в умовах загрози для існування нації.

7. 12 серпня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції». Відповідно до цього Закону на час проведення антитерористичної операції була змінена територіальна підсудність судових справ, підсудних судам, розташованим у районі проведення антитерористичної операції, та підслідність кримінальних правопорушень, вчинених у районі проведення антитерористичної операції, у разі неможливості здійснювати досудове розслідування. Застосування норм цього Закону зумовлює необхідність певного відступу від зобов'язань України за статтею 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас фактична відсутність функціонування судів та органів досудового розслідування в окремих районах Донецької та Луганської областей, спричинена збройною агресією Російської Федерації та діями терористичних угруповань, підтримуваних Російською Федерацією, є тією межею, яка дозволяє змінити територіальну підсудність судових справ та підслідність кримінальних правопорушень в умовах загрози для існування нації.

8. 3 лютого 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про військово-цивільні адміністрації». Відповідно до цього Закону були утворені військово-цивільні адміністрації як тимчасові державні органи, які діють на території Донецької та Луганської областей у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції. Зазначений Закон надає військово-цивільним адміністраціям повнова-

ження, зокрема, встановлювати обмеження щодо перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без визначених документів; тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях, дорогах та ділянках місцевості; організувати перевірку документів, що посвідчують особу, у фізичних осіб, а в разі потреби — огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, крім обмежень, встановлених Конституцією України. Застосування норм цього Закону зумовлює необхідність певного відступу від зобов'язань України за статтями 9, 12 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтями 5 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас проведення антитерористичної операції з метою відвернення загрози знищення нації збройною агресією Російської Федерації є тією межею, яка дозволяє тимчасово обмежувати свободу пересування і право на повагу до приватного життя.

9. Відтак, Україна користується своїм правом на відступ від зобов'язань, визначених пунктом 3 статті 2, статтями 9, 12, 14 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтями 5, 6, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в окремих районах Донецької та Луганської областей України, визначених Антитерористичним центром при Службі безпеки України у зв'язку з проведенням антитерористичної операції, на період до повного припинення збройної агресії Російської Федерації, відновлення конституційного ладу та порядку на окупованій території України та повідомлення Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй та Генеральному секретарю Ради Європи про продовження застосування у повному обсязі Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

10. Водночас без створення будь-яких перешкод щодо дії інших норм Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та з огляду на подальше існування небезпечної ситуації надалі під час проведення антитерористичної операції і відсічі збройній агресії Російської Федерації, Україна залишає за собою право вживати заходів, які можуть бути підставою для відступу від зобов'язань за іншими статтями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на підставі та в порядку, визначених Між-

народним пактом про громадянські і політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та цією Постановою, про що здійснюватиметься інформування Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй та Генерального секретаря Ради Європи.

II

Інформування про стан безпекової ситуації у Донецькій та Луганській областях та про зміни території, на яку поширюється відступ від зобов'язань

Україна інформує Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй та Генерального секретаря Ради Європи про стан безпекової ситуації в Донецькій та Луганській областях та про зміну території, на яку поширюється відступ України від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

2.6. ЗАКОН УКРАЇНИ ВІД 23 ЛЮТОГО 2006 РОКУ № 3477-IV «ПРО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ»

ЗАКОН УКРАЇНИ

«ПРО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ»

*(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 30, ст. 260)⁸
(Із змінами, внесеними згідно із законами № 3135-VI (3135-17)
від 15.03.2011 р. // ВВР, 2011, № 39, ст. 391; № 5463-VI (5463-17)
від 16.10.2012 р. // ВВР, 2014, № 4, ст. 61)*

Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав

⁸ Також доступно на: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї; з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини; зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України.

ГЛАВА 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

Конвенція — Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (995_004) 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

Суд — Європейський суд з прав людини;

Комісія — Європейська комісія з прав людини;

практика Суду — практика Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини;

Рішення — а) остаточне рішення Європейського суду з прав людини у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; б) остаточне рішення Європейського суду з прав людини щодо справедливої сатисфакції у справі проти України; в) рішення Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справі проти України; г) рішення Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України;

Стягувач — а) особа, за заявою якої Європейським судом з прав людини постановлено Рішення; б) її представник, правонаступник; в) особа (група осіб), на користь якої рішенням Європейського суду з прав людини визначено обов'язок України в міждержавній справі;

відшкодування — а) сума справедливої сатисфакції, визначена рішенням Європейського суду з прав людини відповідно до статті 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; б) визначена у рішенні Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання або у рішенні Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації сума грошової виплати на користь Стягувача;

виконання Рішення — а) виплата Стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; б) вжиття заходів загального характеру;

Орган представництва — орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень;

оригінальний текст — офіційний текст, виконаний офіційною мовою Ради Європи: а) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколів до неї; б) рішення та ухвали Європейського суду з прав людини; в) ухвали Європейської комісії з прав людини.

Стаття 2. Виконання Рішення

1. Рішення є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції.

2. Порядок виконання Рішення визначається цим Законом, Законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з урахуванням особливостей, що передбачені цим Законом.

Стаття 3. Фінансування витрат на виконання Рішення

1. Виконання Рішення здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

ГЛАВА 2 ДОСТУП ДО РІШЕННЯ

Стаття 4. Стислий виклад Рішення

1. Протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням статусу остаточного орган представництва готує та надсилає для опублікування в газеті «Урядовий кур'єр» стислий виклад Рішення українською мовою (далі — стислий виклад Рішення), який має включати:

а) офіційну назву Рішення мовою оригіналу та в перекладі українською мовою;

б) номер заяви до Суду;

в) дату постановлення Рішення;

г) стислий виклад фактів у справі;

д) стислий виклад питань права;

е) переклад резолютивної частини Рішення.

2. Зазначене у частині першій цієї статті видання публікує стислий виклад Рішення протягом семи днів від дня його одержання.

Стаття 5. Сповіднення про Рішення

1. Протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва надсилає стислий виклад Рішення Стягувачеві, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, всім державним органам, посадовим особам та іншим суб'єктам, безпосередньо причетним до справи, за якою постановлено Рішення.

Стаття 6. Переклад та оприлюднення Рішення

1. З метою виконання заходів загального характеру держава забезпечує переклад та опублікування повних текстів Рішень українською мовою спеціалізованим у питаннях практики Суду юридичним виданням, що має поширення у професійному середовищі правників.

2. Автентичність перекладу повних текстів Рішень засвідчується Органом представництва.

3. Визначення видання, яке здійснюватиме переклад та опублікування повних текстів Рішень, а також замовлення необхідної кількості примірників видання з метою забезпечення судів, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, служби безпеки, установ виконання покарань, інших зацікавлених суб'єктів провадяться на конкурсній основі Органом представництва.

4. Забезпечення судів опублікованим перекладом повних текстів Рішень покладається на державний орган, відповідальний за організаційно-матеріальне забезпечення судів.

ГЛАВА 3 ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ

Стаття 7. Звернення Рішення до виконання в частині виплати відшкодування

1. Протягом десяти днів від дня отримання повідомлення Суду про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва:

а) надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування, в якій мають бути зазначені реквізити банківського рахунка для перерахування коштів;

б) надсилає до державної виконавчої служби оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції, оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду щодо дружнього врегулювання у справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України. Автентичність перекладу засвідчується Органом представництва.

Державна виконавча служба упродовж десяти днів з дня надходження документів, зазначених у пункті «б» цієї частини, відкриває виконавче провадження.

2. Неподання Стягувачем заяви про виплату відшкодування не є перешкодою для виконання Рішення.

Стаття 8. Виплата відшкодування

1. Виплата Стягувачеві відшкодування має бути здійснена у тримісячний строк з моменту набуття Рішенням статусу остаточного або у строк, передбачений у Рішенні.

2. У разі порушення строку, зазначеного в частині першій цієї статті, на суму відшкодування нараховується пеня відповідно до Рішення.

3. Протягом одного місяця від дня відкриття виконавчого провадження за Рішенням Орган представництва надсилає до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, постанову про відкриття виконавчого провадження та документи, передбачені у пункті «б» частини першої статті 7 цього Закону.

4. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, протягом 10 днів від дня надходження зазначених у частині третій цієї статті документів здійснює списання на вказаний Стягувачем банківський рахунок, а в разі його відсутності — на депозитний рахунок державної виконавчої служби коштів з відповідної бюджетної програми Державного бюджету України. Порядок збереження коштів на депозитному рахунку державної виконавчої служби визначається Законом України «Про виконавче провадження».

5. Підтвердження списання відшкодування, отримане від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику

у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, та підтвердження виконання всіх вимог, зазначених у резолютивній частині остаточного рішення Суду у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції, резолютивній частині остаточного рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі проти України, у рішенні Суду щодо дружнього врегулювання у справі проти України, у рішенні Суду про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України, є для державної виконавчої служби підставою для закінчення виконавчого провадження.

6. Державна виконавча служба протягом трьох днів надсилає Органу представництва постанову про закінчення виконавчого провадження та підтвердження списання коштів.

Стаття 9. Окремі питання, пов'язані з виплатою відшкодування

1. Якщо встановити місцезнаходження (місцезнаходження) Стягувача — фізичної особи неможливо, а також у разі смерті Стягувача — фізичної особи чи реорганізації або ліквідації Стягувача — юридичної особи сума відшкодування перераховується на депозитний рахунок державної виконавчої служби. Аналогічна процедура застосовується у випадку, передбаченому частиною другою статті 7 цього Закону.

2. Сума відшкодування, яка знаходиться на депозитному рахунку державної виконавчої служби, перераховується:

- а) на рахунок Стягувача після подання ним відповідної заяви;
- б) на рахунки спадкоємців Стягувача — фізичної особи після подання ними належним чином оформлених документів, які надають їм право на отримання спадщини;
- в) на рахунок правонаступника реорганізованого Стягувача — юридичної особи після подання ним належним чином оформлених документів, які підтверджують його правонаступництво;
- г) на рахунки засновників (учасників, акціонерів) ліквідованого Стягувача — юридичної особи після подання ними рішень суду, які підтверджують їхній статус засновників (учасників, акціонерів) ліквідованого Стягувача — юридичної особи на момент ліквідації та визначають частку відшкодування, що належить до виплати кожному із засновників (учасників, акціонерів).

3. Протягом трьох днів з моменту перерахування на депозитний рахунок державної виконавчої служби суми відшкодування державна виконавча служба повідомляє про це Стягувача.

4. Інформацію про наявність на депозитному рахунку державної виконавчої служби суми відшкодування та про повідомлення про це Стягувача державна виконавча служба надсилає Органу представництва.

5. Позивачем у справах про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виплати відшкодування, виступає Орган представництва, який зобов'язаний протягом шести місяців з моменту, визначеного в частині четвертій статті 8 цього Закону, звернутися до суду з відповідним позовом. Загальний строк позовної давності для звернення з такими позовами визначається відповідно до Цивільного кодексу України.

Стаття 10. Додаткові заходи індивідуального характеру

1. З метою забезпечення відновлення порушених прав Стягувача, крім виплати відшкодування, вживаються додаткові заходи індивідуального характеру.

2. Додатковими заходами індивідуального характеру є:

а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який Стягувач мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*);

б) інші заходи, передбачені у Рішенні.

3. Відновлення попереднього юридичного стану Стягувача здійснюється, зокрема, шляхом:

а) повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі;

б) повторного розгляду справи адміністративним органом.

Стаття 11. Дії Органу представництва щодо вжиття додаткових заходів індивідуального характеру

1. Протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва:

а) надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права порушити провадження про перегляд справи та/або про його право на відновлення провадження відповідно до чинного законодавства;

б) повідомляє органи, які є відповідальними за виконання передбачених у Рішенні додаткових заходів індивідуального характеру, про зміст, порядок і строки виконання цих заходів. До повідомлення додається переклад Рішення, автентичність якого засвідчується Органом представництва.

2. Контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у Рішенні, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи, покладається на Орган представництва.

3. Орган представництва в рамках здійснення передбаченого частиною другою цієї статті контролю має право отримувати від органів, які є відповідальними за виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у Рішенні, інформацію про хід і наслідки виконання таких заходів, а також вносити Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру.

Стаття 12. Дії органів, які є відповідальними за виконання додаткових заходів індивідуального характеру

1. Органи, відповідальні за виконання додаткових заходів індивідуального характеру, зобов'язані:

а) невідкладно та у визначений Рішенням та/або чинним законодавством строк виконати додаткові заходи індивідуального характеру;

б) надавати інформацію на запити Органу представництва про перебіг і наслідки виконання додаткових заходів індивідуального характеру;

в) дієво та без зволікань реагувати на подання Органу представництва;

г) про виконання додаткових заходів індивідуального характеру повідомити Орган представництва.

Стаття 13. Заходи загального характеру

1. Заходи загального характеру вживаються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції, порушення яких встановлене Рішенням, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді.

2. Заходами загального характеру є заходи, спрямовані на усунення зазначеної в Рішенні системної проблеми та її першопричини, зокрема:

а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;

- б) внесення змін до адміністративної практики;
- в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів;
- г) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи;
- д) інші заходи, які визначаються — за умови нагляду з боку Комітету міністрів Ради Європи — державою-відповідачем відповідно до Рішення з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, припинення спричинених цими недоліками порушень Конвенції та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень.

Стаття 14. Дії Органу представництва щодо вжиття заходів загального характеру

1. Щокварталу Орган представництва готує та надсилає до Кабінету Міністрів України подання щодо вжиття заходів загального характеру (далі — подання).

2. Подання включає пропозиції щодо вирішення зазначеної в Рішенні системної проблеми та усунення її першопричини, зокрема:

- а) аналіз обставин, що призвели до порушення Конвенції;
- б) пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства;
- в) пропозиції щодо внесення змін до адміністративної практики;
- г) пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів;
- д) пропозиції щодо забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Європейського суду з прав людини для суддів, прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи;
- е) пропозиції щодо здійснення інших заходів загального характеру, спрямованих на усунення недоліків системного характеру, припинення спричиненого цими недоліками порушення Конвенції та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень;
- є) перелік центральних органів виконавчої влади, які є відповідальними за вжиття кожного з запропонованих у поданні заходів.

3. Одночасно з поданням Орган представництва готує аналітичний огляд для Верховного Суду України, який включає:

- а) аналіз обставин, що спричинили порушення Конвенції;
- б) пропозиції щодо приведення судової практики у відповідність з вимогами Конвенції.

4. Одночасно з поданням Органу представництва готує та надсилає до Апарату Верховної Ради України пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів.

Стаття 15. Дії Кабінету Міністрів України щодо вжиття заходів загального характеру

1. Прем'єр-міністр України відповідно до подання, передбаченого у статті 14 цього Закону, визначає центральні органи виконавчої влади, які є відповідальними за виконання заходів загального характеру, та невідкладно дає їм відповідні доручення.

2. Центральний орган виконавчої влади, визначений у дорученні Прем'єр-міністра України, у встановлений у дорученні строк:

а) забезпечує в межах своєї компетенції видання відомчих актів на виконання заходів загального характеру та контролює їх виконання;

б) вносить до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо прийняття нових, скасування чинних нормативно-правових актів або внесення до них змін.

3. Кабінет Міністрів України:

а) видає в межах своєї компетенції акти на виконання заходів загального характеру;

б) вносить у порядку законодавчої ініціативи до Верховної Ради України законопроекти щодо прийняття нових, скасування чинних законів або внесення до них змін.

4. Відповідні акти мають бути видані та відповідний законопроект має бути внесений Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України протягом трьох місяців від дня видання доручення Прем'єр-міністра України, передбаченого частиною першою цієї статті.

Стаття 16. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання Рішення

1. У разі невиконання або неналежного виконання Рішення винні службові особи, до повноважень яких належить це виконання, несуть адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, передбачену законами України.

ГЛАВА 4

ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ КОНВЕНЦІЇ ТА ПРАКТИКИ СУДУ

Стаття 17. Застосування судами Конвенції та практики Суду

1. Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Стаття 18. Порядок посилання на Конвенцію та практику Суду

1. Для цілей посилання на текст Конвенції суди використовують офіційний переклад Конвенції українською мовою (далі – переклад).

2. Для цілей посилання на Рішення та ухвали Суду та на ухвали Комісії суди використовують переклади текстів рішень Суду та ухвал Комісії (далі – переклад), надруковані у виданні, передбаченому в статті 6 цього Закону.

3. У разі відсутності перекладу Рішення та ухвали Суду чи ухвали Комісії суд користується оригінальним текстом.

4. У разі виявлення мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом суд користується оригінальним текстом.

5. У разі виявлення мовної розбіжності між оригінальними текстами та/або в разі потреби мовного тлумачення оригінального тексту використовується відповідна практика Суду.

Стаття 19. Застосування у сфері законодавства та в адміністративній практиці

1. Орган представництва здійснює юридичну експертизу всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, на відповідність Конвенції, за результатами чого готує спеціальний висновок.

2. Нездійснення передбаченої частиною першою цієї статті перевірки або наявність висновку про невідповідність підзаконного акта вимогам Конвенції є підставою для відмови в державній реєстрації відповідного підзаконного акта.

3. Орган представництва забезпечує постійну та з розумною періодичністю перевірку чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції та практиці Суду, передовсім у сферах, що стосуються діяльності правоохоронних органів, кримінального провадження, позбавлення свободи.

4. За результатами передбаченої у частині третій цієї статті перевірки Орган представництва подає до Кабінету Міністрів України

пропозиції щодо внесення змін до чинних законів та підзаконних актів з метою приведення їх у відповідність з вимогами Конвенції та відповідною практикою Суду.

5. Міністерства інші центральні органи виконавчої влади забезпечують систематичний контроль за додержанням у рамках відомчого підпорядкування адміністративної практики, що відповідає Конвенції та практиці Суду.

ГЛАВА 5 ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України:

1) протягом місяця з дня набрання чинності цим Законом: привести у відповідність із цим Законом свої нормативно-правові акти;

забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади;

2) вжити заходів та, у разі необхідності, внести пропозиції до Верховної Ради України щодо включення питань оволодіння положеннями Конвенції та практики Суду:

до вимог професійного рівня окремих категорій суддів, а також прокурорів, адвокатів, нотаріусів;

до програм первинної підготовки та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи;

3) щорічно передбачати в проекті Державного бюджету України окремою бюджетною програмою кошти на виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ

23 лютого 2006 року

№ 3477-IV

2.7. ВИТЯГИ З ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

а) Кримінальний процесуальний кодекс України (13.04.2012 р.)⁹:

Стаття 8. Верховенство права

<...>

2. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Стаття 9. Законність

<...>

5. Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

<...>

б) Кодекс адміністративного судочинства України (06.07.2005 р.)¹⁰:

Стаття 8. Верховенство права

<...>

2. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини.

<...>

⁹ Доступно на: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

¹⁰ Доступно на: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

РОЗДІЛ 3. ЗАПОВНЕННЯ ФОРМУЛЯРА ЗАЯВИ ДО ЄСПЛ

Офіційний формуляр заяви до ЄСПЛ, що діє з 01.01.2016 р., можна знайти за таким посиланням: http://www.echr.coe.int/Documents/Application_Form_UKR.pdf.

Нотатка, розроблена ЄСПЛ, наведена в редакції, що діє з 01.01.2016 р. Доступ до тексту нотатки українською мовою на офіційному сайті Європейського суду з прав людини: http://www.echr.coe.int/Documents/Application_Notes_UKR.pdf.

НОТАТКА ДЛЯ ЗАПОВНЕННЯ ФОРМУЛЯРА ЗАЯВИ

I. Що потрібно знати, перш ніж почати заповнювати формуляр заяви

Які скарги може розглядати Суд?

Європейський суд з прав людини — це міжнародний суд, який може розглядати тільки заяви від осіб, організацій та підприємств, які стверджують, що їхні права, гарантовані Європейською конвенцією з прав людини, були порушені. Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого значна кількість європейських держав зобов'язалися забезпечувати певні фундаментальні права. Ці права викладені в самій Конвенції, а також у Протоколах № 1, 4, 6, 7, 12 і 13 до неї. До зазначених протоколів приєдналися лише окремі держави. Вам слід ознайомитись із цими документами, тексти яких додаються.

Суд не може розглядати будь-які скарги. Його повноваження визначені критеріями прийнятності, які викладені в Конвенції і які визначають, хто може подати заяву, коли та з яких питань. Понад 90 % заяв, що розглядаються Судом, визнаються неприйнятними. Тому Вам необхідно перевірити, чи відповідають Ваші скарги критеріям прийнятності, описаним нижче.

Суд може розглянути Вашу справу тільки за таких умов:

– Ваші скарги стосуються **порушення одного чи декількох прав**, викладених у Конвенції та Протоколах до неї;

– скарги **спрямовані проти держави, яка ратифікувала** Конвенцію чи відповідний Протокол (*певні Протоколи ратифіковані лише деякими державами, тож, будь ласка, перевірте список ратифікацій на інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/applicants*);

– скарги стосуються фактів, за які несе відповідальність певна державна структура (законодавчий або виконавчий орган, суд тощо). Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб чи недержавних організацій;

– скарги стосуються **фактів чи подій, які мали місце після дати ратифікації** державою Конвенції чи відповідного Протоколу (*дати для кожної держави вказані у списку ратифікацій на інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/applicants*);

– порушення основоположного права стосується **Вас особисто і безпосередньо** (Ви маєте «статус жертви»);

– Ви надали національній правовій системі можливість виправити порушення Ваших прав («вичерпання національних засобів правового захисту»); зазвичай це означає, що перед поданням скарги в Суд **Ви повинні подати ті самі скарги в національні суди**, у тому числі у найвищу судову інстанцію. При цьому Ви повинні дотримуватися національних процесуальних вимог, у тому числі строків оскарження. Проте Ви не повинні використовувати засоби правового захисту, що є неефективними, або вдаватися до дискреційного чи виняткового провадження, що не є частиною звичайної процедури оскарження;

– Ви подали до Суду заповнену належним чином заяву **протягом шести місяців після дати винесення остаточного рішення** на національному рівні. Цей шестимісячний строк зазвичай визначається з дати, коли найвища судова чи адміністративна інстанція, що уповноважена вирішувати Вашу справу, прийняла у ній рішення, або коли Ви чи Ваш юридичний представник були повідомлені про це рішення. Якщо не існує ефективних засобів правового захисту щодо Вашої скарги, шестимісячний строк відлічується від дати оскаржуваного акта, події чи рішення. Шестимісячний строк може бути перерваний тільки коли Ви надішлете до Суду повну заяву з додатками, яка відповідатиме вимогам правила 47 Регламенту Суду (див. текст, наведений у Документації для заявників). Строк закінчується в останній день шостого місяця, навіть якщо цей день припадає на неділю

або офіційний неробочий день. Таким чином, формуляр заяви з усією необхідною інформацією та документами повинен бути відправлений до Суду до або в останній день шестимісячного строку, отже Вам слід переконатися в тому, що Ви вчасно відправили Вашу заяву поштою;

— Ваші скарги ґрунтовані на достовірних фактичних даних; **Ви повинні обґрунтувати свою заяву:** чітко описати обставини справи та додати на їх підтвердження документи, рішення, медичні довідки, показання свідків тощо;

— Ви можете показати, що предметом Вашої скарги є не виправдане втручання у Ваше фундаментальне право. Ви не можете просто скажитися на те, що судові рішення було несправедливим чи неправильним; Суд не є апеляційною інстанцією стосовно національних судів та не може скасовувати чи міняти їхні рішення;

— Ваші скарги не були вже розглянуті Судом або іншим міжнародним органом.

Слід також зважати на те, що Суд отримує десятки тисяч заяв щороку. Він не має ресурсів для розгляду малозначущих чи повторних скарг, які подаються не по суті і якими не повинен займатися міжнародний наглядовий орган. Подібні скарги можуть бути визнані неприйнятними через зловживання правом на подання заяви, так само як і у випадках, коли заявник вдається до погроз або ненормативної лексики.

Заява так само може бути відхилена, якщо оскаржувані заявником обставини не завдали йому дійсної та суттєвої шкоди, не піднімають нові питання захисту прав людини, які потребують розгляду на міжнародному рівні, та були вже розглянуті національними судами.

Щоб отримати додаткову інформацію щодо цих критеріїв, Ви можете звернутися до юриста чи відвідати інтернет-сайт Суду, де розміщена інформація про критерії прийнятності та відповіді на найбільш поширені запитання.

II. Як заповнити формуляр заяви

Вимоги до належним чином заповненої заяви викладені в правилі 47 Регламенту Суду (можна знайти у пакеті документів для заявників); більш детальна інформація надається у Практичних

рекомендаціях щодо порушення провадження, які додаються до Регламенту Суду і які можна знайти на інтернет-сайті Суду (тільки офіційними мовами Суду): www.echr.coe.int/applicants. Нижче наведено практичні пояснення та вказівки: вам слід їх прочитати, перш ніж розпочинати заповнювати формуляр заяви. Це допоможе Вам не припуститися помилок, які б не дозволили визнати Вашу заяву належним чином заповненою.

- ПИШІТЬ РОЗБІРЛИВО. Бажано надавати друкований текст.
- ЗАПОВНІТЬ ВСІ ПОЛЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ВАШОЇ СИТУАЦІЇ. В іншому випадку Ваша заява вважатиметься неповною і не буде прийнята.
- Не використовуйте знаки чи скорочення: чітко поясніть вашу думку словами.
- ВИСЛОВЛЮЙТЕСЬ КОРОТКО.

Якщо це можливо, будь ласка, завантажте формуляр заяви з інтернет-сайту Суду та заповніть його в електронному вигляді. Це прискорить розгляд Вашої заяви.

Мова

Офіційними мовами Суду є англійська і французька, але, якщо це зручніше для Вас, Ви можете звернутися до Секретаріату офіційною мовою однієї з країн, які ратифікували Конвенцію. На початковому етапі провадження Ви також можете отримувати кореспонденцію з Суду цією ж мовою. Проте, зауважте, будь ласка, що на подальшій стадії розгляду, а саме якщо Суд вирішить просити Уряд надати письмові зауваження з приводу Ваших скарг, уся кореспонденція з Суду надсилатиметься англійською чи французькою мовою. Вас чи Вашого представника також попросять використовувати англійську чи французьку мову в подальшому листуванні.

Примітка стосовно заповнення пунктів формуляра заяви

Суд прийме до розгляду заяву, тільки якщо всі пункти формуляра будуть належним чином заповнені і якщо Ви надасте всі необхідні документи, як цього вимагає правило 47 Регламенту Суду. Будь ласка, майте це на увазі, коли заповнюватимете формуляр і дода-

ватимете документи на підтвердження Вашої заяви. **Якщо Ви цього не зробите, Суд не стане розглядати Вашу справу, досьє не відкриватиметься, документи не зберігатимуться.**

ФОРМУЛЯР ЗАЯВИ — ЯК ЗАПОВНЮВАТИ КОЖНИЙ РОЗДІЛ

Будь ласка, зауважте, що термінологія, яка використовується у формулярі заяви та нотатках, ґрунтується на Конвенції. Використання тільки чоловічого чи жіночого роду не має на меті виключити будь-яку особу. **Віконце для штрих-коду**

Якщо в попередньому листуванні з Судом за Вашою скаргою Ви отримали наклейки зі штрих-кодом, Вам слід наклеїти одну з них у віконце у верхньому лівому куті на першій сторінці формуляра.

A. Заявник

A.1. Фізична особа

Ця частина стосується заявника, який є фізичною особою, на відміну від юридичних осіб, таких як підприємства чи організації (розділ A.2).

1 — 9. Якщо заявників декілька, слід надати інформацію про кожного з них на окремому аркуші та пронумерувати кожного із заявників. Дивіться також далі розділ «Групова заява чи одна заява з декількома заявниками».

6. Адреса: Заявник повинен вказати поштову адресу, яка не є адресою адвоката або представника. Це потрібно для того, щоб Суд мав можливість встановити з ним контакт, якщо це буде необхідно. Якщо заявник є бездомним або не має певного місця проживання, він може зазначити номер абонентської скриньки або вказати адресу друзів, надавши при цьому відповідні пояснення.

A.2. Організація

Цей розділ стосується заявників, які є юридичними особами, — підприємств, неурядових організацій, об'єднань тощо. Якщо заповнюється цей розділ, необхідно також заповнити розділ D.1.

10 — 16. Тут необхідно вказати повну офіційну назву організації-заявника та її контактні дані. Якщо таких заявників декілька, Вам

треба надати інформацію про кожного з них на окремому аркуші та пронумерувати кожного із заявників.

11. Ідентифікаційний номер: будь-ласка, вкажіть офіційний ідентифікаційний код або номер, присвоєний юридичній особі за офіційним реєстром, якщо такий існує.

12. Слід також зазначити, залежно від випадку, дату реєстрації чи створення юридичної особи з метою полегшення їхньої ідентифікації.

Групові заяви чи одна заява з декількома заявниками

Якщо заявник чи представник подає скарги від імені двох або більшої кількості заявників і ці скарги ґрунтуються на різних фактах, для кожного із заявників треба повністю заповнити окремий формуляр заяви. До кожного такого формуляра слід додати документи, які стосуються саме цього заявника.

Якщо заявників більше п'яти, представник повинен надати, крім формулярів заяв і документів, таблицю, яка б містила необхідні особисті дані щодо кожного заявника. Цю таблицю можна завантажити з інтернет-сайту Суду: www.echr.coe.int/applicants. Якщо представник є юристом, він також повинен надати цю таблицю в електронному вигляді (на CD-ROM-диску чи USB-флеш-накопичувачі).

Якщо справа стосується великої групи заявників або заяв, Секретаріат може вимагати від заявників або їх представників надати текст заяв або копії документів в електронному чи іншому вигляді. З метою забезпечення більш ефективного та швидкого розгляду заяв Секретаріат може пред'являти інші вимоги.

Невиконання вимог Секретаріату щодо форми чи способу подання групових заяв або заяв з великою кількістю заявників може призвести до того, що вони не будуть розглядатися Судом (див. правило 47, § 5.1 та 5.2 Регламенту Суду).

В. Держава чи держави, проти яких подається заява

17. Поставте відмітку навпроти держави чи держав, проти яких подається заява.

Цей розділ стосується держав, які на Вашу думку є відповідальними за ті обставини, на які Ви скаржитесь. Будь ласка, майте на увазі, що подати заяву в Суд можна тільки проти держав, перелі-

чених у списку, оскільки тільки вони приєдналися до запровадженої Конвенцією системи.

С. Представник(и) заявника — фізичної особи

У цьому розділі уповноважений заявником представник повинен поставити свій підпис у графі № 35; заявник повинен поставити підпис у графі № 33.

С.1. Представник — не юрист

18 — 25. Деякі заявники можуть вирішити не брати або можуть бути нездатними брати безпосередню участь у провадженні з причин, таких як стан здоров'я чи недієздатність. Вони можуть бути представлені особою, яка не має юридичної освіти. Наприклад, один з батьків може представляти дитину; опікун, родич або співмешканець може представляти заявника, якому складно взяти участь у розгляді з практичних причин або за станом здоров'я (наприклад, коли заявник госпіталізований або ув'язнений). У такому випадку представник повинен вказати, як хто він представляє заявника або який є його зв'язок із заявником, а також надати інформацію про себе та свої контактні дані.

С.3. Довіреність

У цьому розділі повинні стояти оригінали підписів.

33. Заявник повинен підписати довіреність, тим самим надавши своєму представникові право представляти його інтереси в Суді. Підпис не потрібен, якщо, наприклад, заявником є дитина або якщо заявник є недієздатним та не може поставити свій підпис. Якщо представник, який не є юристом, призначає юридичного представника від імені заявника, котрий не може підписати довіреність, представник повинен підписати її від імені заявника.

34 та 36. Дата, яку слід тут поставити, це дата підписання заявником, який є фізичною особою, та його представником.

35. Юрист або будь-яка особа, яку заявник уповноважив подати заяву в Суд, повинен поставити свій підпис у довіреності, чим підтвердити свою згоду діяти від імені заявника. Якщо такий підпис буде відсутній, Секретаріат Суду може продовжити надсилати листи тільки заявнику, оскільки немає доказів того, що вказаний представник дійсно є залученим до справи.

Не надсилайте окрему довіреність — Суду необхідно отримати всю необхідну контактну та ідентифікаційну інформацію на самому формулярі заяви. Заявник та його представник мають поставити свої підписи в розділі «довіреність» під час підготовки формуляра заяви: юрист не повинен надавати окрему довіреність, якщо тільки для цього немає суттєвих причин. Суд прийме довіреність на окремому аркуші тільки у випадку, коли заявник вирішив поміняти адвоката або звернутися до адвоката вже після подання заяви до Суду. У такому випадку заявникам слід заповнити окремий формуляр довіреності, в якому є вся необхідна інформація і який можна завантажити з інтернет-сайту Суду. Якщо Суд отримає довіреність на окремому аркуші і при цьому не будуть надані переконливі пояснення, чому не можна було зробити інакше, заяву не буде прийнято до розгляду як таку, що не відповідає вимогам правила 47 Регламенту Суду.

D. Представник(и) заявника — юридичної особи

D.1. Представник організації

37 — 44. Заявника — організацію повинна представляти особа, яка уповноважена діяти від її імені і якій, коли це буде необхідно, Суд буде направляти кореспонденцію. Такою особою може бути, наприклад, співробітник компанії, її голова або директор. Така особа повинна надати документальне підтвердження того, що її уповноважили подати заяву від імені організації. Наприклад, це може бути, залежно від особливостей практики тієї чи іншої країни, копія виписки з реєстру компанії, або з реєстру торгової палати, або ж нотаріально завіреного протоколу засідання правління. Якщо документального підтвердження немає, необхідно надати відповідні пояснення.

У цьому розділі необхідно надати прізвище, ім'я та по батькові та повну контактну інформацію особи, яка має статутні або юридичні повноваження діяти від імені організації.

Якщо представник організації є також юристом, який діє від імені організації, це слід чітко зазначити через заповнення як цього розділу, так і розділу D.2 та надання документального підтвердження зазначеного статусу.

D.2. Юрист

45 — 51. Необхідно надати інформацію про юриста, який представляє заявника — організацію в Суді, разом з вичерпною контак-

тною інформацією. На стадії подання заяви наявність юридичного представника може бути бажаною, але не є обов'язковою. Якщо справа досягає стадії розгляду, на якій необхідно мати юридичного представника, заявникові про це повідомляють.

Юрист, відомості про якого внесені в цьому розділі, повинен поставити свій підпис у графі № 54; представник організації повинен поставити свій підпис у графі № 52.

D.3. Довіреність

У цьому розділі повинні бути оригінали підписів.

52. Тут представник заявника — організації повинен поставити свій підпис, чим уповноважити юриста діяти від імені організації.

53 та 55. Дата, яку слід тут поставити, це дата підписання представником заявника — організації та юристом.

54. Юрист або будь-яка особа, яку заявник — організація уповноважив подати заяву в Суд, повинен поставити свій підпис у довіреності чим підтвердити свою згоду діяти від імені заявника. Якщо такий підпис буде відсутній, Секретаріат Суду може продовжити надсилати листи тільки представнику заявника — організації, оскільки немає доказів того, що вказаний юрист дійсно є залученим до справи.

Не надсилайте окрему довіреність — Суду треба отримати всю необхідну контактну та ідентифікаційну інформацію на самому формулярі заяви. Представник заявника — організації та його юрист мають поставити свої підписи в розділі «довіреність» під час підготовки формуляра заяви: юрист не повинен надавати окрему довіреність, якщо тільки для цього немає суттєвих причин. Суд прийме довіреність на окремому аркуші тільки у випадку, коли заявник вирішив поміняти адвоката або звернутися до адвоката вже після подання заяви до Суду. У такому випадку заявникам слід заповнити окремий формуляр довіреності, в якому є вся необхідна інформація і який можна завантажити з інтернет-сайту Суду. Якщо Суд отримає довіреність на окремому аркуші і при цьому не будуть надані переконливі пояснення, чому не можна було зробити інакше, заяву не буде прийнято до розгляду як таку, що не відповідає вимогам правила 47 Регламенту Суду.

E, F та G. Предмет заяви

56 — 63. Висловлюйтеся коротко. Викладіть основну інформацію

стосовно Вашої справи: ключові факти та рішення і яким чином були порушені Ваші права, не вказуючи обставини, що не мають безпосереднього відношення до Ваших скарг, та другорядні питання. Уникайте довгих цитат: Ви завжди можете зробити посилання на копію документа, яку Ви надсилаєте разом з формуляром. Обставини справи та Ваші скарги повинні бути викладені у відповідних розділах формуляра для того, щоб Суд міг визначити характер та обсяг Вашої заяви, не звертаючись до будь-яких інших матеріалів.

Ця інформація стосовно Вашої справи є вкрай необхідною для належного та швидкого попереднього розгляду Вашої заяви; її необхідно надати на сторінках формуляра заяви, а не в додатках до формуляра. Це повинно бути зрозуміле та коротке викладення обставин справи, скарг та відповідності критеріям прийнятності, яке легко читати. Отож уникайте спроб «втиснути» кожен подробицю у відповідний розділ. Не можна також залишати ці сторінки незаповненими з посиланням на «додаток на окремих аркушах». Невиконання вимоги стосовно внесення усієї необхідної інформації на обмеженій кількості сторінок формуляра заяви призведе до того, що Суд не буде розглядати таку заяву.

Додаткову інформацію або пояснення, якщо це буде необхідно, можна надати у додатку до формуляра заяви (в окремому документі). Об'єм такої інформації не повинен перевищувати 20 сторінок (копії рішень та інших супровідних документів у цей ліміт не входять). Проте це не означає, що Ви можете розпочати писати на бланку формуляра заяви і продовжувати писати на додаткових аркушах до моменту, коли загальна їх кількість досягне 20. Вищезначені 20 сторінок тексту можна надати у додатку до короткого опису фактів, скарг та обґрунтування відповідності критеріям прийнятності, які повинні міститися у відповідних секціях формуляра заяви. У такому додатку не можна викладати нові скарги, цей додаток можна використовувати тільки для подальшого розвитку скарг, які вже були висунуті у формулярі заяви.

Будь ласка, зауважте, що якщо Суд пропонує Уряду держави-відповідача надати свої зауваження, заявникові надається можливість навести докладні аргументи у відповідь.

Усі матеріали **повинні бути повністю розбірливими** та, якщо на доповнення до короткого опису фактів, скарг та обґрунтування

відповідності критеріям прийнятності на формулярі заяви надаються додаткові матеріали, варто пам'ятати:

- якщо вони надруковані, розмір шрифту в основному тексті має бути не менше 12 пунктів, а в примітках — не менше 10 пунктів;
- якщо це додатки, вони повинні бути у форматі А4 з полем не менше 3,5 см;
- сторінки необхідно послідовно пронумерувати;
- текст повинен бути розділений на пронумеровані абзаци.

За загальним правилом, будь-яка інформація, що міститься у формулярі заяви та в супровідних документах, які надаються Секретаріату, зокрема інформація про заявника чи інших осіб, буде **доступною громадськості**. Крім того, ця інформація може бути опублікована в базі даних Суду (HUDOC) в Інтернеті, якщо Суд включить її до викладення фактів у момент повідомлення Уряду-відповідача про справу, до рішення щодо прийнятності справи чи про її вилучення зі списку справ або ж до рішення щодо суті справи. Зважаючи на це, Вам слід надати лише ті дані про Ваше приватне життя чи приватне життя третіх осіб, які необхідні для розуміння суті справи.

Крім того, якщо Ви не бажаєте оприлюднення даних про Вашу особу, Вам потрібно зробити відповідну заяву і викласти підстави для такого відступу від загального правила про вільний доступ до інформації в процесі судового розгляду. Суд може дозволити **анонімність** лише у виняткових та обгрунтованих випадках.

Е. Описання фактів

56 — 58. Висловлюйтесь ясно і коротко. Вкажіть точні дати.

Викладайте інформацію в хронологічному порядку. Опишіть події в послідовності, в якій вони відбулися.

Якщо Ваші скарги стосуються різних питань (наприклад, різних судових проваджень), будь ласка, опишіть факти по кожному епізоду окремо.

На підтримку Вашої справи Ви повинні надати документи, зокрема копії відповідних рішень чи документальні підтвердження будь-яких дій, на які Ви скаржитесь: наприклад, повідомлення про виселення чи рішення про депортацію. Вам слід також надати документальне підтвердження Ваших скарг, наприклад, медичні довідки,

показання свідків, стенограми, документи, які підтверджують право власності, чи довідки про період перебування під вартою. Якщо Ви не можете отримати копії певних документів, Вам слід пояснити, чому це неможливо.

Г. Заява про порушення Конвенції та/або Протоколів до неї і Ваші доводи

59 та 60. На підтримку кожної скарги потрібно вказати статтю Конвенції чи Протоколу, на порушення якої Ви скаржитеся, і коротко пояснити, як вона була порушена.

Поясніть якомога точніше, на що саме Ви скаржитеся в рамках Конвенції. Укажіть, на які положення Конвенції Ви посиляєтеся, та поясніть, яким чином описані Вами факти порушують ці положення. Такі пояснення слід дати для кожної індивідуальної скарги.

Зразок: *Стаття 6 § 1: цивільне провадження за моїм позовом про компенсацію шкоди було необґрунтовано довгим, оскільки воно тривало понад десяти років: з 10 січня 2002 р. по 25 квітня 2012 р.*

Г. Відповідність критеріям прийнятності, викладеним у статті 35 § 1 Конвенції (інформація про вичерпання національних засобів правового захисту та дотримання шестимісячного строку)

61. У цьому розділі Вам потрібно показати, що Ви дали державі можливість виправити ситуацію, перш ніж звернутися до міжнародної юридичної установи, якою є Суд. Це означає, що Вам треба пояснити, що Ви використали доступні ефективні засоби правового захисту у відповідній країні.

Для кожної скарги в рамках Конвенції чи Протоколів, будь ласка, вкажіть таке:

- точну дату остаточного рішення, назву суду та тип рішення;
- дати рішень, прийнятих судами попередніх інстанцій, які передували остаточному рішення;
- номер справи у національному провадженні.

Не забудьте додати копії всіх рішень, прийнятих судами чи іншими уповноваженими органами, починаючи з першої і до останньої інстанції; Вам необхідно також надати копії Ваших позовів чи скарг, у тому числі апеляційних, поданих в суди, щоб показати, що Ви порушували питання, що складають суть Ваших скарг за Конвенцією, на кожному рівні юрисдикції.

Вам треба також показати, що кожна з Ваших скарг була подана до Європейського Суду протягом шести місяців з моменту прийняття остаточного рішення в процесі вичерпання національних засобів захисту щодо цієї скарги. Тому вирішальне значення має визначення дати остаточного рішення. На доказ цього Ви повинні надати копію остаточного рішення, в якому така дата зазначена. Якщо ж Ви не отримали копію остаточного рішення в день, коли воно було винесене чи проголошене, на підтвердження дати сповіщення Вас про таке рішення, Ви повинні надати, наприклад, документ з датою отримання або копію рекомендованого листа чи конверта. Якщо належних засобів правового захисту не існує, Вам необхідно показати, що Ви подали скаргу протягом шести місяців від дати акта, заходу чи рішення, на яке Ви скаржитеся, і надати документальне підтвердження дати такого акта, заходу чи рішення.

62 та 63. У цьому розділі Вам треба вказати, чи існує доступний засіб правового захисту, який Ви не використали. Якщо так, поясніть, чому Ви до нього не звернулися.

Більш детально корисну інформацію щодо вичерпання засобів національного правового захисту і дотримання шестимісячного строку можна знайти в «Практичному посібнику щодо прийнятності заяв»: www.echr.coe.int/applicants.

Н. Інформація про розгляд скарг в інших міжнародних установах (якщо такі скарги подавалися)

64 та 65. Вам треба вказати, чи подавали Ви заяву з цими ж скаргами до інших міжнародних інстанцій для розслідування чи врегулювання, наприклад, в органи ООН, такі як Міжнародна організація праці чи Комітет з прав людини, або до міжнародної арбітражної установи. Якщо так, Вам слід зазначити подробиці, включаючи назву органу, до якого подавалися скарги, дати і докладну інформацію щодо проваджень, які велися, та рішень, які були прийняті. Будь ласка, додайте копії відповідних рішень та інших документів.

66 та 67. Якщо раніше Ви вже подавали заяву до Суду: Вам треба також зазначити, чи Ви як заявник маєте або мали раніше інші заяви в Суді і, якщо так, вказати їх номери. Ця інформація має величезне значення, оскільки вона дозволяє Суду знайти саме ту з Ваших заяв, якої стосується Ваша кореспонденція, долучити її саме до цієї справи і належним чином опрацювати всі заяви, відкриті на Ваше ім'я.

I. Список супровідних документів

68. Ви повинні додати пронумерований і складений в хронологічному порядку список всіх рішень та ухвал, згаданих у розділах E, F, G та H формуляра, а також інших документів, які Ви бажаєте надати на розгляд Суду як докази на підтримку Ваших заяв про порушення Конвенції (стенограми, показання свідків, медичні довідки тощо). Будь ласка, вкажіть у списку документів номери сторінок, на яких можна знайти кожен з документів, з тим, щоб Суд мав можливість легко їх знайти. Якщо місця у відповідному розділі формуляра заяви не вистачить, Ви можете продовжити перелік на окремому аркуші. Ви повинні надати повні і розбірливі *копії* всіх документів, на які ви посилаєтеся у цьому списку.

Суд не повертає документи. Тому Вам слід надсилати тільки копії, а не оригінали.

Ви **ПОВИННІ**:

- впорядкувати всі документи по датах і провадженнях;
- послідовно пронумерувати сторінки;
- НЕ скріпляти, НЕ зшивати і НЕ склеювати документи.

УВАГА! Зробити вчасно все необхідне, щоб одержати інформацію і документи, потрібні для подання повної заяви, є обов'язком заявника. Якщо Ви не надасте один чи декілька необхідних документів і не вкажете поважної причини, через яку Ви не змогли це зробити, Ваша заява вважатиметься неповною і не буде розглянута Судом.

Будь ласка, зауважте, що з причин безпеки, заяви, які містять в собі підозрілі об'єкти, будуть знищені.

Декларація і підпис

У цьому розділі повинні стояти оригінали підписів.

70 та 71. Кожен із заявників або уповноважений представник повинен підписати декларацію. Інші особи не можуть робити це замість них.

Призначення особи, з якою ведеться листування

72. Секретаріат Суду листується тільки з одним заявником чи з одним представником. Якщо заявників декілька і вони не призначили представника, один з них повинен бути вказаний як особа, з якою листуватиметься Секретаріат Суду. Якщо заявник представлений,

Секретаріат Суду листуватиметься лише з одним представником. Тобто, якщо, наприклад, заявник має більш ніж одного юридичного представника, він повинен визначити, який з юридичних представників листуватиметься з Судом.

III. Інформація про подання заяви та її підготовка до розгляду

A. Як подати заяву

Заяви до Суду надсилаються тільки поштою (не по телефону). Це означає, що формуляр заяви в паперовій версії з оригіналом підписів заявника чи заявників та/або їх уповноваженого представника (представників) необхідно надіслати поштою. Заява, надіслана факсом, не вважається повною, оскільки Суд потребує заяву з оригіналом підпису. **Вам не потрібно приїжджати в Страсбург особисто і представляти Вашу справу усно.**

Формуляр заяви можна завантажити на інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/applicants.

Адреса, на яку треба відіслати формуляр заяви:

**The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE**

B. Підготовка справи до розгляду

Суд відкриє досьє за Вашою заявою, до якого долучатимуться надіслані Вами листи і документи. Це буде зроблено, тільки якщо Ви надішлете належним чином заповнений формуляр і супровідні документи.

Після отримання формуляра заяви Секретаріат Суду перевірить, чи містить він всю необхідну інформацію та документи. Якщо заява неповна, Вам буде надісланий лист, в якому буде зазначено, що вимоги правила 47 Регламенту Суду не було дотримано, що досьє не було відкрито, а надані документи не зберігатимуться. У такому випадку у Вас є можливість подати нову заяву, тобто надіслати належним чином заповнений формуляр заяви та копії всіх необхідних

документів і рішень, навіть якщо Ви їх вже надсилали. Неповні заяви не прийматимуться.

Секретаріат Суду не надає інформації щодо законодавства держави, проти якої Ви подаєте заяву, юридичних порад стосовно заяви чи тлумачення національного законодавства.

Перш ніж відправити свою заяву, залиште собі її повну копію. Таким чином, якщо Секретаріат Суду поінформує Вас про те, що заява є неповною, Ви будете мати можливість швидше і без труднощів подати нову заяву. Якщо перша заява, яка є неповною, не була прийнята, у заявника може не залишитися досить часу, щоб подати нову заяву до завершення шестимісячного строку. Тому Вам слід подбати про те, щоб повна заява і супровідні документи надійшли вчасно.

Якщо наданий Вами формуляр був заповнений належним чином, Ви можете отримати відповідь від Секретаріату, в якій буде вказано, що **за Вашою заявою було відкрито досьє, номер якого треба зазначити в усій подальшій кореспонденції**. Вам також надішлють набір наклеюваних зі штрих-кодом, які треба буде наклеювати на листи, які Ви надсилатимете в Суд. Секретаріат Суду може також звернутися до Вас із проханням надати додаткову інформацію чи пояснення. Вам бажано без затримки надавати відповіді на запити Секретаріату, оскільки неповні нові досьє, які не можуть бути розглянуті, знищуються через шість місяців, якщо відповідь від заявника не надходить. Крім того, просимо зауважити, що, коли справу призначено до розгляду в Суді і заявник не відповідає на лист Секретаріату із запитом про інформацію чи документи, Суд може дійти висновку, що заявник не зацікавлений у подальшому розгляді справи. Унаслідок цього справа може не розглядатися Судом або бути визнана неприйнятною чи вилучена з реєстру справ, які перебувають на розгляді Суду.

С. Безкоштовний розгляд справ

Розгляд Вашої справи — **безкоштовний**. Вас своєчасно повідомлять про будь-яке рішення, винесене Судом у Вашій справі.

ДОДАТОК ДО ГРУПОВИХ ЗАЯВ

Доступ до тексту українською мовою на офіційному сайті Європейського суду з прав людини: http://www.echr.coe.int/Documents/Applicants_Table_UKR.pdf.

Якщо заявник чи представник подає скарги від імені декількох заявників і якщо ці скарги базуються на різних фактах, для кожного із заявників треба повністю заповнити окремий формуляр заяви. До кожного формуляра слід додати документи, які стосуються саме цього заявника.

Якщо заявників більше п'яти, представник має надати, крім формулярів і документів, таблицю з докладною інформацією щодо кожного заявника.

Якщо представник є юристом, він має надати цю таблицю в електронному вигляді (на диску чи USB-флеш-накопичувачі).

Якщо справа стосується великої групи заявників чи заяв, Секретаріат може скерувати заявників або їх представників надати текст заяви або копії документів в електронному чи іншому вигляді. Секретаріат також може дати певні вказівки з метою спрощення, більшої ефективності та прискорення розгляду заяв.

У разі невиконання вказівок Секретаріату щодо форми чи способу подання групових заяв або заяв з великою кількістю заявників, справу може не бути передано на розгляд Суду (див. правило 47, § 5.1 та 5.2 Регламенту Суду).

ПРИКЛАД ЗАПОВНЕНОГО ФОРМУЛЯРА ЗАЯВИ

Примітка. Усі обставини та персональні дані, зазначені у формулярі заяви, є вигаданими. Заповнений формуляр також необхідно підписати заявником, якщо в нього немає представника (п. 71 формуляра; обрати «заявник»).

Якщо у заявника є представник, як у цьому прикладі, заявникові необхідно підписати довіреність (п. 33 формуляра), а представникові погодитись на такі повноваження (поставити підпис в п. 35 формуляра) та підписати п. 71 формуляра (обравши «представник»).

Якщо у заявника з'явиться представник вже після подання заяви до Суду, тобто якщо заявник не мав представника на час заповнення формуляра заяви, або якщо заявник бажає змінити представника, зазначеного у формулярі заяви, яку вже було подано до Суду, йому слід заповнити довіреність, доступну для завантаження за посиланням: http://www.echr.coe.int/Documents/Authority_Form_UKR.pdf.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Примітка щодо цього формуляру

Цей формуляр заяви є офіційним юридичним документом та може вплинути на Ваші права і обов'язки. Будь ласка, дотримуйтесь вказівок, які містяться у «Нотатці для заповнення формуляру заяви». Переконайтеся, що Ви заповнили кожну графу, яка відповідає Вашій ситуації, та надали всі необхідні документи.

Зверніть увагу на те, що формуляри, доступні на цій сторінці, працюватимуть коректно тільки з програмою Adobe Reader 9 чи з пізнішою версією (доступною на сайті www.adobe.com). Будь ласка, збережіть копію формуляру на Вашому комп'ютері перед тим, як заповнити його, використовуючи програму Adobe Reader. Потім роздрукуйте його і надішліть до Суду.

UKR - 2016/1

Формуляр заяви

Увага: Якщо Ви подасте неповну заяву, вона не буде прийнята (див. статтю 47 Регламенту Суду). Зауважте зокрема, що стаття 47 § 2 (а) ВИМАГАЄ, щоб стислий виклад фактів, скарг та інформація про дотримання критеріїв прийнятності були на відповідних сторінках формуляру заяви. Заповнений формуляр заяви повинен дозволити Суду визначити суть та обсяг заяви, не звертаючись до будь-яких інших документів.

Наклейка зі штрих-кодом

Якщо Суд вже надіслав Вам набір наклейок зі штрих-кодом, будь ласка, наклейте одну з них тут:

№ справи

Якщо Суд вже повідомив Вас про номер, який надано Вашій справі за цими скаргами, будь ласка, вкажіть його тут:

A. Заявник

A.1. Фізична особа

Цей розділ стосується лише заявників, які є фізичними особами. Якщо заявник є юридичною особою, йому треба перейти до розділу A.2.

1. Прізвище

Кулик

2. Ім'я та по-батькові

Ганна Миколаївна

3. Дата народження

0 1 1 0 1 9 5 5 наприклад, 31/12/1960
Д Д М М Р Р Р Р

4. Місце народження

м. Львів, Україна

5. Громадянство

України

6. Адреса

м. Львів, вул. Н.-ська, 25, кв. 15,
79000 Україна

7. Телефон (включно з міжнародним кодом)

+38 (0XX) XXX-XX-XX

8. Електронна пошта (якщо є)

-

9. Стать чоловіча жіноча

A.2. Юридична особа

Цей розділ треба заповнити тільки у тих випадках, коли заявником є підприємство, неурядова організація чи інша юридична особа. У цьому випадку також заповнити, будь ласка, розділ D.1.

10. Назва

11. Ідентифікаційний номер (за наявності)

12. Дата реєстрації чи створення (якщо є)

Д Д М М Р Р Р Р наприклад, 27/09/2012

13. Вид діяльності

14. Юридична адреса

15. Телефон (включно з міжнародним кодом)

16. Електронна пошта

В. Держави/держави, проти якої/яких подається заява

17. Поставте відмітку навпроти держави/держав, проти яких подається заява

☐ ALB - Албанія	☐ ITA - Італія
☐ AND - Андорра	☐ LIE - Ліхтенштейн
☐ ARM - Вірменія	☐ LTU - Литва
☐ AUT - Австрія	☐ LUX - Люксембург
☐ AZE - Азербайджан	☐ LVA - Латвія
☐ BEL - Бельгія	☐ MCO - Монако
☐ BGR - Болгарія	☐ MDA - Молдова
☐ BIH - Боснія і Герцеговина	☐ MKD - "Колишня Югославська Республіка Македонія"
☐ CHE - Швейцарія	☐ MLT - Мальта
☐ CYP - Кіпр	☐ MNE - Чорногорія
☐ CZE - Чеська Республіка	☐ NLD - Нідерланди
☐ DEU - Німеччина	☐ NOR - Норвегія
☐ DNK - Данія	☐ POL - Польща
☐ ESP - Іспанія	☐ PRT - Португалія
☐ EST - Естонія	☐ ROU - Румунія
☐ FIN - Фінляндія	☐ RUS - Російська Федерація
☐ FRA - Франція	☐ SMR - Сан-Марино
☐ GBR - Сполучене Королівство	☐ SRB - Сербія
☐ GEO - Грузія	☐ SVK - Словаччина
☐ GRC - Греція	☐ SVN - Словенія
☐ HRV - Хорватія	☐ SWE - Швеція
☐ HUN - Угорщина	☐ TUR - Туреччина
☐ IRL - Ірландія	☒ UKR - Україна
☐ ISL - Ісландія	

С. Представник(и) заявника – фізичної особи

Для заявника – фізичної особи на цьому етапі провадження не обов'язково бути представленим юристом. Якщо заявник не має представника, він повинен перейти до розділу Е.

Якщо заява від імені фізичної особи подається іншою особою, яка не є юристом (наприклад, родичем, другом або опікуном), ця особа повинна заповнити розділ С.1; якщо заява подається юристом, юрист повинен заповнити розділ С.2. В обох випадках необхідно заповнити розділ С.3.

С.1. Представник, який не є юристом

18. В якій якості Ви представляєте заявника (родинний зв'язок, посада тощо)

19. Прізвище

20. Ім'я та по-батькові

21. Громадянство

22. Адреса

23. Телефон (включно з міжнародним кодом)

24. Факс

25. Електронна пошта

С.2. Юрист

26. Прізвище

27. Ім'я та по-батькові

28. Громадянство

29. Адреса

30. Телефон (включно з міжнародним кодом)

31. Факс

32. Електронна пошта

С.3. Довіреність

Заявник повинен уповноважити будь-якого представника діяти від його імені. Для цього заявник ставить свій підпис у наведеній нижче першій графі. Уповноважений заявником представник повинен підтвердити свою згоду на представництво заявника. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче другій графі.

Я доручаю зазначеній вище особі представляти мої інтереси у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

33. Підпис заявника

34. Дата

1	5	0	3	2	0	1	6
Д	Д	М	М	Р	Р	Р	Р

наприклад, 27/09/2015

Я погоджуюсь представляти заявника у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

35. Підпис представника

36. Дата

1	5	0	3	2	0	1	6
Д	Д	М	М	Р	Р	Р	Р

наприклад, 27/09/2015

D. Представник(и) заявника-юридичної особи

Якщо заявником є організація, вона повинна бути представленою в Суді особою, яку уповноважили діяти від імені і в інтересах цієї організації (наприклад, належним чином уповноважений директор або співробітник). Інформацію про уповноважену особу необхідно навести у розділі D.1.

Якщо уповноважена особа доручає юристу діяти від імені організації АБО якщо уповноважена особа є також юристом, який діє від імені організації, необхідно також заповнити розділи D.2 та D.3.

D.1. Представник організації

37. В якій якості Ви представляєте заявника (будь ласка надайте докази)

38. Прізвище

39. Ім'я та по-батькові

40. Громадянство

41. Адреса

42. Телефон (включно з міжнародним кодом)

43. Факс

44. Електронна пошта

D.2. Юрист

45. Прізвище

46. Ім'я та по-батькові

47. Громадянство

48. Адреса

49. Телефон (включно з міжнародним кодом)

50. Факс

51. Електронна пошта

D.3. Довіреність

Заявник повинен уповноважити будь-якого юриста діяти від його імені. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче першій графі. Уповноважений заявником юрист повинен підтвердити свою згоду на представництво заявника. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче другій графі.

Я доручаю зазначеній в розділі D.2 особі представляти інтереси організації у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

52. Підпис представника організації

53. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Я погоджуюсь представляти організацію у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

54. Підпис юриста

55. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Предмет заяви

В цій частині формуляру слід надати всю інформацію стосовно фактів, скарг та вичерпання національних засобів правового захисту, а також відповідності вимогам статті 35 § 1 Конвенції щодо шестимісячного строку подання заяви (розділи E, F і G). Не можна залишати ці розділи незаповненими або просто посилатися на аркуші, що додаються (див. статтю 47 § 2 Регламенту, Практичну рекомендацію з подання заяви, а також «Нотатку для заповнення формуляру заяви»).

E. Описання фактів

56. 12 лютого 2013 року Галицький районний суд міста Львова задовольнив цивільний позов Кулик Ганни Миколаївни (далі - "заявниця") проти її колишнього роботодавця, державного підприємства "Л." (далі - "відповідач"), і зобов'язав останнє виплатити заявниці 7035 грн. в якості заборгованості по заробітній платі.

5 квітня 2013 року Апеляційний суд Львівської області залишив рішення від 12 лютого 2013 року в силі. Відповідач не оскаржував зазначені рішення в касаційному порядку.

Таким чином, рішення Галицького районного суду м. Львова від 12 лютого 2013 року набуло законної сили, але по сьогодні залишається невиконаним через стверджвану відсутність коштів у відповідача та коштів державного бюджету на виконання судового рішення.

Так, 20 травня 2013 року заявниця звернулася до органів державної виконавчої служби (далі - "ДВС") із заявою про примусове виконання рішення від 12 лютого 2013 року. 1 червня 2013 року органи ДВС винесли постанову про відкриття виконавчого провадження. Однак рішення на користь заявниці залишилося невиконаним через відсутність майна у відповідача, на яке можна було б звернути стягнення (лист органів ДВС від 1 грудня 2013 року).

5 грудня 2013 року заявниця скористалася процедурою, передбаченою Законом України "Про гарантії держави щодо виконання судових рішень" від 5 червня 2012 року (далі - "Закон України від 5 червня 2012 року"), звернувшись до Державного казначейства України (далі - "ДКУ") із заявою про виконання рішення суду від 12 лютого 2013 року. ДКУ прийняло заяву та поставило заявницю в чергу заяв на виконання рішень. У листі до заявниці від 1 лютого 2014 року ДКУ послалося на відсутність коштів в державному бюджеті для виконання судового рішення від 12 лютого 2013 року.

Рішення суду від 12 лютого 2013 року залишається невиконаним.

I. Список супровідних документів

Вам потрібно додати повні та розбірливі копії всіх документів. Суд не поверне Вам ці документи. Тому Вам потрібно надати тільки копії і не надсилати оригінали. Вам СЛІД:

- впорядкувати документи по датах і по процедурах;
- провести суцільну нумерацію сторінок та
- НЕ зшивати, НЕ скріплювати та НЕ склеювати документи.

68. Нижче наведіть, будь ласка, перелік документів у хронологічному порядку з коротким описом. Вкажіть номер сторінки, на якому можна знайти кожен з наданих документів.

1.	Рішення Галицького районного суду м. Львів від 12 лютого 2013 року (стягнення заборгованості на користь заявниці).	стор. 1
2.	Ухвала Апеляційного суду Львівської області від 5 квітня 2013 року (залишено в силі рішення від 12.02.2013).	стор. 5
3.	Заява Кулик Г.М. до органів ДВС від 20 травня 2013 року про примусове виконання рішення від 12.02.2013.	стор. 8
4.	Постанова органів ДВС від 1 червня 2013 року про відкриття виконавчого провадження.	стор. 10
5.	Лист органів ДВС від 1 грудня 2013 року (про неможливість виконання рішення від 12.02.2013).	стор. 12
6.	Заява Кулик Г.М. до ДКУ від 5 грудня 2013 року (про виконання рішення від 12.02.2013).	стор. 14
7.	Лист ДКУ від 1 лютого 2014 року (про відсутність бюджетних коштів на виконання рішення від 12.02.2013).	стор. 16
8.		стор.
9.		стор.
10.		стор.
11.		стор.
12.		стор.
13.		стор.
14.		стор.
15.		стор.
16.		стор.
17.		стор.
18.		стор.
19.		стор.
20.		стор.
21.		стор.
22.		стор.
23.		стор.
24.		стор.
25.		стор.

Інші зауваження

Чи є у Вас інші зауваження стосовно Вашої заяви?

69. Зауваження

Декларація та підпис

Я свідомо заявляю, що, в міру моїх знань і розуміння, відомості, які я надав у цій заяві, є правильними.

70. Дата

1	5	0	3	2	0	1	6	наприклад, 27/09/2015
Д	Д	М	М	Р	Р	Р	Р	

Заявник(и) чи його(їхні) представник(и) повинні підписатися у наведений для цього нижче графі.

71. Підпис(и) Заявник(и) Представник(и) - Поставте необхідну відмітку

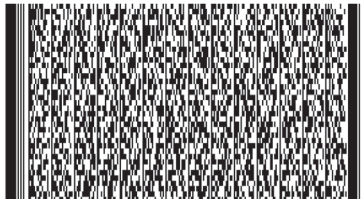
Призначення особи, з якою ведеться листування

Якщо заявників декілька або якщо заявник призначив декілька представників, будь ласка, вкажіть ім'я та адресу однієї особи, з якою Суд листуватиметься. Якщо заявник має представника, Суд листуватиметься тільки з представником (незалежно від того юрист він чи ні).

72. Ім'я та адреса заявника представника - Поставте необхідну відмітку

Заповнений формуляр заяви повинен бути підписаний і надісланий поштою на наступну адресу:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE

80966841-66ca-4f53-b940-2d4235614694b

Навчально-методичний посібник

Ігор Вікторович Караман
Віра Вадимівна Козіна

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ,
ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАЯВИ:
перше знайомство**

(3-тє видання, змінене та доповнене)

Редактор *В. Козіна*
Коректори *М. Брусенцова-Журенко, О. Дуднік,
Л. Півкач, О. Тютюнник, Т. Шило*
Набір *К. В'юнник*
Комп'ютерна верстка *Є. Буданцев*

Підписано до друку 16.05.2016. Формат 60x84^{1/16}.
Умов. друк. арк. 13,95.
Друк офсетний. Тираж 5000 прим. Зам. № 3724.

Видавничий будинок «Фактор»,
вул. Сумська, 106а, м. Харків, 61002.
Тел. (057) 76-500-76.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 15.04.2011 р., серія ДК № 4047.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк»:
вул. Саратовська, 51, м. Харків, 61030.
Тел. (057) 717-53-55.

